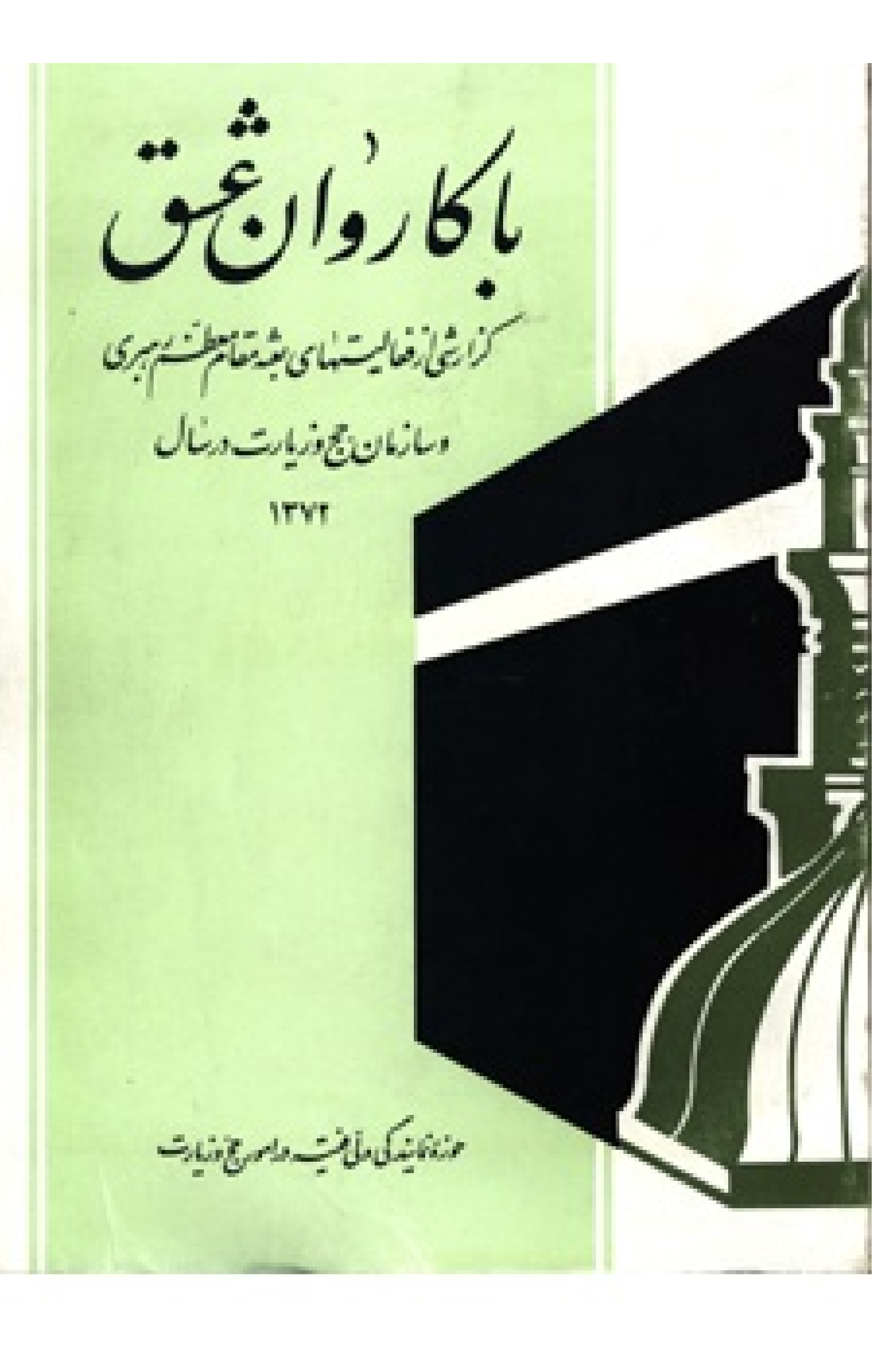

با کاروان عشق
گزارشی از فعالیتهای بعثه مقام معظم رهبری
و سازمان حج و زیارت در سال
۱۳۷۲
حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت

بسم الله الرحمن الرحیم

با کاروان عشق

نویسنده:

محمدعلی مهدوی راد

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

با کاروان عشق

مشخصات کتاب

سرشـناسه : مهدوی راد، محمدعلی عنوان و نام پدیدآور : با کاروان عشق : گزارشـی از فعالیتهای بعثه مقام معظم رهبری در سازمان حج و زیارت در سال ۱۳۷۲/ نویسندگان محمدعلی مهدوی‌راد رسول جعفریان؛ [برای] حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت

مشخصات نشر : تهران: نشر مشعر ۱۳۷۲.

مشخصات ظاهری : ۴۳۴، [۳۵] ص.: مصور (رنگی)، نمودار (رنگی)، جدول.

وضعیت فهرست نویسی : برون‌سپاری.

موضوع : حج

شناسه افزوده : جعفریان رسول ۱۳۴۳ -

شناسه افزوده : حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت

رده بندی کنگره : BP۱۸۸/۸/م۸۸۷ب۲ ۱۳۷۲

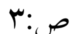
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۷

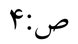
شماره کتابشناسی ملی : ۲۰۳۵۶۵۰

ص:۱

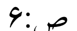
اشاره

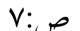
ص:۲

ص:۳

ص:۵

ص:۸

پیشگفتار

ص:۹

حج ۷۲ با مسائلی که رخداد، و رویدادهایی که به وقوع پیوست، حجی با شکوه، پرتحرّک و سرشار از خاطره بود.

حج بزرگترین و شکوهمندترین و گسترده‌ترین گردهمایی مؤمنان و مسلمانان با دیدگاهها، اندیشه‌ها، روشها و منشهای مختلف است. آگاهی از چگونگی حج‌گزاریها، اطلاع از چه‌سانی جاریهای این کنگره سترگ سودمند است و ارجمند؛ و ثبت و ضبط رویدادها و حادثه‌ها و رویارویی‌های گونه‌گون فرهنگی، اجتماعی و سیاسی برای آیندگان چونان دستمایه‌های زرّینی خواهد بود که آنان را به چگونگی برگزاری این مراسم بیاگاهاند و از چه سانی اندیشه، آرمان و اهداف امروزیان مطلع سازد. امروز نیز گزارش تفصیلی و تحلیلی آنچه در حج گذشته است می‌تواند برای کسانی که توفیق راه یافتن به دیار دوست را نیافته‌اند در آگاهی از چندی و چونی افکار و اندیشه مسلمانان، جاریهای جهان اسلام و تحوّلات جامعه اسلامی و کیفیت برگزاری حج و شناخت جاریها و مراسم و ... سودمند افتد.

کتابی که اکنون در پیشدید شماست، تلاشی است در جهت آنچه یاد شد.

به واقع این مجموعه سفرنامه جمعی حج است. در صفحات این کتاب از حج ۷۲ و جاریهای آن در حدّ توان و فرصت، سخن رفته است و خواننده با خواندن این مجموعه با تصویری گرچه کمسو، از آنچه در سال ۷۲ گذشته است آشنا خواهد شد. در پیش‌درآمد کتاب سخن از حریم دوست است و حال و هوایی که زائران در آن دیار دارند. این نگاه گو اینکه گذراست امّا می‌تواند تا حدودی خواننده را با چگونگی حال و هوای آن دیار به هنگام حضور مسلمانان آشنا کند.

ص: ۱۰

سپس گزینه‌ای از رهنمودهای مقام معظم رهبری حضرت آیة‌الله خامنه‌ای آمده است و گزارشی از کنگره عظیم حج بر تربت پاک احیاگر حج ابراهیمی حضرت امام خمینی- رضوان الله علیه-.

در بخش حج و مسائل فرهنگی، از تلاشهای روحانیان، و نقش این هادیان زائران و چگونگی رسالت گزاری آنان و برخی از مشکلات سخن رفته و اهمیت روشنگری درباره گرههای فقهی در پرتو واقعیتهای جاری نموده شده است و ...

حج و مسائل سیاسی، گزارشی است تحلیلی از نگاه زائران به انقلاب اسلامی، شخصیت حضرت امام- رضوان الله علیه- و جاریهای جهان اسلام. سپس گزارش تفصیلی چگونگی جلوگیری حکومت سعودی از انجام مراسم برائت از مشرکین آمده است و همچنین بازتابهای مراسم و چگونگی برگزاری آن در سرزمین منی. گزارش تفصیلی سمینارها و تجمّع‌ها بخش دیگر از کتاب را تشکیل می‌دهد. و گزینه‌ای از گزارشهای دیدار زائران با نماینده ولیّ فقیه و سرپرست زائران ایرانی و سخنان چهره‌های علمی و روحانی فصلی دیگر را.

مصاحبه‌ها با شخصیتهای علمی و فکری، زائران و کسانی که سالیان دراز توفیق دیدار دیار دوست را داشته‌اند خواننده را با ابعاد معنوی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی آن دیار آشنا خواهد ساخت.

و بالأخره در واپسین فصل کتاب با عنوان «در خدمت زائران»، گزارش تفصیلی تلاشهای اجرایی سازمان حج و زیارت در برگزاری حج آمده است.

بخش‌های عمده کتاب را آقایان رسول جعفریان و محمدعلی مهدوی راد نگاشته و تنظیم کرده‌اند برادران دیگری در تهیه گزارشها، مصاحبه‌ها ما را یاری رسانده‌اند، گزارش تلاشهای اجرایی سازمان حج و زیارت را نیز وامدار کارکنان صدیق آن سازمان هستیم. که از همه سپاسگزاریم امیدواریم بر روی هم، این مجموعه در ارائه تصویری گویا از حج سال ۷۲ موفّق بوده باشد.

والسلام علی من یخدم الحق لذات الحق

معاونت آموزش و تحقیقات

بعثه مقام معظم رهبری

پیش درآمد: در حریم دوست

ص:۱۱

آنچه در پی می‌آید و جایگاه مقدمه‌ای برای گزارش تفصیلی مراسم حج ۷۲ را دارد. تأمّلها و درنگهایی است از سفر حج که معمولًا پس از پایان یافتن قسمتی از سفر آنرا به قلم می‌آمد گفتنی‌های مربوط به منی بسیار گذراست و از شور و هیجان و چگونگی انجام آن در روزهای پی‌درپی و رمی جمرات آن چنان که شایسته و بایسته بود سخن نرفته و آن حرکتهای زیبا و دیدنی به تصویر نیامده است، و این همه بخاطر مسائلی بود که در حج امسال پیش آمد و در روزهای پس از مراسم منی آرامش را از راهیان دیدار دوست ربود. والی الله المشتکی.

از خانه که بیرون می‌آیی، نگاههایی به سویت قد می‌کشد که سرشار از تمنّا است.

در عمق نگاهها و در التهاب سینه‌ها آروزی راه یافتن به حریم دوست را می‌نگری، اکنون تو آهنگ دیار قدس داری و آنان که از این توفیق بزرگ محرومند، به بدرقه‌ات آمده‌اند و هر یک به گونه‌ای راز دل می‌گشایند، و همه یک سخن می‌گویند: التماس دعا، در مزار پیامبر ما را دعا کنید. در کنار بقیع ما را فراموش نکنید. در کعبه، طواف، عرفات، منی و ...

و تو که این توفیق را یافته‌ای سر از پا نمی‌شناسی. ماشین که از جا کنده می‌شود و تو را به سوی مقصود می‌کشاند در خود فرو می‌روی؛ من و مکه! من و مدینه! دیار قدس، حریم الهی، سرزمین خاطره‌ها، شکوهمندیها، والائیها. سرزمینی که روزی و روزگاری قلّه سانان بی بدیل بشریّت، بر گستره آن گام می‌نهادند، و از بام تا شام برای گسترش آیین حق می‌کوشیدند و برای عینیّت بخشیدن به آرمانهای بلند پیشوای

ص: ۱۲

عظیمشان سر از پا نمی‌شناختند. اینک می‌روی تا بر پیمان عبودیت، ولایت و استواری در راه، پای بفشاری، می‌روی تا با جلایِ دل و صفای جان و زمزمه با معشوق جانت را از ناهنجاریها، ناراستیها بپیرایی و حرمت حریم پاکان و نیکان را پاس داری. قلب می‌تپد و در سر سودای حضور در محضر معشوق غوغا می‌کند؛ و کیست که قلبش برای دیدار دیار دوست نتپد؛ و سودای زیارت مزار قلّه‌سانان بشریت را بر دل نداشته باشد. به فرودگاه که می‌رسی درهای آستانه و رودی آن، جلوه شگفتی دارد، انبوهی از جمعیت آمده‌اند و گروه گروه گرداگرد افرادی حلقه زده‌اند. تبسّمهای نشسته بر لبها، نشانی از رضایت خاطری است که راهیان دارند؛ و التهاب درونی، نمایشی از سپاسی که توفیق زیارت یافته‌اند. اشکهایی که در دیدگان برخی حلقه‌زده است پیشتر و بیشتر از آنکه غم فراق کوتاه عزیزی را رقم زند، شوق دیدار، نیاز زمزمه با یار و شعله‌های عشق به این وادی مقدس را به تصویر می‌کشد.

کسانی هم که بدرقه کننده‌ای ندارند آرام آرام به سوی سالن گام برمی‌دارند تا مقدمات پرواز را فراهم کنند، مجریان با مهربانی و لبخندهای شیرین زائران را بدرقه می‌کنند، و گاه با التماس دعایی، تمنّای دل را می‌نمایانند.

سالن آکنده از جمعیّت است، لحظه‌ها به کندی سپری می‌شود، این سو و آن سو که می‌نگری، چهره‌های برجسته علمی و فکری را نیز می‌بینی که سر در گریبان اندیشه، با زائران لحظه‌های آغاز پرواز را انتظار می‌برند. با اعلام مسؤولان، زائران یکجا از جا کنده می‌شوند. صف طولانی و فشرده به هم، آرام آرام پیش می‌رود. در داخل هواپیما سرمهماندار اعلام می‌کند هر کجا صندلی خالی بود بنشینید، یکباره به فکر می‌افتم این اوّلین گام بسوی بی‌پیرایگی است، مگرنه این است که این سفر هیچ رنگی را برنمی‌تابد، پس آزاد از علقه‌ها گام بردار.

هواپیما از جا کنده می‌شود و سینه فضا را می‌شکافد، اکنون به سوی میعاد به پیش می‌روی، خلبان با لحنی سرشار از ادب و صفا، موقعیت را اعلام می‌کند و در ضمن سفر چگونگی سیر را نیز برمی‌شمارد، پس از حدود سه ساعت اینک در جدّه هستی. راهیان

ص: ۱۳

دیار دوست در انتظارند تا سعودیان مقدمات گذشت آنان را به مقرّشان در فرودگاه، فراهم آورند. کار به کندی پیش می‌رود، و نوبت بازنگری وسایل که فرامی‌رسد سختگیری شدّت می‌یابد. تمام محتوای چمدانها بر روی سکوها فرو می‌ریزد و با حساسیّت و ودقّت نگریسته می‌شود، دست نوشتها بیشتر از هر چیزی، حساسیّت را برمی‌انگیزد، برخی از کتابها با اندکی تورّق، راهی چمدان می‌گردد، امّا برخی دیگر را باید مأموران اطلاعات ببینند، صدای مفتّشان بلند می‌شود که: اعلام، اعلام.

فردی می‌آید و گاه با نگاهی اخم‌آلود و از سر خشم، کتاب را به یکسو می‌افکند و با صدایی زیر و بم دار فریاد می زند که: ممنوع. اعلام ممنوعیّت چرا بردار نیست! ودیگرگاه به سوی متاع پرتاب می‌شود که نشان بی مانع بودن آن است.

در پیشدید ما چمدان جناب بی‌آزار شیرازی مورد بازرسی قرار گرفت که با دیدن دو مقاله، حساسیت افزون یافت از این روی وی را به محلّ اطلاعات بردند.

ایشان پس از بازرسی‌های دقیق بدون اینکه مقاله‌ها را بازگردانند، بازگشت. تمام صفحات گذرنامه وی را زیراکس کرده بودند. یکی از مقالات وی نقد فتوای مزوّرانه و زشت عبدالله بن جبرین در «حرمت اکل ذبیحه» شیعه بود.

محل استقرار کاروان را یافتیم و نشستیم، چهره‌ها شاداب و نگاهها سرشار از رضایت است. شب از نیمه‌ها گذشته، کاروانها در حال انتظار برای کوچ به سوی مدینه‌اند، برخی از اینجا و آنجا گفتگو می کنند، گروهی در حال استراحتند و بعضی آرام در گوشه‌ای به راز و نیاز پرداخته‌اند و خدای را برای توفیق به دست آمده سپاس می گویند، مسؤولان کاروانها با همت مجریان سختکوش نهادهای مسؤول ایرانی در حال فراهم آوردن وسائل کوچ هستند، و برخی مشغول پذیرایی از راهیان دیار دوست. اذان صبح فضای فرودگاه را عطرآگین می کند، تکاپوی شگفتی تمام فرودگاه را می گیرد، زائران به نماز می‌ایستند، جلوه هیجانبار و زیبایی است. پس از نماز گروهها آهنگ کوچ دارند، اتوبوسها آماده‌اند و راهیان در التهاب دیدار دوست.

«طریق الهجره» اتوبانی که جدّه را به مدینه متّصل می کند اکنون پذیرای بهترین

ص: ۱۴

مسافران است، مسافرانی که آنان را اشتیاق زیارت و شوق دیدار بدین سوی کشانده است.

در محضر پیامبر

به مدینه وارد می‌شوی، مدینه دیگر حال و هوای دیروز را ندارد، بسیاری از آثار تاریخی آن که می‌تواند تو را بر بال خاطره‌ها بنشاند و تا دور دستهای تاریخ ببرد، ویران شده است، اما تو که هویت تاریخی‌ات را از دست نداده‌ای، از ورای این همه دیگرسانی‌ها حقایق را خواهی دید و در آن سوی آنچه به وجود آمده است پیوندت را با گذشته‌ها بازخواهی شناخت.

اکنون مدینه است؛ با آثاری شگرف و هیجانبار.

مدینه است؛ شهر پیامبر و شیران روز و پارسایان شب.

مدینه است؛ شهر ایثارها و مقاومتها، رادمردیها و بزرگی‌ها از یکسوی، و از دیگر سوی ...

نه، من تاریخ نمی‌گویم، بگذار سحرگاهان به سوی پیامبر- ص- برویم، و از شهر پیامبر- ص- بگوییم، شهر زیباییها عظمتها و ... آری از مدینه می‌گویم.

مدینه در قلب جزیرةالعرب سرشار است از خاطره‌ها و یادها. جای جای آن مکانهایی است آکنده از خاطره که بارِ سده‌ها حادثه را به دوش دارد. مساجد کهن در این دیار از جلوه شگرفی برخوردار است امّا چه کسی می‌تواند انکار کند که مسجد النبی- ص- این پایگاه توحید و جایگاه فریاد علیه شرك و کفر و خاستگاه قهرمانان بی‌بدیل تاریخ، دُرّ شاهوار این مجموعه است. مسجدالنبی- ص- که اکنون براساس ضرورتهای تاریخی و اجتماعی بسی گسترده‌تر و عظیمتر از آنچه که بوده، شکل گرفته است. در این ایّام صدها هزار انسان دلداده بحق و عاشق رسول‌الله را به خود فرامی‌خواند. در دل شب و آستانه دمیدن سحر که جهان در خوابی سنگین غنوده است، راههای منتهی به مسجد چونان جویباری زلال، شاهد ترنم قطره‌هایی است که می‌روند تا در این وادی قدس،

ص: ۱۵

سیلاب عظیمی را شکل دهند. سحرگاهان، بدان هنگام که هنوز چادر قیرگون شب دریده نشده است، آستانه مسجد دیدنی است، مردم با صورتهای گونه‌گون و سیرتی همگون با التهاب و عجله چونان کسانی که به سوی آوردگاهی به پیش می‌روند از هم سبقت می‌گیرند تا در مسجد رسول‌الله در پیشگاه اللّٰه زانو به زمین زنند و با خدایشان راز گویند و با پیامبرشان زمزمه کنند. امّا تو که با این جویبارها پیش می‌روی اگر اندکی این سوی و آن سوی را بکاوی زنهای تکیده چهره و سیاهی را خواهی دید که توشه‌ای اندك را بر سر گرفته‌اند و با این جویبارها به پیش می‌روند امّا نه برای رسیدن به آن سیلاب، بلکه برای آنکه بساطی پهن کنند، و در هنگام بازگشتِ اینان، جامه و متاعی عرضه کنند و چیزی برای زندگی فلاکت‌بار روزانه‌شان به چنگ آرند. چهره اینان در کنار قبر پیامبرِ مستضعفان، استضعاف را فریاد می‌کند و حضور اینان در کنار ساختمانهای آسمانخراش در دخمه‌های کوچك، شکاف شگرف طبقاتی را در این دیار می‌نمایاند و تو باید با داغی در دل از کنار آنان بگذری که قافله عشق در حال رفتن است.

اکنون در مسجد نشسته‌ای، بنگر! یکسویت برادرت مصری است و در سوی دیگر الجزایری، اندکی آن سوتر مغربی و کمی فراتر بحرینی و ... اینجا همه امت محمّدند، ای کاش این حقیقت را با همه وجود باور می‌داشتند. چشمها به مأذنه دوخته شده است همه منتظر فریاد توحیدند، سکوت سراسر مسجد را فراگرفته است برخی زانو به بغل گرفته غرق در اندیشه‌اند و برخی دیگر قرآنی بدست آرام آرام زمزمه می‌کنند.

هان! فریاد بلند شد: «الله اکبر»، و در پی آن زمزمه‌ها، همهمه‌ها، آرام، آرام، الله اکبر، لااله الا الله و ...

همه بر گامها استوار می‌ایستند تا نماز بخوانند و خود را آماده می‌کنند تا نماز جماعت را یك آهنگ و یک صدا با امام جماعت بجا آورند، امام جماعت با آهنگی دلپذیر نماز را می‌خواند و در این روزها پس از رکوع رکعت دوم به تفصیل در قنوت به مسلمانان بوسنی و هرزگوین دعا می‌کند و به صربها و هجوم آورندگان آنها نفرین می‌کند، و گاه آنچنان لحن از سرسوز و با آهنگی حزین است که بسیاری می‌گریند و

ص: ۱۶

شانه‌ها تکان می‌خورد، این حالت در نماز مغرب نیز تکرار می‌شود، چرا این روزها؟! وچرا ...

نماز تمام می‌شود و صفوف منظم آرام آرام درهم می‌آمیزد. گروهی به سوی خانه‌اند و گروهی دیگر از لابلای صفوف به سوی مزار رسول‌الله- ص-؛ برای زیارت قبرش- که مسلمان تمام رازهای دین و ایمانش را در آن می‌نگرد- عشق همگانی است.

گو اینکه برخی پنداشته‌اند و یا چنین بر پندارها داده‌اند که آن پنجره‌های رو به معشوق را اگر رخصتی باشد تنها شیعیان به آغوش می‌کشند، امّا نه چنین است؛ سیاهانی که تمام آرمانشان را در اینجا می‌نگرند با اشکهای زلال غلطیده بر گونه‌های سیاه، و با ناله‌های برخاسته از دلهای سپید در انتظارند که رخصتی یابند و با آغوش کشیدن قبر، با رسولشان زمزمه کنند، مصریان، الجزایریان، و ... تمام اقالیم قبله چنین‌اند، مگر نه این است که اینجا تندیس ابرمردی خفته است که تمام عظمتها و کرامتها، شرافتها و رادیهای روزگاران و انسانیت را در خود یکجا دارد. مسلمان اینجا احساس قرابت می‌کند و بر این باور است که در محضر پیامبر- ص- نشسته است، و با همه وجود آهنگ رازگویی دارد امّا ...

***

تربت پاک امامان

نبوت در ولایت استمرار می‌یابد و محمد- ص- در علی- ع- وفرزندانش در جاریهای زمان جلوه می کند، واکنون تو که با پیامبر- ص- زمزمه کرده‌ای آماده می‌شوی تا با امامت سخن بگویی، پس آهنگ بقیع کن.

بقیع گورستانی دیرپاست؛ که انسانهای بسیاری بر خاک آن خفته‌اند. بقیع روزگاری بیرون از مدینه بوده است امّا امروز در دل آن جای دارد. در گوشه‌ای از بقیع قامت عطرآگین چهار تن از پیشوایان راستین هدایت (حسن بن علی، علی بن الحسین، محمد بن علی و جعفر بن محمد- علیهم‌السلام-) در دل خاک است که روزگاری با حرمی خرد و مناره‌ای کوچک نمودی دلپذیر داشته است. امّا امروز در تابشگاه آفتاب

ص: ۱۷

و بـا چهـار سـنگ ساده مزار، تو را فرامی‌خوانـد؛ مظلومیت شـگفتی است، زائران غالباً با پاهای برهنه بر خاک گام برمی‌دارنـد و در کنـار گودی کوچکی که این مزارها در دل آن قرار گرفته است با چشـمانی اشـکبار می‌ایسـتند تا زیارت کننـد. اکنون چنـدین سال است که سعودیان روزی حدود ۵- ۴ ساعت در دو وقت درهای بقیع را باز می‌کننـد تا زائران در پیشدید، مأموران مزارها را زیارت کننـد. جمعیـتی انبـوه سـرازیر آن می‌شـود هرکس به آهنگی و هوایی. امّـا این مزار بی‌پیرایه که تبلوری از مظلومیت است اکنون در گرداگردش شاهد تجمّعی شـگرف است. ترکان با لباسـهای متحدالشـکل در میان جمع نمودی زیبا دارند و پاکسـتانیان با احساسـی رقیق و قلبی مالامال از عشق و مظلومیت؛ التهابی شگفت.

آنـان گویـا در این آینه مجمـوعه مظلومیت خود را نیز می‌نگرنـد و مظلومیت خود بـا امامشـان را یکجـا فریـاد می‌کننـد، بحرینیـان با آرامش ستودنی، جمعی و گاه فردی به گونه‌ای دلپذیر با رهبرشان راز می‌گویند. و ایرانیان حضورشان جلوه‌ای عظیم و نمودی خیره کننده دارد، اشکها که بر گونه‌ها می‌ریزد، شانه‌ها که می‌لرزد، سینه‌ها که برمی‌آید و فرو می‌نشیند، رگها که متورم می‌شود، چهره‌ها که ملتهبانه به سرخی می‌گراید؛ چشمها نه اشک که خون می‌ریزند همه و همه نمایش عظیمی را رقم می‌زنند.

جانبازان بر روی چرخها آرام مظلومیت را فریاد می‌کنند و کهنسالان با کمرهای خمیده عشق به پیشوا را زمزمه. اینجا سـرزمین عشق است و مظلومیت. عاشقان با معشوق راز می‌گویند، و زمزمه‌هایی را بر لب دارند که فقط عاشقان دانند و معشوقان.

بقیع نیز چونـان دیگر بخشـهای کهن مـدینه امسال دسـتخوش تغییرات گسترده‌ای است. مساحت آن در حـدود قابل توجهی افزایش یافته و دیواری نو با ارتفاعی حدود ۴ متر در حال احـداث است. امّا آنچه همچنان باقی است مظلومیت بقیعیان است و مزار شاهدان تاریـخ و تو که اینک گام بر این خاک نهاده‌ای این همه را در اشـکهای جاری، بغضـهای ترکیده و فریادهای آمیخته به اشک و ناله عاشقان می‌بینی، به گوشه‌ای از احساسها و رازها بنگر:

ص: ۱۸

بانویی که در پس نرده‌ها ایستاده و با نگاهی حسرت‌آلود از دور مزارهای امامان را می‌نگرد و آرام، آرام اشک می‌ریزد و صمیمانه با امامانش راز می‌گوید، در حالی که اشکهایش پهنه صورتش را پوشانده است، می‌گوید: درباره احساسم در این وادی چه بگویم؟ گاهی واژه‌ها آنقدر محدودند که انسان به راحتی نمی‌تواند احساسش را بیان کند، با غربت بقیع آشنایی دیرینه‌ای دارم، امّا باورم نمی‌شود که هر سال نسبت به سالهای پیش بر غربت این مکان مقدس و متبرک افزوده شود، آخر چرا این قوم احساس پاک ما را نمی‌شناسند؟!

دلسوخته‌ای از همین دیار که گویا در ایّام دیگر نمی‌تواند، در کنار بقیع راز دل بگشاید، اکنون که به یمن حضور گسترده و عظیم امت اسلامی به این دریا پیوسته است، از مظلومیت اهل البیت- علیهم‌السلام- سخن می‌گوید:

اینجا عشق ما، تاریخ ما و مدفن امامان ماست. امّا ما از دیدار این عزیزان نیز محرومیم. آرزوی زیارت ثامن الائمه- ع- در دلهای ما باقی است، امّا چه کنیم اینجا نیز آرزوی زیارتی آرام، بی دغدغه قلبهای ما را می‌فشارد.

گفتم روزها دوبار (صبح و عصر) بقیع باز می‌شود، و زائران با هجوم شگرفی بقیع را از جمعیت می‌آکنند امّا شگفتا که زنان اجازه ورود و حضور ندارند، تنگ‌اندیشی و جمودنگری اینان تهی‌تر از آن است که شوقها، عشقها، التهابها، معنویتها و هیجانهای عاشقان قلّه‌سانان تاریخ را دریابند و سوز و گدازی را که از این منع‌ها و جلوگیری‌ها بر جانها می‌نشیند بفهمند.

شرطه‌ها جلوی جمعیت می‌ایستند و آنان را از نزدیک شدن به قبور جلو می‌گیرند. و گاهی «آمر به معروف و ناهی از منکری»! از فراز دیوار و بلندگوی دستی، به وعظ می‌ایستد و تأکید می‌کند که از اعمال بدعت آمیز! بپرهیزند، اینان تا دیروز اصل حضور را هم بدعت می‌شمردند و اینک دست نهادن، گریه کردن، راز دل گفتن را. امّا گفتنی است که هیچکس حتی آنان که کاملًا سخنان آنان را درمی‌یابند (عربها) هرگز به آنچه جناب ناهی از منکر! می‌گوید گوش نمی‌دهند، او آب در هاون می‌کوبد و آب با غربال می‌کشد، همین و همین ... و زائران بی‌توجه به موعظه‌های! وی، در کار خویشند و

ص: ۱۹

در اوج مهرورزی، زمزمه و گفتگو با مرادها و معشوق‌ها. روزی یکی از اینان خطبه‌ای آغاز کرد و در ضمن آن گفت: «... نسألهُ ان یجعلنا من المتبعین وأن یجنّبنا من المبتدعین» امّا دیگری از ادامه جلو گرفت، و با گفتگوی تندی که بین آن دو گذشت، وعظ ادامه پیدا نکرد، و من از چرایی آن جلوگیری چیزی درنیافتم. آن آمر بمعروف! سپس بدون بلندگو بازگشت و به ارشاد! مشغول شد.

بقیع امسال حال و هوای عجیبی دارد و زائران این مزار امسال بگونه‌ای شگفت افزایش یافته است. شاهدان عینی می گویند: این تجمّع شگرف بی‌سابقه است، صبحها و عصرها دهها هزار زائر وارد بقیع می‌شوند، انبوه جمعیّت بحدّی است که گام برداشتن در نزدیکیهای مزار به سختی صورت می گیرد.

روزهای مدینه رو به پایان است.

آهنگ وداع

اکنون باید آهنگ کوچ کنی، تو را برای چند روزی آورده بودند.

روزهای آغازین، ماهی دریایی را مانندهای که به خشکی هرگز نمی‌اندیشی، امّا روزهای پایانی هر چه به فرجام نزدیکتر می‌شود دلشوره‌ات زیادتر می گردد.

یا رسول اللّه ...! جدایی از مزارت؟!

بقیع! دوری از شمیم دلنواز صبحهایت؟!

روز آخر دلدادگان آل علی از هر فرصتی برای رفتن به حرم بهره می گیرند و فاصله کوتاه مسجد النبی- ص- و بقیع را می‌نوردند، گویی جدا شدن را به هیچ روی برنمی‌تابند و رفتن از کنار این همه زیبایی. شور، هیجان و عظمت را نمی‌توانند بپذیرند.

بر سینه دیواری نوشته‌اند: حرکت ۳۰/ ۱۷، دلها می‌تپد، نفسها در سینه حبس می‌شود؛ چاره‌ای نیست باید رفت. ماشین با اندکی تأخیر حرکت می کند. در چهره همه غم را می‌نگری، همه رو به مزار پیامبر- ص- و ائمه بقیع-ع- نشسته‌اند، صاحبدلی همت می کند و با نوایی دلنشین می‌خواند:

ص: ۲۰

«السلام علیک یا رسول اللَّه، السلام علیک یا نبی اللَّه ...».

بغضها می‌ترکد، اشکها فرو می‌ریزد، هق‌هق گریه آغاز می‌شود و گاه به ناله‌ها و فریادها تبدیل می‌گردد، چشمهای اشکبار به مسجد النبی دوخته شده، جدایی باورناپذیر است. سراینده با نوای دلپذیری زیارت پیامبر، زهرا، ائمه بقیع- علیهم‌السلام- و جاودانه‌های این دیار را یاد می‌کند و دلها را از غم می‌آکند. شانه‌ها می‌لرزد و گریه امان نمی‌دهد، فریادها آنگاه اوج می‌گیرد که این یادآور هوشمند مدینه را به کربلا پیوند می‌زند و از دردها و رنجهای معلّم شهادت، و چگونگی هجرت سیدالشهدا از مدینه به کربلا یاد می‌کند. اینک مدینه از چشم‌اندازها دور شده است و تو باید آماده احرام باشی، دیاری دیگر، دیار دوست.

مسجد شجره

«مسجد شجره» که آمیخته است به خاطره‌های شورانگیز تاریخ صدر اسلام، و صحنه غرورآفرین و شکوهزاد احرام بستن رسول اللَّه- ص- و صحابیان را پس از سالها فراق از مسجد الحرام بر سینه دارد، اکنون بسی بزرگتر و وسیعتر از آن است که تاکنون بوده است. فضای بیرون آن، چونان پارکی با نخلها و درختها پوشیده است، امکانات تطهیر و مقدمات احرام بسیار گسترده است و بدون تضییع وقت زائران می‌توانند برای احرام غسل کنند، وضو بگیرند و آماده احرام گردند.

شبستان بسیار بزرگ مسجد، حال و هوای عجیبی دارد. روحانیان- این هادیان زائران- راهیان قبله را توجیه می‌کنند و فلسفه احرام را باز می‌گویند، و آنان را به وظایف و بایستگی‌های زیارت آشنا می‌سازند.

زائران که اینک آرزوی چندین و چند ساله را برآورده می‌بینند، دلهایشان سرشار از سپاس و قلبشان آکنده از شوق است، اشک‌ها بر گونه‌ها می‌غلتد و انسان در این هنگامه بی‌بدیل به وادی پیراستگی از همه چیز و وابستگی به اللَّه گام می‌نهد.

ص: ۲۱

او اکنون با بستن دو جامه سپید تمام وابستگی‌ها را گسسته و با ندای: «لبّیک اللهمّ لبّیک ...»، اعلام حضور در محضر دوست کرده است.

اندکی در آستانه مسجد درنگ کن، چه زیبا و دلپذیر است.

زائران به مسجد وارد می‌شوند، با رنگهای گونه گون، شاخصه‌های ظاهری متفاوت و پوششهای مختلف و چون برمی‌آیند همه چیز فرو ریخته است، همه همگون هستند، همه یک رنگند. سپیدجامگانی که می‌روند با ندای لبیک و اجابت دعوت الهی، بر دلها نقش سپیدی زنند. زائران مسجد را به سوی مکه ترک می‌کنند. ندای ملکوتی:

«لبّیک اللّهم لبّیک ...» بلند است. نیک نهادی از زائران می‌خواند:

«لبّیک اللّهم لبّیک، لبّیک لا شریک لک لبّیک، ان الحمد والنعمهٔ لک و الملک لاشریک لک لبیک». (تصویر شماره ۱)

ماشین بر اسفالت جادّه می‌لغزد و تو را پیش می‌برد و تو به کعبه نزدیک می‌شوی نزدیکتر، گام در حرم می‌نهی، حرم أمن، حریم دوست، وادی قدس.

فریادهای شورانگیز و دلپذیر لبّیک‌ها قطع می‌شود.

ترنّم دلنواز عاشقان اندک اندک کاستی می‌گیرد و سپس یکسر قطع می‌گردد.

سکوت، سکوت، سر در گریبان اندیشه، تأمّل، تنبّه، بیداری.

یعنی که: رسیدی.

آنکه تو را فراخوانده بود (اذان من اللّه) و تو عاشقانه به فراخوانی او پاسخ می‌گفتی، اینجاست. به خانه او رسیده‌ای پس ساکت!

سکوتی آمیخته به تأمّل. سکوتی همراه با تنبّه.

در حریم یار

اینک در مکه‌ای؛ شهر دیرپای و دراز آهنگ تاریخ، شهر آکنده از خاطره‌ها، دیاری که پشته پشته حادثه را در خویش دارد و سینه‌اش انباشته است از هزاران هزار حادثه، واقعه، خاطره و ...

ص: ۲۲

شهری شگفت پیرامونش یکسر کوه، هر کوی و برزن و خیابان و کوچه‌اش در دره‌ای و شکاف کوهی.

شهر مکه نیز دستخوش دیگرسانیهاست و از آن همه میراثهای جاویدان و نمادهای عشق و ایثار و مظاهر راستی و رادی، و یادگارهای تاریخی آغازین روزهای اسلام اکنون چندان اثری نیست، امّا تو به ژرفی بنگر؛ که اگر با «اشارتهای ابرو» آشنا باشی و با «پیچش مو» در پس این همه، آن همه را خواهی دید.

اینک کعبه در پیش رویت هست، صحنی وسیع و در وسط آن یک مکعب خالی و دیگر هیچ.

اوّلین نگاه میخکوبت می‌کند، از حرکت باز می‌مانی، تحیّر سراپایت را می‌گیرد، شگفتا!

این است آن خانه دیرپای ایستاده بر معبر تاریخ و فروزان چونان مشعل، بر رواق زمان.

خدایا اینجا کجاست؟!

به کجا آمده‌ام؟!

بگفته آن زنده یاد:

«قصر را می‌فهمم: زیبایی یک معماری هنرمندانه.

معبد را می‌فهمم: شکوه قدس و سکوت روحانی در زیر سقف‌های بلند و پرجلال و سراپا زیبایی و هنر.

آرامگاه را می‌فهمم: مدفن یک شخصیت بزرگ، یک قهرمان، نابغه، پیامبر، امام ...

امّا این ...؟ در وسط میدانی سرباز، یک اطاق خالی! نه معماری، نه هنر، نه زیبایی، نه کتیبه، نه کاشی، نه گچبری، نه ...».

اینجا هیچکس نیست، هیچ چیز نیست، بدین سان تو یکسره خویشتن را به ابدیت پیوند می‌زنی، تمام وابستگی‌هایت می‌گسلد و تو وارسته از هر وابستگی و پیراسته از هر پیوستگی به او می‌پیوندی: «خدا».

اینجا حرم اوست، درون حریم او، خانه او، و تو همآهنگ، همرنگ، هم‌لباس،

ص: ۲۳

همدل و هم‌سوی با خلق او آهنگ او کن. با مردم درآمیز و در حرکتی منظّم، سمبلیک و خوش‌آهنگ، بر گرد خانه او، خانه دیرپای، خانه آزاد، بگرد: «طواف».

از رکن «حجر الأسود» در انبوه خلق داخل شو، پیمان توحید و عبودیت را استوار ساز. حرکت را با آهنگ عبودیت آغاز کن که: «... هو یمین اللّه فی ارضه». (۱)

هفت بار بر گرد خانه می‌چرخی، فقط هفت بار! نه کم و نه زیاد. در نظمی استوار و بدون اندکی ناهنجاری. چرا هفت بار؟ تأکید بر این عدد جانت را به اندیشه وامی‌دارد، «هفت»، یادآور آفرینش هستی است؟ این عدد از نوعی نگاه سمبلیک برخوردار است؟! یا این که مهمترین راز حج در آن نهفته است: «تعبّد»، همین. طواف کن. هفت بار. چرا؟ نپرس! و روح عبودیت، تعبّد، پذیرش و تسلیم را در جانت بریز.

و اکنون دو رکعت نماز.

کجا؟

پشت مقام ابراهیم!

قطعه سنگی با دو رد پا.

نقش پای ابراهیم بر روی سنگ، و تو با این نگاه به اعماق تاریخ می‌روی و ابراهیم را در هنگامه بنیاد نهادن این خانه، خانه توحید، عشق، عرفان به یاد می‌آوری، و جانت لبریز از شوق می‌شود که تو اینک بر «مقام ابراهیم» ایستاده‌ای.

ابراهیم: سمبل عشق و عرفان، ستیز و جهاد، توحید و تعبّد، مهر و کین، عشق به اللّه و نفرت از هر آنچه جز اوست و تو بر این جایگاه ایستاده‌ای تا نماز بجای آوری، و با خدایت از این مکانَتْ رازگویی، زمزمه کنی، و پیمان عبودیت را استوار داری. اکنون که جان را پیراسته‌ای، و از وابستگی‌ها وارسته‌ای. و با خدایت پیمان عبودیت بسته‌ای، آهنگ دیگر کن آزمونی دیگر، رو به سوی مسعی. و سعی در میان دو کوه صفا و مروه.

سعی؛ تلاش است، حرکتی پرشتاب، جستجوگرانه و هدفدار.

پاسداشت تلاش یک زن، تجدید خاطره شکوهمند حرکت سختکوشانه و تلاش

۱- علل الشرایع، ج ۲، ص ۴۲۶؛ الحج فی الکتاب و السنه، ص ۱۲۱.

ص: ۲۴

جستجوگرانه بنده وارسته خداوند؛ «هاجر»!

سمبل تسلیم، رضا، تلاش، توکّل و عرفان.

مسعی- محبوبترین جایگاه برای خداوند، جایگاه نبرد قهرمان توحید ابراهیم و رویارویی پیروزمندانه او با سمبل تزویر و شرک؛ «شیطان» (۱)

گامهایت را استوار دار و حرکت را پرشتاب کن، دل به خدا بسپار و یاد خدای را در جانت زنده کن، در خلق غرق شو، خود را فراموش کن. به خدا بیندیش و تلاش و توکّل، تا جباریّت‌های جانت فرو ریزد، و آخرین بقایای ناخالصی پیراسته شود که:

السعی مذلّة للجبّارین. (۲)

و در پایان هفتمین سعی بر بلندای مروه «تقصیر کن» از احرام بیرون آی، جامه زندگی بپوش، اکنون از حرکتی پرشکوه و تلاشی آمیخته به عشق و عرفان رهیده‌ای و جانت را لبریز از آگاهی و معنویت ساخته‌ای، درنگی تا آغازی دیگر ...

عرفه:

اکنون پس از روزهایی که در مکه درنگ کرده‌ای و بر کعبه مقصود طواف نموده‌ای، وعاشقانه بر گرد این‌خانه توحیدچرخیده‌ای، آهنگی دیگرکن. کجا؟! عرفات.

از واپسین ساعات روز هشتم شهر مکه به تلاطم می‌افتد. شب نهم را در منی درنگ کردن و روز نهم به عرفات برای وقوف در آن آمدن، ستوده است و مستحب.

این است که بسیاری از زائران آهنگ مِنی دارند و بسیاری برای رهایی از دشواریهای حرکت در روز نهم به سوی عرفات؛ آهنگ عرفات.

خیابانهای منتهی به سوی مشعر به گونه شگفتی دیدنی و وصف‌ناکردنی است.

ماشین‌های خرد و کلان آماده جابه‌جا کردن زائران هستند، و آهنگ زیر و بم‌دار: مِنی مِنای رانندگان، موسیقای دلنواز شوق رفتن به سوی سرزمین عشق را در جانت فرو

۱- الحج فی الکتاب والسنه، ص ۳۹۳ م ۱۰۳۶ و ۱۰۳۷.

۲- همان.

ص: ۲۵

می‌ریزد.

شب نهم بسیاری از زائران در عرفاتند. چه زیباست آن شب، بسیاری از زائران رازگویی پیشه می‌کنند؛ و در درون چادرها، راکعان، ساجدان و قائمانِ پرستشگر، نماد زیبای عبودیت را رقم می‌زنند.

سحرگاه که شب می‌گریزد و هستی در نور غرق می‌شود، به بیابان که می‌نگری انسان است که موج می‌زند اینجا، عرفات: جامع الملل، جامع الشتات ... چه می‌گویم؟

نمایشگاه بزرگ انسان است. در بیابان عرفات سیاه، سفید، و ... همه دوش در دوش هم، و آهنگ ندایشان یکی است: «خدا».

(تصویر شماره ۲)

جبل الرحمه در دل عرفات نیز دیدنی است، زائران که یکسر سفیدپوشند چون بر آن فراز می‌آیند و از ستیغ تا دامنه آن را می‌پوشانند از دور کوه بزرگی را مانند است که گویی تمام آن با برف پوشیده است: سفیدِ سفید.

آفتاب بی‌دریغ حرارت می‌بارد، عرق بر تنها نشسته امّا شوق و التهاب و دلدادگی با خدا همچنان در جان بسیاری موج می‌زند.

خیمه بزرگ بعثه مقام معظم رهبری چونان نگینی در میان خیمه‌ها شور و هیجان ویژه‌ای داشت. در آستانه وقوف واجب (نزدیک ظهر) مراسم دعا و نیایش اعلام می‌شود. دلها آماده است، قلبها می‌لرزد صاحبدلی بانوای دلنشین و شورانگیزی از معشوقی می‌خواند که «صد قافله دل همره اوست» از حجت حق، ولیّ اللَّه الأعظم، امام زمان- عجل‌اللَّه تعالی فرجه الشریف-.

یاد مهدی- عج- اشکها را بر دیده‌ها می‌نشاند، سیلاب اشکها برگونه‌ها جاری می‌شد. فریادهای یامهدی فراز می‌آمد و تمنّای دیدار دوست را برجانها می‌ریخت، ندای «یا بن‌الحسن» های عاشقانه فضا را دیگرسان ساخته و عطرآگین کرده بود. زائران که از دیرباز شنیده‌اند که یار در این دیار است، از ژرفای جان و اعماق قلب فریادش می‌زنند؛ و با مولایشان سخن می‌گویند.

ص: ۲۶

زیارت «آل یس» آغاز می‌شود:

«سلام علی آل یس، السّلام علیک یا داعی اللَّه و ربّانی آیاته، السّلام علیک یا باب اللَّه و دیّان دینه ... السّلام علیک ایّها العَلَم المنصُوب و العِلْمُ المصْبوُب و ...»

یاد دوست حال و هوای هیجانباری را بوجود آورده بود. زائران حریم دوست، عاشقان امام، صاحبدلانی که سنگینی بارگناه را بر دوش احساس می‌کردند؛ و تمنّای غفران داشتند، دیدگان اشکباری که آرزوی نظاره بر چهره عزیز زهرا را در دل می‌پرورانده‌اند و سرهایی که شور دیدار سکّان‌دار والای کشتی هستی را داشتند، او را می‌خواندند، عزیزی که با ظهورش تاریکزار یخزده انسانی را گرمی خواهد بخشید، نور خواهد پاشید و به سپیدی و زیبایی خواهد نشاند.

عرفه، خاطره پرشکوه و شورانگیز دعای عرفه معلّم بزرگ عشق و ایمان و ایثار سیدالشهدا اباعبداللَّه الحسین- ع- را نیز بر سینه دارد. شیعیان امام حسین- ع- که مهرش را در ژرفنای جان نهاده‌اند، و روزها و شبهای فراوانی در رثای آن چهره خونین مویه کرده اشک ریخته‌اند، اکنون می‌خواهند در زیر آسمان عرفات جایی که حسین- ع- این معلم بزرگ عشق و عرفان و شهادت با خدایش زمزمه کرده با او همنوا شوند و باکلمات شورانگیز و هیجانبار حسینی با خدای خود راز گویند، روحانیان- این هادیان زائران خانه خدا و راهنمایان راهیان کوی دوست- در هنگامه فرویش آفتاب به سوی مغرب مراسم دعای عرفه را برگزار می‌کنند. جمع انبوهی نیز در بعثه مقام معظم رهبری گرد آمده‌اند که با نوای دلنشین دعای عرفه، با خدا زمزمه کنند؛ دعا آغاز شد:

«الحمدللَّه الذی لیس لقضائه دافع، ولا لعطائه مانع ولا کصنعه صنع صانع، و هوالجواد الواسع، ...».

زائران با این احساس که با امامشان هم نوایند سرشار از شوق و آکنده از طلب بودند، دعا با صدایی دلپذیر خوانده می‌شد و زائران آرام، آرام زمزمه می‌کردند. فضای

ص: ۲۷

ملکوتی عرفات، مضامین‌بلند دعا، تضرّع‌نهفته‌در واژه‌ها، کلمات اندیشه‌سوز و آتشین، قلبها را می‌لرزاند و چشمها را اشکبار می‌کرد. آنان به پیروی از امامشان که با دیدگان اشک آلود عاشقانه زمزمه می‌کرد:

«اللهم اجعَلْنی أَخشاکَ کانی اراك و أسعِدْنی بتقویك ولا تسقینی بمعصیك و خیّرلی فی قضائك و بارك لی فی قَدَرِكْ حتی لا احِبُّ تَعْجیل ما أخّرْت ولا تأخیر ما عجَّلْتَ، اللّهم اجْعَلْ غِناتی فی نَفسی والیقین فی قلْبی ...».

با خدا گفتگو می‌کردند.

شور و هیجان آن محفل ربّانی چیزی نیست که با این قلم به تصویر آید. ناله‌ها همچنان اوج می‌گرفت، و تمنّای دل می‌گسترد، زمزمه‌های عاشقانه نمایش دلپذیری از دلدادگی بیقرارانه زائران سفید پوش را رقم زده بود، همه با این احساس که با اشکهای جاری زنگارهای دل را می‌شویند و تیرگیهای جان را جلا می‌دهند حال و هوای عجیبی داشتند. در سطور پایانی دعا مجری به عظمت صفت «ارحم الراحمین» و فریاد خداوند با این صفت توجه داد پس از این تنبّه فریادهای «یا ارحم الراحمین» زائران فراز آمد که مجلس یکسر شور و اشک و هیجان شد و براستی صحنه شگرفی پدید آمد.

لحظات پایانی دعاست، آفتاب می‌رود که در کام مغرب پنهان شود، اکنون زمزمه‌گران بدانجا رسیده‌اند که پیشوای عارفان: چهره بسوی آسمان دوخت و دستها را فراز آورد و سیلاب اشکها محاسن زیبایش را شست و با ندایی بلند و جانسوز فریاد زد.

«یا اسمع السامعین، یا ابصرالناظرین و یا أسْرَعَ الحاسبین و یا ارحَمَ الراحمین صل عَلی محمد و آل محمد السَّادة المیامین ...»

«یارب، یارب، یارب ...»

فریاد یارب یارب از جمعیت فراز آمد، التهاب، ناله، دلدادگی، و شور و هیجان جمع وصف ناشدنی است. همه از عمق جان و ژرفنای قلب فریاد می‌زدند: یارب ...

در چنین حال و هوایی دعا به فرجام رسید و زائران با دلهای شکسته و چشمان اشکبار، بغضهای ترکیده، ناله‌های حزین، از امامشان یاد کردند و رضوان الهی را به آن

ص: ۲۸

عزیز از دست رفته و قلب تپنده امت از خدای خواستند و سلامت رهبری امت و مسؤولان را از خداوند طلب کردند.

مشعر

آفتاب که می‌گریزد و روز در آستانه به کام شب فرو رفتن قرار می‌گیرد، عرفات یکباره در هم می‌ریزد. خلق چونان سپاهی که بانگ رحیل شنیده باشد به هیجان می‌آید، زائران اینک لشکرِ گرانی را مانندهاند که سواره و پیاده با گریز آفتاب از عرفات آهنگ مشعر کرده‌اند.

سرتاسر این بیابان یکسر حرکت است و شور، هیجان است و نُشور همه در تکاپویند اکنون سپاه توحید که در وقوف خویش در عرفات با شناختها، عینیتها آمیخته، با خدای خویش رازها گفته به پیشگاه بی‌نیاز، نیازها برده رو به سوی مشعر دارد. شب را باید در مشعر باشد تنگه‌ای جاری از عرفات، به سوی منی و مکّه، که هر چه پیشتر می‌رود تنگتر می‌شود و تجمّع عظیم مردم فشرده‌تر و آهنگ حرکت کندتر.

در مجتمع یک روزه عرفات آشوبی به‌پاست، صدها هزار انسان با پوششهای همگون با درهم آمیختن، و پرشور و هیجان حرکت کردن صحنه شگرفی را تصویر می‌کنند، انبوه جمعیت بهم فشرده حرکت را کند می‌کند، و سپاه ناپیدای کرانه توحید، اندک اندک وارد مشعر می‌شود.

مشعر براستی محشری است، نه خیمه‌ای، نه دری و دیواری، نه سقفی، بیابانی با دریایی از انسانهای بهم فشرده! شگفتا این چه حکمی است؟! حج رازناکترین، رمزآمیزترین و سمبلیک‌ترین احکام الهی است و مشعر راز آلودترین آن.

اکنون در دل شب سلاح برگیر (ریگ جمع کن) و سپس به تأمل نشین که اینجا مشعر است و سرزمین خودآگاهی. در انتظار صبح باش و با سلاحی که بر گرفته‌ای به جنگ اهریمنهایی بپرداز که با خود آگاهی تو در جنگند.

فرصت کوتاه است و آهنگ رحیل برفراز.

ص: ۲۹

در این لحظه‌های کوتاه گشت و گذاری در میان زائران، در گوشه و کنار این بیابان، در دامن آرام و گسترده کوه، در فرازمندی‌ها و گستره سینه آن، تأمل برانگیز، تنبه آفرین و دلپذیر است. بسیاری از کسان که بر قامتشان جز دو تکه پارچه سفید جامه‌ای نیست، بر روی حصیری خرد، یا مقوایی کوچک و یا ریگزار بیابان و خاکهای آن دیار، بپا ایستاده و یا نشسته آرام سر به آسمان دوخته‌اند. و سیلاب اشک از چشمانشان جاری است. ستاره‌های آسمان مشعر چه خیال‌پرور و دل‌انگیز است. و لحظه‌هایش چه سان شورانگیز و الهام بخش.

طلوع فجر، مشعرِ آرام را برمی‌آشوبد، راهیان حریم دوست بپا می‌خیزند. و در جمع‌های کوچک و بزرگ و یا تنها به پیشگاه خداوند نماز می‌گزارند و آنگاه بار و بنه اندکی که به همراه دارند برمی‌گیرند و گام در مسیر می‌نهند، که باید از تنگه‌ای درگذرند و به آخرین میقات درآیند: «منی».

مِنی

اکنون سپاه توحید مرکب را نیز وا نهاده و استوار و راست قامت، به سوی معبد می‌رود، آفتاب از پس ستیغ کوهها سر برمی‌کشد و انبوه جمعیت از وادی محسّر می‌گذرد و به سرزمین «منی» گام می‌نهد.

خیمه‌های توحیدیان چهره نموده است و در بخش عظیمی از بیابان منی پرچمهای پرافتخار جمهوری اسلامی ایران افراخته شده و زائران ایرانی را به خود فرامی‌خواند. تجمّع‌های به هم فشرده، دقیق و منظم چینش چادرهای استانها با «بالونهایی» که سینه فضا را شکافته، و در گستره فضا در تکاپو می‌باشد، مشخص شده است. و مجموعه خدماتی حاجیان و بعثه مقام معظم رهبری با «بالونی» که پرچم زیبای جمهوری اسلامی را در دیده‌ها می‌نهد.

اکنون در «منا» یی؛ سرزمین عشق و عرفان، سرزمین آرزوها، آرمانها، خواستها و ... بی‌درنگ به سوی دشمن بتاز، آخرین سمبل شیطان و دشمن را بزن. چشمانت را تیز

ص: ۳۰

کن. گامهایت را استوار و آنگاه سعی کن مقصد را بزنی، تیرت به انحراف نرود و بدون قطع به اصابت تیرها روی برنتاب. آگاه باش که به گفته امامت- این احیاگر حج ابراهیم-

«شیطان را رجم کنید و شیطان از شما بگریزد، و رجم شیطان را در موارد مختلف با دستورهای الهی تکرار کنید که شیطان و شیطان زادگان همه گریزان شوند».

اکنون که از نبرد دشمن بازگشته‌ای، با تیغ بی‌دریغ آگاهی و ایمان، اخلاص و ایقان رگ طمع را بزن، و هوای نفست را در پیشگاه خداوند در قالب گوسفندی به مسلخ کَشْ.

شب را بیتوته کن، یاد خدای را در جانت زنده دار، با خدا زمزمه کن، از او نیرو (عشق و عرفان) بطلب و روز به سوی دشمن بشتاب و با او درآمیز، و بیزاری و برائت و خشم و نفرتت را با آخرین قدرت بر سینه‌اش بزن (عشق و برائت) که تو در چهره اصیل‌ترین مؤمن پیرو ابراهیم: پارسای شبی و شیر روز.

یاد هیجانبار و شورانگیز مهدی-ع- در منی نیز تمنای دیدار یار را در جانت فرو می‌ریزد و یاد آل علی در لطافت دلها و آماده سازی جانها برای زمزمه با خدا، اثر عظیم دارد. اوّلین شب منی، در مراسم شکوهمندی، آیات الهی با قرائت زیبای قاری ارجمندی دلها را جلا داد و سخنرانی حضرت آیهٔاللَّه خزعلی بر معرفتها افزود، وی با استناد به آیات بسیاری نشان داد که حج: نفی است و اثبات «لا» است و «الّا». تیغ توحید را بر فرق شرک کشیدن است و در جاودانه‌های معرفت الهی غرق شدن. نفی آلودگیهای درون است از صفحه دل و زدودن طاغوتهای کوچک و بزرگ از صحنه زندگی، و رسیدن به عرفان الهی است و دست یافتن به توحید خالص و ناب.

آنگاه یادآوری پرسوز و گداز به رثاء آل علی پرداخت و مرثیه مظلومیت آن عزیزان را سرود و دلها رابا یاد مهدی فاطمه جلا داد و قلب منتظران را با نام زیبای او به التهاب کشید، و عشق به آن امام هدایت را در جانها ریخت و به مراسم شب منی شکوه ویژه‌ای بخشید.

شب دوازدهم منی حال و هوای عجیبی داشت. در منی امسال خشم علیه شرک و فریاد علیه زورمداران، زراندوزان و تزویرگرایان، و سمبل، جهل، ستم، شیطنت و

ص: ۳۱

جباریّت؛ آمریکا عینیّت یافت و فریادهای مرگ بر آمریکا، سینه آسمان منی را شکافت و جهاد در حال و هوای عشق و عرفان و فریاد در هنگام زمزمه‌های عاشقانه تصویر دلپذیری از ابعاد توحید؛ عشق به اللّٰه و خشم به شیطان را به نمایش گذاشت.

مراسم برائت در منی یکی از ماندگارترین خاطره‌های حج خواهد بود و شکوه و عظمت آن بر رواق تاریخ همچنان خواهد ماند.

و اکنون لحظه‌های پایانی مشاعر است و زائران که از آخرین نبرد با اهریمن پیروزمندانه و با شکوه برگشته‌اند رو به سوی کعبه دارند. برای طواف و سعیی دیگر.

ترکیب دلپذیر منی روز دوازدهم در هم می‌ریزد، و راهیان کوی دوست سواره و پیاده به سوی مکّه و کعبه روی می‌نهند. مرز سرزمین منی در لحظه‌های آستانه ظهر بسیار دیدنی است، بسیاری از زائران بر مرز منی می‌ایستند تا با حلول ظهر آن سرزمین را ترک گویند. با فراز آمدن «اللّٰه اکبر» مؤمنان در جمع‌های کوچک و بزرگ به نماز می‌ایستند و آنگاه روی به سوی مکه می‌گذارند، خیابانی که منی را به مکّه پیوند می‌زند جلوه زیبا، دیدنی و دلپذیری دارد. سپاهیان توحید سرشار از شوقند که توفیق اعمال در مشاعر و عبادت در سرزمین منی و عرفات و راز گویی در وادی عشق و عرفان را یافته‌اند. به کاروان که می‌رسی خادمان زائران، این سختکوشان ارجمند پذیرایی می‌کنند، اندکی می‌آسایی و با رهیدن از خستگی راه، آهنگ کعبه می‌کنی، طوافی دیگر و سعیی دیگر ...

فصل اوّل: آغاز راه

دیدار دست‌اندرکاران برگزاری حج ابراهیمی با رهبر معظم انقلاب اسلامی

ص: ۳۲

ص: ۳۳

ص: ۳۴

ص: ۳۵

فصل اوّل: آغاز راه

دیدار دست‌اندرکاران برگزاری حج ابراهیمی بارهبرمعظم انقلاب اسلامی

همه ساله در آستانه برگزاری مراسم عظیم حج، کارگزاران حج، خدمتگذاران راهیان حریم دوست و گروهی از زائران بیت‌اللّه الحرام با رهبر عظیم‌الشأن انقلاب اسلامی دیدار می‌کنند تا از رهنمودهای حکیمانه ایشان در جهت هر چه بهتر برگزار کردن این کنگره بزرگ الهی بهره گیرند.

این دیدار فرصت مغتنمی است تا کارگزاران، با ابعاد انسان‌ساز و ارجمند حج، هرچه بیشتر آشنا شوند و با دریافتن دیدگاهایی جهت بخش مقام معظم رهبری، در برگزاری حجّی همگون با جایگاه والای انقلاب اسلامی بکوشند. سخنان، توصیه‌ها و راهنماییهای آن بزرگوار ره‌توشه‌ای است برای همگان در مسیر تحقق بخشیدن به آرمانهای بلند امام- قدس سره- امسال نیز به تاریخ ۸/ ۲/ ۱۳۷۲ دست‌اندرکاران برگزاری حج ابراهیمی در آستانه کوچ به دیار دوست، با معظم‌له دیدار کردند:

توشه راه

رهبر انقلاب اسلامی در این دیدار، از «حج» به عنوان ذخیره‌ای بزرگ برای دنیای اسلام، نام بردند و اهمیت ابعاد معنوی، اجتماعی، سیاسی و بین‌المللی حج و همچنین نیاز امروز جهان اسلام به منافع عظیم این اجتماع بزرگ یاد کرده و فرمودند:

ص: ۳۶

حج، ذخیره‌ای بزرگ برای دنیای اسلام است و استفاده صحیح از آن می‌تواند منافع لازم و حیاتی امت اسلام را تأمین کند. تعیین ایامی خاص برای برگزاری مراسم حج، با این هدف مهم صورت گرفته است که مسلمانان اقصی نقاط جهان بتوانند با استفاده از این فرصت استثنایی با یکدیگر تماس و ارتباط برقرار کنند و با همفکری و تبادل نظر، راه علاج مسائل و مشکلات خود را بیابند.

ولی امر مسلمین در این دیدار که مسؤولان بعثه و نماینده مقام معظم رهبری حجةالاسلام والمسلمین ری‌شهری و مسؤولان سازمان حج و زیارت، روحانیون و مدیران کاروانها و جمع زیادی از زائران بیت‌الله الحرام حضور داشتند، فرمود:

«یک مطلب اساسی و زیربنای فردی وجود دارد که به حسب طبع کار، مقدم بر همه مسائل و ضروریات دیگر است و آن این است که عملی که از ما سر می‌زند باید با قصد قربت و با طلب مرضات الهی همراه باشد.»

مقام معظم رهبری خاطرنشان ساختند:

«اگر کار برای خدا شد و به قصد انجام تکلیف و کسب مرضات الهی انجام شد، خداوند به آن برکت و اثر و جذابیت می‌دهد و دلها را به طرف آن جلب می‌کند و آنچه را که شما از تأثیرات حج بدنبال آن هستید آن را فراهم می‌کند.»

رهبر انقلاب اسلامی افزودند:

«شما خدمتگزاران باید حجاج را راهنمایی و هدایت کنید. احکام را به آنها تعلیم بدهید و آنها را از لحاظ عمل شخصی و استفاده بهتر از مراسم حج، راهنمایی کنید و انشاءاللَّه خدای متعال پشتیبان شما باشد و توجهات حضرت ولی عصر ارواحنا له الفدا شامل حال شما و حج مقبول و سعی مشکوری را داشته باشید.»

بر پایه همین گزارش، پیش از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، حجةالاسلام والمسلمین محمدی ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی گزارشی را از اقدامات انجام شده برای فراهم آمدن مقدمات سفر حجاج به بیت‌الله الحرام به استحضار ولی امر مسلمین رساند. (تصویر شماره ۳)

زائران بر تربت حضرت امام- قدس سّره-

ص:۳۷

کنگره عظیم حج، بعداز ظهر روز چهارشنبه مورخ ۸ / ۲ / ۱۳۷۲ با سخنان حجهٔالاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی رئیس جمهوری، در مرقد مطهّر حضرت امام خمینی- س- آغاز به کار کرد. حجهٔالاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی رئیس جمهوری در این مراسم باشکوه که حجهٔالاسلام والمسلمین محمدی ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی، مسؤولان بعثه و مسؤولان سازمان حج و زیارت، مدیران و روحانیون کاروانهای حج و جمع زیادی از زائران استان تهران حضور داشتند، اظهار داشت:

خانه خدا مناسبترین مکان برای همفکری و هماهنگی امت اسلامی برای رفع مشکلات جهان اسلام است.

رئیس جمهوری خاطرنشان ساخت:

اگر مسلمانان در این مراسم دیدگاههای تنگ جغرافیایی و نژادی را کنار بگذارند و از دریچه دین و قرآن به جامعه بزرگِ اسلامی بنگرند، تأثیر بسیاری در رفع مشکلات جهان اسلام خواهد گذاشت.

وی افزود:

در مراسم حج باید دردهای بزرگ اسلام همچون مسأله فلسطین، بوسنی و هرزگوین، کشمیر، سومالی، قره‌باغ و سایر مسائل مهم و خطراتی که دنیای اسلام را تهدید می‌کند، مورد بحث و بررسی قرار بگیرد.

وی افزود:

در مبدأ وحی و محافل حجاج، مسلمانان باید راههای تمرکز و اعمال قدرت مسلمانان در سازمانهای جهانی را بطور رودررو با یکدیگر مطرح و بررسی کنند.

حجهٔالاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی طرح مسائل تفرقه‌انگیز در مراسم حج و جامعه مسلمانان را مانع از بهره‌گیری از خیرات و ثمرات حج دانست و گفت:

ص: ۳۸

حجاج باید بدانند که طرح مسائل تفرقه‌انگیز و اختلاف سلیقه‌ها اثری جز سُست کردن مسلمانان بدنبال نخواهد داشت.

وی اظهار داشت:

هم اکنون مسلمانان در معرض دشمنی استکبار قراردارند و آنان اسلام ناب را با نام بنیادگرایی می کوبند و اسلام مورد نظر خود را ترویج می کنند.

رئیس جمهوری در ادامه سخنانش گفت:

من با بحثهای منطقی بین فرق اسلامی مخالف نیستم اما اگر این بحث‌ها شکل جدل و لجاجت داشته باشد، خطرناک است.

وی ضمن تأکید بر لزوم توجه حجاج به مسائل معنوی و حضور در نماز جماعت مسلمین اظهار داشت:

مردم مسلمان ایران همانطور که در کشور برای دفاع از اسلام، قرآن و نماز فداکاری کرده‌اند، در مراسم حج نیز باید با بهره گیری از ارشادات و فتاوای حضرت امام- ره- برای ایجاد وحدت در بین مسلمانان فداکاری و تلاش کنند و اسلام ناب را کنار خانه خدا به نمایش بگذارند.

وی افزود:

حجاج باید با رفتار مناسب خود تبلیغات سوء استکبار جهانی که ایران را متهم به تروریسم و مخل امنیت کشورها معرفی می کند خنثی کنند.

رئیس جمهوری ضمن تشریح دست‌آوردهای معنوی حج برای جامعه، اظهار داشت:

دولت با توجه به آثار معنوی که از طریق حج عاید جامعه می‌شود، حاضر است هزینه گزاف آن را بپردازد.

خاطرنشان می‌نماید پیش از سخنان رئیس جمهوری، دکتر علی لاریجانی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی طی سخنان کوتاهی با اشاره به خدماتی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در اختیار حجاج ایرانی قرار گرفته است، اظهار داشت:

ص: ۳۹

خدماتی که سازمان حج و و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری و سایر سازمانها به حجاج ایرانی می‌دهند، با سایر کشورها متفاوت و از سطح بسیار بالایی برخوردار است.

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی افزود:

سازمان حج و زیارت با همکاری بعثه مقام معظم رهبری در طول سال، تدارکات و تسهیلات لازم را برای زائران مهیا می‌کنند و در مذاکرات خود با مسؤولان کشور سعودی همه مسائل را برای تسهیل در انجام مناسک بررسی می‌کنند.

خاطرنشان می‌نماید، در مراسم گشایش کنگره عظیم حج، آیت‌اللّه محمّدی گیلانی، حجهٔ‌الاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، استاندار تهران و جمعی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز حضور داشتند. (تصویر شماره ۴)

گزارش عملیات اجرایی حج

ص: ۴۰

ص: ۴۱

۱۴۱۳ -۱۳۷۲

سازمان حج و زیارت مسؤولیت اجرایی برگزاری کنگره عظیم حج را به دوش دارد. سخن از چگونگی تدارک سفر حج با انبوه عظیم زائران و چه‌سانی رساندن زائران به دیار دوست و زدودن مشکلات از سر راه و ... حدیث زیبای حماسه تلاش، جمعی است ارجمند که با عشق به اللَّه بر خدمت امت اسلامی کمر بسته‌اند گزارشگونه‌ای از این خدمات را در دو بخش می‌آوریم:

آنچه به قبل از برگزاری مراسم مربوط می‌شود، از چگونگی پرواز حجاج، انتخاب مدیران جدید کاروانها، و ... را در این بخش، و آنچه نشانگر تلاش این عزیزان در موسم حج است، در بخش پایانی کتاب خواهیم آورد.

*** برگزاری حجی مطلوب و پرشکوه توسط مسلمانان هر کشور که به نوبه خود دارای سلایق و خصوصیات متفاوت فردی و اجتماعی بوده و در یک گردهمایی در سطح بین‌المللی علاوه بر انجام اعمال و مناسک خود، درصدد بهره‌برداری فکری و سیاسی و اجتماعی از این فریضه الهی می‌باشند، نیازمند به تشکیلاتی منسجم و قوی است.

تشرّف تعداد کثیری از زائرین بیت‌الله الحرام در دسته‌ها و کاروانهای مشخص

ص: ۴۲

بدون اعمال نظارت عالیه یک دستگاه معتبر، فرضی غیر ممکن است.

در این راستا سازمان حج و زیارت جمهوری اسلامی ایران پس از مراحل تشکیلاتی مختلفی که طی کرده، به منظور برگزاری هرچه بهتر مراسم حج، با استفاده از تجارب سودمند گذشته (چه توسط ایران و یا توسط کشورهای دیگر)، اقدام به برنامه‌ریزی همه جانبه جهت اعزام زائرین بیت‌الله الحرام می‌نماید. (۱)

شایان ذکر آنکه دراجرای آن برنامه‌ها، نهادها، تشکیلات و مؤسسات دیگری نیز (از قبیل: اداره گذرنامه- هواپیمایی- وزارت بهداشت و ...) همکاری نموده و با همکاری و تعاون یکدیگر، در جهت حسن اجرای مراسم حج می‌کوشند.

بدیهی است که امر تجهیز و تدارک حدود ۱۲۰ هزار زائر در یک مدت محدود و با امکانات معین در قلمرو خارج از میهن عزیزمان امری بسیار دشوار است.

مسائلی از قبیل انتقال و بازگشت حجاج، تأمین مسکن در مکه مکرمه و مدینهٔ‌الرسول و توزیع مواد غذایی و بهداشت و اثاثیه و انجام تدابیر لازم در موقعیت حساس و فشرده تشریق در مشاعر مقدسه اعم از حمل و نقل، اسکان و امداد زائران از مواردی است که دقیقاً نیاز به پیش‌بینی و برنامه‌ریزی جامع و کاملی دارد تا از این رهگذر بتوان در حد امکان وسائل رفاهی و آسایش زائرین را فراهم نمود تا در مدت اقامت خود در حرمین شریفین با خاطری آسوده به اعمال و عبادات خود بپردازند و با خاطره‌ای خوب بازگردند و به این وسیله توشه آخرت و رضای محبوب را از این سفر الهی به ارمغان آورند.

برای برگزاری حج سال ۷۲ نیز سازمان حج و زیارت با هماهنگی کامل و زیر نظر نماینده مقام معظم رهبری در امر حج، با برنامه‌ریزیهای منظم از چندین ماه قبل از موسم حج در بخش‌های مختلف کار خود را آغاز کرد. در ایام حج نیز با تشکیل

۱- باید دانست کشورهای بزرگ اسلامی که تعداد حجاج آنان نیز کاملًا چشمگیر است نظیر پاکستان، مالزی، اندونزی، ترکیه، مصر و ... هر یک تشکیلات مستقل و خاصی جهت تمشیت امور مربوط به حجاج خود دارند و بدین واسطه می‌توانند تسهیلات لازم را هرچه بهتر برای حجاج فراهم آورند. این تشکیلات در بسیاری موارد در مراتب بالای اداری کشورها قرار دارد.

ص: ۴۳

ستادهایی در مکّه و مدینه و جدّه به حل مشکلات زائران پرداخت. اینک به شرح فشرده‌ای از خدمات این ستادها و واحدهای مربوط به سازمان، قبل از موسم و در ایام مراسم می‌پردازیم:

قبل از عزیمت:

الف- تهیه برنامه زمان‌بندی حج سال ۷۲

پس از پشت سرگذاشتن حج سال ۷۱، و تنظیم گزارشات مربوطه، کار نظرخواهی از کارشناسان و جمع‌بندی پیشنهادات و انتقادات زائرین و غیره صورت گرفت و روی انتقادات مطرح شده و پیشنهادات وارده، بحث و گفتگو انجام شد.

ب- تغییرات در روش ثبت نام زائران

تأثیر موانع اقتصادی بر سیاستهای حج و زیارت (تغییرات در پذیرش زائران)

تلاشهای زیادی صورت گرفت تا عدد حجاج در سال جاری افزایش یابد اما عربستان بر مواضع خود مبنی بر محدودیت تعداد حجاج تأکید داشت. مع الوصف با پی‌گریهایی که به عمل آمد قرار شد ۱۱۵ هزار نفر زائر و عوامل خدماتی از ایران اعزام شوند. (۱) تا سال ۷۱ حدوداً تعداد ۴۵۰ هزار نفر از اولویتهای ۱ تا ۴۰ ثبت نام‌شدگان سال ۶۳ به حج مشرف شدند در نتیجه حدود ۵۵۰ هزار باقی ماندند که با اعزام اولویتهای ۱ تا ۴۸ در سال ۷۲ حدود ۴۷۰ هزارنفر از افراد فوق باقی مانده‌اند.

مسأله مهمی که از سال اخیر پدیدار شد این بود که دولت تا سال ۷۱ برای اعزام زائرین؛ اعم از متمکن یا غیرمتمکن سوبسید می‌پرداخت لیکن با سیاستهای جدید اقتصادی دولت و تک نرخی شدن ارز و در نتیجه عدم پرداخت ارز دولتی به کلیه دستگاهها با نرخ سابق، بایستی در امر حج نیز چاره‌ای عاجل اندیشیده می‌شد و به همین دلیل بود که بنا به تصمیم شورای عالی حج مقرر شد از سال ۷۲ روش ثبت‌نام تغییر یابد،

۱- رقم حجاج و عوامل خدماتی در سال ۷۲ به حدود ۱۱۶۵۰۰ نفر رسید.

ص: ۴۴

به نحوی که علاوه بر اعزام ثبت‌نام شـدگان عمومی ۲۷ هزار تومانی سال ۶۳، تعدادی متقاضـی نیز بطور آزاد با پرداخت ۳۵۰ هزار تومان ثبت نام نمایند و همینطور تشـرف عده‌ای دارای سند دولتی با پرداخت ۱۵۰ هزار تومان اضافی امکان پـذیر باشد نهایتاً حدود ۲۳٪ از کل زائرین سال جاری به دو طریق اخیر پذیرش و اعزام گردیدند.

برای اعزام زائران سال ۷۲ به حج تمتع، ابتدا تصور می‌شد؛ با ثبت نام اولویتهای ۴۱ تا ۴۷ آمار مورد نظر کامل خواهد بود اما پس از انقضای مهلت ثبت نام و جمع آوری کارتهای کامپیوتری باقیمانده از سراسـر کشور مشخص شد که تعدادی از متقاضیان جهت اخذ کارت مراجعه نکرده‌اند و این مسأله نشان می‌داد که تا رسـیدن به سـقف تعداد زائر توافق شده هنوز به اعلام یک اولویت دیگر نیاز هسـت که بـدین ترتیب قرار شـد اولـویت ۴۸ نیز بـه مجمـوعه فـوق افزوده گردد، بهرحـال زائریـن پـذیرش شـده به کاروانهـایی که صلاحیت آنها مورد تأیید قرار گرفته و از گزینش مجدد مدیران موفق بدر آمده بودند مراجعه و ثبت نام نمودند.

ج- برنامه‌های جدید رفاهی

۱- طرح تهیه و توزیع اقلام تدارکاتی

همـانگونه که ذکر شـد بعـد از خـاتمه عملیات حـج سال ۷۱ بلافاصـله کـار برنامه‌ریزی اجرایی حـج سال ۷۲ بـا دعوت از مسؤولین ستادهای اجرایی حج و تشـکیل جلسات متعدد کارشناسـی شـروع گردید. در این نشست‌ها پیرامون مشکلات و تنگناهای پیش آمده در جریان برگزاری حـج گذشـته خصوصاً مسائل تدارکاتی و رفاهی زائران اعزامی بحث و گفتگوی فراوان صورت گرفت. لذا بعد از تنظیم برنامه زمان‌بندی حج سال ۷۲ و تعیین حیطه وظایف مسؤولیتهای بخش‌های مختلف حـدود و دامنه فعالیتهای رفاهی مجزا و روشن گشت. بالاخره این بررسـیها منجر به ارائه پیشـنهادات مشخص درباره مسائل رفاهی گردید و نتیجه این شد که روی طرحهای جدیدی در این زمینه (نظیر طرح قربانی، طرح مسکن مدینه، طرح تمرکز اثاثیه، تهیه و توزیع تدارکات غذایی

ص: ۴۵

و ...) بررسی جامع و همه جانبه صورت گیرد و به شورای عالی حج پیشنهاد و تصویب گردد.

تحول در شیوه تدارکات

می‌توان ادعا نمود تغییر برخی از شیوه‌های تـدارکاتی حج سال ۷۲ حقیقتاً تحولی بنیادین در نظام تـدارکاتی حج بشـمار می‌رود. با دگرگون شـدن نحوه تـأمین و تـدارکات حـج سال جاری مسؤولیت سـنگینی در زمینه تهیه و توزیع تـدارکات بر دوش سازمان قرار گرفت و بحمـدالله موفق شد بخوبی از عهده آن برآید. بدین ترتیب مبنای سیاسـی تدارکاتی سازمان این شد که قسـمتی از کالاهای مورد نیاز توسط خود سازمان و بخش دیگر آن توسط مدیران کاروانها با رعایت دستورالعملها و سقف مالی تعیین شده با استفاده از تجارب سـنوات گذشـته، تهیه و تـدارک گردد. لذا با همین دیدگاه طرحهای لازم تهیه و به شورای عالی حج ارائه شد و به تصویب رسید.

تـک نرخی شـدن ارز مهمـترین عـاملی بـود که بررسـی بهـترین روشـهای اقتصـادی نمودن هزینه‌هـای حـج را بیش از پیش فوری و ضروری می‌ساخت لـذا با توجه به تراکم فوق‌العاده هزینه‌ها در بخش تأمین تدارکات، بررسـیهای جدی در این زمینه صورت گرفت و تصـمیم بر این شـد که در خریـدها آنچه امکـان دارد بـا در نظر گرفتن کلیه جـوانب امر و بشـرط اقتصـادی بودن از داخـل کشور خریداری شود تا بر هزینه‌های ارزی افزوده نشود.

سازمان در زمینه تهیه برخی اقلام تدارکاتی طرحی را مبنی بر در اختیار گذاشتن یک ساک محتوی پاره‌ای اقلام مورد نیاز زائران به شورای عالی حـج ارائه و به تصویب رسانـد لـذا پس از نشـر آگهی مناقصه و برآورد هزینه‌های آنها قرار شـد تعداد معقولی بادبزن، پلاک، پودر، خمیر دنـدان، صابون، مسواک و قمقمه تهیه و در اختیار زائر قرار گیرد و هزینه این اقلام نیز به علت لزوم صـرفه‌جویی ارزی از زائر اخذ شود، لذا بایستی مبلغ ۱۰۰۰۰ ریال از زائر توسط مدیر کاروان اخذ می‌شد و به حساب سازمان واریز

ص: ۴۶

می گردیـد که به دلیل خرابی اغلب قمقمه‌های سـفارش شـده، نهایتاً قرار شـد مبلغ ۸۰۰۰ ریـال در ازاء اقلام فوق اخـذ و ۲۰۰۰ ریال بابت قمقمه کسر گردد.

بعـد از فراغت سازمان از خریـد ملزومات انفرادی زائران، سایر نیازمنـدیهای مصـرفی کاروانها مطرح شـد و تصـمیم گرفته شد که با اعطای اعتبارات ریالی به مدیران کاروانها، از وجود آنان برای خرید قسـمتی از نیازمندیهای مصـرفی روزانه زائرین از ایران اسـتفاده شود و خودشـان هم اقلاـم مورد نظر را به عربسـتان انتقال دهنـد که این قضـیه با موفقیت به انجام رسـید. کالاهایی که به این شـکل خریداری می‌شوند شامل آرد نخودچی، آلو، جو، خاکشیر، رشـته‌فرنگی، زردچوبه، زرشک، سـماق، فلفل، لیمو عمانی، کشمش و زعفران می‌شد.

سپس کـار دسـته‌بندی و تقسـیم کالاهـای انفرادی زائران براسـاس آمارهـای دریافتی از اداره راهنمایان و سـتادها شـروع و نسـبت به ارسال آنها براساس آمار اقدام لازم به عمل آمد.

سعی بر این بود که تا حـد امکان به منظور صـرفه جوییهای ارزی اقلام تدارکاتی در داخل کشور تهیه و به عربسـتان ارسال گردد با این حال در برخی موارد ضـروری، کمیسـیون خریـد مواد غذایی و مصـرفی از مهرماه ۷۱ بـا انگیزه تمرکززدایی و رعایت بهداشـت مواد غـذایی و بالاـ بردن کیفیت مواد اولیه و همچنین صـرفه‌جویی مبـادرت به برنامه‌ریزی خریـدهای خارجی طبق تشـریفات قانونی نمود و به همین منظور از تعداد متجاوز از ۳۰ شرکت معتبر از طریق دفتر نمایندگی سازمان در جده جهت شرکت در مناقصه دعوت نمود. تدریجاً نمایشـگاهی از نمونه‌های ارسالی تنظیم شد و اعضای کمیسـیون در عربسـتان حضور یافته و داوطلبین را جهت مذاکره دعوت کردند تا اینکه در نهایت با ۶ شرکت قرارداد منعقد شد.

۲- طرح تمرکز و سازماندهی و استاندارد نمودن اثاثیه

طرح جدید تهیه و تمرکز سازماندهی اثاثیه براساس اهداف زیر از طرحهای

ص: ۴۷

جدیدی بود که در حج سال ۷۲ توسط سازمان حج و زیارت انجام یافت:

- حذف هزینه‌های ارزی حمل و نقل بین مکه و مدینه.
- یکنواخت نمودن اثاثیه به منظور همگونی در پذیرایی از زائران.
- تسهیل برای مدیران جدید در تأمین اثاثیه مربوط به کاروان خود.
- حل مشکلات ناشی از انبارهای غیر متمرکز در سطح شهر.
- افزایش عمر مفید اثاثیه به دلیل عدم انتقال و جابجایی آنها.
- ایجاد فرصتهای بیشتر برای مسؤولین کاروانها در رسیدگی به امور زائران خود.
- صرفه جویی‌های ارزی در تأمین کسری‌های اثاثیه.
- جلوگیری از مشکلات قابل توجه آتی برای مدیران در صورت کاهش تعداد زائران اعزامی از ایران یا احیاناً مشکلات اعزام مدیر کاروان در سالهای بعد.
- ایجاد امکان استفاده در طرح متمرکز ساختن مسکن کاروانها.

شیوه اجرایی در طرح خرید وسائل و اثاثیه از مدیران قبل و تهیه اثاثیه مورد نیاز دیگر توسط سازمان بوده و تمرکز آنان در انبارهای مرکزی که در مکّه و مدینه مستقر بوده که تسهیلات فراوانی برای مدیران کاروانها در جهت بهتر اداره کردن امور مربوط به زائران بیت‌الله را فراهم کرد.

۳- طرح همکاری با بانک اسلامی در زمینه قربانی:

در شرایطی که بسیاری از مسلمانان در کشورهای توسعه نیافته به علت کمبود مواد غذایی روزانه با مرگ و میر روبرو هستند و چشم امید این افراد به کمکهای انسان‌دوستانه سایر کشورهای مرفه دوخته شده، مسأله امحاء و اتلاف هزاران لاشه گوشت قربانی شده در فصل حج با هیچ معیار و اصولی قابل توجیه نمی‌باشد. در چنین احوالی که کشورهای قدرتمند و متمکن جهان حتی از مواد غذایی صادره به این قبیل کشورهای فقیر به عنوان سلاح کاری در جهت استثمار بهره می‌برند به هیچ وجه عاقلانه نیست که خود مسلمانان گوشت ذبیحه‌ها را به هنگام حج بلااستفاده گذارند لذا لزوم

ص: ۴۸

تحولی بنیادین در امر کشتار قربانی در حج و استفاده از گوشت آنها اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. بر این اساس سازمان حج و زیارت برای ایجاد دگرگونی در روش ذبح قربانیان زائرین خانه خدا پس از فراهم آوردن مقدمات شرعی کار دست به اقدامی چشمگیر زد که با ادامه و گسترش آن در سالهای بعد، دیگر مسلمانان شاهد دفن و یا سوزاندن صدها هزار لاشه گوشت نباشند و از این امکان در راه تأمین بخشی از نیازهای مستمندان و فقرای ملل اسلامی استفاده شود. توضیح اینکه در سالهای گذشته اکثریت قریب به اتفاق کشورهای اسلامی ذبیحه‌های خود را در مسلخ‌های جدید و مکانیزه ذبح می‌کردند و جمهوری اسلامی که همواره خود در اجرای رسالتهای انسان دوستانه پیشقدم بود در این زمینه تاکنون اقدام جدی به عمل نیاورده بود و کلیه قربانیها در یک مسلخ قدیمی و با وضع غیربهداشتی ذبح می‌شد و بالاخره سالانه حدود ۱۲۰۰۰۰ لاشه گوسفند به ارزش تقریبی ۱۷ میلیارد ریال به آتش کشیده یا در زیر خاک مدفون می‌گشت و این مسأله همیشه دلسوزان نظام را رنج می‌داد و به فکر چاره‌اندیشی وامی‌داشت از این رو پس از انجام بررسیهای لازم و استفتائات مختلفی که توسط بعثه مقام معظم رهبری از مراجع عالیقدر اخذ گردید مقرر شد ذبح قربانی در کشتارگاههای جدید و تحت نظارت سازمان به مورد اجرا گذاشته شود. این طرح شامل انجام کلیه مذاکرات و عقد قراردادهای لازم با بانک توسعه اسلامی برای خرید و نگهداری دام، اجاره محل کشتارگاه و سردخانه و محل گوسفندهای ذبح شده و نهایتاً توزیع گوشت آن به مقاصد مختلف بود.

به هر تقدیر در طول سال گذشته کار مطالعه و بررسی همه جانبه طرح قربانی مداوماً پیش می‌رفت و نظرات کارشناسان و دست‌اندرکاران مرتباً اخذ و تبادل‌نظر کافی به عمل می‌آمد و علاوه بر روشهای اجرایی بایستی کسب نظرات فقهی و دیدگاههای شرعی نیز دنبال می‌شد، در این زمینه همت و پشتیبانی و راهنمایی‌های مؤثر بعثه مقام معظم رهبری و بزرگواری مراجع عالیقدر تأثیر فراوان داشت. در مرحله بعدی تشکلی از برادران دلسوز و مطلع ایجاد گردید و به تدریج مطالعه جهت شناخت توأم با

ص: ۴۹

برنامه‌ریزیها شکل می‌گرفت و گردش کار و شرح وظایف و سازماندهی و تشکیلات مورد نظر و شناخت و بررسی روشهای کار و ظرفیتهای طرف مقابل و ... همچنان در جریان بود. نتیجه این مطالعات و برنامه‌ریزیها در موسم حج نمودار گشت که به فضل الهی نه تنها خود یکی از توفیقات مهم دست اندرکاران حج بوده بلکه سرفصل تحول در امر حج به حساب می‌آید.

۴- طرح استفاده دوباره از منازل مدینه قبل:

در سال جاری طرح سه بار استفاده از منازل مدینه به شورای عالی حج پیشنهاد و به تصویب شورا رسید و دستور اجرای آن به واحد مسکن ابلاغ گردید. این طرح به قدری سنگین و مشکل و مهم بود که از همان ابتدا بخش اعظم کار مسکن سازمان را تحت‌الشعاع قرار داد چرا که اجرای آن مستلزم بررسیهای اولیه همه جانبه و مداقّه کامل بود و تنظیم و هماهنگی فراوان با بسیاری از بخشهای دیگر سازمان همچون اداره راهنمایان و ستادها، پذیرش و اعزام، اثاثیه، و از همه مهمتر قسمت پرواز را می‌طلبید تا در مقام اجرای طرح تداخل پیش نیاید، فی‌المثل با توجه به حجم پروازها و جابجایی آنها تعدد ایستگاههای هفت‌گانه پروازی از مبدأ ایران و تغییر و تبدیل در امر حمل و نقل زائر در عربستان و سایر متغیرها باعث اختلال در کار نگردد، لذا برنامه‌ها علی‌رغم دقت واستحکام آنها، قابلیت انعطاف در شرایط بحرانی و ویژه را داشته است.

در باب اهمیت، ضرورت و نتایج حاصله از طرح مذکور عوامل گوناگون تأثیر دارند. علاقه اکثر زائران ایرانی به ثبت نام در کاروانهای مدینه قبل و از آن مهمتر لزوم صرفه‌جویی در کلیه بخشها با توجه به محدودیت ارزی حاکم بر اقتصاد کشورمان، با علم به اینکه درصد عظیمی از هزینه‌های جاری و غیرجاری سازمان را منابع ارزی تشکیل می‌دهد، جملگی عواملی بود که بالاخره منجر به پیشنهاد طرح سه بار استفاده از منازل مدینه و در نتیجه کاهش تعداد منازل اجاره شده و طبعاً کاهش مدت اقامت زائرین در مدینه قبل گردید و سرانجام این طرح در شورای عالی حج مطرح وتصویب

ص: ۵۰

شـد. با اجرای این طرح تقریباً دوسوم کل گروهها، قبل از اعمال به مدینه وارد شدند و بقیه بعنوان «مدینه بعد» مشـخص گردیدند و بـدین قرار تعـداد بیشتری از هم میهنان توانسـتند با کاروانهای مدینه قبل عزیمت نمایند (حدود ۶۴٪ کل کاروانها) و در ثانی حـدود ۱۲ میلیون ریال سـعودی بخاطر کاسـته شـدن تعـداد منازل اجاره شـده صـرفه‌جویی به عمل آمـد، افزون بر اینها شـرایط فوق موجب ارتقای کیفیت منازل در مدینه گردید.

البته طبیعی است که با اجرای این طرح مـدت اقامت در مـدینه منوره خصوصاً در مورد سـری اول پروازهای مدینه قبل کوتاه شده و کمتر از یـک هفته بطول انجامیـد و تبعـاتی بـدنبال داشت از قبیل عـدم درک دعای کمیل و یا عـدم توفیق زیارت حرم نبوی- ص- برای خانمهای معـذور شـرعی و همینطور طولانی شـدن بیش از حدّ اقامت در مکه و لذا بایستی بنحوی درصدد حل این مشـکل در سالهای بعد برآییم.

۵- آزمون مدیران:

از جمله اقداماتی که برای بهبود کیفیت ایام سـفر مقدس حج انجام یافت، کوشـش سازمان جهت تقویت کادر مدیران کاروانهاست تا بدین طریق مایه سـربلندی و افتخار ایران اسـلامی باشـند لذا مقرر گردید از میان متقاضـیان صاحب تجربه با رعایت سایر شـرایط، مدیرانی با تحصـیلات بالاتر برگزیده شوند تا ضـمن مدیریت صـحیح و کارآمد با درک و شناخت بیشتری مسائل فرهنگی و عبادی را پیش ببرنـد، چرا که تجربه نشان داده، مـدیران تحصـیلکرده لایق چنانچه تجربه اجرایی قبلی داشـته باشـند در پیشبرد اهداف عالیه حـج مفیـدتر و موفق‌تر هسـتند و خصوصاً در بحرانها کارآیی بیشتر دارنـد. با گزینش جدیـد مدیران از طرف دیگر امکان اختصاص مدیر بومی به شـهرهایی که فاقد مدیر بودند فراهم می‌آمد. علاوه بر اینها مدیران نسبتاً جوانتر و فعالتری در صحنه حج وارد شدند و بحمدالله یکی از تجربیات موفق سازمان را می‌توان همین واگذاری

ص: ۵۱

مسؤولیتها به مدیران جوان تحصیلکرده و متعهد دانست.

نتیجتاً فکر معرفی مـدیران جوانتر بـا تحصـیلات بالاـتر مطابق معیارهای گزینش که سـنگ بنای اولیه اقـدامات در خصوص تعیین و معرفی مـدیران حج کاروانها را تشـکیل می‌داد عملی شد و آمارها نشان می‌دهد که از هر دو جنبه فوق، نتایج مثبت حاصل گردیده است. جدول‌های زیر مؤید همین مطالب است:

مقایسه سنی مدیران حج ۷۲ با سالهای قبل

سن درصد به کل در سالهای قبل‌سال ۷۲

۳۰ تا ۳۹ سال ۲/ ۳۵٪ ۸/ ۵۵٪

۴۰ تا ۴۵ سال ۸/ ۳۸٪ ۳۵٪

۵۰ تا ۶۰ سال ۲۶٪ ۲/ ۹٪

مقایسه تحصیلات مدیران حج ۷۲ با سالهای قبل

میزان تحصیلات‌در سالهای قبل‌سال ۷۲

دوره ابتدایی ۵/ ۲۷٪ ۱۰٪

دوره راهنمایی ۷/ ۱۴٪ ۸/ ۷٪

دوره دبیرستان ۸/ ۶٪ ۷/ ۴٪

دیپلم ۸/ ۲۳٪ ۲/ ۲۹٪

بالاتر از دیپلم ۲/ ۲۷٪ ۳/ ۴۸٪

گفتگو با رئیس سازمان و زیارت

ص: ۵۲

ص: ۵۳

درباره آنچه در گزارش گذشته آمد توضیحاتی سودمند در گفتگوی رئیس سازمان حج جناب آقای محمد حسین رضایی با نشریه زائر آمده است که برای تکمیل جاریهای حج در سال ۷۲ و چگونگی‌های آن با اندکی حذف و تلخیص می‌آوریم.

با عرض تشکر از این که وقت خودتان را در اختیار ما قرار داده‌اید، به عنوان اوّلین سؤال، لطفاً در مورد تعداد زائران سال جاری توضیحاتی بدهید.

بسم‌اللّه‌الرحمن الرحیم، با سلام و درود به رهبر معظم انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی و حج ابراهیمی و با یادی از شهدای انقلاب و شهدای جمعه خونین و با آرزوی سلامتی برای رهبری معظم انقلاب، در مورد سؤالی که مطرح شد باید عرض کنم امسال ۱۱۵۰۰۰ نفر زائر و عوامل خدماتی است که ان‌شاءاللّه به مکه و مدینه مشرّف خواهند شد.

از این تعداد ۱۰۳۰۰۰ نفر زائر هستند و بقیه عوامل خدماتی که شامل مدیران کاروانها، خدمه، ستادها، تیم پزشکی، بعثه و بازرسین خواهند بود. در مجموع تعداد بسیاری از این ۱۰۳۰۰۰ زائر، از کسانی هستند که در سال ۶۳ ثبت نام کرده‌اند و امیدواریم با اعزام این تعداد در سال جاری بتوانیم در سالهای آینده مابقی افراد ثبت نام شده را که تعدادشان هم کم نیست به حج اعزام نماییم.

ص: ۵۴

س: وضعیت انتقال زائران، امسال به چه صورتی است؟

ج: ما امسال ۷ ایستگاه پرواز داریم؛ شامل تهران، اصفهان، شیراز، کرمان، مشهد، اهواز و تبریز. البته ایستگاه اهواز امسال اوّلین بار است که فعال شده ولی ایستگاههای دیگر در سالهای قبل هم عملیاتی بوده‌اند. تمام تلاش و هماهنگی‌هایی که صورت گرفته در این جهت بوده که این ایستگاهها بتوانند مثل گذشته برنامه‌های خودشان را به صورت منظم انجام دهند.

س: آیا امسال تغییری در مسأله اسکان زائران- چه در مکه و چه در مدینه- پدید آمده و آیا طرح جدیدی برای سکونت در این دو شهر مقدس دارید؟

ج: در مورد مسکن، با این که ما امسال مشکلاتی داشتیم و هیأت اجاره مسکن ما نتوانست برای اول رجب ویزا بگیرد و عازم مکه و مدینه شود و ما ناگزیر شدیم که از نیروهای خودمان در عمره برای این کار استفاده کنیم. توانستیم کار مسکن را شروع کنیم و در عربستان نمایندگان ما مشغول اجاره منازل شدند. طبیعی است که ما به اندازه کل کاروانها؛ یعنی ۸۵۰ کاروان منزل اجاره می‌کنیم. بحمداللّه ما امسال شرایط خوبی داریم و کار به صورت عادی و روال آرام، خودش در حال طی شدن است. در فرودگاه جده برادران در آن هوای گرم، سخت در حال کار کردن هستند، کار در حالی که سنگین و دشوار است ولی بخوبی و منظم در حال انجام است. مدیران و زائرانی که از جده آمده‌اند و بررسیهای انجام شده، همه گواه حسن کار همکاران ما در جده هستند، بخصوص اتوبوسهایی که در اختیار زائرین گذاشته می‌شود، اشکالات سال گذشته را ندارند، امیدواریم که بتوانیم این مسیر و حرکت را تا آخر مراسم حج ادامه دهیم.

علاوه بر اینها، اماکن دیگری مثل درمانگاه و بیمارستان هم داریم. ما در مکه برای کل کاروانها خانه اجاره می‌کنیم. و به چند دلیل در مدینه قبل، دو بار از منازلی که اجاره کرده‌ایم استفاده خواهیم کرد. ۱- اگر می‌خواستیم برای نصف زائران مثل گذشته

ص: ۵۵

خانه تهیه کنیم، چون تخریب منازل در سال گذشته بسیار زیاد بود، امکان فراهم کردن کل این منازل مقدور نبود و لذا مجبور شدیم خانه‌ها را کم کنیم و خانه‌های متوسط یابد را از رده خارج کرده و خانه‌های خوب خودمان را انتخاب کنیم. به همین جهت دستورالعملی تهیه شد به این نحو که خانه‌ها در مدینه دوبار مورد استفاده قرار گیرد.

در مدینه با توجه به این که ما امسال یکسری تغییرات در مسکن داشتیم، نکاتی هست که باید خدمت همه عرض کنم: افراد مدینه قبل، امسال دو برابر سالهای قبل هستند. یعنی دو سوم زائران مدینه قبل و یک سوم مدینه بعد می‌باشند، چیزهایی که در این تغییر تأثیر داشته عبارتند از: تعداد روزهای حضور در مدینه برای زائران کم شده ولی این تغییر عدد، برای همه یکسان نیست؛ یعنی اگر ما مدینه قبل را به دو وضعیت و دو گروه تقسیم کنیم، باید عرض کنیم که مدینه قبل گروه یک حداقل شش روز را در مدینه هستند و این شش روز نسبت به گذشته که ده روز بوده کمتر است و خود ما هم نسبت به این مسأله واقفیم ولی در مقابل محاسنی که این طرح در مجموع داشته قابل توجیه است.

ما فعلًا عدد و تعداد روزها را برای کارمان ملاک عمل قرار نداده‌ایم که مثلًا بخاطر کم شدن روزهای حضور اظهار کنیم. مشکلات این طرح زیاد است. طبیعی است هر کسی بعد از رسیدن به مدینه میل دارد حدّاقل یک شب جمعه در این شهر مقدس بماند یا یکسری مشکلاتی که بعضی افراد بخاطر بیماریهایشان دارند و یا مشکلات برخی از خواهران که همه اینها تقاضاهایی برای اقامت بیشتر در مدینه و استفاده از امکان زیارت پدید آورده، برای حل این مشکلات، راهها و طرقی اندیشیده شده است، بخشی از این مشکلات باید به صورت طبیعی از قبل از سفر چاره‌جویی می‌شد که ما در کشورمان بارها نسبت به این مسأله خصوصاً در مورد خواهران گرامی تذکر دادیم، اما در مورد مسائلی که ایجاد اشکال کرده است با توجه به ظرفیت روزها و ظرفیت کاروانهای موجود و تغییراتی که امکانش را داشته‌ایم، تسهیلاتی را برای افراد ذکر شده فراهم کردیم.

گروه دوّم کسانی هستند که در مدینه حدود دو- سه روز بیشتر از گروه اوّل مدینه

ص: ۵۶

قبل، اقامت خواهنـد داشت و لـذا ماندن یک شب جمعه در مدینه، مثل گذشـته قابل حلّ است و مدینه بعد هم که نسبت به سالهای قبل تغییر فاحشی نداشته و آنها در یک وضعیت زمانی بین نُه تا ده روز را در مدینه خواهند ماند.

این طرح موجب شـد که مـا امسـال در مـدینه خانه‌های خوب و نزدیکی را اجاره کنیم. این در تمام گزارشـهای منعکس شـده کاملًا مشـخص است و زائران هم قطعاً چنین نزدیکی و مطلوبیتی را از نظر مسـکن انتخابی احساس می‌کننـد. البته زائری که برای دفعه اول مشـرف می‌شـود، ممکن است متوجه این تفـاوت نباشـد ولی مـدیران، مسؤولاـن و بازرسـان باسـابقه، همه به تغییر و بهـتر شـدن این وضعیت اذعان دارند.

س: امسال وضعیت تدارکات و امکانات به چه صورت است؟

ج: در مسأله تدارکات باید بگویم که هر سال اشـکالات سالهای گذشته را برطرف کرده‌ایم و امسال در مدینه وضعیت خیلی خوبی داریم، امیدواریم که بتوانیم در مکه هم با آن حجم بسیار سنگین و تعداد بسیار زیاد زائران، همین توفیق را داشته باشیم و همین نظم و ترتیب خاص حاکم در مـدینه را در مکه هم به جریان بیانـدازیم، امروز در بازدیـدی که بنـده از انبارهای مختلف داشـتم، مشاهده کردم که بسیاری از مراجعه کننـدگان اظهـار رضایت می‌کردنـد و حرفشان هم این بود که به راحتی و در زمان بسـیار کم کالاهای مورد نیاز خودشان را دریافت کرده‌اند.

به نظر من وضعیت مدینه آرام و محیط اجرایی از انسجام خوبی برخوردار است و ان‌شاءاللّه که این روح تفاهم تا پایان مراسم برهمه ما و بر مجموعه کار ما حاکم باشد.

در مورد مکه طبیعی است که زائرین، روحـانیون و مـدیران ما بایـد از نکاتی اطلاع داشـته باشـند. این که در مکه تعـداد زیادی زائر خواهیم داشت؛ یعنی اگر در مدینه برای یک سوم از زائران مسکن اجاره می‌کنیم، در مکه باید برای همه زائران خانه گرفته شود. مسـلماً امکانات مدینه در مکه قابل فراهم شدن نیست. طبیعی است که در آنجا گاهی به مشـکلاتی برخورد کنیم؛ از قبیل دوری راه اقامتگاهها که به هر حال زائران حتماً تا

ص: ۵۷

حدودی رنج سفر را برخودشان هموار کرده‌اند. خیلی چیزها دست ما نیست. بعضی از مشکلات اقلیمی و بومی هستند؛ مثل کمبود آب، ترافیک سنگین، جمعیت زیاد، ولی با همه این احوال ما در صدد فراهم کردن شرایط بگونه‌ای هستیم که حداقل مشکلات را داشته باشیم.

مسؤولان و دست اندرکاران سازمان حج و زیارت همه تلاش خودشان را برای هر چه بهتر برگزار شدن مراسم، انجام می‌دهند ولی باید توجه داشت که در یک کشور بیگانه، همه شرایط را ما مشخص نمی‌کنیم و محدودیّتهای فراوانی هست که خارج از حیطه تواناییهای ما می‌باشد.

س: در مورد تأمین تدارکات، مثل خرید میوه، ظاهراً تغییراتی در برنامه‌ریزی سازمان وجود داشته است؛ یعنی مثل سالهای قبل میوه به صورت عمده قبل از موسم سفر حج خریداری نشده و خرید میوه به مدیران کاروانها سپرده شده است. به همین خاطر مشاهده شده که به دلیل گرانی فوق‌العاده میوه کاستی‌هایی در بعضی کاروانها وجود دارد. ممکن است علت این تغییر را توضیح بفرمایید؟

ج: البته ما باز امسال هم بسیاری از اقلام را به صورت عمده خریداری کردیم مثل خشکبار و دیگر مواد غذایی (مرغ، گوشت، ماهی) که فاسد شدنی بوده و نیاز به سردخانه داشته‌اند، ولی در مورد میوه چون سالهای قبل در اثر خرید عمده، مقداری از آن خراب می‌شد، مجبور بودیم تا با طرح جدیدی آن را از حالت تمرکز خارج نماییم که البته این پیشنهاد هم از طرف خود مدیران صورت گرفت و ما طبق این پیشنهاد عمل کردیم. مسلماً در موسم حج، شاهد افزایش قیمت بعضی اقلام؛ مثل میوه خواهیم بود که علت آن بررسی خواهد شد.

س: خبرنگاران اقتصادی ما طبق بررسی خود، گزارش کرده‌اند که قیمت بعضی از میوه‌ها بعد از شروع موسم، به دو تا سه برابر قیمت قبلی خود رسیده است.

ج: طبیعی است، وقتی به صورت متمرکز خریداری نشود، این اشکال پیش

ص: ۵۸

می‌آید، این وضعیت برای بعضی اقلام دیگر هم سالهای گذشته پیش آمده بود؛ مثل یخ که قیمتش در طول موسم حج به چندین برابر رسیده بود. ما هم در این مسأله شکی نداریم که خرید عمده از نظر اقتصادی بهتر است ولی تفویض اختیار هم به این خاطر است که آزمایشی صورت گیرد از سپردن کاری به مجموعه ۸۰۰ نفری مدیران و بررسی نتیجه عمل که مثبت خواهد بود یا دارای اثرات منفی است؟ برادران در حال حاضر مشغول بررسی هستند تا اثر این تفویض اختیار را مشخص سازند.

س: امسال سازمان حج و زیارت تغییرات اساسی در مدیریت کاروانها پدید آورده.

ظاهراً با امتحانها و آزمونهای متفاوتی که انجام شده، مدیران جدیدی برای کاروانها انتخاب کرده‌اید، اگر ممکن است در این مورد توضیحاتی بفرمایید.

ج: چند سالی بود که ما تغییری در مدیریت کاروانها نداشتیم، مقداری به علّت عملکرد آنها و مقداری هم بخاطر کسانی که سنّشان به ۶۰ سال رسیده بود مجبور بودیم که حتماً تغییراتی بدهیم. تنها راه، امتحان و آزمون بود که در سه مرحله انجام شد:

«امتحان کتبی»، «مصاحبه» و «اولویت بندی». سال ۶۴ هم یک آزمون برای انتخاب مدیران کاروانها داشتیم. حدوداً سه هزار نفر بر اساس ضابطه‌های ما در این امتحان کتبی شرکت کردند. امتحان کتبی شامل مجموعه سؤالاتی مربوط به کار اجرایی مدیران بود.

مسائل اولیه مناسک، مسائل اجتماعی سیاسی ایران و سؤال‌هایی مربوط به اماکن عربستان. ۸۰ نمره مجموعه نمرات این سؤال‌ها بود. از این ۸۰ نمره اگر مدیر قبلی و قدیمی ما بیست نمره را هم دریافت می‌کرد او را در مصاحبه شرکت می‌دادیم، این را به عنوان امتیازی برای مدیران قبلی در نظر گرفته بودیم. ولی مدیران جدید می‌بایست حداقل نصف نمره را می‌آوردند تا بتوانند در مصاحبه شرکت کنند. کسانی که نمره حدّ نصاب را آورده بودند در مصاحبه شرکت می‌کردند. مصاحبه هم عبارت بود از همین سؤالها به انضمام مکالمه عربی. بعد از مصاحبه، امتیازها مشخص شده و ما همه را جمع کرده و از بالاترین نمره، مدیران استانها و شهرستانها را انتخاب کرده و به آنها ابلاغ

ص: ۵۹

نمودیم.

البته امسال ۶۵ درصـد مدیران همان مدیران قدیمی هسـتند و تنها ۳۵ درصـد از مدیران، جدید می‌باشـند. مدیران جدید هم همگی سابقه کار و تجربه حج دارند و در مجموع کسی را نداریم که اصلًا تجربه حج نداشته باشد. طبیعی است این حرکت موجب شد که تعـداد افراد بـاسواد در بین مـدیران بیشتر از سالهـای گذشـته باشـد؛ یعنی یکی از محـاسن این امتحانات همین بود. این ارتقاء علمی سطـح مـدیران کاروانها مسـلماً، هم در بهبود کارهای اجرایی مـدیریتی و هم در پیشبرد اهـداف فرهنگی مناسک حج، تأثیر مطلوبی خواهد داشت.

س: آیا داشتن مدرک برای شرکت در این امتحان شرط بوده است؟

ج: حداقل انتظار ما سیکل بود؛ یعنی اگر کسـی مدرک سـیکل داشت هم می‌توانست در این آزمون شرکت کند ولی برای مدرک بالاتر امتیاز گذاشـته بودیم که مسـلّماً افراد محدودیتی برای شـرکت در این آزمون نداشـتند اما با مدارک بالاتر می‌توانسـتند شانس بیشتری برای قبولی داشته باشند.

س: امسال با مسألهای تحت عنوان «اعزام و حـج بدون نوبت» مواجه بوده‌ایم. اساساً چرا سازمان به چنین اقدامی دست زد و وضـعیت ثبت نام کنندگان سال ۶۳ چگونه خواهد بود؟

ج: در مورد ثبت نام کننـدگان سال ۶۳، اولویت‌بندی کردیم که صد اولویّت مشـخص شد و امسال از اولویت ۱ تا ۴۸ هر کسی که باقی مانـده بود را اعلام کردیم و کسانی که در سال ۶۳ ثبت نام کرده بودند ولی از اولویت ۴۸ تا ۱۰۰ بودند و امسال نوبتشان نبود آنها را هم با دریافت یک مبلغ مابه‌التفاوت در لیست زائران سال جاری قرار دادیم.

این دو گروه کسـانی هسـتند که در سـال ۶۳ ثبت نـام کرده‌انـد و جمع آنها حـدود ۹۰۰۰۰ نفر را تشـکیل می‌دهـد یـا به عبارتی ۹۰ درصد زائران امسال ۱۰ درصد هم

ص: ۶۰

کسانی هستند که به صورت آزاد یا سهمیه‌ای به مجموعه امسال وارد شده‌اند. اینکه چرا ما به صورت آزاد ثبت نام کردیم هم فلسفه‌ای دارد. ده سال است که ما ثبت نام نکرده‌ایم، بسیاری از مردم منتظر بودند خیلی‌ها مستطیع شده‌اند و سالها است که منتظر اعلام ثبت نام هستند، نمونه‌های دیگری هم داریم از همسرانی که قبل از ازدواج اسم نوشته بودند و حالا بعد از ازدواج متمایل بودند که با همسرشان عازم شوند و یا پدر و مادر پیر و مریضی که فرزندانشان اصرار بر همراهی فردی را با آنها داشتند. اینها همه مواردی بودند که باعث شدند ما سهمیه‌ای را برای این کار اختصاص دهیم. در مجموع با پرداخت مبلغ ۳۵۰۰۰۰ تومان به جمع زائران امسال اضافه شدند. مبنای محاسبه، هزینه سال قبل یعنی ۲۸۰۰۰۰ تومان برای هر زائر بوده به اضافه درصدی که به خاطر تورّم افزوده گشته است. لازم به ذکر است که به این ترتیب بخشی از بار سوبسیدی که دولت می‌پردازد هم جبران می گردد.

س: در سال جاری با توجه به وضعیت ارز و تک نرخی بودن آن، ممکن است توضیح دهید که زائران چگونه و به چه میزان ارز دریافت خواهند کرد؟

ج: الآن ارزی که برای کارهای اجرایی داده می‌شود براساس همان نرخ شناور است، لذا به ما هم به شکل شناور ارز داده می‌شود. سوبسیدی که دولت می‌دهد مستقیماً پرداخت می گردد. ولی برای ارز مسافری، دولت دیگر سوبسیدی پرداخت نمی کند.

امسال ۸۵۰ ریال سعودی به زائران پرداخت می‌شود بر مبنای همان نرخ شناور ولی اگر کسی بخواهد پول بیشتری همراه خود ببرد می‌تواند بر مبنای همان مقررات بانک مرکزی، میزان ارز دلخواه را به همراه خودش ببرد. البته ما چنین چیزی را به زائران توصیه نمی‌کنیم. سال گذشته از همه خواستیم که برای خرید به صورت اقتصادی فکر کنند؛ یعنی اگر می‌خواهند چیزی بخرند بررسی کنند که آیا به صرفه هست یا نه. در اکثر موارد اجناس در ایران اگر ارزانتر نباشد هم قیمت عربستان است و تنها کشیدن و حمل بار از مکه به مدینه و از مدینه به مکه و دردسرهای فراوان ناشی از آن است. خوشبختانه

ص: ۶۱

ما در سال ۷۱ اصلًا هواپیمای باری نفرستادیم ولی در سال ۷۰، شصت هواپیمای باری برای حمل بار زائران به مکه فرستادیم.
نکته دیگر اینکه امسال هواپیمایی هزینه حمل بار اضافه را با ارز دلار دریافت می‌کند که هزینه اضافه‌ای نسبت به سال گذشته خواهد بود. هر مسافری حساب کند که هزینه اضافه بارش را باید به ارز پرداخت کند مسلماً برایش به صرفه نیست که چیزی بخرد و جدای از اینها، فکر می‌کنم زائری که شاید یک بار بیشتر سعادت چنین سفری را نداشته باشد اصلًا به صلاح نیست که وقت خود را صرف خرید کردن و به بازار رفتن نماید. جایی که مسجدالحرام و مسجدالنبی- ص- هست اگر آدم همه وقت خودش را هم صرف این‌دو مکان مقدس کند بازکم است دیگرچه فرصتی برای اینکه کسی اوقاتش را برای خرید کردن تلف نماید که هم دچار زیانهای مادی و هم زیانهای معنوی گردد.
س: ظاهراً امسال مشکلاتی در مورد ویزا بوده آیا ممکن است در این مورد هم توضیح بفرمایید:
ج: ما مشکلاتی را در مورد ویزا داشتیم که خوشبختانه دو سه روز گذشته اوضاع تغییر کرد و وضع ما نسبت به هفته گذشته بهتر شد. ولی ما گله‌ای از سفارت سعودی داشتیم که قاعدتاً می‌بایست طبق معمول تا هفته گذشته حدود ۱۳ از زائرین ما را ویزا داده باشند ولی متأسفانه هفته گذشته ما مشکل داشتیم و آخرین خبری که من الآن دارم وضع نسبتاً بهتر شده.
س: در خبرها شنیدیم که ایران در پی احداث قربانگاه جدیدی است، اگر امکان دارد توضیحاتی در این زمینه بفرمایید.
ج: بحث جدیدی که امسال داریم بحث قربانی است؛ اگر مردم ما نسبت به گذشته مسأله قربانی را بدانند که در چه شرایطی بود، یقیناً کمک بیشتری به ما می‌کنند و ما را یاری می‌کنند، نه اینکه تنها بحث ما باشد بلکه اصل قضیه اصل درستی است و همه قبول می‌کنند.

ص: ۶۲

همه آنهایی که حج انجام می‌دهند حداقل یک گوسفند قربانی می‌کنند. در سال گذشته درباره تعداد گوسفندانی که قربانی کردیم و هزینه‌های مربوط به آن، محاسباتی انجام دادیم. گوسفندهایی را که ما در آنجا می‌کشتیم عربستان بخاطر این که این گوشتها خراب می‌شدند آنها را می‌سوزاند؛ زیرا بعد از چند دقیقه آن گوسفندها فاسد شده و وضعیت آنجا را غیر بهداشتی و آلوده می‌کرد. آنها یک میلیارد و دویست میلیون تومان پول را در آنجا می‌سوزانند، در حالی که در جهان انسانهای بسیاری دچار گرسنگی و فقر هستند. با توجه به جغرافیای منطقه کشتارگاههایی که الآن موجود است خارج از منی است و در این زمینه سؤالات شرعی هم مطرح بود که ما در سال گذشته از جناب حجهٔ‌الاسلام ری‌شهری خواهش کردیم که ایشان همراه نمایندگان بعثه‌های آیات عظام از نزدیک کل این کشتارگاهها را ببینند. در همین راستا بازدیدی هم انجام شد با دستوری که نماینده ولی فقیه دادند، قرار شد که کار با سرعت انجام شود که ما در سال گذشته رقم محدودی را به صورت نمونه انجام دادیم که ببینیم وضعیت چطور می‌شود که بعد از بازدید آقایان توصیه شد که کار را انجام بدهیم و جایی که این کار را به خوبی انجام می‌دهد و قربانیها را سالم به دست مستضعفان دنیا می‌رساند، بانک اسلامی است که جمهوری اسلامی هم در آن بانک سهم دارد و واز اعضای این بانک است. و ما با این بانک صحبت کردیم، قبول کردند که همکاری کنند. و ما هم برنامه‌ریزی کردیم که امسال حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد در قربانگاههای جدید ذبح کنیم. ما نمی‌خواهیم سنت گذشته را تغییر دهیم. مدیر کاروان یا روحانی کاروان مسؤولیت این کار را دارند و قصاب هم هست و ما گفتیم که در داخل کاروان آشپز و کمک آشپز اهل این فن باشند، آنها از حجاج پول را جمع‌آوری می‌کنند و زودتر به ما اعلام می‌کنند که گوسفندها خریداری می‌شود به جای اینکه در کشتارگاه قدیمی ذبح شود، در کشتارگاه جدید قربانی می‌کنند و قربانی هم طبیعی است و از دست هم نمی‌رود و به دست مستحق هم می‌رسد و فکر نمی‌کنم که مردم هم دوست داشته باشند قربانیشان از دست برود و انشاءاللّه امسال شاهد این مسأله خواهیم بود و انتظار داریم که زائر و روحانی و مدیر

ص: ۶۳

کاروان دست به دست هم بدهند و ان شاءاللَّه این طرح را به انجام برسانیم.

س: انشاءاللَّه کسانی که ثبت نام می‌کنند چه موقع می‌توانند امیدوار به اعزام باشند؟

ج: کسانی که در سال ۶۳ برای عمره ثبت نام کرده‌اند نسبت به کسانی که امسال ثبت نام می‌کنند، اولویت دارند، مثل سال قبل نرخی را اعلام و ثبت نام می‌کنیم و این ثبت نام نوبت‌دار نخواهد بود، بلکه همین امسال ثبت نام می‌کنیم و همین امسال هم اعزام می‌شوند.

س: هم سوریه و هم عمره؟

ج: بله.

س: یک سؤال خصوصی نیز هست، برای ما جای سؤال است که شما تاکنون چند بار به حج تمتع مشرف شده‌اید و حج واجب انجام داده‌اید؟

ج: من حج واجب فقط یک بار رفتم آنهم قبل از اینکه مسؤولیت سازمان را داشته باشم و زمانی که مسؤول سازمان شدم به لحاظ اینکه وظیفه خودم می‌دانستم که آزاد و در خدمت کار باشم، دیگر حج انجام ندادم و همه را به صورت عمره انجام داده‌ام و همین باعث شده که دوستان و کارمندانی که همراه من می‌آیند حج عمره انجام دهند؛ چرا که ما باید در مِنی و عرفات آزاد باشیم زمانی که به مکه می‌رسیم و برای رفت و آمد به جدّه و کلًا کارهایی که داریم.

فصل دوم حج و مسائل فرهنگی

در راه گسترش فرهنگ حج

ص:۶۴

ص:۶۵

ص:۶۶

ص:۶۷

معاونت آموزش و تحقیقات بعثه مقام معظم رهبری مسؤولیت، پژوهش و بازشناسی فرهنگ حج و هر آنچه را که بگونه‌ای با حج، مکه و مدینه در ارتباط است بدوش دارد، این بخش از آغاز تأسیس تاکنون در جهات گونه‌گون گامهایی برداشته و تلاشهایی کرده است، گزارشگونه‌ای از فعالیتهای این مرکز را می‌آوریم:

۱) ایجاد کتابخانه تخصصی ویژه حج

آنچه در مرکز تحقیقات حج باید سامان یابد، تحقیقی و تخصّصی است.

نیازمندی پژوهشهای بنیادی به منابع و مصادر معتمد و نیازمندی محققان به منابع پژوهشی و سهل‌الوصول بودن آنها نیاز به توضیح ندارد؛ مسؤولان مرکز با توجه به این نکته به ایجاد کتابخانه‌ای تخصّصی همت گماردند. در این کتابخانه آثار تاریخی، جغرافیایی، فقهی، اعتقادی و آنچه در ارتباط با حج، مکه و مدینه است گرد می‌آید و همواره عناوین آن رو به افزایش است.

۲) تحقیقات و انتشارات

روشن است که پژوهشهای مربوط به حج و عرضه آثار تحقیقی در این باره، در

ص: ۶۸

این مرکز در اولویت است. آنچه اکنون انجام شـده و یا در دست انجام است، با توجه به نیازهای راهیان حرم الهی تدوین می‌شود و فراتر از آن در جهت گستراندن ابعاد فرهنگ حج و آشـنایی مسـلمانان با نگاه شـیعی بدان و زدودن برخی از ابهامها از ذهنها. آنچه در این بخش انجام شده است بدین قرار است:

الف- مناسکها

آغـازین نیـاز زائر، آگـاهی از چگـونگی اعمـال است. ازدیربـاز فقیهـان عالیقـدر و مراجع بزرگوار همراه بـا رسـاله توضیـح‌المسائل «مناسک حـج» را نیز برای راهیان حرم الهی تـدوین می‌کردنـد. در مرکز تحقیقات ابتـدا «مناسک» حضـرت امام خمینی- رضوان‌اللَّه تعالی علیه- با حواشـی آیهٔ‌اللَّه العظمی اراکی نشـر یافت و با اسـتقبال شایان توجهی مواجه گردید. در گام بعدی متن رساله حضرت امام ره- با حواشی حضرات آیات عظام گلپایگانی، اراکی- مدّظلهما- و خویی- ره- تنظیم و نشر یافت.

تهیه و تنظیم این مجموعه با مشکلات بسیاری مواجه بود که بتوفیق خداوند و همکاری مخلصانه بیوت حضرات آیات عظام و تلاش تنی چند از محققان و فقیهان برای اسـتخراج فتاوا از مناسـکها و آثار فقهی آن بزرگواران، در آسـتانه حج سال ۷۲ نشر یافته و مورد اسـتقبال قرار گرفت. در مقـدمه کوتاهی، از سـیر تدوین کتاب و تنظیم حواشـی، سـخن رفته است که بخوبی نشانگر تلاش پی گیر و دقت هوشـمندانه تدوین کنندگان این اثر است. این مجموعه در مقایسه با مناسـکهای پیشـین از ویژگیهایی برخوردار است که بدان اشـاره می‌کنیـم: در طـول برگزاری حـج، زائران مشـکلاتی دارنـد کـه بعضـاً در مناسـک نیامـده است، اجرای برخی از مراسم نیز از دشواریهـا برخوردار است، روشن سـاختن دقیق موضوع و طرح سؤالهـای جدیـد و یافتن پاسـخها، دشواریهای پیش آمـده و گشودن گرههـای عملی در انجـام اعمال؛ از جمله تلاشـهایی است که مرکز بـدان همت گمارده و برخی از آنهادر این چاپ آمـده و برخی دیگر در چاپهای بعدی افزوده خواهد شد.

این مجموعه با همان شیوه سنّتی و معمول عرضه شده است. مرکز برای بالا بردن

ص: ۶۹

سطح آموزش و در جهت گستراندن ابعاد آموزش مناسک، به تهیه و تدوین مناسک مصوّر و نیز مناسک در ابعادی محدودتر همت گماشت که از این جمله می‌توان از مجموعه‌های ذیل نام برد.

۱) راهنمای مصور حجاج.

در این مجموعه، تمام اعمال با تصویر و توضیحات عرضه شده است.

۲) مناسک مصوّر عمره مفرده.

برای اوّلین بار مناسک ویژه عمره مفرده، سامان یافته و تمام اعمال آن با تصویر و توضیحات نشان داده شده است.

۳) احکام ویژه بانوان در حج.

مناسک به زبانهای دیگر:

مناسک مصوّر برای برآوردن نیازهای مسلمانان دیگر کشورها، به زبانهای عربی، اردو و ترکی استانبولی ترجمه شده است و بدین‌سان تمام نیازهای زائران بیت‌اللَّه الحرام تقریباً برآورده می‌شود.

گامی فراتر:

روشن است مناسک صرفاً حاوی فتاوا است، معاونت پژوهش برای آشنایی بیشتر زائران و مسلمانان با فقه حج، گامی فراتر نهاد و به «تدوین و تبیین مبانی مسائل فقهی حج از دیدگاه مذاهب اسلامی» نیز همت گمارد در این جهت تاکنون دو اثر نشر یافته است.

۱) حج از دیدگاه مذاهب اسلامی:

در این کتاب آراء و فتاوای فقیهان مذاهب اسلامی با توجه به منابع و مصادر آنها عرضه شده و مبانی مسائل فقهی آنها بر اساس آثار و متون تحلیلی مذاهب فقهی تبیین گردیده است.

ص: ۷۰

۲) بحثهایی از فقه تطبیقی

در این کتـاب برخی از مسائل و اعمال مـذاهب اسـلامی، ماننـد تکتّف، چگونگی اذان، اقامه نماز، عـدم قنوط و آمین پس از قرائت سوره حمد براساس منابع معتمد آنها بررسی و عرضه شده است.

۲- دعاها و زیارتها

زیارت از آموزه‌های انسان‌ساز، تحرک آفرین و سپیده گشای اسلامی است.

پیامبراکرم- ص- و امامان- علیهم‌السـلام- بر انجام آن تأکید می‌ورزیدند و عالمان و بیداردلان بر بجاآوردن هوشـمندانه و آگاهانه آن پای می‌فشردند. پیشوایان الهی با تقریر و تحریر زیارات، مجموعه‌ای عظیم از فرهنگ اسلامی را در اختیار نهاده‌اند. این مجموعه که در آسـتانه مزار منوّر پیشوایـان قرائت می‌شود سـرشار است از معارف شـگرف و تحوّل آفرین و آکنـده است از حقایق عرفانی و مسائـل معنوی. زائران در دیـار قـدس و حرم رسول‌اللَّه- ص- و بیت‌اللَّه الحرام بایـد بـا این مجموعه همراه باشـند، و رازها و نیازهای خود را با خداونـد، رسول‌اللَّه، پیشوایان الهی و رادمردان و قلّه‌سانان بگویند و در سـرزمینهای پاک با آنها زمزمه کنند، سال گذشـته (سال ۷۱) مجموعه دعاها و زیارتها در کتابی با عنوان «ادعیه و آداب حرمین» نشر یافت. در این اثر افزون بر مقدمه‌ای در اهمیت دعا و زیـارت، در آغـاز زیارتهـا توضیحاتی دربـاره شخصـیت و مکـان مورد زیـارت آمـده است. و امسـال این مجموعه برای برآوردن نیازهای دیگر مسلمانان اقالیم قبله به عربی ترجمه شد و با عنوان «ادعیهٔ و آداب الحرمین» منتشر گردید.

تفکیک زیارتها و دعاها

این مجموعه برای هر چه سـهل‌الوصول سـاختن و گستران‌دن ابعاد بهره‌رسانی آن، تفکیک شـده و به صورت جزوه‌های کوچک نیز (مانند: زیارت حضرت رسول- ص-،

ص: ۷۱

زیارت ائمه بقیع، دعای کمیل، آل یاسین، دعاهای طواف در مکه و ...) منتشر شده است.

برخی از این دعاها برای استفاده دیگر زائران، به انگلیسی نیز ترجمه شده است تا جستجوی آنان را، در چگونگی محتوای این میراث گرانقدر پاسخگو باشد. عناوین آنچه یاد شد چنین است:

۱- ادعیه طواف، ۲- ادعیه سعی، ۳- زیارات، ۴- دعای کمیل، ۵- دعای مشلول و زیارت آل یاسین، ۶- دعای کمیل و دعای صباح.

معارف حج

حج جلوه اسلام، تبلور دین و تمامت مکتب است. اعمال حج سرشار است از معارف بلند و حقایق عرفانی شگفت. در آیات و روایات و آثار بزرگان دین در این باره سخن فراوان است.

آشنایی زائران با این حقایق بی‌گمان، در بهره‌وری آنان از زیارت در دیار قدس، نقش عظیمی خواهد داشت؛ از این روی مرکز به نشر آثار با این آهنگ و هدف همت گماشت که عناوین برخی از آنان چنین است:

۱- جرعه‌ای از بیکران زمزم

نگاهی است دقیق، آموزنده به اسرار حج و ابعاد عظیم معارف آن. در این کتاب از کعبه با عناوینی چون کهن‌ترین خانه الهی، مدار رهایی و محور آزادی، بیت‌الحرام قیامی برای مردمان، حج مهمترین مظهر اسلام، پرچم افراخته حق و وحی مجسّم سخن رفته و با بیانی لطیف نشان داده شده است که حج نمایشگر حکومت والای اسلام و بیانگر خُلْق عظیم است.

۲- صهبای صفا

مجموعه‌ای است از چند مقاله و گفتار که در مناسبتهای مختلف ایراد شده و اینک با بازنگری و ویرایش، کتابی را با عنوان یاد شده شکل داده است. ضرورت آگاهی از اسرار حج بر هر چه بیشتر بهرور شدن از این مراسم سترگ در فصل اوّل مطرح

ص: ۷۲

شده و در فصلهای بعدی از اسرار حج در کلام امام سجاد- ع-، اسرار سرزمین عرفات مشعر و منی در نگاهی کلی گفتگو شده است.

آنگاه نگاهی است دقیق‌تر و توجهی باریک بینانه به ابعاد اسرار عرفات و منی.

یاد سالار شهیدان و حج آن بزرگوار و شهیدان مکّه بر دلربایی این فصل افزوده است.

منی، تجلّیگاه تولی و تبرّی، ولایت سرّ بزرگ حج، قداست و امنیت حرم و آداب تشرّف به محضر پیامبر- ص- و ائمه اطهار- علیهم‌السلام- از دیگر عناوین بحثهای این مجموعه خواندنی و آموزنده است.

۳- حج

این کتاب نیز آهنگ آن دارد که گوشه‌ای از ابعاد عظیم معارف حج را بنمایاند و بر اسرار زندگیساز آن پرتوی افکند. افزون بر این نگاهی دارد به اماکن و آثار تاریخی مکه و مدینه و نیز بحثهایی از مسائل اقتصادی و کلامی، عناوین کلی فصول آن چنین است:

اهمیت حج، در آستانه حج، اعمال حج، قبرستان ابوطالب، به سوی مدینه، معنای شرک، قبرستان بقیع، شهدای احد، و ...

دستمایه اوّلیه کتاب آیات است و روایات و مؤلف کوشیده است در پرتو آیات و روایات و دقت در آموزه‌های گرانقدر ثقلین، ابعاد معارف حج را بنمایاند و برای هر چه بیشتر بهره‌ور ساختن زائران دیار قدس، اماکن و آثار اسلامی را بشناساند و چهره‌های بلند خفته در آن دیار را معرفی کند.

کتاب روان و خوش تنظیم است و مطالب آن سهل‌الوصول و آموزنده تواند بود.

آثار اسلامی سرزمین وحی

مکه و مدینه سرزمین وحی است، آبادیها، کویها، برزنها و مکانهای آنها سرشار است از خاطره‌های دلپذیر و آموزنده زائران که به این دیار می‌آیند. در سرزمینی گام برمی‌دارند که پیامبر و اصحابش بر آن گام نهاده‌اند و پیشوایان راستین و امامان

ص: ۷۳

معصوم- علیهم السلام- در این دیار حراست از مکتب و حمایت از دین را از جان سپر ساخته‌اند. آشنایی زائران با مکانها، جایها و آثار تاریخی این دیار، آن خاطره‌های پرشکوه را زنده می‌کند و قلب آنان را از شوق و عزم می‌آکند. مرکز در شناساندن دقیق این مجموعه، آثاری را تدوین و عرضه کرده که عناوین آنها چنین است:

۱- عرشیان- دکتر سید جعفر شهیدی

مؤلف بزرگوار نام زیبای «عرشیان» را از این شعر خاقانی گرفته‌اند که:

عرشیان بانگ «وللّه علی الناس» زنند پاسخ از خلق، «سمعنا واطعنا» شنوند

از سَرِ پای درآیند سَراپا به نیاز تا تعال از ملک العرش، تعالی شنوند

کتاب با بحثی درباره «استطاعت» آغاز می‌شود و با نگاهی کوتاه به عربستان، مذهب آن و زندگانی محمد بن عبدالوهاب ادامه می‌یابد سپس گزارش تاریخ مکه است و آثار اسلامی و تاریخی آن، مسجدها و مشاهد مشرّفه مکه. سپس نگاهی است به مدینه، تاریخچه آن، حاکمان مدینه، حرم مدنی، مسجدالنبی و دیگر مساجد آن دیار مقدس.

۲- آثار اسلامی مکه و مدینه- رسول جعفریان

این کتاب نیز به انگیزه گزارش چگونگی آثار اسلامی و تاریخی مکه و مدینه بقلم آمده است. کتاب در چهار بخش سامان یافته است: بخش اوّل نگاهی است گذرا به جزیرةالعرب و بخشهای شکل دهنده آن. آنگاه بخش دوّم است با گزارش تاریخی مکه و کعبه پیش از اسلام و پس از آن، اجزاء مسجدالحرام، مشاعر مقدسه و مساجد آن و آثار مذهبی و تاریخی مکه مکرّمه.

بخش سوّم عهده‌دار گزارش آثار تاریخی مدینه منوره است که با نگاهی به چگونگی آن در آستانه ظهور اسلامی به معرفی مساجد مدینه پرداخته و از مسجدالنبی و دیگر سانی آن در طول تاریخ سخن گفته است.

در بخش چهارم تصاویر گویایی از این آثار چاپ شده است.

ص: ۷۴

۳- سیری در اماکن سرزمین وحی- علی اکبر حسنی

این کتاب در دو بخش به معرفی آثار اسلامی و تاریخی مکه و مدینه پرداخته است؛ بخش اوّل از مدینه سخن می‌دارد با نگاهی به نامهای مدینه، کوههای مدینه و مساجد آن و بخش دوّم از چگونگی آثار اسلامی از مکّه گزارش می‌دهد با نگاهی به کعبه در قرآن، کعبه در روایات، حجرالأسود و ...

عقاید

شیعه چهره پیراسته و گرایش ناب اسلامی است. تشیع در تاریخ را باید همزاد اسلام تلقّی کرد و بر این باور بود که پیامبر سطر آغازین این کتاب قطور را رقم زد. این جریان عظیم در تاریخ اسلام به جهاتی که اکنون جای گفتگوی آن نیست هماره مورد هجوم بوده است، تهمتها، و نسبتهای دروغ و داوریهایی که گاه از سرکین‌توزی است در پیشدید نسلهای مسلمان از تشیع چهره‌ای ساخته است که یکسر با حقیقت و واقعیت صادق در تضاد است. باید برای نشان دادن چهره ناب و پیراسته تشیع از تیرگیهای مبلغان واهی اندیش تلاشی، عظیم و کاوشی استوار بکار گرفت و گامهای بلند سلف صالح را ادامه داد و بررسیها و کاوشها و پژوهشهای پیشینیان را در شناساندن چهره اصیل شیعه تکمیل کرد و روز آمد نمود.

معاونت آموزش و تحقیقات در آغازین گامهای خود در این زمینه، مجموعه ذیل را در جهت این هدف منتشر کرده است:

۱- الشیعهٔ فی موکب التاریخ

سیری است در خاستگاه تشیع و پاسخی به دیدگاههای گونه‌گون در این زمینه و نقد و بررسی آراء مختلف و بالاخره سیر تاریخی تشیع در فرهنگ اسلامی.

۲- مع الشیعهٔ الامامیه فی عقائدهم

شناسایی و شناساندن دقیق عقاید شیعه و مفارقات آن با دیگر مذاهب و استواری

ص: ۷۵

دیدگاههای آنها در مسائل عقیدتی و نیز پاسخ به برخی از اتّهامها و نسبت‌های ناروا.

۳- دورالشیعهٔ فی بناء الحضارهٔ الأسلامیهٔ

تبیینی است از نقش شیعه در فرهنگ اسلامی، بنیادگذاری دانشهای فرهنگ اسلامی و ایجاد مراکز علمی و جریانها فکری و تدوین نشر آثار اسلامی.

۴- الأئمّهٔ الإثنا عشر

معرّفی کوتاه و گویایی است از زندگی، معارف و آثار امامان شیعه.

کتابهای چهارگانه یاد شده به قلم حضرت آیهٔاللّه سبحانی نگارش یافته و در معاونت آموزش و تحقیقات بازنگری، ویرایش و چاپ شده است.

۵- اکذوبهٔ تحریف القرآن بین الشیعهٔ والسنهٔ- رسول جعفریان

تحقیقی است دقیق بـا نگـاهی تاریخی به مسأله تحریف ناپـذیری قرآن و نقـد و ردّ دیـدگاههای قائل به تحریف و بازشناسـی و نقد آثـاری که در منابع فریقین به این موضوع دلالت دارد. و نتیجه آن که مسأله تحریف قرآن سـخنی است بی‌پایه و محققان از شـیعه و سنی بدان باور ندارند.

۶- عمدهٔ عیون صحاح الأخبار

این کتاب مجموعه‌ای است از اخبار و روایات در فضائل علی بن ابیطالب- ع- و ائمه اطهار علیهم‌السـلام-. کتاب تدوینی دقیق دارد و تمـامت منقولاـت آن بر منـابع اهل سـنت اسـتوار است. کتاب با تحقیق و تصـحیحی اسـتوار و یاد کرد منابع در پانوشـتها و فهارس سودمند و کارآمد عرضه شده است.

این کتاب‌ها با لحنی اسـتوار و بـدون تعبیرهای ناهنجار و در نهایت ادب اسـلامی نسـبت به فرق دیگر نگاشـته شده است، با این همه مأموران سـعودی از آوردن آنها بعضاً جلو گرفتند. امّا چرا؟ این چرایی است که پاسخی روشن دارد امّا هماره از سوی آنان بی‌پاسخ مانده است.

آنچه یاد کردیم در شـناساندن شـیعه و معرّفی چهره اصیل آن بود. از سوی دیگر می‌دانیم که ظهور و بروز دیدگاهی نو در عقاید و اندیشه اسلامی در جهان اسلام که

ص: ۷۶

بعدها عنوان «وهابیت» بخود گرفت، حادثه‌ای بود شگفت. نقش اینان در دیگر گونگری مسائل اسلامی و زمینه‌های ظهور و بروز آنها سخنی است که باید گفته آید در مقام دگری. بهر حال باید توجه داشت که بسیاری از عالمان از آغاز با این دیدگاه در افتاده و در مقابل آراء و اندیشه‌های آنها ایستاده‌اند. شناساندن دقیق و بدون تعصّب این جریان می‌تواند برای مسلمانان مهم و سودمند باشد، در این جهت بعنوان اوّلین گام کتاب «فتنهٔ الوهابیّه» نگاشته زینی و حلان ترجمه و منتشر شد.

فصلنامه میقات حج

بسیاری از مسائل فقهی و تاریخی حج نیاز به بازشناسی دارد و نیز برخی از مسائل کلامی که به گونه‌ای در پیوند با حج است. پژوهشهایی کوتاه و بلند درباره حج وجود دارد که گاه نشر مستقل را برنمی‌تابد و گاه تحقیقهایی در این باره هست که باید به بحث و بررسی و رایزنی نهاده شود، اینها و جز اینها، معاونت پژوهش را بر آن داشت که مجله‌ای تخصّصی ویژه پژوهشهای حج بنیاد نهد. «میقات حج» نشأت گرفته از چنین اندیشه‌ای است. این مجلّه که به گونه فصلنامه نشر می‌یابد، می‌کوشد تا مسلمانان را در بازشناسی فرهنگ و معارف حج یاری رساند. در بخشی از سر مقاله شماره آغازین آن در جهت تبیین هدف «میقات» چنین آمده است:

... میقات کوششی است در جهت شناخت دقیق، شامل و همه جانبه تاریخ، فرهنگ و آئین حج و هر آنچه بگونه‌ای به «حج» و سرزمین مکه و مدینه پیوستگی داشته باشد.

... از تاریخ مکه، مدینه، سرزمین جزیرهٔ‌العرب، جغرافیای سیاسی آن در طول تاریخ، حاکمیتها و سیاستهای آن سخن خواهد رفت.

و ... میقات شماره ۱، ص ۷- ۸

مطالب اساسی میقات پس از سرمقاله و حج در کلام امام راحل- قدس سره- و «حج در کلام رهبر» در فصول ذیل عرضه می‌شود:

ص: ۷۷

۱) اسرار و معارف حج. ۲) فقه حج.

۳) تاریخ و رجال. ۴) اماکن و آثار.

۵) حج در آینه ادب فارسی. ۶) گفتگو.

۷) نقد و معرفی کتاب. ۸) بهداشت در حج.

در شماره‌های یاد شده از جمله تحقیقی است دقیق درباره بازشناسی جایگاه «شعب ابی‌طالب» که پندار عمومی آن را به نقد کشیده و بر اساس اسناد متقن تاریخی محل دقیق آن را نشان داده است و چنین است مقاله‌های، وادی محسّر، بیت‌الأحزان و ...

مسائل فقهی، تاریخی و معارفی و کتابشناختی آن نیز قابل توجه است.

سوژه‌های سخن

این کتاب با آهنگ تدوین و عرضه موضوعات، سوژه‌ها و نکات قابل بحث و بررسی در ایام حج، سامان یافته است. گاهی روحانیان از ریز موضوعات قابل طرح آگاه نیستند؛ و اگر عناوین لازم در اختیار آنها نهاده شود در محتوا بخشیدن به آنها قدرت لازم را دارند. در این مجموعه، سوژه‌های فقهی، تاریخی، کلامی، اخلاقی و اجتماعی با توضیح و تبیین آمده است، تا مبلّغان را در تبلیغ و ارشاد زائران یاری رساند.

خاطره‌ها و نگاهها

سرزمین وحی یکسر خاطره است، جاذبه‌هایی که در این وادی مقدس وجود دارد بی‌بدیل است، زائران چون از این دیار برگردند، غالباً با انبوهی از خاطره‌ها و یادها همراهند، بسیاری از آنها توان ترسیم آنها را ندارند، امّا کم نیستند کسانی که توان به تصویر کشیدن خاطره‌ها، یادها و احساسها را در قالب نگارشهای کوتاه، اشعار و سفرنامه دارند. معاونت آموزش و تحقیقات برای ثبت این همه، که در آینده می‌تواند دست‌مایه عظیمی از چگونگی برگزاری این مراسم، حوادث تاریخی و باورها باشد به اجرای مسابقه خاطره نویسی همت گمارد که حدود ۲۰۰ خاطره در قالب شعر، داستان،

ص: ۷۸

سفرنامه، فراهم آمده است و در موقعیت‌های مناسب از آنها استفاده خواهد شد.

طرحها

افزون بر آنچه یاد شد معاونت پژوهش طرحهای تحقیقی گسترده و کارآمدی نیز دارد که برخی اکنون در حال اجرا است. یادآوری کنیم که در معاونت یاد شده دو شورای تحقیقاتی در تهران و قم برای بررسی موضوعات و تدوین طرحهای تحقیقی، جلسات مستمری دارند. در شورای تهران آقایان دکتر سید جعفر شهیدی، دکتر سید محمدباقر حجتی، حجهًْالاسلام والمسلمین محمد جواد حجتی کرمانی، حجهًْالاسلام والمسلمین علی حجتی کرمانی، دکتر همایون همتی و دکتر صادق آینه‌وند شرکت می‌کنند، برخی از این طرحها که اینک در دست اجرا است عبارتند از:

۱- روایات حج بر اساس منابع فریقین

۲- گردآوری کتابهای نقد تشیع، ارزیابی، بررسی و پاسخگویی به آنها

شورای قم که آن‌را گروهی ازفاضلان ونویسندگان‌تشکیل می‌دهند پس‌از بحثهای مستمر و گسترده، اکنون بیش از ۴۰۰ عنوان را درباره حوادث، رجال، اماکن، فقه و مسائل مستحدثه استخراج و فیش کرده است که بتدریج تحقیق و تدوین می‌شود. برخی از آنها در فصلنامه «میقات حج» نشر خواهد یافت و برخی دیگر در نگاشته‌های مستقل.

*** گزارش آموزش

بر اساس یکی از مهمترین مسائل مربوط به برگزاری حج؛ یعنی ضرورت «آموزش» برای کلیه دست‌اندرکاران این امر، بعثه مقام معظم رهبری، معاونت آموزش و تحقیقات را مأمور برنامه‌ریزی و اجرای آن نمود. شورای برنامه‌ریزی آموزشی، با هماهنگی رابطین آموزشی سایر واحدها، نسبت به نیاز سنجی و برنامه‌ریزی و انتخاب متون آموزشی متناسب اقدام نمود و پس از اجرای هر دوره آموزشی، اقدام به ارزشیابی

ص: ۷۹

و یا برگزاری آزمون از فراگیران کرد.

آنچه در برنامه‌های سال جاری شایان توجه بیشتری می‌باشد، بکارگیری روش غیر حضوری در بسیاری از مراحل آموزشی است، که در این موضوع هم از شیوه آموزشهای مکاتبه‌ای با ارائه برنامه مطالعاتی و برگزاری آزمون مربوطه و هم از شیوه‌های صوتی و تصویری با تهیه و تولید نوارهای درسی مناسب استفاده گردیده است.

همچنین اجرای آموزش مکالمه عربی در بسیاری از دوره‌ها چه به صورت کلاس‌های حضوری و یا تهیه و تولید مجموعه دوره صوتی- آموزشی مربوطه، از برنامه‌های مهم واحد آموزش بوده است. اینک اهم فعالیت‌های انجام شده بطور خلاصه ذکر می گردد:

۱- تهیه طرح آموزشی صحیح خواندن نماز و نیز آموزش مناسك حج و تولید آن در کاست‌های صوتی توسط واحد سمعی و بصری بعثه.

۲- تهیه طرح آموزشی مناسك و آشنایی با سرزمین وحی و تولید آن به صورت نوار ویدیویی توسط واحد سمعی و بصری.

۳- ارائه طرح آموزش مکالمه عربی بر اساس کتاب «گفتگو» و تهیه مجموعه آلبوم نوارهای صوتی مربوطه.

۴- همکاری در برنامه‌ریزیِ برنامه آموزشیِ غیرحضوریِ کلیه مدیران کاروانهای سال ۷۲.

۵- اجرای برنامه آموزش‌های عمومی و تخصصی برای بازرسان کاروان‌ها.

۶- تهیه برنامه و دستورالعمل آموزشی حجاج کاروانهای سال ۷۲ که توسط روحانیون محترم کاروانها اجرا می گردد، به همراه پیشنهاد متون مناسب مطالعاتی برای حجاج. به این منظور در سمینار روحانیون توضیحات لازم نیز ارائه شد.

۷- برگزاری دوره‌های مختلف آموزشی برای دست‌اندرکاران و کارگزاران دیگر حج.

۸- تهیه کتاب «کارنامه اعمال» به منظور ارزشیابی مستمر از اعمال و مناسك حجاج بیت‌اللّه که توسط روحانیون محترم کاروانها بر حسب آموزشهای ارائه شده

ص: ۸۰

انجام می گیرد.

۹- مشارکت در سمینارهای منطقه‌ای در ۷ نقطه کشور جهت توجیه بیشتر زائرین محترم.

۱۰- همکاری و مشارکت با واحد سمعی و بصری در تهیه ۱۳ برنامه تلویزیونی از «میقات تا حرم» و نیز همکاری در جهت ضبط برنامه ویدئویی معرفی اماکن و آثار اسلامی حرمین با استفاده از اساتیدی چون آقایان دکتر شهیدی، قرائتی، استاد سبحانی و سیدجعفر طباطبایی.

آنچه در این برنامه شایان توجه بوده، توضیح آموزشی اماکن مقدسه به صورت زنده و مستقیم در محل می‌باشد که با همه دشواریها و مشکلات فراوان توسط واحد سمعی و بصری انجام گرفت.

در خاتمه قابل توجه است که یکی دیگر از برنامه‌های آموزشی معاونت آموزش و تحقیقات که برای اولین بار پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران انجام یافت، آموزش عمره مفرده جهت افرادی که برای عمره اعزام می‌شدند بود که به صورت هفتگی در تهران برگزار می‌شد که خود سهم فراوانی در جهت آشنایی با معارف حج و خانه خدا و شناخت سرزمین وحی و آموزش احکام و مناسک عمره برای معتمرین داشته است.

***

روحانی محور هدایت کاروان

ص: ۸۱

پیچیدگی اعمال حج و دشواریهای نهفته در آن، از یکسوی و ناآشنایی بسیاری از زائران با فضای حرمین شریفین از سوی دیگر، نیاز شدید به راهنمایی و آگاهی از مسائل حج و تاریخ مشاهد آن دیار و فضای حرمین شریفین، را طلب می‌کند. توجه به این نکته که حدود ۴۰ درصد از زائران را بی‌سوادان تشکیل می‌دهند، نیز می‌تواند نقش کارآمد روحانی و راهنمای کاروان را بیشتر جلوه دهد.

زائران بدون راهنما و هدایتگری که در چگونگی بهره‌گیری از مشاهد مشرفه آنان را یاری رساند، در سردرگمی و تحیّری شگفت می‌مانند، روحانی کاروانی که به دلایلی نتوانسته بود در جمع زائران حضور یابد. زائران آن کاروان روزهای اوّل سفر، در مدینه بدون راهنما بودند، آنان ضمن مراجعه به امور روحانیون بعثه با تأثر شدید از سردرگمی خود در مدینه سخن می‌گفتند و اظهار می‌داشتند که اینک، پس از سالها انتظار که توفیق زیارت این دیار نصیبشان شده است بدون راهنما مانده و بهره شایسته‌ای از این مکان مقدس نمی‌برند.

لزوم هدایت معنوی، فکری و فرهنگی زائران و اهمیت انجام صحیح اعمال، ضرورت شکل‌گیری مجموعه‌ای را بایسته می‌ساخته است که در جهات یاد شده، زائران را یاری رساند. معاونت امور روحانیون در جهت چنین هدفی شکل یافته است. در سال گذشته این معاونت به دلیل پاره‌ای از مشکلات و در جهت تکمیل تلاشهای سالهای

ص: ۸۲

گذشته در این زمینه، با آزمون کتبی، مصاحبه و دیگر معیارها به گزینش مجدد روحانیان کاروانها همت گمارد که اینک چگونگی آن را براساس گزارش قائم مقام محترم معاونت امور روحانیون می‌آوریم:

گزینش روحانیون حج سال ۷۲

همه ساله بین ۱۳۰۰ الی ۱۳۵۰ نفر تحت عنوان «روحانی» یا «معین» کاروان، وظیفه خطیر و مهم «راهنمایی»، «ارشاد» و «نظارت» بر انجام صحیح و دقیق مناسک حج بیش از یکصد و ده هزار نفر زائر خانه خدا که از ایران توفیق تشرف پیدا می کنند، را به عهده می گیرند.

نماینده محترم ولی فقیه در امور حج و زیارت؛ جناب حجهٔالاسلام والمسلمین آقای محمدی ری شهری در سال جاری تأکید فرمودند تا با بررسیهای همه جانبه از میان کلیه افرادی که واجد شرایط لازم برای این منظور می‌باشند، گزینش مجدد صورت پذیرد. به دنبال آن، مسؤولین ذیربط در معاونت امور روحانیون بعثه مقام معظم رهبری تمام تلاش خود را به کار گرفته‌اند تا بهترین کسانی را که آمادگی و صلاحیت تصدی این مسؤولیت حساس و سنگین را دارند شناسایی و از آنان دعوت نماید تا در خدمت زائران حرمین شریفین قرار گیرند.

لذا در تاریخ ۱/ ۵/ ۷۱ طی اطلاعیه‌ای از کلیه کسانی که حداقل سابقه یک بار تشرف به حج به عنوان روحانی یا معین داشته‌اند و حداقل سن آنان ۳۵ سال و رسائل و مکاسب را به اتمام رسانیده‌اند و متأهل و معمم بودند دعوت به عمل آمد تا آمادگی خود را اعلام نمایند.

در مهلت مقرر متجاوز از ۴۷۰۰ برگ فرم درخواست به امور روحانیون بعثه مقام معظم رهبری واصل گردید، درخواستهای واصله مورد بررسی و رسیدگی ابتدایی قرار گرفت تا پرونده افرادی که واجد شرایط اعلام شده بودند در شورای گزینش روحانیون مطرح گردد و نهایتاً ۲۱۰۰ درخواست قابل طرح در شورا تشخیص داده شد.

ص: ۸۳

درخواستهای قابل طرح در شورا همراه با کلیه سوابق موجود از متقاضیان در امور روحانیون شامل: نتایج امتحانات افراد، عملکرد آقایان در سنوات گذشته، مدارک مربوط به مدارج علمی و سابقه شرکت در صحنه‌ها و سنگرهای مختلف انقلاب اسلامی آنان و ... تحویل شورای مذکور گردید تا اولویت هر یک مورد ارزیابی قرار گیرد.

اعضای این شورا مرکب از رئیس هیأت داوران، دو نفر از رابطین منتخب نماینده محترم ولی فقیه، دادستان هیأت داوران و معاونت امور روحانیون بعثه مقام معظم رهبری می‌باشد.

۲۱۰۰ پرونده مذکور در جلسات متعدد و طولانی شورا مورد بررسی دقیق قرار گرفت و صلاحیت علمی ۲۷۰ نفر به عنوان روحانی یا معین سال ۷۲ احراز شد و تصمیم‌گیری در مورد ۶۰۰ نفر از متقاضیان موکول به اتخاذ تصمیم کمیسیونهای فرعی گردید این موارد در هشت کمیسیون فرعی در جلسات مکرر طرح و پس از انجام مصاحبه با افراد متقاضی اولویت آنان نیز مشخص و مقرر گردید از ۱۱۳۰ متقاضی باقیمانده، امتحان کتبی به عمل آید و از طریق امتحان و مصاحبه، اولویت آنان مشخص شود.

آزمون کتبی در مورخه ۲۰/ ۱۰/ ۷۱ بطور همزمان در شهرستانهای تهران، قم و مشهد برگزار، و ۴۸۰ نفر که براساس امتحان و مصاحبه دارای اولویت تشخیص داده شده بودند از این طریق انتخاب شدند.

در رابطه با انتخاب روحانیون و معین‌های محترم کاروانهای حج سال ۷۲ تذکر چند نکته ضروری به نظر می‌رسد:

۱- مجموع امتیازات ۱۰۰ فرض شد، ۴۰ امتیاز برای امتحان کتبی، ۵۰ امتیاز برای مصاحبه و ۱۰ امتیاز برای سوابق شرکت در جبهه‌های نبرد حق علیه باطل، آزاده و خانواده محترم شهید بودن منظور گردید و تمام کسانی‌را که جمعاً نصف امتیازات مذکور را کسب نمودند، بعنوان روحانی یا معین اعلام شدند.

۲- شرط یک بار سابقه تشرف به عنوان روحانی یا معین نیز در مورد ۱۵۰ نفر از

ص: ۸۴

برادران محترمی که در امتحانات سال گذشته قبول شده، لیکن به دلیل عدم نیاز، از اعزام آنان به حج خودداری شده بود و نیز افرادی که دارای سابقه فعالیت فرهنگی یا اجرائی در حج بودند لحاظ گردید.

۳- سعی شد در مرحله اول براساس اطلاعات موجود از وضعیت کاروانهای حج در سنوات قبل، روحانی و معین مورد نیاز هر استان براساس درخواست متقاضی و اولویت‌های کسب شده، به ترتیب اولویت اعلام شود و حدود ۵٪ جهت جایگزین افرادی که به دلایل مختلف منصرف می‌شدند پیش‌بینی گردید.

۴- به تناسب متقاضیان هر استان و تعداد روحانی یا معین مورد نیاز آن استان و با در نظر گرفتن اولویت‌های یاد شده، افرادی که در موقع اعلام لیست روحانیون مازاد بر کاروانهای اعلام شده بودند، تحت عنوان رزرو روحانی یا معین اعلام گردیدند.

با توجه به تعداد کاروانها در سنوات قبل، پیش‌بینی می‌شد که در سال جاری نیز کاروانها به همان تعداد برسند. این کار برای جلوگیری از کثرت عرضه بر تقاضا و عدم مراجعات مکرر به امور روحانیون و مشخص شدن وضعیت کلیه متقاضیان صورت گرفت.

*** باید بدین نکته توجه داشت که تحوّلی که در سال جاری در انتخاب روحانیون صورت گرفت، در عین آنکه سبب شد تا افراد با کفایت‌تری- از لحاظ علمی- انتخاب شوند، اما در موارد محدودی افراد با سابقه که به دلایلی نمره کافی در امتحان بدست نیاوردند، موفق به آمدن به حج نشدند. طبیعی است که معیار دانستن مناسک، یکی از مهمترین مسائل مربوط به نقش روحانی در کاروان است و لاجرم امور روحانیون نمی‌توانست بدان بی‌توجهی کند.

ص: ۸۵

ارزیابی روحانیون حج

هر ساله تنی چند از روحانیون با تجربه در امر حج، از طرف بعثه مقام معظم رهبری و زیر نظر معاونت امور روحانیون برای ارزیابی عملکرد روحانیون، بدین کار مبادرت می‌ورزند. امسال نیز تعدادی برای این کار اعزام و این افراد در دو نوبت یکبار مدینه و یکبار مکه تلاش و فعالیت و چگونگی اجرای مسؤولیت روحانی را با معیارهایی ارزیابی کرده نتیجه را در اختیار امور روحانیون قرار می‌دهند تا براساس آنها، در مورد آنان تصمیم گیری شود. در معیارهای ارزیابی از جمله می‌توان از تعداد جلساتی که آنان پیش از موسم با زائران خود داشته‌اند، موفقیت در برنامه‌های آموزشی، همراهی با زائران در اماکن و مشاهد مشرفه، قدرت بیان و تفهیم مسائل، حسن معاشرت با مردم و آشنایی با حرمین شریفین را برشمرد.

یکی از اقدامات مفید رابطین برگزاری جلسات منطقه‌ای برای روحانیون است که در این جلسات به بررسی مشکلات روحانیون و کاروانها می‌پردازند.

وظایف و دشواریها

رسیدگی به امور عبادی صد، تا صد و شصت نفر توسط یک روحانی، یا روحانی و معین، کاری بس دشوار و پرمسؤولیت است. روحانی موظف است تا اعمال عمره تمتع و حج تمتع حجاج را تک تک کنترل و ارزیابی کند و برای انجام صحیح اعمال، آنها را یاری رساند؛ زیرا پس از انجام اعمال، معمولًا راه بازگشت وجود ندارد. در باره حل این مشکل، معاونت آموزش و تحقیقات، در دو سال گذشته جزواتی حاوی فرمهای ویژه ارزیابی اعمال حاجیان منتشر ساخته است که روحانی باید در هر مرحله قسمتی از فرم را تکمیل کند تا مشکلی برای زائران پیش نیاید. بدین ترتیب اگر به صورت غیر عمدی، برای زائری مشکل پیش آمد، این فرمها گواه درستی بر صداقت سخن زائر بوده و راه را برای جبران آن- از طریقی که شرع معین کرده- هموار می‌کند.

ص: ۸۶

بخش عمده‌ای از مشکلات روحانی، درباره اختلاف فتوای موجود میان مراجع است. بویژه که اخیراً در این امر توسعه‌ای پیش آمده و مشکل روحانی کاروان را بیشتر کرده است. در این باره در مسائل فقهی با تفصیل بیشتری سخن خواهیم گفت.

کنترل حمد و سوره زائران کم سواد یا بی‌سواد، نیز فرصت زیادی از روحانی را اشغال می کند. یک روحانی با ابتکار خود در ایران، فرمهایی را چاپ کرده به دست زائران خود که از منطقه گسترده‌ای بودند سپرده بود تا حمد و سوره خود را نزد روحانی مسجد تصحیح کرده و روحانی آن مسجد، فرم را امضا کند. در باره ریشه این مشکل باید بی‌سوادی را علت عمده داشته و پیشنهاد مربوط به آوردن حجاج با سواد برای سالهای آتی، جدی گرفته شود.

کاروانهایی که زائرانشان از لحاظ ساختار، متعلق به منطقه وسیعی هستند، نوعاً نمی‌توانند در جلسات آموزشی پیش از موسم شرکت کنند. این کاروانها امسال نیز مشکل آموزش داشتند.

مسأله دو زبانه بودن روحانی و زائران علیرغم همه کوششهایی که امور روحانیون انجام داده، هنوز وجود دارد، روحانی فارسی می‌داند و زائر فقط زبان ترکی.

در سال جاری کوشش شده که در این موارد حداقل معین کاروان آشنایی بیشتری با زبان محلی زائران داشته باشد.

سیاست انتخاب معین و معان برای کاروانها ثمرات فروانی داشته و کمک عمده‌ای هستند در حل مشکلات کاروانهایی که از جمعیت بالایی برخوردارند. اما برخی از مسائل تبعی آنها باید بیشتر مورد تأمل قرار گیرد. به عنوان نمونه در سال جاری به دلیل آنکه گزینش روحانی و معین براساس امتیازات علمی بوده، در مواردی روحانی فردی جوان و معین فردی مسن و گاه با فضل و سابقه بوده و این تولید دشواری کرده است.

امسال در حدود یکصد و پنجاه نفر معین، سابقه در حج ندارند. این افراد از جمله سیصد نفری بودند که سال پیش امتحان داده و تنها نیمی از آنها به حج آمدند.

ص: ۸۷

طبیعی است که در این موارد آمادگی معین از حیث علمی محدود بوده و تولید مشکل می کند. یک توجیه آن است که به هر روی از فضلای جوان باید بهره جست و چاره‌ای جز آوردن آنان به عنوان معین نیست.

یکی از نیازهای فوری فقهی، استقرار تعدادی روحانی آشنای با مناسک و حاضرالذهن در مسجدالحرام بویژه در قسمت صفا و مروه در دهه نخست ذی‌حجه و حتی روزهای قبل از آن است. اگر بتوان دو سه نفری را مخصوص چنین کاری به حج آورده و جایی مشخص برای آنان معین کرد، ممکن است از این قبیل مشکلات بکاهد.

البته این کار را برادران ارشاد نیز انجام می‌دهند اما روشن است که این کار آمادگی خاصی را می‌طلبد.

معاونت امور روحانیون

در اینجا مناسب می‌نماید تا مصاحبه معاونت امور روحانیون بعثه مقام معظم رهبری را در باره وظایف روحانیون، روحانیون معین و نحوه نظارت بر فعالیتهای آنان را بیاوریم:

س: لطفاً با توجه به مسؤولیت‌تان به عنوان معاونت امور روحانیون بعثه مقام معظم رهبری، راجع به نحوه فعالیت و وظایف این معاونت توضیح دهید.

ج: معاونت امور روحانیون در بعثه مقام معظم رهبری کار گزینش و انتخاب روحانیون و معین‌های محترم کاروانهای حج را به عهده دارد. در سال گذشته براساس تصمیماتی که از طرف نماینده مقام معظم رهبری جناب حجهٔالاسلام والمسلمین آقای ری شهری گرفته شد، بنا شد گزینش جدیدی صورت گیرد و از میان افرادی که در سالهای ۶۰ تا ۷۱ به عنوان روحانی یا معین به حج مشرف شده‌اند، چهره‌هایی که اصلح بودند انتخاب گردند، این کار با تلاش پیگیر جناب حجهٔالاسلام آقای عرب‌نیا و کلّیه عزیزانی که در معاونت امور روحانیون مشغول به کار هستند، شروع شد و براساس معیارهای مشخص، گزینش دقیق صورت گرفت.

ص: ۸۸

علاوه بر یک کار توجیهی، سمینار یک روزه روحانیون و معین کاروانها را هم در قم برگزار کردیم که طی آن مسائل لازم مورد بحث قرار گرفت و آقایان به صورت کامل راجع به قضایای مختلف توجیه شدند.

س: آیا در موسم حج و انجام مراسم نیز از عملکرد روحانیون کاروانها ارزیابی وجود دارد؟

ج: روحانیون گزینش شده که امسال آمدند تا پایان سفر حج آنچه که عمل می‌کنند مورد عنایت بعثه است و ما یک نوع نظارت و اشراف بر عملکرد آنها داریم.

عزیزانی بعنوان نمایندگان یا رابطین بعثه به کاروانها اعزام می‌شوند، اگر مشکلاتی در درون کاروانها نسبت به مسائل شرعی و یا مسائل رفاهی زائران وجود داشته باشد، به نمایندگان منتقل می‌شود و آنها از طریق این معاونت، جهت حل مشکل، آن را به نماینده مقام معظم رهبری گزارش می‌کنند.

س: راجع به وظایف روحانیون کاروانها و معین آنها توضیح بفرمایید.

ج: روحانی در کاروان نقش اصلی را دارد. مدیران عزیز زحمت می‌کشند و در زمینه‌های اجرایی تلاش پی‌گیر و جدّی دارند و سایر کارگزاران حج هم در حد خودشان نقش مهمی را ایفا می‌کنند، لیکن روحانی از دو جهت مسؤولیت بسیار سنگینی را به عهده دارد:

اولًا: مسؤول صحّت حج زائران است؛ روحانی موظّف است که اعمال زائران را کنترل کند، و باید فرمهایی هم بعنوان تأیید صحّت اعمال زائران، در آخر سفر توسط روحانیون تکمیل و پر شود.

ثانیاً: تبیین کننده مسائل اخلاقی، معنوی، اعتقادی و اجتماعی در داخل کاروانها است. اگر یک روحانی توانسته باشد بهره‌های خوب معنوی را نصیب زائران نماید، تا سالهای سال هر وقت حاجی به یاد سفر مکه‌اش بیفتد، همیشه از روحانی کاروانش به

ص: ۸۹

خیر و نیکی یاد می کند.

لـذا من در همین جـا از این عزیزان می‌خواهم که در این فرصت یـک مـاهه تلاـش بیشتری بکننـد، همراهی بیشتری با زائران داشـته باشند، جلسات بیشتری برگزار نمایند تا بتوانند بیشترین بهره را به زائران برسانند.

س: لطفاً در مورد دلایل انتخاب و بکارگیری روحانیون معین کاروانها هم توضیح بدهید.

ج: عزیزان معین همان وظایف روحانی کاروان را دارند؛ منتهی به لحاظ اینکه در کاروانهای بالای یکصد و بیست نفر ممکن اسـت یـک روحـانی به همه کارها نرسـد، لـذا از طرف بعثه مقام معظم رهبری تصـمیم گرفته شـده که به این کاروانها یک روحانی اضافه شود که در همه مراحل زائران را یاری کنند.

س: نزدیـک بـه نیمی از حجـاج ایرانی را خـواهران تشـکیل می‌دهنـد، گـاهی گزارش می‌شـود کـه خـواهران برخی از مشـکلات شرعی‌شان را نمی‌تواننـد با روحانی کاروان در میان بگذارند، طرحی پیشـنهاد شده بود مبنی بر اینکه یک روحانی معین از خواهران برای هر کاروان در نظر گرفته شود نظر شما در این مورد چیست؟

ج: البته مـا برای حـل این مشـکل، سـال گذشـته کتـابی را منتشـر کردیم با عنوان «احکام بانوان» ویژه حـج، خانمهایی که با سوادند می‌توانند بخوبی از این کتاب استفاده کنند و حتّی برای خانمهای بی‌سواد هم توضیح بدهند. اما در امر تبلیغ، اگر بنا باشد دوگانگی پدید بیاید وضعیتی می‌شود که زائر، آن حظّ معنوی لازم را از سفر خود نخواهد برد.

عقیـده شخصـی من این است که در سـیاست تبلیغی کاروانهـا نبایـد ایجـاد دوگـانگی کنیم. روحـانیون مـا بخوبی از عهـده این کار برمی‌آیند؛ منتهی یک تدبیری هم اندیشیده‌ایم که اگر چنین مسائلی مطرح شد جلسه خانمها و آقایان جدا باشد تا برای طرح

ص: ۹۰

سؤالات مخصوص به خودشان، دچار مشکل نشوند.

س: تعـدادی از زائران ایرانی از برادران و خواهران اهل سـنت هسـتند، وظیفه و عملکرد معاونت امور روحانیون در مورد این عزیزان به چه صورت است؟

ج: برای کاروانهای اهل سنّت براساس مذهب خودشان روحانی انتخاب می‌شود، مثلًا اگر زائران یک کاروانی حنفی مذهب باشند، سعی شده روحانی آنها هم از میان حنفی مذهبها باشد تا بتواند دقیقاً مسائل آنها را جواب دهد، بنابراین ما در کاروانهای اهل سنت روحانی شیعی نـداریم. فقط در بعضـی از استانها به خاطر کمبود تعداد زائر، کاروانها جنبه ترکیبی پیدا کرده است. تعدادی از اهل سنت هستند و تعدادی هم از شیعه، در این گونه موارد سعی شده که یک روحانی شیعه و یک روحانی سنی در کاروان باشد.

س: مراسم برائت از مشرکین چه جایگاهی در مراسم حج دارد و وظایف مسلمانها در قبال آن چیست؟

ج: حضـرت امـام در طول عمر پربرکتشان تلاش کردنـد تا حـج ابراهیمی بار دیگر اقامه شود، همه ما نیز بایـد در همین جهت تلاش کنیم. معیارهای حج ابراهیمی هم همانهایی است که بارها در پیامهای حضرت امام آمده و بی‌توجهی به این مشخصه‌ها ممکن است حـج را به صورت قبلی برگرداند. از جمله این معیارها شـرکت در مراسم مهم برائت از مشـرکین است. در گذشـته، ما این مراسم را نـداشتیم امـا اکنون که به برکت رهنمودهـای حضـرت امـام ره- و تأییـد و تأکیـدهای رهبر معظم انقلاـب اسـلامی حضـرت آیـهٔالله خـامنه‌ای این مراسم با شـکوه برگزار می‌شود، به عنوان یک وظیفه شـرعی و الهی بر همه واجب است که در آن شـرکت کننـد و از مشرکین اعلام انزجار نمایند، اعلام انزجار از همه حرکتهایی که توسط دشمنان علیه مسلمانان در سراسر دنیا انجام می‌شود.

از طرفی مراسم برائت در حج نمایش قدرت مسلمین است. وقتی که مسلمانها

ص: ۹۱

می‌آیند و در پایگاه وحی همان حرکتی را انجام می‌دهند که در صدر اسلام اتفاق افتاد؛ یعنی در روز عید قربان پیامبر اسلام ص-، علی بن ابی طالب- ع- را مأمور کردند تا در اوج اقتدار مشرکین، در منی (جایی که همه مسلمانها جمع بودند) سوره برائت را تلاوت کنند، و از مشرکان بیزاری جویند، امروز هم ما در حقیقت به همان سیره تأسّی کرده‌ایم.

س: در پایان اگر توصیه یا نکته‌ای دارید بفرمایید.

ج: زائران الآن دقیقاً زیر نظر هستند و چشم امید همه مسلمانان جهان به ما است.

لذا امروز با دید دیگری به اعمال ما می‌نگرند ما در معاونت امور روحانیون واحدی تحت عنوان «ارشاد زائران» داریم. اینها نقش هدایتگری و ارشاد زائران را دارند و از بعضی کارهایی که موجب وهن تشیع می‌شود جلوگیری می‌کنند. مثلًا فرض بفرمایید که در بقیع بعضی از زائران ما به پنجره‌های آنجا دخیل می‌بندند. دخیل بستن یک مسأله خرافی است و در اسلام چنین چیزی را نداریم. این کار باعث می‌شود که ایرانیها انسانهای خرافی شناخته شوند. یا مثلًا خاک برداشتن از قبور مطهّر ائمّه بقیع که در هیچ یک از احادیث و روایات به این کار ترغیب نشده بلکه منع هم گردیده است؛ چرا که اگر صد هزار نفر زائر ایرانی هرکدام بخواهند یک مقدار از این خاک را بردارند و صورت قبر را بهم بزنند، تصور کنید که این کار چقدر می‌تواند برای شیعه بد باشد؛ حال آنکه اصلًا چنین عقایدی در مذهب ما وجود ندارد. لذا باید از کلیه کارهایی که باعث می‌شود با آنها علیه شیعه و جمهوری اسلامی تبلیغ کنند، پرهیز کنیم.

هیأت داوران

ص: ۹۲

ص: ۹۳

یکی از قسمتهای بعثه مقام معظم رهبری که هر ساله نقش مهمی در کاهش و از بین بردن برخوردها و درگیری‌های موجود میان حجاج را ایفا می‌کند هیأت داوران است. جناب حجهٔالاسلام والمسلمین آقای مسعودی در باره نقش این هیأت و سابقه آن، توضیحاتی بدین شرح ارائه فرموده‌اند:

همانطور که می‌دانید یک اجتماع حدوداً صد و بیست هزار نفری که با افکار و سلیقه‌های مختلف به حج می‌آیند، ممکن است دچار مشکلاتی شده، اختلافاتی بین مدیران، مردم و روحانیون کاروانها پیش بیاید.

لذا مقتضی است که در تشکیلات حج، چند نفری هم برای رسیدگی و حل این مسائل وجود داشته باشند. در تشکیلات حج، در اوایل انقلاب بنده و مرحوم شهید شاه‌آبادی و شهید محلاتی (که خدای رحمتشان کناد) از طرف مسؤول بعثه حضرت امام ره-، برای رفع اختلافات حضور داشتیم. البته آن موقع این موضوع، قانون و انسجام خاصی نداشت بلکه بطور عادی و معمولی بود. تا اینکه بعداً احساس نیاز بیشتری به این هیأت شد و لذا بعد از چند سال انسجام بیشتری پیدا کرد.

آقای مسعودی افزودند:

هنگامی که حجهٔالاسلام والمسلمین جناب آقای ری‌شهری به نمایندگی از طرف مقام معظم رهبری این کار را به عهده گرفتند، نشستی با ایشان داشتیم و برنامه خاصی برای

ص: ۹۴

این کـار ریخته شـد که بر طبق آن، یک نفر در رأس هیأت از طرف نماینـده ولی فقیه تعیین می‌شود، سپس او دو نفر را به نماینـده ولی فقیه پیشـنهاد می کند و بعد از تأیید ایشان، هیأت داوران با سه نفر تشکیل می‌شود. در سال اول این کار صورت گرفت و افتخار این خدمت به بنده واگذار شد.

روال کـار این هیأت این است که اگر بازرسـین کاروانها، روحانیون یا زائران یا مـدیران از کسـی شـکایتی داشـتند به دفتر مراجعه و شکایت خود را کتباً تسـلیم می کنند و این شـکایات به هیأت داوران ارجاع می‌شود و هیأت هم با ضوابط مشخصی به آنها رسیدگی می کند.

ایشان ادامه دادند:

در بررسـی مسائل اگر مشـخص شد که کسـی قصور یا تقصـیری دارد، ابتدا او را نصیحت می کنیم و اگر مؤثر واقع نشد از ابزارهای قانونی اسـتفاده می کنیم. ممکن است روحانی کاروان یا مدیر کاروان را از سـمت خود عزل کنیم یا زائری را در صورت صلاحدید از ادامه حج محروم کنیم و به ایران بازگردانیم. بهرحال هیأت تصـمیم مقتضی را طبق موضوع خواهد گرفت. البته تصمیم هیأت باید به تأیید نماینده محترم ولی فقیه نیز برسد.

وجود هیأت داوران در عرض این دو سه سال، باعث شـده که هر سال بحمـداللّٰه شاهـد کم شدن چنین مشـکلاتی باشـیم؛ چون همه می‌دانند که یک هیأت رسیدگی به این کارها، در تشکیلات بعثه مقام معظم رهبری حضور دارد و به این امور رسیدگی می کند.

حج و مسائل فقهی

ص: ۹۵

مسائل فقهی جاری حج در سال ۷۲

تغییر و تحوّل در نظام حج‌گزاری، با توجه به ضوابط و مقررات دولت عربستان و تغییرات جغرافیایی و نیز با توجه به کثرت روزافزون زائران و مشکلات تبعی آن، امری طبیعی و عادی است؛ به عبارت دیگر تغییر در برخی از موضوعات، یا حادث شدن برخی مسائل نیاز به تحقیقات جدید فقهی و استفتاءات تازه‌ای دارد. در قسمت معاونت آموزش و تحقیقات و نیز واحدهای دیگر سازمان حج و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری، تلاش برای حل این معضلات قبل از موسم آغاز شده و علاوه بر استفتاءات، تحقیقاتی نیز در برخی از موضوعات صورت گرفته است. به عنوان مثال در شماره سوم مجله میقات تحقیقی در باره «وادی محسّر» انجام گرفت که می‌تواند برخی از دشواریهای مربوط به وقوف در مشعرالحرام را حل کند. در هنگام موسم نیز شورای استفتا در بعثه مستقر بوده و به پاسخگویی به این مسائل می‌پردازد. این شورا امسال مرکب بود از حضرات آیات: سید جعفر کریمی، سید عباس خاتم یزدی و حاج شیخ محمد حسن قدیری دامت افاضاتهم.

آیهٔ‌اللَّه آقای کریمی ضمن مصاحبه‌ای درباره وظایف و تاریخچه شورای استفتا چنین فرمودند:

پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی به رهبری پیامبرگونه حضرت امام

ص: ۹۶

خمینی- قَدَّس الله نفسه الزکیه- که اعزام حجاج محترم ایرانی برای زیارت خانه خـدا با رسالت ابلاغ پیام انقلاب شـروع شـد، شاید عـدّه کثیری از مردم از فتـاوای حضـرت امـام در مورد مسائل حـج ناآگاه بودنـد و روحانیون معظم هم که به عنوان روحانی کاروان جهت ارشاد و راهنمایی مردم قهرمان ما راهی دیار وحی و تنزیل می‌شدند. در بعضـی از مسائل به مشکل برخورد می کردند؛ لذا در سال ۶۰ نمایندگی ولی فقیه و سرپرست وقت حجّاج محترم ایرانی چنین صـلاح دید که از چند نفر که با فتاوای امام راحل آشـنایی بیشتری دارنـد و بر مسائل حـج مسـلط هسـتند، دعوت به عمل بیاورد که در بعثه نماینـدگی ولی فقیه در مدینه و مکه حضور داشـته باشند تا اگر حجاج محترم یا روحانیون کاروانها مشکلاتی در زمینه مسائل شرعی دارند بتوانند بدین وسیله مشکلات را حل کنند.
مطلب با حضرت امام ره- در میان گذاشته شد و ایشان هم نظر موافق داشتند.
از سـال ۶۰ دو نفر از جمع کنونی مـا- آقایـان خـاتم یزدی و قـدیری- در بعثه نماینـدگی ولی فقیه حضور داشـتند و هـدف ابتـدایی آقایـان در عزیمت به دیـار تنزیـل و وحی، بیـان مسائـل و ارشـاد و راهنمـایی حجـاج و روحـانیون محـترم کاروانهـا بود و آرام آرام مسؤولیت اهـداف و خطوط ترسیم شـده انقلاب به این شورا واگـذار شـد تا در موارد لزوم تذکر داده شود و در مجموع بهره‌گیری خوبی هم از این تـذکرات حاصل گردیـد. به مرور شورای اسـتفتا بر حسب نیازی که احساس گردیـد توسعه بیشتری پیـدا کرد و از سال ۶۴ یا ۶۵ بنـده هم در این شورا حضور یـافتم. فعـالیت عمـده مـا در بیـان فتاوای امام ره- در مسائل مربوط به حـج و گاهی هم فتـاوای مربوط به مسائـل دیگر که مورد نیـاز حجـاج باشـد خلاـصه می‌شود. تـا زمـان حیات امام این شورا فقط فتاوای ایشان را بیان می کرد؛ چرا که اکثریت قـاطع حجـاج از مقلـدین امـام بودنـد و اگر هم کسـی مقلـد آقایـان دیگر بود از طرف این شورا راهنمـایی می‌شـد. امـا بعـد از رحلت امـام، مسؤولیت شورا گسترش بیشتری پیـدا کرد؛ چرا که علاوه بر فتاوای امام، لازم بود در موارد رجوع، فتاوای علمای دیگر را هم برای کسانی که به این مراجع رجوع کرده بودند تشریح و بازگو نماید.
کوشش اصلی شورای استفتا در این است که بهر نحو ممکن چه در عرفات، مشعر

ص: ۹۷

و منا و چه در مکه و مدینه، سعی کنند تا حجاج محترم حجشان را براساس فتاوای مراجع عالیمقدار شیعه بگونه‌ای انجام بدهند که وظیفه شرعیشان ایجاب می‌کند تا در مراجعت تردید و دو دلی نسبت به درست بودن حجشان نداشته باشند.

س: در حال حاضر اگر کسی از زائران مسأله‌ای داشته باشد یا قصد طرح مشکلی را با شورا داشته باشد چگونه باید عمل کند؟

ج: زوار محترم گاهی خودشان شخصاً به شورا مراجعه می‌کنند و گاهی هم مسائلشان را بوسیله روحانی کاروان و احیاناً مدیر یا دیگر مسؤولین کاروان در شورا عنوان می‌کنند. البته نوعاً خود حجاج به شورا مراجعه می‌کنند.

س: آیا این شورا نظارتی بر درست انجام گرفتن مناسک توسط حجاج هم دارد یا خیر؟

ج: شورا نظارت عملی بر انجام اعمال حجاج به صورت فردی ندارد و اساساً خارج از وظایف و مسؤولیتهای شورا است لیکن از نظر علمی این شورا به دستورالعملهای صادره در انجام مناسک نظارت دارد.

علاوه بر بعثه رهبری، از سوی مراجع دیگر نیز کسانی برای پاسخگویی به مراجعات فقهی مردم در حرمین شریفین حضور دارند. در بعثه حضرت آیت‌الله العظمی اراکی آقایان: حجج الاسلام والمسلمین حاج شیخ علی پناه اشتهاردی، صلواتی، سلیم‌زاده، قرحی، خرازی و تنی چند از دیگر اساتید حضور دارند. در بعثه حضرت آیت‌الله العظمی گلپایگانی آقایان: حجج الاسلام و المسلمین افتخاری، سید علی محقق و تنی چند از دیگر اساتید حضور دارند. از سوی حضرات آیات عظام سبزواری و سیستانی نیز چند تن از علما و روحانیون برای پاسخگویی به مسائل شرعی زائران در موسم حج ۷۲ شرکت داشتند.

یکی از مشکلات امسال تنوّع در تقلید و تعدّد مناسک و اختلاف فتاوا بود که

ص: ۹۸

پس از درگذشت حضرت امام خمینی و حضرت آیت‌الله العظمی خویی- رضوان‌اللّه علیهما- به وجود آمده است. از سوی دیگر رساله‌های جدیدی نیز انتشار یافته است.

متأسفانه عدم وجود مناسک از سوی تمام این افراد از یک سو و دیگر مشکلات موجود، روحانیون را- برای هدایت مقلدان- دچار مشکل کرده بود. بعثه مقام معظم رهبری، روحانیون را موظف کرده بود تا نسبت به هدایت این افراد نهایت سعی و تلاش خود را بکار بندند.

در اینجا فهرستی از مشکلات رایج مربوط به مسائل فقهی در سال جاری را که برخی از آنها در گذشته نیز مطرح بوده ارائه می‌کنیم؛ ترتیب ذیل نشانه درجه اهمیت این مسائل نیست.

* یک مسأله بس مهم، نماز خواندن در پشت مقام ابراهیم ع- است. علیرغم همه فتواهای موجود که نماز خواندن در پشت مقام را تا انتهای مسجد روا می‌شمرند، هنوز زائران ایرانی اصرار دارند تا نماز را دقیقاً با فاصله یک تا چند متری پشت مقام ابراهیم- ع- بخوانند. در این زمینه علاوه بر ازدحام جمعیت، مخالفت شرطه‌ها نیز که در جهت انتظام امور فعالیت می‌کنند سبب درگیریهای مکرر و لطمه و صدمه به حاجیان نمازگزار شده است. تصور این امر درباره زنان بسیار دشوارتر است. طبیعی است که این مسأله هنوز نیاز به تبیین و توجیه دارد؛ در این باره فتاوای برخی از مراجع بسیار کارساز است و باید به مقلدان آنها تفهیم شود، مخصوصاً که بیشتر آنها نماز طواف مستحبی است که در هر گوشه‌ای از مسجد می‌توان اقامه کرد.

* مسأله دیگر فتوای حضرت آیت‌الله العظمی گلپایگانی درباره محرم شدن زنان است.

ایشان پوشیدن لباس احرام را در وقت محرم شدن برای زنان نیز لازم دانسته‌اند. در متن جدید که ترجمه مناسک عربی است عبارت به صورت «فتوا» درج شده است. لیکن براساس توضیحی که داده شده، ترجمه نارسا بوده و هنوز مسأله براساس «احتیاط واجب» است.

* امسال برای نخستین بار بام مسجدالنبی- ص- نیز برای نمازگزاران آماده شد. لیکن

ص: ۹۹

فضای بام کاملًا بسته بوده و زائران طبقه پایین به هیچ روی دیده نمی‌شوند. طبیعی است که در این موارد «اتصال» مشکل پیدا کرده و نماز نمازگزاران نادرست می‌باشد. در این باره لازم است تا مسأله برای نمازگزاران بیشتر توجیه و تبیین شود.

* مشکل دیگر برای زائران ایرانی، تفاوتی است که میان فتاوای علمای شیعه با اهل سنت وجود دارد. آشنایی با این تفاوتها، رعایت تقیه مداراتی و اجتناب از مواردی که موجب انگشت‌نما شدن می‌شود، امری لازم و ضروری است. این مشکل برای زائران جدید بیشتر مطرح بوده و حداقل چند روز طول می‌کشد تا به وضع موجود عادت کنند. در این میان مسأله نماز از اهمیت خاصی برخوردار است. در مسائل دیگر فقهی همانند باب طهارت و جز آن نیز دانستن برخی از نکات لازم است. امسال معاونت آموزش و تحقیقات برای آشنا کردن روحانیون و زائران با فتاوای مذاهب اربعه در پاره‌ای از این مسائل تحت عنوان «فقه تطبیقی» از حجج اسلام والمسلمین آقایان پیشوایی و گودرزی توسط معاونت آموزش و تحقیقات به چاپ رسید. این معاونت همچنین جزوه‌ای را آماده کرد که متأسفانه در سطح محدودی منتشر گردید. این جزوه را حضرت استاد حجهٔالاسلام والمسلمین حاج آقا مجتبی عراقی تهیه کرده بودند که دیدگاه مذاهب اربعه را در مسائلی که زائران ایرانی نوعاً در ایام حج با آن درگیرند تبیین کرده است. لازم است انشاءالله در سال آینده در سطح وسیعی به چاپ برسد. در اینجا به موارد مهمی از آن اشاره می‌کنیم:

در پنج وقت نماز خواندن مکروه است: ۱- بعد از ادای نماز صبح تا موقع طلوع آفتاب [البته کراراً دیده شده که اهل سنت نماز می‌خوانند]. ۲- هنگام طلوع آفتاب.

۳- وقت زوال ظهر؛ قبل از آغاز نماز جماعت، مگر روز جمعه. ۴- بعد از ادای نماز عصر. ۵- موقع غروب آفتاب.

مسأله دیگر قنوت است که نزد سنیان معمول نیست. البته در سال ۷۱ و ۷۲ ائمه جماعت مسجدالنبی ص- و مسجدالحرام در نماز مغرب بعد از رکوع رکعت سوم و در نماز صبح بعد از رکوع رکعتِ دوم، دعای مفصلی درباره مردم بوسنی و نفرین به صربها

ص: ۱۰۰

خوانده می‌شد که ارتباطی با قنوت جاری میان شیعیان ندارد.

نماز خواندن در کنار قبور نیز به شدت مورد کراهت اهل سنت بوده و برخی آن را حرام می‌دانند.

زمانی که اذان مسجد بلند می‌شود نباید کسی از مسجد خارج شود.

سنّیان تکتّف؛ یعنی دست روی دست گذاشتن را واجب نمی‌دانند بلکه سنت تلقّی می‌کنند. مالك به استحباب آن تصریح دارد.

متّحد بودن صفوف، بویژه پرکردن صف‌های جلوتر، باید حتماً رعایت شود.

نوعاً نمازگزاران سنی از آغاز ذکر اقامه، از جای برمی‌خیزند. گرچه آنچه برخی از آنها عمل می‌کنند برخاستن در وقت ذکر «حی علی الفلاح» است.

نوع نمازگزاران سنی ذکر سجود و رکوع را آهسته خوانده تنها لبهای خود را تکان می‌دهند؛ نمازگزاران شیعه تا اندازه‌ای که گوش خودشان بشنود می‌توانند بلند بخوانند اما سعی کنند بگونه‌ای نباشد شخصی که کنار آنها نشسته نیز بشنود. نمازگزاران شیعه پس از پایان نماز همراه با برادران اهل سنت دستهای خود را با سه تکبیر بلند نکنند؛ زیرا بر اثر تبلیغات وهابیان و برخی از منحرفان، تفسیر نادرستی از این عمل ارائه شده است.

اهل سنت صحبت کردن افراد در مسجد را به شدت مکروه می‌دانند و زائران ایرانی در حد ممکن باید این امر را رعایت کنند.

* مسأله استظلال باید با دقت بیشتری تبیین شود. این مسأله علاوه بر تشریح آنچه از مراجع درباره آن در دست است، نیاز به کار تحقیقاتی نیز دارد؛ به هر روی هر ساله این مسأله مشکلات فراوانی را پیش می‌آورد. سوار شدن بر ماشین مسقّف در شب از نظر نوع مراجع موجود، اشکالی ندارد. تنها مسأله برای مقلدان مرحوم حضرت آیت‌الله العظمی خویی است که استظلال را تحفظ از آفتاب، سرما، گرما، باران، باد و امثال آن می‌دانند. روشن نیست که باد در این جا شامل بادی که با رفتن ماشین بر سر و صورت افراد می‌خورد نیز می‌شود یا مقصود همان وزیدن باد است. اگر مراد دوّمی باشد، در

ص: ۱۰۱

شرایط طبیعی می‌توان ماشین مسقّف سوار شد. این مسأله از لحاظ اجرایی نیز باید مورد توجه قرار گیرد.

گاهی کاروانهایی با ماشین مسقّف حرکت می‌کنند و با تأخیرهایی که صورت می‌گیرد بعد از طلوع آفتاب به مکه می‌رسند، و زائران چون خود را در این مورد مسؤول نمی‌دانند و از سوی دیگر خساراتی برای آنها بدنبال دارد مدیران و دیگر مسؤولان کاروانها را مورد بازخواست قرار می‌دهند.

* پیچیدگی مسائل فقهی زنان، توصیه جدیدی را از ناحیه زائران خواهر مطرح کرده و آن اینکه یک معین خواهر برای هر کاروانی در نظر گرفته شود تا آنان بتوانند راحت‌تر مسائل خود را سؤال کرده و خدای ناکرده اعمال حج آنها که محدودیت زمانی و مکانی دارد دچار اشکال نشود. این پیشنهاد دشواری‌هایی را از لحاظ دوگانگی در کار هدایت کاروان به همراه دارد که بخشی از آنها در مصاحبه معاونت آموزش و تحقیقات در بخش مربوط به امور روحانیون آمده است.

مسأله قربانی

یکی از طرحهای جدید- که سابقه مختصری در سال گذشته داشته- مربوط به قربانی در مسلخ جدید و به صورت مکانیزه است. گزارش اجرایی این طرح در بخش گزارش فعالیتهای سازمان حج خواهد آمد. تا آنجا که به مسائل فقهی قربانی مربوط می‌شود، این طرح مشکلاتی داشت که طی سال جاری و نیز در موسم از مراجع ذی‌صلاح استفتا شده است. در اینجا اشاره‌ای به این استفتاءات داریم:

در یک مورد به دلیل حضور فوری ذابحین در مسلخ، سؤال شده که: آیا آنها نیز مثل افراد معذور، مجاز به استفاده از وقوف اضطراری هستند و می‌توانند قبل از نیمه شب به منی بروند یا نه؟ در این باره پاسخ حضرات آیات عظام گلپایگانی و اراکی منفی بوده است.

درباره شروع ذبح از آغاز طلوع فجر حضرت آیت‌الله العظمی گلپایگانی آن را

ص: ۱۰۲

فقط برای کسانی که می‌توانند در شب عید رمی کنند جایز دانسته‌اند، آیهٔ‌الله العظمی اراکی فرموده‌اند که «قبل از طلوع آفتاب نمی‌توانند قربانی کنند بنابر احتیاط». تعبیر «احتیاط» در این باره، مشکل را از سوی ایشان نیز حل می‌کند. بنابراین امکان ذبح برای کسانی که در شب عید بتوانند رمی کنند ممکن است.

در باره وارد کردن شوک به گوسفند برای بی‌حال کردن آن که سرعتی در کار ذبح ایجاد کند، آیت‌الله العظمی گلپایگانی اجازه داده‌اند.

در باره کسانی که هنوز اصرار دارند با وجود همه مشکلات و قوانین در منی ذبح کنند، طی استفتایی با عنایت به نهی دولت عربستان سؤال شده که آیا این عدم تمکن به حساب می‌آید؟ پاسخ آیت‌الله العظمی اراکی مثبت است. در واقع وقتی ثابت شود که این وضعیت سبب عدم تمکن است تکلیف مقلد برای رضایت دادن به ذبح در دو مسلخ جدید روشن می‌شود.

در حل مشکل ذابحین که خود مکلف به رمی جمرات بوده اما برای سرعت کار باید از ابتدای روز در مذبح حاضر شوند، اجازه داده شده، که آنها حاضر شوند، مشکل تنها در نجس شدن احرام آنهاست که باید آن را تطهیر کنند و اگر معذور از تبدیل یا تطهیر است اشکال ندارد. لازم به یادآوری است که متن کامل این استفتاءات موجود است. (تصویر شماره ۵)

حج و ارشاد زائران

ص: ۱۰۳

تفاوتهای موجود میان فرهنگهای مختلفی که هر یک از زائران به آنها تعلق دارنـد، سـبب ایجاد تفاوت در برخوردها از سوی زائران کشورهای مختلف می‌شود.

علاوه بر آن، اختلافات مـذهبی و نیز عادات و رسوم دینی، تأثیر خاص خود را در این تفاوتها دارد. در این میان، رسالتی که برعهده هر فرد مسـلمان آگاه قرار دارد، این است که تا سـرحد ممکن به یکسان شدن زائران در امور متفق علیه همت گمارد. زمینه نخسـت این اقدام، آشنایی حجاج متعلق به یک فرهنگ، با آداب و عادات سایر کشورها است که خداوند فرموده است: «ما مردم را از قبایل و ملتهای مختلفی قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسند». (۱) شاید یکی از فلسفه‌های حج نیز همین «تعارف» باشد. بی‌توجهی گروهی از زائران به این امر و اصـرار آنها بر انجام مراسم اختصاصی خود، سبب ایجاد تنش بین زوار کشورهای مختلف می‌شود. افزون بر اینها بی‌توجهی زائران به برخی شـعائر اصـیل دینی بویژه نمـاز جمـاعت، سـبب ایجاد مشـکلاتی شـده که برخی از آنها جنبه حیثیتی برای انقلاب اسلامی دارد. این اعمال که نوعاً از سوی افراد ناآگاه صورت می‌گیرد، چهره زائران حقیقی بیت‌الله الحرام را نیز زشت کرده و ممکن است که تأثیرات نامطلوبی در امر حج گزاری ایرانیان داشته باشد.

در این باره و به منظور هدایت و ارشاد زائران ایرانی، در بعثه مقام معظم رهبری،

۱- حجرات:

ص: ۱۰۴

چند نفر از آشنایان با این امور مسؤولیت کار ارشاد زائران را در محل‌ها و منطقه‌هایی که احتمال برخورد وجود داشت برعهده می گیرند.

این واحد که زیر نظر معاونت امور روحانیون قرار دارد، همچنین کار تنظیم اصول مورد نظر را- که می‌بایست همه زائران به آنها عمل کنند- برعهده می گیرد تا با توجیه روحانیون محترم کاروانها و تذکر رعایت آنها به زائران پیشاپیش مشکل کمتر و محدودتر شود. این ضوابط که با مشاورت با روحانیون آگاه و متخصص تهیه گردیده و مورد تأیید نماینده محترم ولی فقیه قرار گرفته، در اختیار همه روحانیون گذاشته شده تا درباره آنها با زائران سخن بگویند.

در طی دو جلسه توجیهی که در تاریخ ۱۹/ ۲/ ۷۲ و ۲۶/ ۲/ ۷۲ با حضور روحانیون در مدینه منوره تشکیل شد، این موارد به تفصیل بازگو گردید.

متن تذکرات مطرح شده در این دو جلسه طی بخشنامه‌ای که ذیلًا خواهد آمد، در اختیار برادران روحانی قرار گرفت.

کارهایی که نباید انجام شود به شرح زیر است:

۱- بیرون آمدن از مسجد، هنگام اقامه نماز جماعت و راه رفتن در بین صفوف نمازگزاران و یا ایستادن در میان جماعت و همراهی نکردن با نمازگزاران.

۲- پرسه زدن در بازار و خیابان، هنگام اقامه نماز جماعت.

۳- خرید و فروش وهن آمیز انگشتری، تسبیح، گز و پسته و سایر کالاهای همراه و انجام دادن کارهایی از این نمونه که مایه هتک حرمت زائر ایرانی و نظام مقدس جمهوری اسلامی می گردد.

۴- گذاشتن مهر، چوب، سنگ، دستمال کاغذی و چیزهای دیگری مثل بادبزن که موجب جلب توجه دیگران و حساسیت آنان می‌شود.

۵- ترددهای اختلاط آمیز خواهران حتّی برای استلام حجرالاسود.

۶- سوار شدن خواهران به تنهایی در تاکسی و یا اتومبیلهای سواری.

۷- بی‌دقتی خواهران در رعایت پوشش کامل اسلامی و در نتیجه در معرض دید

ص: ۱۰۵

قرار گرفتن قسمتی از موی سر و مواضعی از بدن.

۸- پوشیدن لباسهای نامناسب.

۹- بستن نخ و پارچه (دخیل بستن) به پنجره‌های اطراف بقیع.

۱۰- کشیدن سیگار در محدوده حرمین شریفین.

۱۱- چانه زدنهای بی‌مورد و گاه التماس آمیز خصوصاً برای خواهران.

۱۲- برگزاری نماز در قبرستان بقیع و محوطه مجاور آن.

۱۳- خوابیدن در مسجدالنبی- ص-، مسجدالحرام، کنار بقیع و در مساجد دیگر.

۱۴- خواندن روضه و زیارت با بلندگو در کنار بقیع یا حرم مطهر نبوی- ص-.

۱۵- سینه زدنهای دسته جمعی در انظار.

۱۶- مصیبت خوانی و مرثیه سرایی به نحوی که موجب حساسیت و عکس‌العمل مأموران گردد.

۱۷- اصرار در بوسیدن دربها و دیوارها و پنجره‌های ضریح مطهر نبوی- ص- و یا بوسیدن درب و دیوار بقیع که موجب عکس‌العمل مأمورین شود.

۱۸- برداشتن از خاک و سنگ بقیع برای تبرک و یا کندن و برداشتن قسمتی از سنگهای صفا و مروه.

۱۹- برگزاری دعاهای دسته‌جمعی از قبیل توسّل و دیگر ادعیه شریفه، در داخل حرمین شریفین به نحوی که با عکس‌العمل مواجه شود.

۲۰- فیلمبرداری و یا گرفتن عکس در حرمین شریفین و بقیع بصورت غیر رسمی.

۲۱- بی‌نظمی و فشار آوردن به جمعیّتی که در حال ورود به اماکن شریفه یا خروج از آنها هستند.

۲۲- بلافاصله بعد از تمام شدن نماز جماعت و در حالی‌که نمازگزاران مسجد را ترک می‌کنند، با حالت گروهی به سمت حرم و مسجد رفتن.

ص: ۱۰۶

در پایان توجه به این نکته لازم است که گرچه برخی از این موارد، خودبخود اشکالی ندارد ولی به دلیل برانگیختن حساسیت و عوارض نامطلوبی که به وجود می‌آورد و برای رعایت مصلحت مهمتر، باید از آنها احتراز کرد. باز بودن درب بقیع و رفت و آمد مسلمانان برای زیارت قبور اولیای دین و کم شدن غربت ائمه هدی- علیهم‌السلام- و برطرف شدن انزوای شیعه، از مصالح اهمی است که بخاطر آن، پرهیز از سینه زدن و بوسیدن سماجت آمیزِ در و دیوار و یا سایر موارد، چندان مشکل نیست.

شیوه اجرایی کار گروه ارشاد

شیوه عمل گروه ارشاد بدین ترتیب است که چند تن از برادران برجسته روحانی، دقیقاً به منظور اجرای این ضوابط از ایران عازم حج شده‌اند. این افراد کار سرپرستی تعداد زیادی از معین‌های کاروانها را که لزوماً باید ساعاتی از وقت خود را در اختیار گروه ارشاد قرار دهند تا با هماهنگی آنها و حضور در داخل و کنار بقیع، داخل و بیرون مسجدالنبی و در مکه معظمه در مسجدالحرام، رسالت سنگین خود را در جلوگیری از کارهای نادرست یا مخالف با مصالح انجام دهند. نقش جالب و مؤثر آنها در داخل بقیع (صبح و عصر) سبب شده تا از این گونه اعمال به شدت جلوگیری شده و فضای آرامی برای زیارت بی‌دغدغه و بی‌سر و صدا برای دیگر زائران فراهم شود. طبیعی است که با حضور مأموران دولت سعودی، اگر این برادران حضور نداشته باشند هر لحظه امکان درگیری وجود داشته و چه بسا سبب شود که این باب به روی همه زائران بسته شود.

مشکلات و راه حلها

طبیعی است که مخالفت با مردمی که علاوه بر علایق خاص دینی، عادت به برخی از مسائل دارند، کار دشواری است. این دشواری در لحظه‌ای که زائر با تمام وجود اشتغال به عمل دلخواه خود دارد؛ یعنی عواطفش دقیقاً همراه با اوست، بیشتر

ص: ۱۰۷

می‌باشد. لذا در مواردی، مخالفتهایی از ناحیه این افراد صورت می گیرد که البته مورد حادّی گزارش نشده است؛ برعکس، در بیشتر موارد گزارش شده است که مردم نصیحت بعثه مقام معظم رهبری را پذیرفته‌اند. متأسفانه برخی از زائران نسبت به برادرانی که تذکرات ارشادی به آنان می‌دهند برخورد بدی کرده و این نشانگر کم ظرفیتی آنان و عدم رعایت شؤون عادی یک مسلمان است که باید در برابر امر به معروف و نهی از منکر تسلیم باشد.

یکی از مشکلات، مسائلِ مربوط به مداحان است که با کمال تأسف در مواردی مطالب نادرستی را در ضمن روضه‌خوانی‌های خود مطرح می کنند. اگر مسائل صنفی نیز در کار باشد؛ یعنی مداح فرد حرفه‌ای باشد، مقاومت بیشتری نشان داده، مشکلاتی را ایجاد خواهد کرد.

این افراد بعضاً با جوّسازی در این باره که بعثه آنها را نهی کرده! دقیقاً بر مشکل می‌افزایند. طبیعی است که برای حل این مشکل لازم است تا جریان مداحی نیز در سطحی محدودتر از آنچه درباره روحانیون و معین‌ها مطرح است، با امتحان و حتی آموزش، به مورد کنترل درآید.

یکی دیگر از مشکلات گروه ارشاد عدم توجیه دینی نسبت به مسائل تقیه و رعایت تقیه مداراتی است. در این باره معاونت آموزش و تحقیقات بعثه در شماره سوم مجله میقات، مقاله زیبایی را تحت عنوان «تقیه مداراتی» از حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی چاپ کرده که لازم است روحانیون آن را مطالعه کرده و مردم را توجیه کنند.

مشکل دیگر تربیت خاص مذهبی زائران ایرانی است. اصولًا در بین شیعه به دلیل فشارهای سنگینی که از ناحیه حکومتها بر شیعیان وارد می‌شده، بویژه واقعه جانگداز کربلا و دیگر شهادتها، فضایی آکنده از غم و اندوه و گریه را ایجاد کرده است. در گذر تاریخ نیز افراط در این مسأله سبب شده تا در نزد برخی از مردم ما، اهمیت این امور، بیش از نماز جماعت و دیگر سنت‌های شرعی و مذهبی باشد. این مسأله یکی از اساسی‌ترین مسائل در ایجاد تنش در محیطهایی مثل حرمین شریفین است که سایر

ص: ۱۰۸

مسلمانها نیز در آنجا حضور دارنـد. در این باره لازم است تا روحانیون اهمیت نماز جماعت بویژه نماز خوانـدن در مسـجدالحرام و مسجدالنبی را بیشتر برای مردم بیان کنند.

بعثه مقام معظم رهبری، به همین منظور و نیز به هدف آشـنا کردن زائران با مسائل تقیه مداراتی، جلسات متعددی را در بعثه تشـکیل داده که سخنرانان متعهد و دانشور ضمن دیدار با زائران این امور را برای آنها بیان می‌کنند.

یکی از آثـار نـامطلوب این مسأله آنست که برخی از زائران حتی در داخـل مسـجدالحرام که بایـد به طواف، نماز و خوانـدن قرآن مشـغول باشـند، از روحـانی می‌خواهنـد تـا برای آنهـا روضه بخوانـد. متأسـفانه همین امر دلیـل بر آن است که درست در وقت نمـاز گروهی از زائران ایرانی به خانه بازمی‌گردند اما در وقت باز شدن بقیع همه به سـمت آن هجوم می‌آورند. باید به مردم گوشزد کرد که حفظ ولایت در کنار نماز، روزه، حج، خمس و زکات است نه مستقل از آن.

از دیگر آثار این امر، مشـکل دیگری بود که برخی از زائران ایرانی برای شـمارش عدد طواف خود، در وقت رسـیدن به مقابل حجر صـدای یـا علی را سـر داده و تا امام هفتم ع- می‌رونـد. در این باره امسال معاونت آموزش و تحقیقات با چاپ مسـتقل ادعیه اشواط هفتگانه کار زائران را ساده کرده است اما متأسـفانه برخی با عدم توجه به این آموزشـها با سـردادن شـعارهای یا علی و امثال آن در طواف مشـکلاتی را در ذهنیت زائران سـایر کشورها از شـیعه به وجود می‌آورنـد. عـده‌ای نیز به عنوان ذکر از دعای فرج که تعبیر یا محمد یا علی دارد استفاده می‌کنند که بارها حجاج سایر کشورها در این باره سؤال کرده‌اند.

مشـکل دیگری که وجود دارد آن است که برخی از روحانیون نیز این تـذکرات را به جـد نگرفته و سـبب تولیـد مشـکل برای گروه ارشـاد می‌شونـد. آوردن حصـیر در مسـجدالنبی و نهادن بادبزن برای سـجده، از نمونه‌هایی بود که امسال مرتب توسط نماینـده مقام معظم رهبری به برادران روحانی و حتی مهمانان بعثه تذکر داده می‌شد.

مشکل دیگر، شیعیانی هستند که از سایر بلاد به حج آمده‌اند. آنها از جهتی با

ص: ۱۰۹

فرهنگ انقلاب اسلامی آشنا نبوده و از جهت دیگر تعهدی در قبال رعایت تذکرات گروه ارشاد ندارند. البته بی‌توجهی به تذکرات ارشاد از سوی این قبیل افراد بسیار کم گزارش شده اما در مجموع می‌بایست روش یکسانی در پیش گرفته شود.

در یک مورد وقتی برادر روحانی یکی از شیعیان عراقی مقیم دانمارک را از خواندن بلند دعا نهی کرده او اظهار کرده که ترسی از سعودی‌ها نـدارد و حاضـر است با آنان بحث کنـد. برادر روحانی ما برای وی توضـیح داده که مسأله حساسیت برانگیزی و تبلیغات سوء است نه ترس.

مشـکل دیگر محـدوده کار گروه ارشاد در نهی از یک مسأله خاص است. در این باره که حـدود نهی از عمل ویژه چه مقدار است؛ بعضاً اختلافاتی وجود دارد. مثلًا نهی از بلندگو امر مسلمی است که نباید زائران در کنار بقیع از آن استفاده کنند اما طبیعی است که نباید از زیارت و روضه خوانی محدود جلوگیری کرد.

مسـأله دیگر حضـور فراوان زائران غیرشـیعی در بقیع است که بایـد توجه بیشـتری به آن صورت گیرد. در مواردی گزارش شـده که زائران ترک مقدار زیادی از خاک بقیع را برداشته، همراه برده‌اند.

مسأله عدم حضور در نمازهای جماعت، در مکه بیشتر خودنمایی می‌کند. دلیل این امر آن است که امسال ایام ماندن زائران در مکه بیش از سالهـای گذشـته بـوده و دوری مسـجدالحرام سـبب شـده تـا زائران در طـول روز که هوا گرم است به پرسه زدن در بـازارها مشـغول شونـد. این مسأله مکرر گزارش شده که هنگام نماز، زائران درون مغازه بوده‌اند، پیشـنهاد این است که در سال آینده جزوه خاصی در توجیه این امر بطور خاص از طرف معاونت آموزش و تحقیقات انتشار یابد.

در مـواردی نیز از حضور چشـمگیر زائران ایرانی در مساجـد مکه گزارش شـده است. یکی از این گزارشـها حـاکی است که در دو مسجد نزدیک کاروانهای ۱۹۳۱۵ و ۱۹۳۹۵ حضور ایرانیان باعث شده که حدود هشتاد تا نود درصد نمازگزاران از ایرانیان باشند.

ص: ۱۱۰

باید افزود که مأموران سعودی حاضر در بقیع، سیاست یکنواختی ندارند و این خود سبب سردرگمی برادران مسؤول است. در یک مورد گزارش شده است که دو نفر از مأموران سعودی بر سرِ دادنِ تذکر به مردم در بقیع با یکدیگر درگیر شدند. در روز ۲۶ اردیبهشت، زمانی که یکی از مأمورین می‌خواست با بلندگو مردم را به اصطلاح نهی از منکر کند، مأمور دیگر با او برخورد کرده و در میان صحبت، کلام او را قطع کرد. او بدون بلندگو صحبت کرد که با صلوات مردم بار دیگر کلامش قطع شد. در این برخوردها روشن است که برخی برخورد خشن داشته و کسانی نیز با ملایمت بیشتری رفتار می‌کنند. در یک مورد گزارش شده که پس از سخن گفتن یکی از مأموران با بلندگو، تعدادی از زائران اقدام به فرستادن صلوات کردند که تعدادی از آنان دستگیر شدند.

باید توجه داشت که برخی از اعمال زائران ایرانی- بر فرض داشتن توجیه مذهبی- موجب هتک حرمت تشیع است و باید از آن جلوگیری شود. براساس گزارشی که در تاریخ ۲۴ اردیبهشت به دست آمده، کسانی از زائران عریضه نامه‌هایی را نوشته به طرف ضریح پیامبر ص- انداخته‌اند. این امر سبب تمسخر مأموران سعودی شده است. طبیعی است که وظیفه اصلی برای این امر، تذکر روحانیون کاروانها و بیان همین نمونه‌ها برای مردم است.

کینه‌توزی برخی از آخوندهای وهابی نسبت به زائران ایرانیِ شرکت کننده در نماز جماعت و توهین به آنان، سبب دلسردی زائران ما در شرکت نمازهای جماعت مساجد است. گزارش شده که خطیب مسجد عمر بن خطاب در عزیزیه پس از نماز، خطاب به اعراب نمازگزار گفته است که فریب حضور ایرانیان را نخورند، اینان منافق و شیطان هستند! گویا پیرمردی از اهالی آن منطقه، پس از تمام شدن خطابه او، از روحانی کاروان عذرخواهی کرده است. نظیر همین گزارش درباره مسجد ریع ذاخر نیز به دست آمده است.

براساس گزارش نشریه زائر مورخ ۳۰/ ۲/ ۷۲ آمده است که: امام جماعت یکی

ص: ۱۱۱

از مساجد نزدیک بانک ریاض به شیعیان اهانت کرد و آنان را برادران شیطان! نامید. در این حال، دو زائر اندونزیایی و مالزیایی به شدت با او به مشاجره پرداختند و گفتند: شیعه و سنی برادرند و حال که شما چنین می‌گویید معلوم می‌شود که شما شیطانید چون در راه تفرقه قدم برمی‌دارید.

در برابر، گزارش دیگری حاکی است که امام جماعت مصری الاصلِ یکی از مساجد، از روحانی کاروانی که در نماز جماعت آن مسجد شرکت می‌کنند درخواست سخنرانی در آن مسجد کرد.

امسال نیز همانند سال گذشته مشکل عمده گروه ارشاد در مسجدالحرام، عبارت است از مجالس عمومی دعای کمیل، جوشن کبیر و توسل. حساسیتی که این‌گونه مراسم برمی‌انگیزد، به ضمیمه مطالبی که در لابلای دعا خوانده می‌شود به گونه‌ای است که حاجیان سایر کشورها را تحریک می‌کند. در گزارشی که در تاریخ ۳۰ اردیبهشت به دست آمده، گروهی از زائران ایرانی در کوه صفا اقدام به سینه‌زنی در ضمن برگزاری دعای کمیل کردند. در این حال یک حاجی اتیوپیایی اعتراض کرده و گفته است که صوفیان اتیوپی نیز چنین نمی‌کنند. طبیعی است که در آنجا زمینه‌ای برای پاسخ دادن به این شبهات نیست و این تأثیر نامطلوبی در اذهان حجاج سایر کشورها خواهد گذاشت و در ادامه تبلیغات وهابیان شیعه را خارج از نظام عبادی اسلام تلقی می‌کنند؛ در این موارد توصیه شد تا مسؤولان ارشاد برخورد کنند و حداقل ضمن نوشتن یادداشتی مداح مزبور را از این روش باز دارند.

یکی از مشکلات جاری زائران ایرانی و غیر ایرانی در مسجدالحرام خوابیدن است.

بسیاری از زائران به دلیل بی‌سوادی یا عدم توانایی در خواندن قرآن تنها به خواندن نماز اکتفا کرده و زمانی که خسته شدند دراز کشیده، می‌خوابند؛ یا آنکه با یکدیگر به گفتگو درباره خریدهای بازار و دیگر مسائل جاری خود می‌پردازند. در مورد اصل خوابیدن البته زائران دیگر کشورها نیز فراوان چنین می‌کنند و ظاهراً مأموران

ص: ۱۱۲

سعودی از این عمل منع نمی‌کننـد. بهرحال بایـد توصـیه شود به حجاج گرامی تا از این وقت گرانبها بهره معنوی بیشتری ببرند. البته خوابیـدن زنـان، مخصوصـاً اگر پوشـش آنهـا در حین خواب دچـار مشـکل شود، از طرف گروه ارشـاد قابـل توصـیه بوده و یکی از وظایف جاری برادران ارشاد در سال جاری (همانند سال گذشته) همین امر بوده است.

فصل سوم: حجّ و مسائل سیاسی

اشاره

ص: ۱۱۳

ص: ۱۱۴

ص: ۱۱۵

حج کانون حضور مسلمانان اقالیم قبله است. ایّام حج هنگامه شکل گیری بزرگترین کنگره جهانی است که مؤمنان و دلدادگان به اللَّه با پاسخ به فراخوانی خداوند و با حضور در سرزمین وحی، گسترده‌ترین و بزرگترین اجتماع بشری را شکل می‌دهند.

به فرموده مقام معظم رهبری حضرت آیةاللَّه خامنه‌ای:

«حج جای تظاهر، تشاور و تعاهد است. در حج مسلمانان باید یکدیگر را پیدا کنند، نه فقط اجسام یکدیگر را بلکه دلها و فکرهای یکدیگر را پیدا کنند».

بدین سان مسلمانان اقالیم قبله در این سرزمین باید دوش در دوش هم گام بردارند، از رازهای دل یکدیگر آگاه شوند، مسائل مهم جهان اسلام را مطرح کنند، راه‌حلها را باز جویند، و در جهت گشودن گرههای فرهنگی، اجتماعی و فقهی بکوشند.

گفتگو با راهیان حریم قدس در این ایام، نشانگر حساسیت مسلمانان درباره مسائل جاری جهان اسلام است و نشانگر آن است که مسلمانان در پی آگاهی از تحوّلات فکری، فرهنگی و سیاسی می‌کوشند. آنچه در این فصل می‌آوریم گوشه‌ای از این نمودها است. اینها به روشنی حکایت از این دارد که سردمداران جهان اسلام اگر بخواهند از این هنگامه شگرف در جهت باروری اندیشه‌های مسلمانان و استوار سازی اوضاع جهان اسلام، و تحوّل آفرینی در چگونگیهای مجتمع اسلامی بهره‌های کارآمد

ص: ۱۱۶

بگیرند، زمینه کاملًا آماده است. گزیده‌ای از انبوه گفتگوها با زائران جهان اسلام درباره مسائل سیاسی جهان اسلام، انقلاب اسلامی ایران، داوریها درباره بیدارگر بزرگ اقالیم قبله حضرت امام خمینی- رضوان‌اللَّه علیه- را در ذیل عناوینی می‌آوریم:

بخش اول: اول

امام خمینی- ره- در نگاه حاجیان

ص:۱۱۷

امام برجسته‌ترین بیدارگر اقالیم قبله، فریادگر مظلومیت امت و بازگرداننده عزّت مغْصُوب و از دست رفته جامعه اسلامی است.

حضرت امام- ره- احیاگر سنت و مفسّر بی‌بدیل و راستین ابعاد دین، در قرن معاصر است. موضع نستوهانه آن بزرگمرد تاریخ در برابر مستکبران چیزی نیست که از دید هوشمندان جامعه اسلامی پنهان بماند؛ امام چونان ستیغ برکشیده و فرازمندی است بر پهنه حوادث تاریخ که هیچکس بر معبر تاریخ نمی‌تواند بدون توجه بدان بگذرد.

گزیده‌ای از اظهار نظرهای مسلمانان را اینک می‌آوریم، در این مجموعه جایگاه بلند و والای آن‌عزیز ازدست رفته- که صدهاقافله‌دل همره‌اوست- بروشنی نمایان است:

زائری از مراکش هنگامی که در مقابل این سؤال قرار می‌گیرد که آیا امام خمینی را می‌شناسید؟! با شگفتی می‌گوید:

آیا کسی هست که امام خمینی را نشناسد، او عالمی مجاهد و مسلمانی واقعی بود، ما مسلمانان در برابر دیگران به شخصیت او افتخار می‌کنیم درست است که بردن نام او در کشور ما ممنوع است امّا مهر او در قلب ما جای دارد.

سخن سپید دلی سیاه پوست از ساحل عاج شنیدنی است که می‌گوید:

آزاده نیست آنکه امام خمینی را نشناسد.

اندونزیایی‌ها از عشق تمام مسلمانان اندونزی به امام خمینی سخن می‌گویند. یکی

ص: ۱۱۸

از آنان می گوید:

امام خمینی- رحمهٔاللَّه علیه- اوّلین رهبر مسلمان در زمان ما بود که توانست با عملش در ژرفنای دلها جای گیرد.

سخن زائری سودانی- که از رده‌های بالای ارتش است خواندنی است، او می گوید:

«امام خمینی مصلحی عالیقدر و انقلابی بزرگ جهان اسلام بود، درباره مجاهدات ضد استعماری او همین بس که ریگان درباره‌اش گفت: «بعد از ۸ سال ریاست جمهوری ابرقدرت آمریکا، این به صورت عقده‌ای برایم باقی ماند که نتوانستم انتقام گروگانهای آمریکایی در ایران و افسران آمریکایی را که بدست نیروهای طرفدار خمینی در لبنان کشته شدند، بگیرم».

مسلمانان امام خمینی- رحمهٔاللَّه علیه- را احیاگر اسلام محمد می‌دانند و می گویند:

امام خمینی- ره- با پی‌ریزی انقلاب اسلامی ایران اسلام را زنده کرد.

امام در نگاه مسلمانان سمبل مقاومت و ستیز علیه ستم، استکبار و امپریالیسم بین‌المللی است، آنان می گویند:

«هیچ کس نمی‌تواند منکر این حقیقت شود که تنها ایشان بودند که به مقابله با امپریالیسم و استعمار برخاستند».

گروهی از جوانان گینه‌ای ضمن ابراز علاقه به امام- ره- می گفتند:

«ما در مبارزه با امپریالیسم و دشمنان اسلام پیرو آیهٔاللَّه خمینی هستیم و آرزویمان زیارت مرقد این بزرگوار است. ما شیفته ایران و آیهٔاللَّه خمینی- ره- هستیم زیرا آن بزرگوار تنها کسی بود که توانست در مقابل آمریکا و دشمنان اسلام بایستد».

و زائری ازمالی می گوید:

«حضرت امام- ره- شخصیتی بودند که به ضعفای عالم بویژه آفریقا توجه داشتند.

شجاعت و ایستادگی وی در برابر آمریکا و شوروی سابق در نوع خود بی‌سابقه

ص: ۱۱۹

است و من عمیقاً به ایشان ارادت می‌ورزم و اکنون نیز یادش مایه قوتّ قلب است».

بدین سان شگفت‌آور نخواهد بود که مردی از حجاز چون عالمی از ایران را ببیند، سلام کند و با احترام بگوید:

«انا احب الایران والخمینی».

امام را نمونه والای رهبری هوشمند می‌دانند که توانست صفوف مسلمانان را بهم نزدیک کند و آنان را به عظمت و قدرتشان بیاگاهاند. روزنامه‌نگار بنگالی می‌گوید:

امام خمینی- ره- تنها رهبری بود که وحدت آرمانی جهان اسلام و مسلمانان را تحقق بخشید.

بدین سان طبیعی است که چون عروج ملکوتی آن بزرگمرد تحقق یابد و خبر «الی‌الرفیق الأعلی» یش به گوشها برسد دلها بلرزد، چشمها اشک بارد و قلبها محزون شود.

برادری مغربی می‌گوید:

«مردم مغرب خود را در وفات امام امت عزادار می‌دیدند، براستی جای خالی آن بزرگمرد تاریخ اسلام دل ما را به درد آورد».

بانویی هوشمند از مغربیان نیز می‌گوید:

«بدانید ما در این عصر هر چه داریم از برکت پیروزمندانه نهضت بزرگ اوست، ما شیفته آن مرد بزرگ تاریخی هستیم».

مسلمانان به جدّ بیداریشان را مرهون حرکت عظیم و بی‌بدیل آن قلّه سان بزرگ تاریخ معاصر می‌دانند، چنین است که عاشقانه می‌گویند:

«خداوند مزار امام خمینی را نورباران کند که ما را بیدار کرد و به مسلمانان عزت داد.

بسیاری از مسلمانان آرزوی آمدن به ایران را دارند و زیارت مرقد مطهر آن بزرگوار را».

زائری می‌گوید:

«امام خمینی بهترین مسلمان دنیا بود. جهان اسلام، امروز برای رسیدن به اهداف

ص: ۱۲۰

خود، یک امام خمینی- ره- می‌خواهد. ای کاش می‌توانستم هر چه زودتر به ایران بیایم و مرقد مطهر آن بزرگمرد دوران را زیارت کنم».

نگاه مسلمانان به امام خمینی نگاهی فراتر از ملیّت و آب و خاک است، احساس اینان این است که آن بزرگوار قافله سالار حرکت اسلامی تمام اقالیم قبله است، این است که می‌گویند:

«درست است که جمهوری اسلامی در ایران تشکیل شد و بنیانگذار آن آیهٔاللَّه خمینی- ره- یک ایرانی است ولی باید بدانیم که خمینی- ره- و جمهوری اسلامی به جهان اسلام تعلق دارند».

متفکران و اندیشوران جهان اسلام امام خمینی- ره- را به پاس ایستادگی در مقابل تحقق ارزشها می‌ستایند و او را به خاطر تلاش نستوهانه در راه تحقق حکومت اسلامی، بی‌بدیل می‌شناسند. عالم دینی و مدرس علوم اسلامی از بنگلادش می‌گوید:

«ویژگی منحصر بفرد امام خمینی- ره- و وجه تمایز ایشان از دیگر علمای اسلامی، تحقق بخشیدن به حکومت اسلامی و ایستادگی در برابر کفر جهانی بود».

آنچه را آوردیم اندکی بود از بسیار، «نمی» بود از «یم» ستایشها، پاسداشتها، اظهار علاقه‌ها و دیدگاههای مسلمانان و زائران جهان اسلام درباره قلّه‌سان بزرگ تاریخ معاصر و ستیغ‌نشین عرفان و عشق، ستیز و خشم و توحید ناب حضرت امام خمینی- رضوان‌اللَّه علیه-.

انقلاب اسلامی ایران در نگاه زائران

ص: ۱۲۱

انقلاب اسلامی ایران حادثه‌ای بود شگرف، حرکتی بود بی‌بدیل و تحوّلی بود سترگ و بنیادین. اگر مفسّران سیاسی، انقلاب اسلامی را لرزه‌ای شدید بر پهنه سیاست جهانی تلقّی کردند و ایران را کانون این زمین دانستند.

و یا از آن بعنوان: «سنگی بر امواج آرام دریایی ایستا»، سخن گفتند که موج آفرید و دامنه امواج خروشان آن را گستراند.

نگاهی بود واقع نگرانه. گفتگو با مسلمانان نشان می‌دهد که جامعه‌های گونه‌گون با فرهنگها و گرایشهای مختلف، به انقلاب اسلامی ایران به گونه سمبلی تنبه‌آفرین می‌نگرند. و او را چونان سر مشقی در خیزشها تلقی می‌کنند. تلاش وسیع و حرکتهای گسترده مبلّغان استکبار در مشوّش جلوه دادن چهره انقلاب نیز بروشنی نشانگر ابعاد عظیم این تأثیر است. اما آنچه که در این داوریها و اظهار نظرها جلوه‌ای زیبا دارد، پیوند ناگسستنی انقلاب اسلامی ایران با نام مبارك امام خمینی است و بگونه‌ای بیانگر بیان بلند مقام معظم رهبری که:

«این انقلاب بدون نام خمینی در هیچ جای جهان شناخته شده نیست».

آنچه در این بخش می‌آوریم نیز گزیده‌ای است از انبوه گزارشات در موضوع یاد شده. گزینه‌های کوتاهی است از داوریها، اظهار نظرها و نگاههای مسلمانان اقالیم قبله درباره انقلاب اسلامی ایران و جایگاه آن در کشورهای اسلامی.

ص: ۱۲۲

مسلمانان به ایران بعنوان قدرتی بزرگ می‌نگرند که پنجه در پنجه استکبار افکنده و نستوه در برابر ستم و شرک ایستاده است. روزنامه نگار بنگالی می گوید:

«ایران از قدرت بسیار مهمی در جهان اسلام برخوردار است، و می‌تواند نقش حساسی را ایفا کند. امپریالیسم در پی آن است که ایران اسلامی و بطور کلّی مسلمانان را تضعیف و نابود کند، از این روی درگیریهای مصنوعی بوجود می‌آورد».

زائری دیگر از آن دیار می گوید:

«ابرقدرتها دیگر نمی‌توانند علیه ایران و انقلاب اسلامی کاری کنند، اکنون ایران خود یک ابرقدرت است».

بدین سان، مسلمانان ایران اسلامی و انقلاب اسلامی ایران را تحقق بخشنده آرمانها و آرزوهایشان می‌دانند و بدان عشق می‌ورزند و در این سرزمین جلیل‌القدر برای پیروزی آن دعا می کنند. بشنوید از کلام زائری از گینه را:

«من به انقلاب اسلامی از عمق جان عشق می‌ورزم».

کارمندی از ترکیه:

«شما ایرانیها در دل ما جای دارید و اگر چه در ترکیه مخالفانی دارید ولی هواداران شما نیز کم نیستند».

پزشکی مالزیایی:

«ارتباط ما با ایران برایمان بسیار مهم است، زیرا با داشتن این رابطه، احساس می کنیم که بر یک ابرقدرت اسلامی تکیه می کنیم». متفکّری هندوستانی:

«ایران مرکز و محور هدایت کننده به سوی اسلام ناب است و دنیا دیگر رهبری همچون امام خمینی بخود نخواهد دید».

پیرمردی از مراکش در مسجدالنبی، از اینکه ایرانیان را در این سفر دیدار کرده است بسیار خرسند است و می گوید:

«ایران، الخمینی، ایران، الاسلام. ایران کشور بزرگی است، کشور مهمی است. هنگام

ص: ۱۲۳

جنگ ایران و عراق، همه از عراق حمایت می‌کردند، بالاخره حق روشن شده و حالا همه به جان عراق افتاده‌اند».

مسلمانان بخوبی از توطئه‌ها علیه ایران آگاهند، و می‌دانند که غوغا سالاری استکبار علیه آن، در جهت تضعیف این جریان عظیم و جداسازی آن از پیکر امت اسلامی و رسیدن به اهداف پلیدشان است، زائری می‌گفت:

«دنیای غرب با انواع حیله‌ها و دسیسه‌های گوناگون، در پی آن است که جمهوری اسلامی ایران را از عالم اسلام جدا کند و مسلمانان را از آنان بترساند، امّا ما با صراحت اعلام می‌کنیم که: ما مسلمانان جهان به برکت انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی- ره- هویت اصلی خود را باز یافته‌ایم و اکنون بر همه واجب است که در جهت تثبیت این هویت از انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت آیهٔ‌اللَّه خامنه‌ای قویّاً حمایت کنند».

زائری می‌گوید:

«خبرگزاریهای دنیا و روزنامه‌های وابسته به تشکیلات خبری استکبار، علیه ایران اخبار فراوانی بدروغ نشر می‌دهند من می‌خواهم حقایق را از زبان خود شما بشنوم».

او با شنیدن پاسخ سؤالهایش سر شوق می‌آید و می‌گوید:

«امام خمینی دلهای شما را متحوّل ساخته است».

آنان به یمن اینکه ایران در پی اجرای احکام اسلامی است از آن حمایت می‌کنند و بدان ارج می‌نهند و می‌گویند:

«ما از انقلاب اسلامی ایران که به دنبال پیاده کردن احکام اسلامی است حمایت می‌کنیم و آرزوی برپایی نظام اسلامی را در ترکیه داریم».

و با توجه به ارزشهای حاکم در ایران است که آن را می‌ستایند و ایران اسلامی را مصداق بهترین امت می‌دانند. صاحبدلی از مغرب می‌گفت:

«شما ایرانیان مصداق روشن «کنتم خیر امهٔ اخرجت للناس ...» هستید، در این سرزمین مقدس برای پیروزی امت مسلمان دعا کنید.

ص: ۱۲۴

بانویی مغربی حجاب و منش زن ایرانی را، سمبل منش اسلامی می‌دانست و آن را می‌ستود و می گفت:

«ما هر چه داریم از ایران داریم و همه جنبشهای اسلامی و نهضتهای جهان اسلام مدیون جمهوری اسلامی ایران هستند و باید آن را در زندگی راهنما و سرمشق قرار دهند».

رهبر معظم انقلاب اسلامی و مسؤولان نظام اسلامی ایران نیز در دیدگاه مسلمانان بعنوان چهره‌های برجسته جهان اسلام شناخته شده و مورد تکریمند.

زائری ترک می گفت:

«حضرت آیهٔاللّه خامنه‌ای ادامه دهنده راه امام خمینی است و ما برای حراست از هویت اسلامیمان باید با تمام توان از ایشان حمایت کنیم، ما با وی بیعت کرده‌ایم و اطلاعت از ایشان را شرعاً پیروزی و پیشرفت جهان اسلام می‌دانیم».

گروهی از برادران اندونزیایی از آثار مثبت سفر آقای هاشمی رفسنجانی به کشورشان مطالبی بیان می‌داشتند؛ یکی از آنان می گفت ما وی را: مردی متواضع و مردمی یافتیم. مهندسی از آنان می گفت:

«من ایشان را در آن سفر از نزدیک دیدم و به ایشان بسیار علاقه‌مند شدم، لحظه دیدار رئیس جمهوری ایران اسلامی لحظه جاودانه زندگی من است، او سیاستمداری قوی و با هیبت است».

این زائر نیک نهاد، مردم ایران را به خوبی، خونگرمی، مهربانی و خوش برخوردی توصیف کرد.

مسلمانان ایرانیان را بلحاظ تسامح در مسائل جزئی در جهت دست یافتن به وحدت اسلامی و زدودن ناهمگونیها می‌ستایند، و از حساسیت مسلمانان ایران در این زمینه بزرگ یاد می کنند، گفتگوی ذیل نمونه‌ای از این داوری است:

برادری مالزیایی به یکی از ایرانیان می گوید: «شنیده بودم شما شیعیان به هنگام سجده در نماز مهر می گذارید ولی اکنون می‌بینم مانند دیگران برفرش سجده

ص: ۱۲۵

می کنید.

گفتم مـا به فرموده پیامبر- ص- بر زمین (خاک و سـنگ و چوب و ...) سـجده می کنیم و نه بر فرش و موکت. با این همه به دسـتور امام خمینی- ره- و رهبرمان برای حفظ وحدت و یکپارچگی مسـلمانان در مساجد اهل سنت برای ادای نماز شرکت می کنیم و مثل آنان بر فرش سجده می کنیم، تا برادران ما، و دشمنان اسلام بدانند که ما برای اهداف عالی اسلام و وحدت مسلمانان در برابر کفّار، چقدر اهمیت قائلیم! وی از این پاسخ به وجد آمد و موضع هوشمندانه ایرانیان را ستود».

دیدارها و گفتگوها نشانگر آن است که مسـلمانان اخبار داخلی ایران را پی گیری می کنند و درباره چگونگی وضع ایران حساسـیّت نشان می‌دهند، و اگر حرکتی را ناهمگون با آرمانهای اسـلامی بیابند در پی یافتن چرائی آن هستند. تنی چند از خواهران بحرینی از برخی آهنگهای پخش شده از رادیو ایران سؤال کرده و چگونگی آن را پرسیده بودند. برادری از مراکش می گفت:

«ایرانیان در دید من از احترام و ارزشـی والا برخوردارند، موضع اسلامی و انقلابی ایران برای ما بسیار مهم است من به صدای عربی جمهوری اسـلامی علاقه‌ای وافر دارم، بـا اینکه در کشور مـا گرفتن آن بسـیار مشـکل است، امّـا برای اطلاع یافتن از اوضاع ایران و مواضع آن درباره مسائل جهانی حتماً آن را گوش می‌دهم».

دانشـجویی کنیـایی که سالهـا در مـدینه تحصـیل کرده بود و از تبلیغـات وهابیـان و ملّاهای این دیار علیه تشـیع آگاه بود، تمامی این تبلیغات را تباه می‌دانست، او با ابراز علاقه شدید به ایران می گفت:

«ایران تنها کشوری است که امروز در دنیا در برابر اروپا و آمریکا ایسـتادگی می کنـد از این روی او را تروریست معرفی می کنند. او از سودان و ارتباطش با ایران سـتایش می کرد. وی با سـتایش از امام خمینی گفت که مسؤولان فعلی شـما نیز شدیـداً ضد اروپایی و آمریکایی هسـتند، او از غرب گرایی برخی از کشورهای عربی بشـدت اظهار نگرانی می کرد، او در نهایت می گفت، شـما بایـد جلو علمانی گری را در ایران به

ص: ۱۲۶

شدت بگیرید!!»

ایران در چشم بسیاری از اینان سمبل مقاومت و استواری است؛ چه آنان که جریان دفاع مقدس هشت ساله را دقیقاً می‌دانند و موضع اسلامی ایران را می‌ستایند و چه آنان که بر اثر تبلیغات سوء داوریهایی نابهنجار دارند و پس از توضیحات حقیقت را در می‌یابند؛ همه از این همه شکوه و استواری به شگفت می‌آیند و بدان ارج می‌نهند یکی از ائمه جماعت مراکش می گفت:

«شجاعت و مقاومت ملت مسلمان ایران در طول جنگ تحمیلی شگفت انگیز است.

اگر این جنگ ۸ ساله برای هر یک از کشورهای عربی رخ داده بود. از آن جز خاکستری برجای نمی‌ماند. نسبت مجوسی به ایرانیها یک افترا و دروغ مسخره است. بسیاری از محققان، محدثان و مفسّران بزرگ اسلامی، ایرانی بوده‌اند. اگر ایرانیان مجوسند پس باید گفت امام بخاری، طبری، رازی، مسلم و ... همه مجوسند!»

لحن برخی از آنان هیجانبار و دلپذیر است که چونان برادری مهربان دوشادوشت می‌نشینند و از توطئه‌ها علیه تو سخن می گویند و دلداری می‌دهند، و چو ن تو از جست و خیز شیطانی ابرقدرتان علیه نظام اسلامیت شکوه می کنی با تو همدردی می کنند. جوانی بنگلادشی از ایران و مواضع آن حمایت می کرد و آن را می‌ستود، به او گفته می‌شود، متأسّفانه ابرقدرتها در پیش پای حرکتهای ایران سنگ می‌اندازند و علیه ما بسیار توطئه می کنند و تبلیغات دروغ می‌پراکنند، او در جواب می گوید:

«باکی نیست، ابرقدرتها دیگر نمی‌توانند علیه ایران کاری کنند، اکنون ایران خود یک ابرقدرت است».

امّا اینک این کلام زائر مالزیایی را در مقابل خانه خدا- این خانه دیر پای و عتیق بخوان- و به امّ القرای بزرگت دل ببند و بدان عشق بورز:

«ایران خانه امید مردم مالزی است و مردم ما بخاطر وجود حکومت اسلامی در ایران ارادت خاصی به کشور شما دارند تنها کشوری که در جهان از مردم مظلوم

ص: ۱۲۷

بوسنی، فلسطین و سایر مستضعفان بحقیقت حمایت می کند ایران اسلامی است».

آنچه آمـد بخوبی نشانگر آن است که ایران اسـلامی همچنان کانون توجه مسـلمانان و ستیغ برافراشـته در دیدگاه مسـلمانان است و مسـلمانان به آن، بسـان تکیه گاه، و ملجأ می‌نگرنـد و ایران اسـلامی را از آن خود تلقّی می کننـد و بـدان عشق می‌ورزنـد و در برابر جاریهای آن بشدّت حساسند.

جاری‌های جهان اسلام

ص: ۱۲۸

ص: ۱۲۹

الف: سلمان رشدی و کتاب آیات شیطانی

حرکت شیطانی استکبار جهانی در جهت ضربه زدن به فرهنگ اسلامی و هویت زدایی از جامعه اسلامی در قالب کتاب موهن، زشت و رسوای «آیات شیطانی» چهره نمود و جامعه اسلامی را انـدوهگین ساخت. فتوای نگهبان بزرگ و نستوه مکتب و مفسّر بی‌بدیل دین؛ حضرت امام خمینی- رضوان‌اللَّه علیه- و فرمان قاطع وی به قتل مؤلف کتاب «آیات شیطانی» طوفانی در جهان به پا ساخت. مسلمانان که می‌دیدند مردی از تبار ابراهیم بدین سان استوار و راست قامت در مقابل توطئه‌های شیطانی ایستاده و از عظمت، ابهت و کرامت مکتب و شخصیت والای رسول‌اللَّه- ص- دفاع می‌کند برخود می‌بالیدند و به رهبری آن بزرگوار افتخار می‌کردند. داغ این نگاشته پلشت هنوز که هنوز است در دلهای مسلمانان تازه است، گفتگو با مسلمانان در سرزمین وحی نشان می‌دهد که اینان هرگز تلاش نامیمون و ناهنجار سلمان رشدی را از یاد نمی‌برند؛ امّا آنچه در این میان دلپذیر و جالب می‌نماید، پیوند استوار ایستادن شکوهمند مسلمانان در این باره، با نام و یاد زیبای «امام خمینی» است. در گزارشهایی که پس از این خواهیم آورد، این نکته به روشنی پیداست. زائری از «مالی» سلمان رشدی را بلحاظ توهین به مقدّسات، شیطان مجسّم می‌داند و می‌گوید: «سلمان رشدی که به مقدّسات مسلمانان توهین کرده است، یک شیطان مجسّم است

ص: ۱۳۰

و باید کشته شود».

دانشجویی از پاکستان که در کلامش خشم موج می‌زد، گفت:

«سلمان رشدی عنصر بسیار پلیدی است، ای کاش اجرای حکم قتل او به دست من انجام می‌گرفت».

روحانی جوانی از آفریقا که حافظ قرآن و امام جماعت یکی از مساجد بزرگ آن دیار است ضمن ابراز ارادت قلبی عمیق به امام- ره- گفت:

«حکم تاریخی امام خمینی- ره- درباره سلمان رشدی مرتد باید اجرا شود».

پزشکی از هندوستان که عاشقانه از ایران سخن می‌گفت، و محیط کاری عربستان را مناسب خود نمی‌دانست و علاقه‌مند به کار در ایران و خدمت به انقلاب اسلامی ایران بود با تأسفی عمیق می‌گفت:

«من در عین ابراز تأسّف از هندی‌الأصل بودن سلمان رشدی مرتد، قویّاً از فتوای تاریخی امام خمینی- ره- علیه توطئه نوشتن و انتشار کتاب «آیات شیطانی» پشتیبانی می‌کنم».

مسلمانان این فتوا را تحوّلی بزرگ می‌دانند و معتقدند مسلمانان با این فتوا سربلند شدند و سینه ستبر در مقابل شرک ایستادند.

بانویی هوشمند و شیعی از فرانسه که اظهار نظرهای مهمی درباره جاریهای جهان اسلام داشت گفت:

«سخنان امام خمینی- ره- در دفاع از اسلام در سطح جهان بود و حکم اسلامی ایشان در واجب القتل بودن سلمان رشدی، تحوّل بزرگی را در جهان اسلام به همراه داشت».

زائرانِ کعبه مقصود ضمن ستایش از اقدام امام- ره- او را تنها عالم بزرگی می‌دانند که با شجاعت و قاطعیت و بدون هیچ ملاحظه‌ای، علیه آن حکم صادر کرد.

زائری از مالزیا و فارغ‌التحصیل از انگلستان در حالی که از امام خمینی- ره- بعنوان رهبر بزرگ تمام مسلمین جهان یاد می‌کند، فتوای آن بزرگوار را درباره سلمان

ص: ۱۳۱

رشدی می‌ستاید.

و زائری هوشمند از ترکیه می گوید:

«ما فتوای امام خمینی را در مورد سلمان رشدی از جان و دل قبول داریم، زندانی که حضرت امام- ره- با این فتوا برای سلمان رشدی ایجاد کرد، باعث عبرت دیگران و موجب افتخار مسلمانان است».

زائری از هندوستان از حوادث جاری در جهان اسلام با سوز و گداز سخن می گوید و در این باره اظهار می‌دارد:

امام خمینی- ره- تنها کسی بود که در این باره با شجاعت و لیاقت و قدرت سخن گفت و رهبری خود را نشان داد، ما فقط سلمان رشدی را لعنت می کنیم و هنوز کاری نکرده‌ایم؛ دشمنان اسلام هر روز برنامه‌های جدید علیه ما تنظیم می کنند و متأسفانه بسیاری از مسلمانان جاهلانه به آتش ضعف و پراکندگی دامن می‌زنند.

برادری مغربی ضمن آنکه از حضورش در جمع مسلمانان در کنار مزار پیامبر خرسند است، و از این که با برادران ایرانیش به سخن نشسته است، شادمان. از امام خمینی به تجلیل یاد کرد و گفت:

«فتوای شجاعانه و انقلابی امام درباره سلمان رشدی، حتماً باید اجرا شود.»

راهیان حریم دوست به حکم قتل سلمان رشدی بگونه واجبی الهی و حکمی شرعی می‌نگرند و اجرای آن را وظیفه همه مسلمانان می‌دانند.

افسری از پاکستان می گوید:

«حکم قتل سلمان رشدی واجبی الهی است و باید اجرا شود».

و زائری سودانی می گوید:

«ما از جان و دل حکم امام خمینی را درباره سلمان رشدی مرتد باور داریم. این کار باید انجام شود و آن مرتد کشته گردد، گو اینکه او الآن مرده است و بانگرانی تمام و ترس بطور مخفیانه زندگی می کند ولی باید حکم الهی درباره‌اش اجرا شود.»

این گفتگوها و گزارشها بخوبی نشانگر آن است که مسلمانان در برابر جبهه

ص: ۱۳۲

ستیزنـده علیه خـویش، هوشـیارند و تـوهین به مقـدّسات خود را بر نمی‌تابنـد و به کسـانی که در جهت حرمت و عظمت آن حرکت کنند با تمام وجود عشق می‌ورزند.

ب: فلسطین

فلسـطین و غصب سـرزمین قدس زخم همیشه تازه جهان اسـلام و قصّه پرغصّه تاریخ معاصـر است. قبله آغازین مسلمانان در تصرّف بیـداد‌گران یهـودی و مسـلمانان وادی قـدس در چنگـال نژاد پرسـتان صـهیونیست از غـم آجین‌تریـن حادثه‌هـای تـاریخی مـاست. موضع‌گیری غالب حاکمان کشورهای اسـلامی درباره فلسـطین ذلّت بار و آمیخته با مرعوبیّت و سـتم پـذیری است. مسـلمانان اقالیم قبله به هنگام گفتگو درباره فلسـطین از غمباری حادثه‌ها سـخن می‌گویند و از فروکش کردن حماسه، و از رنج کشـیدگی مسلمانان در آن دیار و از اینکه حاکمیتها به آن همه شور و هیجان و نستوهی و راست قامتی بها نمی‌دهند و ارج نمی‌گذارند. آنان می‌گویند: «فلسطین از آنِ همه مسلمانان است. آرمان فلسطین باید مورد توجه همگان باشد.

آزادی فلسطین را نه در شعار بلکه در عمل وجهه همت خود قرار دهند».

به سازش کشیده شدن مسأله فلسطین همگان را رنج می‌دهد مسلمانان بویژه زائران اندکی که از دیار قدس به کعبه مقصود آمده‌اند از اینکه وجه المصالحه حاکمیتهای ناسالم قرار بگیرند می‌سوزند. چهره آنان در مسجدالنبی و مسجدالحرام غم را فریاد می‌کند و در آهنگ کلامشان مظلومیت موج می‌زند. در مسـجدالنبی پیرمردی خوش سـیما که از ازدحام جمعیت کنار ستونی آرام ایستاده بود و با نگاههای ملتمسانه رو بسوی پیامبر زمزمه می‌کرد، و حتماً از مظلومیتها و رنجهایی که بر آنها رفته است با پیامبر و مقتدایش سـخن می‌گفت، به مناسبتی متوجه من شد و آغاز کلام کرد و گفت:

«آقـا مسـأله فلسـطین فقـط بـا اعلاـن جهـاد همگانی قابل حلّ است، با نرمش و سازش و حرکتهای دیپلماسـی نمی‌شود به حلّ نهایی فلسطین نزدیک شد.»

او امام جماعت یکی از مساجد بیت‌المقدس بود؛ و بسیار باسوز و گداز سخن

ص: ۱۳۳

می گفت، در پیش چشم مأموران سعودی سرپیش آورد و با نجوا گفت:

«حاکمان کشورهای اسلامی، مزدورند، همه آنان آلت دست آمریکا هستند به اینها هیچ امیدی نیست، شما باید با یک حرکت جدّی به داد ما برسید.»

او به من گفت: با یک روایت مبشّرانه رسول‌اللّه دل شما را شاد کنم و خواند:

«قال رسول‌اللّه- ص-: لو کانَ العلم الثرّیا لتناوَلَهُ رجالٌ مِن فارس».

و در نهایت با لحنی مهربانانه و حاکی از عطوفت گفت: امید ما به شماست.

این حالت در گفتار بسیاری از آنان پیداست، گویا بر این باور رسیده‌اند که حاکمیتهای کشورهای اسلامی در اندیشه چاره‌سازی، کار آمد نیستند و با نشست و برخاستهای سیاسی مسأله را از امروز به فردا می‌نهند.

زائران دیگر کشورها نیز این تأسف و ناباوری را دارند. زائری سودانی می گوید:

«آمریکا دشمن ماست، او از حمایت اسرائیل دست نمی کشد، مسلمانان باید خود برای آزادی فلسطین چاره اندیشی کنند و بطور جدّی وارد عمل شوند».

دیگری با اشاره به جمعیت انبوه و هیجانبار مسجدالنبی اشاره کرده می گوید:

«چرا این همه نیروی انسانی باید در مقابل دشمن بی‌اثر باشد؟ چرا از این سیل جمعیت علیه دشمنان اسلام استفاده نمی‌شود؟ چرا حج را بی‌روح کرده‌اند، مگر حج کنگره عظیم و اجتماع پرشکوه اسلامی برای حلّ مشکلات نیست؟ باید در اینجا برای مسأله فلسطین چاره اندیشید و مسلمانان را به وضعیت آنان و وظایفشان در مقابل آنان آشنا کرد».

بهر حال راهیان کعبه مقصود معتقدند، مسأله فلسطین باید بعنوان موضوعی محوری هماره مورد توجه باشد و هرگز خاطره جانفشانیها و رادمردیهای مسلمانان در آن دیار از یکسو و جنایتها و نامردیهای صهیونیستها از سوی دیگر فراموش نشود.

ص: ۱۳۴

اندیشوری هوشمند در سمینار «مجمع التقریب» پیشنهادکرد:

مسأله فلسطین باید بگونه مسأله‌ای محوری در این موضوع تلقی شود، و آرمان فلسطین عامل تقریب جریانهای گونه‌گون اسلامی و هماره مورد توجه باشد.

امسال (۷۲) در آستانه روز برائت از مشرکان (۶ ذیحجه) سمینار باشکوهی با عنوان «شب فلسطین» در مکه تشکیل گردید تا خاطرات جاودانه قهرمانان آن دیار و فریادگران مظلوم قدس را پاس دارد. متفکران و اندیشورانی در این سمینار در اهمیت مسأله و چاره اندیشی برای حل مسأله فلسطین سخن گفتند که گزارش آن در بخش سمنیارها آمده است.

ج: مسجد بابری

حادثه تخریب مسجد بابری و در حاشیه آن قتل عام مسلمانان هندی، از وحشیانه‌ترین و دهشتناکترین حوادث معاصر است. هندویان زشتخوی خونخوار، ضمن تخریب یکی از دیرینه‌ترین معبد و مسجد مسلمانان ددمنشانه‌ترین و سبعانه‌ترین اعمال ضدانسانی و ضد بشری را درباره مسلمانان آن دیار مرتکب شدند. کشتار مسلمانان، اهانت به نوامیس آنان، تخریب منازل و ربودن امکانات زندگی‌شان از جمله اعمال زشتی بود که هندویان مرتکب می‌شدند. داغ این مصبت نیز در دل مسلمانان تازه است و بسیاری از زائران چون از این حادثه سخن می‌رفت از بی‌توجّهی جامعه اسلامی و عدم اقدام درخور، شِکوه داشتند. آنان معتقدند باید حاکمان حکومتهای اسلامی با تمام توان در مقابل این اعمال می‌ایستادند و دولت هند را مجبور به جلوگیری از این اعمال درنده خویانه می‌کردند. مسلمانان می‌گویند:

«زشت است که در پیشدید میلیونها مسلمان یکی از بزرگترین و پرسابقه‌ترین مساجد اسلامی زیرو رو شود و حرکت هماهنگ و گسترده‌ای علیه این ماجرا صورت نگیرد».

آنان تخریب مسجد و شهادت دهها تن مسلمان را در حراست و حفاظت از آن

ص: ۱۳۵

معلول پراکندگی مسلمانان و ناهماهنگی آنان می‌دانند، یکی از متفکران هندی که هنگام سخن گفتن از این حادثه غم و اندوه در کلامش موج می‌زد، گفت:

غفلت و پراکندگی مسلمانان باعث شد تا مسجد باعظمت بابری تخریب شود و بسیاری از مسلمانان شهید شوند.

مسلمانان از اینکه در این ماجرا هماهنگ نشده‌اند، و حرکت و اعتراض درخور انجام ندادند می‌نالند و از اینکه اگر جامعه و حکومتی گامی برداشت و اعتراضی کرد و فریادی زد همراهی نکردند ناراحتند، زائری بنگالی می‌گوید:

«اگر دولت عربستان هم مانند ایران از مسلمانان حمایت کرده بود، و در مقابل توطئه جنایتکاران می‌ایستاد، مشرکان جرأت نمی‌کردند مسجد مهم و تاریخی بابری را تخریب کنند و مسلمانان را در آن دیار قتل عام نمایند».

حج کانون تبادل اندیشه‌هاست. ای کاش در این کنگره بزرگ مردمان و زائرانی که به هوای دوست به این دیار می‌آیند با یکدیگر به سخن می‌نشستند و از دردهای دل یکدیگر آشنا می‌شدند. مسلمانان هند از حوادثی که بر آن می‌رود بسیار اندوهناکند.

مسلمانان در کنار هندویان زشتخویی که به درندگی و ستمبارگی و اعمال شنیع شهره‌اند رنج بسیار می‌کشند. آنان می‌گویند:

«صدای مظلومیت ما بجایی نمی‌رسد. همان اندک توجهی که به دیگر جریانهای اسلامی می‌شود، به آنچه در هند می‌گذرد، آن نیز نمی‌شود».

راستی نیز چنین است و نمونه روشن آن مسجد باربری است که دهها حادثه در حاشیه داشت و باید این همه اعمال زشت در جهان اسلام طوفانی بپا می‌کرد. بهرحال این حادثه نیز در میان گفتگوها مهم بود و مسلمانان هند دوست داشتند از این طریق صدای مظلومیت را به مسلمانان دیگر کشورهای اسلامی برسانند.

ص: ۱۳۶

د: بوسنی و هرزگوین

اکنون چندین سال است که «بوسنی و هرزگوین» که چونان دُرّی در سرزمین تاریک اروپا می‌درخشد به سرزمین آتش و خون، غم و اندوه، حماسه و اشک و فریاد و نبرد تبدیل شده است. مسلمانان در برابر سبعانه‌ترین و نامردمانه‌ترین حملات صربها با چنگ و دندان از هویت اسلامی و حیثیت مکتبی خود دفاع می‌کنند. از جریانهای بین‌المللی در این ماجرا مانند دیگر ماجراهایی که مظلومان، در چنگال ستمگران در هم شکسته و می‌شکنند جز مشتی حرف چیزی برنیامده است.

اکنون بوسنی و هرزگوین داغ دردآجین پیکر اسلام، و زخم ژرف قلب امّت و مرثیه جانسوز جهان اسلام است. مسلمانان از این که حکومتهای اسلامی اقدامی جدّی نمی‌کنند، می‌سوزند، و از اینکه با اهرمهایی که در اختیار دارند بر کشورهای غربی فشار نمی‌آورند تأسف می‌خورند، و از اینکه در مجامع بین‌المللی موضع قاطع و کارآمد در مقابل این مسأله ندارند گله‌مندند. آنان می‌گویند:

«اکنون سالهاست با زشترین شیوه و پلیدترین روشها مظلومان بوسنی و هرزگوین به خاک و خون کشیده می‌شوند، کودکان خردسال در آغوش مادران و در زیر نگاههای ملتمسانه آنان و اشکهای نشسته برگونه‌هایشان جان می‌دهند و این ستم همچنان جاری است و فریادی آنچنان که باید و شاید برنمی‌آید».

مسأله بوسنی و هرزگوین امسال در میان زائران انعکاس شگفتی داشت. همه در این اندیشه بودند که از چگونگی وضع مسلمانان آن دیار آگاهیهایی بیابند و از موضع مسلمانان دیگر و کشورهای اسلامی با خبر شوند. این گستردگی تا بدانجاست که حاکمان سعودی نیز به دو امام جماعت مسجدالنبی- ص- و مسجدالحرام گفته‌اند تا در نمازهای مغرب و صبح برای پیروزی آنان دعا کنند، و ظالمان صرب را بزشتی یاد کنند و شکست و اضمحلال آنان را از خداوند بخواهند، و آنان نیز در این ایّام چنین می‌کردند. امّا باید سؤال کرد که چه کسی این مظلومیت را بر این ملت ستم کشیده روا داشته است، و چه

ص: ۱۳۷

جریـانی سـکوت مرگبـار بر محافـل بین‌المللی درباره این همه اعمال فیجع راتحمیل کرده است. آمریکا این شـیطان بزرگ و غربیان این جانیان زشـتخوی، بـدون هیچ تردیدی بر این سـتم دامن می‌زنند و گاهی برای چهره نمایی انساندوسـتانه و زشت حقوق بشـری، قطعنـامه‌ای توخـالی و بی‌پـایه صـادر می‌کننـد. امّـا ملتهـا بیدارنـد و مواضع مزورانه و منافقـانه آنان را درمی‌یابنـد. یکی از چهره‌های برجسته نیجریه می‌گوید:

«آمریکا و هم پیوندان او مصداق کامل منافقند. این مستکبران چرا با مسأله بوسنی و کویت دوگانه عمل کرده و می‌کنند، آنان برای استیلا به منابع سرشار نفت در کویت در نبرد عراق و کویت آنگونه عمل کردند، امّا امروز در بوسنی برای اینکه این کشور اسلامی را از قلب اروپای ملحد برچینند قتل عام و نسل کشی را در آن دیار تأیید و در مقابل این همه جنایت سکوت می‌کنند».

تـاجری از آفریقـای جنـوبی که آگاهیهـای گسـترده از جهـان اسـلام داشت و مواضـع جمهوری اسـلامی را بویژه علیه نژادپرسـتی و آپارتاید می‌سـتود، با سوز و گداز از سـتم بر مسلمانان بوسنی سخن می‌گفت و از بی‌حرمتی به نوامیس آنان دردمندانه حرف می‌زد و اظهارنظر می‌کرد:

«دولتهای منطقه دروغ می‌گویند که به مسـلمانان بوسنی کمک می‌کنند. عیاشی و رفاه طلبی اینان را از طرفداری حق بازداشته است. آنان فقط به فکر شـکمبارگی و شـهوترانیند و یاد آنها از مسـلمانان بوسـنی از مرز زبان تجاوز نمی‌کند و صرف ادعاست؛ زیرا اینان وابسته به قدرتهای بزرگند و در جهت آنها حرکت می‌کنند».

مسـلمانان از اینکـه برای رهـایی سـتمدیدگان بوسـنی اقـدام شایسـته‌ای نمی‌شـود در رنجنـد و عـدم دخـالت جـدّی برخی از سـران کشورهای اسـلامی را ننگی بر جامعه اسـلامی می‌دانند. جوانی حقوق‌دان از مصـر در حالی که از یاد کرد کشتار مسلمانان بوسنی و جنایات صربها به شدّت ناراحت بود می‌گفت:

«اینکه عـده بسیاری از مسـلمانان بی‌گنـاه را بـا آن وضع بکشـند، خانه‌هایشان را غارت کننـد و به آتش بکشـند و سـران کشورهای اسلامی هم دخالت جدّی برای جلوگیری

ص: ۱۳۸

از این کشتار نکنند، لکه ننگ بزرگی است که با هیچ چیز شسته نمی‌شود!»

زائران خانه خدا تنها راه رهایی این عزیزان از رنج و درد را، اتحاد مسلمانان و همت یکپارچه جامعه‌های اسلامی می‌دانند و می‌گویند:

«چرا فقط مسلمانان باید این همه رنج بکشند؟ تنها چاره دردهای ما مسلمانان این است که با هم متحد شویم و تنها راه رهایی مظلومان بوسنی و هرزگوین اتحاد مسلمانان و حرکت یکپارچه برای رهایی آنهاست».

بهرحال ندای مظلومیت بوسنیایی‌ها در رواق تاریخ پیچیده و جان بسیاری از انسانهای مسلمان و غیرمسلمان انساندوست را بدرد آورده است. و ستمگریهای صربها و جباریّتها و جنایتهای آنان دلهای آزرده را بشدّت آزاد است.

ه: الجزایر

الجزایر کشوری که هنوز چند دهه از پیروزی قهرمانانه و شکوهمندش علیه استعمار نمی‌گذرد، اکنون نیز یکی از کانونهای حرکت در جهان اسلام است. آن روز الجزایری‌ها فریاد می‌زدند که اسلام دین، قرآن کتاب و الجزایر وطن آنهاست و می‌کوشیدند که حاکمیت به دست آمده را برپایه‌های استوار فرهنگ قرآنی بنیاد نهند، امّا پس از مدتی نه چندان زیاد رگه‌های عِلمانی، دین گریزی و بلکه دین ستیزی در کشوری که با آن آهنگ به هویت، زمین و مکتبش دست یافته بود آغاز شد. جریان الجزایر یکی از عبرت انگیزترین حوادث جهان اسلام و سیر تحوّلات آن یکی از تأمل برانگیزترین دیگرسانی‌های معاصر است. گفتگو با مسلمانان آن دیار نیز جالب است.

آنان از اینکه رهبران انقلاب برتمامیت دین و اجرای دقیق قوانین اسلامی پانفشردند و به دیگر اندیشان میدان گسترده‌ای برای نقش بازی کردن در فرهنگ و سیاست دادند، اظهار تأسف می‌کردند. آنان می‌گفتند:

«بسیاری از عالمان دین با نقشه‌ها و توطئه‌های حساب شده از صحنه فرهنگ و اجتماع بیرون رانده شدند، زبان فرانسوی همچنان حاکمیت خود را حفظ کرد. در

ص: ۱۳۹

دانشگاه حساسیّت اسلامی و تعهّد به مبانی دینی کم رنگ شد، ارزشهای دینی کم کم به تمسخر گرفته شد، حاکمان زمینه را برای بازی با احکام دین مناسب دیدند، و برای حذف مذهب از جامعه کوشیدند. بار دیگر مسلمانان احساس خطر کردند و اینک که برای بازگرداندن آنچه از دست رفته، بپا خاسته‌اند، گو اینکه دیر است امّا خداوند مجاهدان راهش را پیروز خواهد کرد».

آنان از اینکه قدرتهای جبّار و استکباری با اراده ملت بازی می‌کنند و آراء مردم را به هیچ می‌انگارند، شدیداً شگفت زده بودند، به گفته یکی از آنان:

«مگرنه این است که آمریکا و غرب مدعی دموکراسی هستند، پس چرا با انتخابات کاملًا دموکراتیک مخالفت کردند، و با حاکمیّت و حکومت نظامی نتایج را درهم ریختند؟!»

اطلاعات و آگاهیهایی که زائران از درون الجزایر می‌دهند، نشانگر آن است که حرکت امت انقلابی و مسلمان آن دیار گسترده است و کوبنده؛ و حرکتی است از سرآگاهی و رشد.

دانشوری که دارای تحصیلات دکترای حقوق بود، در پاسخ به این سؤال که الجزایر اکنون چگونه است گفت:

«مخالفان رژیم حاکم بر الجزایر اکنون در زندانها بسر می‌برند، من انقلابی هستم و در تمام حرکتهای انقلابی نقش دارم. دشمنان قسم خورده اسلام نگذاشتند حرکت ما به پیروزی نهایی برسد، آنان نمی‌خواهند در الجزایر قرآن حاکمیت پیدا کند».

خفقان و ستم، مسلمانان آن دیار را مأیوس نکرده است. تیرگیهای حاکمیت شب پرستان، دلهره بر جان آنان نیانداخته است، امسال حدود سی هزار زائرالجزایری در حج شرکت داشتند، آگاهان آنها برای روشن کردن اذهان مسلمانان نسبت به اوضاع الجزایر می‌کوشیدند و تأکید می‌کردند که اسلام پیروز خواهد شد. تأکید می‌کردند که حرکت در الجزایر قائم به فرد و افراد نیست. جنبش و خیزش عمومی است، گفتگوی ذیل نمونه‌ای از این نگرش است:

ص: ۱۴۰

– ما ایران، انقلاب اسلامی را از آن خود می‌دانیم و حرکت شما الهام بخش ماست.

– اوضاع در چه حالی است؟

– اسلام قطعاً پیروز خواهد شد. و شریعت اسلامی در آن کشور پیاده خواهد گردید.

– استکباری جهانی در خبرگزاریهایش می‌پراکند که شما از ایران کمک می گیرید، هرگز! ما از ایران و انقلاب اسلامی الهام می گیریم.

– ملت ما راهش را خودش انتخاب کرده است و بر ایمان و تلاش خود متکی است.

– با گرفتاری رهبران جهاد اسلامی و عباس مدنی، رهبری نهضت از آنِ کیست و مسلمانان چه می کنند؟!

او هوشمندانه در حالی که همراهانش سخنش را تأیید می کردند گفت:

حرکت ما قائم به شخص نیست مردم الجزایر یکسر در حال قیامند.

برخوردها با اینان که وارثان حرکتی عظیمند و روزگاری الهام بخش دیگر حرکتها در جهان اسلام بودند، بسیار دلپذیر و شورانگیز است. الجزایریان با قدرت و صلابت و استواری از حرکت و انقلابشان سخن می گویند و هیچ تردیدی در ادامه راه ندارند.

و: ترکیه

بسیاری از جوانان ترک در حج با شوق فراوان از انقلاب اسلامی به عظمت یاد می کردند و شخصیت بی‌بدیل حضرت امام خمینی را می‌ستودند و با تأکید به اینکه وابسته به هیچ گروه و حزبی نیستند قویاً از رهبری انقلاب حمایت می کردند.

آنان از جریانی با عنوان «حزب‌اللّه» یاد می کردند و نشریه‌ای که دارای اینگونه اندیشه‌است؛ یعنی تعبد به اسلام و حرکت در جهت بازگرداندن هویت مذهبی به ترکیه و بدون وابستگی به احزاب گونه گون.

از گفتگو با چهره‌های مختلف حاجیان ترک به روشنی حساسیّت آنان درباره انقلاب اسلامی پیداست، آنان از مواضع جمهوری اسلامی ایران در قبال مسائل

ص: ۱۴۱

آذربایجان، قفقاز، بوسنی و هرزگوین و چگونگی سیاست خارجی ایران پس از رحلت امام- ره- فراوان سؤال می کردند و از اینکه توجیه‌ها و تبلیغات جمهوری اسلامی ایران در نشان دادن حقیقت خود و زدایش ابهامها از ذهن حزب اللّه اقالیم قبله ضعیف است اظهار نگرانی می کردند. آنان با حساسیت ویژه‌ای از موضع ایران در جنگ آذربایجان و ارمنستان سخن می گفتند و در مواردی روشن بود که جوّسازیها علیه ایران در ذهنیت آنان بی‌تأثیر نبوده است.

حضور مکرّر برخی از چهره‌های برجسته فکری، سیاسی و جوانان ترکیه در جمع ایرانیان و ملاقات با چهره‌های علمی، و فکری و سیاسی کشور ما در جمع ایرانیان چشم گیر بود. اینان تأکید داشتند که دشمن با شایعه سازی و جوّ آفرینی در اندیشه تفرقه بین نیروهای اسلامی و جریانهای دینی است، آنان از اینکه اندک اندک زمینه برای تبلیغات مذهبی و گسترش فرهنگ دینی آماده‌تر می‌شود خرسند بودند، و بر این اندیشه بودند که باید بین نیروها و جریانهایی که در نهایت در جهت حاکمیت اسلام و بازگرداندن هویت دینی به جامعه ترک حرکت می کنند ائتلاف عظیمی ایجاد شود، یکی از اندیشوران ترک می گفت:

«قرآن کریم در آیات بسیاری از تقابل سپاه حق و باطل سخن گفته است، قطعاً دشمنان اسلام وحدت ما را نمی‌خواهند. آنان می‌خواهند ما را از خط خارج کنند، ما باید از یکسوی وحدتمان را ایجاد و حفظ کنیم و از سوی دیگر در گسترش فرهنگ اسلامی بکوشیم».

آنان از اینکه عدّه‌ای از مسلمانان، تحت تأثیر برخی از آموزه‌های دینیِ تعدادی از عالمان، دخالت در سیاست را روا نمی‌دانند، رنج می‌بردند و بر حضور جدّی مسلمانان در صحنه تأکید داشتند.

آنان از گشایش ۳۵۰ مدرسه دینی و ۶۰۰ دایره تدریس و آموزش قرآن مجید در ترکیه با شور و شعف یاد می کردند و بر این باور بودند که باید دامنه اینگونه تلاشها بگسترد. آنان از اینکه زن ایرانی را در کمال حجاب و عفت در صحنه‌های اجتماعی و

ص: ۱۴۲

سیاسی می‌دیدند خرسند بودند. گفتگو با یکی از نمایندگان زن در مجلس شورای اسلامی ایران، برای مسلمانان ترکیه بسیار جالب بود و از اینکه زن مسلمان تا این حد در جریان مسائل کشور باشد و نقش آفرینی کند، ستایش می‌کردند. بهرحال، بیداری عظیم نسل کنونی ترکیه ستودنی است و امید است، مسلمانان آن دیار شاهد گسترش اندیشه دینی، حاکمیت مذهبی و وسعت شعائر اسلامی باشند، چنین نیز خواهد بود؛ چرا که ریشه‌های فطری دین و گرایشهای بنیادین مکتب الهی بی‌گمان در اعماق جان آنان نفوذ دارد، به گفته مهندسی جوان از ترکیه:

«بروز احساسات و شعائر اسلامی در مراسم تشییع اوزال رئیس جمهور سابق ترکیه نشان داد که مردم ترک مسلمانند و اسلام از اعماق جان آنان می‌جوشد، گرچه دهها سال علیه اسلام تبلیغ کنند و با بوقهای فراوان به اسلام زدایی بپردازند. اکنون علی‌رغم تلاشهای بی‌وقفه دولت در اسلام زدایی، موج اسلام خواهی بشدّت گسترش یافته و حجاب بعنوان مظهری از گرایش به اسلام روی به فزونی است».

بخش دوم:

برائت ۷۲ فریادی در سکوت

ص: ۱۴۳

ابراهیم- ع- بنیادگذار خانه توحید و بزرگ فریادگر آن در رواق تاریخ و قهرمان نستوه و ستیزنده علیه شرک، با درهم شکستن بتکده مشرکان، سنت قویم شرک ستیزی را استوار ساخت و با تیغ بی‌دریغ «لا» اندیشه‌های شرک آلود را گردن زد، و با نقش جمله شکوهمند «لا- اله الا- اللّه» برای اوّلین بار در آوردگاه حق و باطل بر پرچم توحیدیان، برائت از مشرکان را، چونان مشعلی بر معبر تاریخ برافراشت. (۱) خداوند- تبارک و تعالی- پیامبر بزرگ الهی ابراهیم را در موضع آشتی ناپذیر و شرک ستیزانه، اسوه و سمبل معرّفی کرده، فرمود:

«قد كانت لكم اسوة حسنة فی ابراهيم و الذين معه اذ قالوا لقَوْمِهِمْ انّا برآءُ مِنْكم و ممّا تعبدون من دون اللّه». (۲)

بدین‌سان ابراهیم بنیادگذار آیین حج و فریادگر توحید، بزرگترین معلم برائت از مشرکان و اسوه ستیز با جریان شرک و سمبل مقاومت در مقابل شرک اندیشی است. این سنّت قویم با فریادهای رعدآسای آخرین حلقه سلسله توحیدیان؛ پیامبر بزرگ اسلام حضرت محمّد- ص- استوارتر گشت، و با گسیل داشتن قهرمان تعبّد و رزم‌آور

۱- عن جعفر بن محمد، عن أبيه ع قال: اوّل من قاتل ابراهيم ع ... و اوّل من اتخذّالرايات ابراهيم ع عليها «لااله الّااللّه». التهذیب، ج ۶، ص ۱۷۰- وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۴۴- مؤسسة آل البیت ع لإحياءالتراث.

۲- الممتحنه: ۴.

ص: ۱۴۴

آوردگاههای توحید، علی بن ابی‌طالب در سال نهم هجرت که آیتِ بت سرنگون کنِ:

«ان اللّه برئٌ من المشرکین و رسوله»

را بر مردم فروخواند و خانه توحید را از زشتیها و پلشتی‌های بتان بپیراست، چونان سنتی عظیم در حج و سرزمین مکه، بر رواق تاریخ نقش بست.

حضرت امام خمینی- رضوان‌اللّه علیه- بزرگترین احیاگر دین در قرن معاصر و فریادگر بی‌بدیل مظلومیت انسان که محتوای عظیم و سازنده کنگره بزرگ حج را به آن بازگرداند و چهره اصیلش را بازسازی کرد، در جهت احیای سنت ابراهیمی و محمّدی نیز گامی بلند برگرفت و فریاد برآورد که: «حج بی‌برائت حج نیست».

او در جایگاه مفسّرِ بزرگ و راستین قرآن و مبیّن احکام دین، مفهوم برائت را بگسترد و در پیامهای سپیده‌گشا و رعدآسایش ابعاد گسترده آن را تبیین کرد و از جمله فرمود:

«فریاد برائت ما فریاد مردم مسلمان آفریقاست، فریاد برادران و خواهران دینی ما که به جرم سیاه بودن، تازیانه ستمِ سیه‌روزان بی‌فرهنگِ نژادپرست را می‌خورند.

فریاد برائت ما، فریاد برائت مردم لبنان و فلسطین و همه ملت‌ها و کشورهای دیگری است که ابرقدرت‌های شرق و غرب، خصوصاً آمریکا و اسرائیل به آنان چشم طمع دوخته‌اند و سرمایه آنان را به غارت برده‌اند و نوکران و سرسپردگان خود را به آنان تحمیل نموده‌اند و از فواصل هزاران کیلومتر راه به سرزمین‌های آنان چنگ انداخته و مرزهای آبی و خاکی کشورشان را اشغال کرده‌اند.

فریاد برائت ما، فریاد برائت همه مردمانی است که دیگر تحمل تفرعن آمریکا و حضور سلطه طلبانه آن را از دست داده‌اند و نمی‌خواهند صدای خشم و نفرتشان برای ابد در گلوهای‌شان خاموش و افسرده بماند و اراده کرده‌اند که آزاد زندگی کنند و آزاد بمیرند و فریادگر نسل‌ها باشند.

فریاد برائت ما، فریاد دفاع از مکتب و حیثیات و نوامیس، فریاد دفاع ازمنابع و ثروتها و سرمایه‌ها، فریاد دردمندانه ملّتهایی است که خنجر کفر و نفاق قلب آنان را دریده است.

ص: ۱۴۵

فریاد برائت ما، فریاد فقر و تهیدستی گرسنگان و محرومان و پابرهنه‌هایی است که حاصل عرق جبین و زحمات شبانه‌روزی آنان را، زراندوزان و دزدان بین‌المللی به یغما برده‌اند و حریصانه از خون دل ملّتهای فقیر و کشاورزان و کارگران و زحمتکشان، به اسم سرمایه‌داری و سوسیالیزم و کمونیزم مکیده و شریان حیات اقتصاد جهان را به خود پیوند داده‌اند و مردم جهان را از رسیدن به کمترین حقوق حقه خود محروم نموده‌اند». (۱)

خلف صالح آن بزرگوار حضرت آیةاللّٰه خامنه‌ای- مدّظله العالی- نیز برجایگاه بلند برائت تأکید ورزیده و فرمودند:

«برائت حقیقتاً از ارکان حج بلکه بالاتر از ارکان حج است، برائت روح، معنا، هدف و جهت حج است».

و در تفسیر ابعاد گسترده برائت در ضمن بیاناتی بیدارگر فرمود:

«فریاد برائت که امروز مسلمان در حج سر می‌دهد، فریاد برائت از استکبار و ایادی آن است که مع‌الأسف در کشورهای اسلامی قدرتمندانه اعمال نفوذ می‌کنند و با تحمیل فرهنگ و سیاست و نظام زندگی شرک آلود بر جوامع اسلامی، پایه‌های توحید عملی را در زندگی مسلمانان منهدم ساخته و آنان را دچار عبادت غیرخدا کرده‌اند. و توحید آنان فقط لقلقه زبان و نام توحید است و از معنای توحید در زندگی آنان اثری باقی نمانده است».

آنچه از آموزه‌های قرآن، پیشوایان دین و مفسّران راستین مکتب، توان یافت این است و نه جز این. حج مظهر توحید و کعبه- این خانه دیرپای و آزاد- خانه توحید است. محور تمام حرکتها و نشاطها و عملها در حج، خدا، یاد خدا و نام خداست.

طواف، سعی، رمی، وقوف و دیگر شعائراللّٰه. تمامت اینها هر یک بگونه‌ای نمایش عشق به خداوند و انجذاب به «اللّٰه» و طرد و نفی شرک و ستیز با مشرکان و برائت از «انداداللّٰه» است و این است سنت «ملت حنیف ابراهیم- ع-» آن بزرگ منادی توحید بر فراز قلّه

۱- صحیفه نور، ج ۱۹، ص ۲۰۱.

ص: ۱۴۶

تاریخ و سنت محمد- ص-، آن برترین فریادگر توحید و ستیز با شرك بر معبر تاریخ.

و بدین‌سان توان یافت که چرا و با چه انگیزه از انجام این مراسم جلو می‌گیرند و هر سال در اجرای آن مشکل ایجاد می‌کنند، راستی چرا؟!

وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در بیانیه‌ای که پس از جلوگیری از مراسم برائت صادر کرد، نقش آمریکا را در این مورد باز گفت، وزارت امور خارجه عکس‌العمل سعودی را تحت فشار آمریکا دانسته یادآوری کرد که:

«مراسم برائت از مشرکین حالت افشاگری علیه توطئه‌های استکبار جهانی در کشتار مردم بی‌دفاع بوسنی و هرزگوین، فلسطین، منطقه و ... داشت به همین جهت تحت فشار آمریکا و استکبار جهانی از آن ممانعت به عمل آمد».

آنچه در بیانیه وزارت امورخارجه آمده است، تفرّسی است صائب، این حقیقت از لابلای اظهارات وزیر حج عربستان بروشنی پیداست. بخشهایی از دیدگاههای وی را از مصاحبه حجهٔالاسلام والمسلمین محمدی ری‌شهری، نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی می‌آوریم:

«آنچه در سالهای گذشته اتفاق افتاده (برپایی مراسم برائت از مشرکان) با توافق وزرای امورخارجه دو کشور بوده، امّا امسال عربستان آمادگی برگزاری این مراسم را ندارد! ...»

کشور عربستان با راهپیمایی حجاج، دادن شعار (علیه آمریکا) و حمل پلاکارد توسط آنها مخالف است. وزیر حج عربستان در دیدار با حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری نامه‌ای ارائه می‌کند که در ضمن آن مخالفت عربستان با برپایی مراسم برائت از مشرکین تصریح شده بود. آقای فهد در دیدار با وزیر حج عربستان گفته بود که:

«به سرپرست حجاج ایرانی متذکر شود که امسال عربستان با یک سلسله مشکلات داخلی و خارجی روبرو است به همین دلیل نباید مراسم برائت از مشرکان برپا شود». (۱)

بهر حال روزها یکی پس از دیگری سپری می‌شد، و زمان برگزاری مراسم شکوهمند برائت از مشرکان فرا می‌رسید. نیروهای فعّال و هوشمندی که باید امکانات را

۱- هفته‌نامه ری پیش شماره دوّم مصاحبه حجهٔالاسلام والمسلمین محمدی ری‌شهری.

ص: ۱۴۷

برگزار می‌کردند، با تمام توان تلاش می‌کردند تا مراسم هر چه پرشکوهتر و چشمگیرتر شکل گیرد، در ساعتهای آغازین روز پنجم ذی‌حجّه (روز قبل از مراسم) یکباره میدان معابده و مقابل بعثه مقام معظم رهبری از نیروهای امنیّتی، نظامی و ماشین‌های جنگی و رزمی آکنده شد. رژه گروهی از مأموران سعودی کلاه بر سر و باتوم به دست، که گویا برای ایجاد رعب و وحشت انجام می‌گرفت، مکّه را متشنج می‌ساخت. و بالاخره روز پنجم با استقرار نیروها و گاه با کاستیها و فزونیها پایان یافت بدون منع تردّد.

روز میعاد:

آفتاب از پس کوههای مکه، که برآمد و زوایای فرازها و فرودیهای آن دیار را روشن ساخت، نیروهای سعودی نیز خوش خوشک آفتابی شدند و ابتدا میدان معابده و سپس اطراف آن، کوهها، کوچه‌ها و کوی‌ها و برزنها را انباشتند. گویی در آوردگاهی سترگ با نیرویی بس بزرگ به نبرد آمده بودند، لحظه به لحظه بر تعداد نیروهای نظامی و انتظامی، دستگاههای اتوبوس نظامی، نفربر زرهی، زره پوش و ... افزوده می‌شد.

کوچه منتهی به بعثه بگونه‌ای دلپذیر، تکان دهنده و تنبه‌آفرین آراسته شده است.

عکسهای دلخراش از حوادث خوانین بوسنی و هرزگوین، تصویرهایی که اوج شقاوت، درندگی و دژم‌خویی استکبار را نشان می‌دهد. چهره‌های مصمّمی که آهنگ دفاع از کرامت خویش و تمامیت ارضی کشورشان را دارند، از یکسوی ترابه فریادگری علیه آنهمه ستم و زشتخویی فرا می‌خواند و برائت از مجریان این جریانها را در جانت فرو می‌ریزد و از سوی دیگر ستایش و سپاس را بر رادان و استوار مردانی که دشمن تادندان مسلح را به مسخره گرفته‌اند بر می‌انگیزد.

شعارهای نقش بسته بر سینه دیوارها و راهروها و پلاکاردها که باید در مراسم به اهتزاز درآید نیز شکوهمند است:

مرگ بر آمریکا، مرگ بر صربها، مرگ بر صربها جنایتکاران ددمنش تاریخ

سلام بر فلسطین سرزمین مقدس و دیار استقامت

ص: ۱۴۸

سلام بر بوسنی و هرزگوین

حج بی برائت، حج نیست

الله اکبر

و ...

حضور نیروهای نظامی

حدود ساعت ۱۱ (قبل از ظهر) تمام راههای منتهی به میدان معابده را بستند و عبور و مرور را بکلّی ممنوع ساختند. براساس گزارشهای رسیده، راههای منتهی به میدان معابده از مسافتهای بسیار دور به شدّت در حال کنترل است، مأموران حتی حرکت دو نفر را در کنار هم نیز برنمی‌تابیدند، در این مسافتهای طولانی نیروهای گارد در فاصله‌های بسیار کوتاهی گشت می‌زدند. چکمه پوشان مسلّح و باتوم بدستان مجهزّ حرکتها را به شدت زیر نظر داشتند، خوشبختانه اکنون تمام زائران و حتی بومیان می‌دانند این همه رعد و برق برای چیست!

دیشب در جمع دوستان با ماشینی که راننده‌اش از سوریّه بود به مسجدالحرام رفتیم، در مسیر راه گستردگی نیروهای انتظامی کاملًا مشهود بود. با نگاهی معنادار گفت:

تجمع و گستردگی این نیروها برای چیست؟! یکی از دوستان گفت نمی‌دانیم! او گفت امّا من می‌دانم، گفتیم چرا؟

گفت: بخاطر راهپیمایی فردای شماست.

گفتیم: ما راهپیمایی نداریم، تجمّعی است برای اعلام برائت از مشرکان و مستکبران و جنایتکاران و اعلام پشتیبانی از مظلومان امت اسلامی که در زیر چکمه‌های جلادان و مستکبران جان می‌دهند.

گفت: می‌دانم، من خودم شرکت می‌کنم، من در جمعه خونین نیز اینجا بودم (در این حال ماشین به محلّ فاجعه رسید) با دست اشاره کرد و گفت: «هنا مضجع شهدائکم».

گفتیم: نظر تو چیست؟

ص: ۱۴۹

گفت: والله، اگر انسان مسلمان و به تعالیم قرآن معتقد باشد که این مراسم را بد نمی‌داند. مگر در این مراسم چه گفته می‌شود: مرگ بر آمریکا، مرگ بر اسرائیل، اظهار تنفّر از ستم و ستمگری، اعلام حمایت از برادران مظلوم مسلمان، فریاد برائت از مشرکان، مگر اینها با تعالیم اسلام منافات دارد و ... ماشین به کندی حرکت می‌کرد و نیروهای انتظامی انبوه شده بودند. او از سخن گفتن باز ایستاد و ما پیاده شدیم و خداحافظی کردیم.

ساعت ۵/ ۱۲ است، هیچ نشانه‌ای از اینکه اینان اجازه برگزاری مراسم برائت را خواهند داد وجود ندارد. ماشینها، تانکها، آب‌پاشها و نیروهای مسلّح که گستره میدان را یکسر گرفته‌اند، همه و همه نمایشگر سختگیری است و آمادگی برای ممانعت گسترده.

این حرکت البته چنانکه اشاره کردیم از دیروز آغاز شده بود و سختگیری جدّی از امروز صبح. برخی از روحانیان ساعت ۱۰ صبح آهنگ خروج از بعثه را داشتند مانع شدند و ساعت ۵/ ۱۱ که تنی چند از عالمان پا به میدان معابده گذاشته بودند از ادامه مسیر جلو گرفتند و بازگشتشان به بعثه نیز به سختی انجام شد.

مساجد اطراف نیز بسته شده است، کسانی از بعثه بیرون رفتند تا در مسجد نماز گزارند، شرطه‌ها جلو گرفتند و با جمله «صلوة مافی؟!» با قهر و خشم بازگرداندند.

سایبان کنار مسجد گوشه میدان معابده اینک مقرّ نیروهای نظامی سعودی است.

و گستره میدان محلّ رژه آنان. مأموران سعودی ابتدا در فراز کوهها نیز مستقر بودند، کم کمک بر روی بامهای مشرف به میدان معابده نیز رفتند هلی‌کوپترها در ارتفاعی بسیار پایین مرتب در گشت و گذار بودند و برچگونگی اوضاع نظارت می‌کردند برخی از ساکنان اطراف میدان معابده چون از راههای طبیعی توان وارد شدن به خانه‌ها را نداشتند از روی کوههای اطراف و راههای صعب‌العبور به خانه‌هایشان می‌رفتند. نیروهای نظامی مرتب آرایش نظامی را تغییر می‌دادند؛ رژه می‌رفتند و جابه‌جا می‌شدند.

هنگام نماز عصر فرا رسید مسجد گوشه میدان معابده باز شد و مناره ندای اذان سرداد، مأموران با چکمه و آلات نظامی به نماز ایستادند. حتماً نماز خوف می‌خواندند!

ص: ۱۵۰

برخی از ساکنـان خانه‌ها با دلهره از درها و پنجره‌ها نگاههای ملتهبانه‌ای به خیابان می‌افکندنـد، و سـریع به درون خانه می‌رفتنـد. جوّ تاریک و خفقان آمیزی بود.

ماشـینهای آتش نشانی از مرکز معابده بیرون آمدند و در میدان مسـتقر شدند، وقت اعلام شده مراسم ساعت ۵/ ۴ روز ششم ذیحجه بود، در این ساعت آرایش نظامی بسیار گسترده بود و سخت گیری در رفت و آمدها به اوج خود رسیده بود.

از پـل حجون به سوی میـدان معابـده نیز کاملًا مسـدود است، گزارشـهای رسـیده حـاکی از آن است که در این مسـافت هر ۲۰ متر گروهی از نیروهای سـعودی عرض خیابان را گرفته و آن را مسدود کرده‌اند موعد مقرّر مراسم برائت سپری شد و نیروهای سـعودی همچنـان بر شـدّت حفـاظت از منطقـه‌ای که به اصـطلاح اشـغال کرده بودنـد می‌افزودنـد. گزارش ذیـل ترسـیم دقیقی است از ابعـاد گسترده حضور نظامی سعودیان:

«ما همراه با کاروانمان ساعت ۲ بعـدازظهر برای حضور در مراسم برائت از منزل خـارج شـدیم، در خیابان عزیزیه و شـیشه نزدیکی مرکز عطاءالله سوار ماشـین شدیم و در تمام طول خیابان شاهد بودیم که تمام مدارس و مراکز دولتی به صورت پادگان درآمده بود و به هر جا که نگاه می کردیم، پر از سرباز گارد و خودروهای نظامی بود. ما تا پل روضه آمدیم. تقریباً ساعت ۲۰/ ۲ بود که در زیر پل روضه شاهـد حضور تعداد زیادی ایرانی بودم که به علت بسـته بودن راه و ایجاد موانع بر سـر راه زائرین در همان جا در سایه پل استراحت می کردند.

موانع در حدّی بود که نمی‌شد به راحتی و بدون درگیری از آن عبور کرد. سربازان در صفی متصل و در کنار هم ایستاده بودند.

البته در بعضـی از نقاط صف‌ها شـش ردیف شـده بود که پشت سـر هم دیواری قطور درست کرده بودنـد. اکثر سـربازان با لباس و کلاه و سپر ضد شورش در محل‌های خود مستقر بودند.

چون راه بسـته شـده بود از طریق تونلی که منتهی به مسـجدالحرام می‌شـد، خودم را به حرم رسانـدم و از طریق حرم تـا نزدیکی‌های چهارراه منتهی به خیابانهای ستین و تنعیم

ص: ۱۵۱

آمـدم. بعـد از چهارراه حضور گسترده نظامیان در نزدیکی مسجد جن، مجـدداً توجهم را جلب کرد. آنها مانع تردد زائرین بودنـد، ولی لحظـاتی بعـد به زائرین ترکیه‌ای اجـازه عبور دادنـد و من هم لابه‌لای آنهـا از مـانع عبور کردم. در زیر پـل حجون به مانع دوم برخورد کردیم. نیروهای نظامی با آرایش ضدشورش گارد گرفته بودند، از بلندگوی اتومبیل آنها پیامی که توسط یک افغانی روی نوار ضبط شده بود مرتب تکرار می‌شد، مضمون پیام این بود: «هرگونه تظاهرات و راهپیمائی و شعار از طرف دولت سعودی ممنوع است و لـذا خواهشـمندیم از آقایـان توقـف نفرماینـد و ایجـاد مزاحمـت نکننـد، اگر حـادثه‌ای اتفـاق بیفتـد مسؤولیتش بـا خـود تظاهرکنندگان است».

گزارش ذیل نیز می‌تواند گستردگی نیروهای سعودی و ابعاد عملیات آنان را نشان دهد:

«از چنـد مانع رد شـدم. در نزدیکی میدان معابده حضور نیروهای نظامی واقعاً مثل میدان جنگ به نظر می‌رسـید. کوچه‌های دومتری را نیز بـا دو مـأمور بسـته بودنـد و من ناچـار شـدم، از کوچه‌ای که شـیب تنـدی دارد بالا بروم. از بالای کوه دیـدم که انبوه نیروهای نظامی و امنیتی سطح خیابان را پوشانده بود. به شوخی به یکی از ایرانیان گفتم:

الحمدلله اینها خودشان در برائت از مشرکین شرکت کرده‌اند!

در اطراف میدان معابده از بالای پشت‌بامها، دوربین‌های متعددی میدان و بعثه را زیرپوشش فیلمبرداری گرفته بودند. چندین عکاس نظامی هم از صحنه‌های مختلف عکس می‌گرفتند.

کمانـدوهایی که من در خیابانها و مراکزی مثل خیابان عزیزیه، میدان معابده و خیابانها و کوچه‌های فرعی آن دیدم بیش از ۱۰ هزار نفر بود. همچنین تعـداد زیـادی نیروهـای اطلاعـاتی بـا چپیه قرمز در لابلای نیروهـای نظامی بودنـد که آنها هم بیش از دو هزار نفر برآورد می‌شد».

گزارش دیگری تعداد عظیم نیروها را بدین‌سان تخمین زده است:

«تعداد نیروهای نظامی، انتظامی و امنیتی عربستان به استعداد بیش از ۱۰ هزار نفر

ص: ۱۵۲

(حدود یک لشکر) تخمین زده می‌شود. بطوری‌که این نیروها تقریباً در تمامی مناطق اسکان ایرانیان در سراسر عزیزیه تا منطقه میدان «معابده» که بعثه مقام معظم رهبری در آن قرار دارد، با ایجاد دهها «حلقه امنیتی» مانع از عبور و مرور به سمت بعثه شدند».

مسؤول یکی از کاروانها می‌گوید:

«من تاکنون ده سفر به عربستان آمده‌ام. البته آنها هر ساله برای روز تظاهرات برائت از مشرکین، نیروهای خود را به خیابانها می‌آوردند لکن آرایش نظامی امسال هرگز سابقه نداشته است. وی افزود: ما و افراد کاروان سعی کردیم حتی به صورت پیاده از هر طریق ممکن، خود را به بعثه برسانیم ولی از یک کیلومتری مسیر، با موانع امنیتی مواجه شدیم و راه را بر خودمان بسته دیدیم».

همچنین زائری اصفهانی گزارش می‌دهد که:

«حضور انبور نفربرهای زرهی، ماشین‌های ویژه عملیات ضدشورش (مشابه آنچه که اسرائیل علیه فلسطینی‌ها استفاده می‌کند) بسیار چشمگیر بود. وی افزود: تعداد فراوان آمبولانسها نشان می‌دهد که سعودیها خود را برای درگیری آماده کرده بودند.

وی گفت: من شخصاً ۷۰ اتوبوس، ۲۰ آمبولانس و بیش از ۲۰ نفربر زرهی و ۲ زره‌پوش مجهز به مسلسل‌های سنگین را مشاهده و شمارش کردم».

آن سوی سکّه:

زائران بیشتر از رسیدن موعد برای بوجود آوردن تجمعی عظیم آماده بودند، آنان با تعالیم قرآن و آموزه‌های رهبران الهی و هدایتهای پیشوای بیدار و بزرگشان حضرت امام خمینی- رضوان‌الله علیه- برائت را محتوای حج می‌دانستند و فریادگری در این روز و در سرزمین مکه علیه شرک و استکبار را، استواری بر سنت قویم محمّدی.

آنان خوب می‌دانند که برائت از مشرکان روحی است برکالبد حج ابراهیمی و فریادی که سره موّحدانِ دل به خدا داده را از ناسره مرعوبان مستکبران و جبّاران جدا می‌سازد.

ص: ۱۵۳

«فریاد برائت» برکشیدن تیغ بی‌دریغ «لا» و دریدن پرده سازش و تزویر و سکوتی است که سایه شوم و سیاهش را بر جهان افکنده است.

نگاهی بدین سان هوشمندانه است که سیل زائران را در درون اطاقهای سرد اقامتگاهها بیرون کشانده و به خیابان آورده است که در زیر برق آفتاب و ریزش بی‌دریغ حرارت آن «ادای تکلیف» کند. گفتگوهایی که می‌آوریم نشانگر این تلقّی و آمادگی برای حضور شکوهمند در مراسم برائت است:

«شرکت در مراسم برائت ازمشرکان از واجبات حج است و من که چند سال است توفیق زیارت خانه خدا نصیبم شده، همه ساله در این مراسم باشکوه شرکت کرده‌ام و با توجه به بیانات حضرت امام و مقام معظم رهبری پیرامون برائت از مشرکین حتماً در مراسم امروز حضور خواهم یافت، بقیه زائران کاروان ما نیز همین آمادگی را دارند».

زائر کهنسال از خطّه قهرمان‌خیز کرمانشاه که به سختی سخن می‌گوید اظهار می‌دارد:

«من با وجود کهولت سن و پیری، در مراسم برائت از مشرکین شرکت می‌کنم تا به جهانیان نشان دهم که مسلمانان با یکدیگر وحدت دارند و به فکر هم هستند و در یک صف با دشمنان خدا مبارزه می‌کنند».

عالمی فرزانه در پاسخ سؤال گزارشگر در باره مراسم برائت می‌گوید:

«طبق فرموده امام راحل «حج بی‌برائت حج نیست». از ویژه‌گیهای مراسم حج، جمع شدن مسلمانها از نقاط مختلف عالم است که باید از چنین فرصتی استفاده کرد، مسلمانها باید ضمن پرس و جو از احوال یکدیگر و طرح مشکلات و معضلات خود از دشمنان مشترک نیز اعلام بیزاری کنند».

خواهری اندیشور که از تهران به مکه مشرف شده است می‌گوید:

«طبق دستور خداوند متعال در سوره توبه مسلمانان باید در مراسم حج، از مشرکان اعلام برائت و بیزاری کنند، بعد سیاسی حج که در زمان رسول گرامی اسلام از ابعاد مهم و مؤکد حج بود، متأسفانه به تدریج با توطئه‌های دشمنان اسلام و غفلت مسلمانان از این فریضه مهم حذف شد. من و همسرم که به زبان انگلیسی مسلّط هستیم، در

ص: ۱۵۴

صحبتهایی که با دیگر مسلمانان در این ایّام داشته‌ایم توانسته‌ایم گوشه‌هایی از فلسفه سیاسی حج را به آنها ارائه دهیم که در بسیاری از موارد با استقبال و پذیرش آنها مواجه شدیم اگر مسلمانان به تعالیم اسلام آشنا بشوند حرکت عظیمی در جهان اسلام صورت می‌گیرد و مراسم برائت در این جهت نقش بسیار بزرگی دارد».

خواهری دیگر به نمایندگی از جمعی از خواهران سخن می‌گوید او اظهار می‌دارد:

«من و دیگر خواهرانی که در کاروانمان هستیم، بطور یکپارچه در مراسم برائت از مشرکان شرکت خواهیم کرد. ما با شرکت خود در مراسم برائت به دشمنان اسلام اعلام می‌کنیم که از آنها بیزاریم، ما همچنین در این مراسم با ملتهای مظلوم فلسطین، بوسنی و هرزگوین، کشمیر، لبنان و ... که در مقابل سکوت مرگبار سازمانهای به اصطلاح حقوق بشر قتل عام می‌شوند، ابراز همدردی می‌نماییم».

زائران با این دیدگاهها و با این تلقّی از مراسم برائت، طبیعی بود که در روز موعود با شکوه تمام بپاخیزند و نمایش بزرگ برائت را با حرکتی آهنگین و هوشمندانه به اجرا درآورند.

گفتیم زمان مراسم ساعت ۵/ ۴ اعلام شده بود که باید در میدان معابده و در مقابل بعثه مقام معظم رهبری اجرا می‌شد، زائران از ساعتها پیش از کاروانها بیرون می‌آیند و چون موانع را می‌نگرند پیاده راه را ادامه می‌دهند و در پشت مانع‌های نهایی تجمع می‌کنند، آن روز سعودیان گو اینکه تجمع یکجای زائران را برنتابیدند و بدین سان از اجرای مراسم اصلی جلو گرفتند امّا تجمع‌های کوچک در اینجا و آنجای شهر مکّه جلوه‌ای عظیم داشت که نمایش شعور و حضور و استقامت دلدادگان بحقِّ دیار «امالقری» را در «امالقری» به گونه‌ای خیره کننده در پیشدیدها می‌نهاد، گزارشهای ذیل می‌تواند اندکی از آن حال و هوا را ترسیم کند:

«هر لحظه حضور ایرانی‌ها در بالای پل [پل حجون افزایش پیدا می‌کرد و مأموران سعی می‌کردند آنها را به سوی قبرستان ابوطالب برگردانند. مأموران روی پل حجون را از اوّل قبرستان ابوطالب بستند، و کاروانهایی که از آن طرف می‌آمدند اجباراً متوقف

ص: ۱۵۵

شدند، پس از بسته شدن راه، حال و هوای جالبی بر زائرن حاکم بود.

پرچم‌های جمهوری اسلامی که در دست زائرین بود به همراه تابلوهای معرفی کاروانها، شکل و شمایل یک تظاهرات و راهپیمایی را تداعی می‌کرد.

نکته جالب اینکه در این مکان زائرین کشورهای ترکیه، بحرین، قطر، عمان و لبنان هم متوجه حرکت زائرین ایرانی شدند.

در این مانع نیز چند دقیقه راه برای زائرین ترکیه‌ای باز شد که من از فرصت استفاده کرده و از مانع عبور کردم. زائرین ترکیه‌ای هر کدام برای دیگری شرایط ایجاد شده توسط مأمورین را تحلیل می‌کردند. ولی عمدتاً معتقد بودند ایرانی‌ها می‌خواهند علیه آمریکا و اسرائیل تظاهرات کنند، ولی مأمورین سعودی مانع شده‌اند.

به میدان جمیزه که رسیدم شاهد حضور انبوهی از مردم مکه و زائرین در هتلها و منازل اطراف میدان و حتی بر فراز کوه کنار ساختمانها بودم، مردمی که آمده بودند ببینند چه خواهد شد».

یکی دیگر از حاضران در صحنه پرشکوه حرکت زائران به میعاد پرشکوه برائت، حضور و برخورد زائران با سعودیان را بدینگونه گزارش کرده است:

«وقتی که بنا شد با کاروان به طرف بعثه حرکت کنیم مطلع شدیم بعثه از صبح در محاصره است.

بعضی از خانمها- که تعدادی از همسران شهدا نیز در میان آنها بودند- غسل شهادت کردند و روحانی و مدیر کاروان موضوع سختگیریهای احتمالی و بسته بودن راه را برای همه زائرین بیان کردند و از خانمهای مسن و پیرمردان خواستند در منزل بمانند چرا که از صبح برای تهیه اتوبوس هرچه تلاش کرده بودند به نتیجه نرسیده بودند.

ولی شور و اشتیاق پیرمردان و پیرزنان کاروان دست کمی از خواهران و برادران جوانتر نداشت. آنها حاضر نشدند در خانه بمانند. بعضی می‌گفتند که ما به عشق شرکت در مراسم برائت لحظه‌شماری کرده‌ایم، چگونه می‌توانیم در خانه بمانیم.

به هر شکل بود پیاده راه افتادیم. در راه برخی از ایرانیان را که در حال بازگشت از

ص: ۱۵۶

راهپیمایی بودنـد می‌دیـدیم. برخی خبر از بسته بودن راهها می‌دادنـد و برخی از تلاشـهای چنـد ساعته برای رسانـدن خود به میدان معابـده صـحبت می کردنـد و جمع زیادی معتقد بودند که حضور در پشت دیوار حفاظتی ایجاد شده، تکلیف است و حداقل تا آنجا باید برویم. هر چه می‌رفتیم، راه به پایان نمی‌رسید. بالاخره خواهران در یک اقدام جدی اتوبوسی را اجاره کردند و راننده اتوبوس هم که اتوبوسش وابسته به شرکت واحد عربستان بود، همکاری خوبی کرد.

تا نزدیکی پل حجون آمـدیم و از آنجا به علت راه‌بنـدان، راه را پیاده پیمودیم و مقابل صف ایجاد شده توسط گارد امنیتی و نظامی عربستان، متوقف شدیم.

در اینجا یکی از خواهران که به زبان عربی مسلط بود با مأمورین به بحث پرداخت. یکی از افسران بلندپایه حاضر در مقابل مردم با شرمندگی می گفت: «ما مأموریم و معذور، ما در اختیار خودمان نیستیم و راهی جز اجرای دستورات نداریم. گفته‌اند مانع شوید، ما هم مانع می‌شویم. بگویند نشوید، نمی‌شویم».

خواهری که به خوبی از عهده صحبت با افسر ارتش عربستان در حضور دهها نظامی دیگر برمی‌آمد، ادامه داد: مگر ما می‌خواهیم چه کنیم که این همه لشگر و زره‌پوش راه انداخته‌ایـد؟ مگر مـا چه چیزی در دست داریم که در مقابـل ما اینگونه تجهیز شده‌ایـد و ماشینهای ضد شورش در مقابلمان راه انداخته‌اید و با ما اینگونه برخورد می کنید؟»

مأمور سعودی که حرفی برای گفتن نداشت، سکوت اختیار کرد.

یکی دیگر از برادرانی که همراه هیأت پزشکی حج جمهوری اسلامی ایران بود، بـا تنی چنـد از پزشکان برای حضور در مراسم برائت راهی میدان معابده و در ادامه راه با گارد عربستان رویارو می‌شوند. وی در چگونگی موانع و تجمع مردم می گوید:

«از ساعت ۱۱ صبح ما باید با ۵ آمبولانس و پزشک و امکانات در میدان معابده مستقر می‌شدیم. وقتی ما آمدیم، در مقابل پل ستاد جلوی ما را گرفتنـد. همراه با ۳ پزشک و ۳ پرستار تا میـدان معابـده پیاده آمدیم در حالی که پنج کارتن وسائل دارویی و دو جعبه وسائل دیگر مثل دستگاه شوک و ... حمل می کردیم.

ص: ۱۵۷

چون مأمورین سعودی نگذاشتند به حرکتمان ادامه دهیم، رفتیم درمانگاه شماره ۷ و در همانجا آماده باش بودیم.

از ساعت ۴ عصر آمدیم به سمت بعثه، جمعیت زیادی در خیابانهای پایین بعثه جمع شده بودند.

کاروانهای زیادی می‌آمدند. پلیس آنها را به سمت خیابان باریک پشت بعثه (سمت کوه) هدایت می‌کرد.

بچه‌ها در سایه‌ای اجتماع کردند، چند روحانی هم با ما بودند. مأمورین هر چه کردند ما نرفتیم، تا فرمانده نظامیان آمد و به ما گفت: بنشینید.

تعدادی لبنانی هم با ما بودند که با شور حرارت زیادی آمده بودند. جمعیت ما تقریباً ۲۰۰۰ نفر بود و از ملیتهای دیگر هم آمده بودند که بیشتر افغانی، پاکستانی و لبنانی بودند. چند تن از روحانیون می‌گفتند ما به تکلیف خودمان عمل کرده‌ایم».

این حرکت دلپذیر و شکوهمند در تمام راههای منتهی به میدان معابده به چشم می‌خورد. سعودیان و دیگر مردمان به روشنی می‌دیدند که زائران نستوه خانه خدا، حراست از حکم خداوند و عمل به آئین او را از جان سپر ساخته‌اند. و این همه برای آنان خیره کننده بود، برادری دیگر حرکت زائران از سویی دیگر را بدین سان گزارش کرده است:

«همراه با زائران کاروان حدود ساعت ۳/۵ بعدازظهر به پل شیشه رسیدیم. به علت راه‌بندان شدید از اتوبوسها پیاده شدیم. جمعیت قابل توجهی در سایه زیر پل شیشه نشسته بودند و کماندوها جلوی جمعیت را سد کرده بودند. دائماً پیامی ضبط شده به زبان فارسی دست و پا شکسته از بلندگو پخش می‌شد با این مضمون: «متفرق شوید، باعث ایجاد تشویش نشوید».

زائرین، همدیگر را دعوت به آرامش می‌کردند و از هرگونه شعار و یا عمل خاصی پرهیز می‌کردند. روحانی یکی از کاروانها که در جلوی جمعیت ایستاده بود مدام با نیروهای نظامی بحث می‌کرد. بعد از حدود ۴۵ دقیقه، یکی از مأموران امنیتی اعلام کرد که اگر تا

ص: ۱۵۸

پنج دقیقه دیگر منطقه را تخلیه نکنید، با شما مقابله خواهد شد (و اشاره به ماشینهای آب جوش می کرد). مردم به حرف آن نظامی گوش نکردند تا بعد از ۲۰ دقیقه از بعثه خبر آوردند که کلّ جمعیت باید آرام متفرق شوند و به کاروانها برگردند. هنگام نماز عصر جمعیت ایرانی با شنیدن صدای اذان به نماز جماعت ایستادند، دوربینهای مختلفی دائم فیلمبرداری می کردند. یک نفر بومی هم فیلمبرداری می کرد که مأمورین سعودی دستگاه فیلمبرداری او را ضبط کردند».

نماز در زیر تابش آفتاب

جلوگیری از حرکت زائران و تجمع آنان در پَسِ موانع، مقارن بود بانماز عصر در مساجد. یکی از نمایش‌های زیبای این همایش‌ها فریاد تکبیر و اذان در خیابانهای مکه و آنگاه نماز جماعت بود. آنان در مقابل گارد امنیتی عربستان در صفوفی متشکل و زیبا در خیابان و در زیر تابش آفتاب به نماز ایستادند و دلدادگی به حق را در مقابل دیده‌های خیره آنان، به نمایش نهادند. زائری یکی از این صحنه‌ها را چنین گزارش کرده است:

«ساعت سه بعدازظهر، انبوه زائران ایرانی از کاروانهای مختلف در نزدیکی پل عزیزیه تجمع کردند. نیروهای مسلح سعودی تدابیر شدید امنیتی ایجاد کرده بودند و مانع از حرکت زائران به سوی بعثه مقام معظم رهبری شدند. مردم بدون توجه به مأمورین امنیتی سعی می کردند که راه خود را به سوی بعثه بازنمایند. حاجیان بدون ترس از اقدامات شدید امنیتی به سردادن شعارهایی پرداخته و افرادی از ملیتهای مختلف مانند عراقی، یمنی و فیلیپینی و مالزی نیز میان زائران ایرانی مشاهده می‌شدند. با این حال زنجیره امنیتی که توسط سربازان مسلح سعودی ایجاد گردیده بود، مانع از حرکت زائران به سوی بعثه شد. در همین حال زائران ایرانی همراه با حاجیان کشورهای دیگر به اقامه نماز عصر در وسط خیابان پرداخته و پس از پایان نماز، شعار تکبیر سردادند».

حضور، حرکت، استواری و شکوه از همه سوی گزارش می‌شود، و نماز در

ص: ۱۵۹

برخی از تجمعها بر زیبایی این مانور شرک‌ستیز جلوه‌ای زیبا می‌دهد، گزارش زیبای یکی از فاضلان را نیز بیاوریم که خواندنی و جالب است:

«ساعت ۵/ ۲ با کاروان راه افتادیم، مسؤولان انتظامی کاروان تا زیر پل «روضه» جمعیت را هدایت کردند. زیر پل تجمّع دیگر زائران نشان از ممانعت پیشروی داشت، جمعیت لحظه به لحظه زیادتر می‌شد در مدت کوتاهی جمعیت انبوهی فراهم آمد، هنگام نماز عصر فرارسید، عده‌ای از جمعیت اذان گفتند، آقای طباطبایی به نماز ایستاد، جمعیت با شکوه شگرفی به ایشان اقتدا کردند، شکوه خیره کننده نماز باعث شد که فرمانده نیروها نیز به آقای طباطبایی اقتدا کند، جمعیت به حدّی زیاد بود که ۱۰ نفر تکبیر نماز را فریاد می‌کردند، زیر پل که سایه بود جمعیت را برنمی‌تابید، بسیاری از زائران بر آسفالتهای داغ و زیر حرارت طاقت فرسای آفتاب با صلابت و شکوه به نماز ایستادند. پس از نماز جمعیت یک آهنگ حرکت کرد، حرکت بسیار پرشکوه بود رنگ از رخسار مأموران پریده بود. فرمانده نیروها عدم امکان حرکت و لزوم تفرّق را اعلام کرد. آقای طباطبایی با تمام صلابت با وی سخن گفت و یادآور شد ما توصیه به آرامش شده‌ایم می‌ایستیم ولی برنمی‌گردیم تا دستور بعثه فرابرسد، اگر دستور بازگشت بود بازمی‌گردیم وگرنه صفوف شما را می‌شکافیم و پیش می‌رویم، هر چه پیش آید، بیاید.

ترس به گونه روشنی بر چهره فرمانده نشسته بود، گاهی تهدید و گاه التماس می‌کرد، گاه پیشانی آقای طباطبایی را می‌بوسید، امّا وی آنچه را گفته بود تکرار می‌کرد.

یکی از سربازان ماشین آب پاش را در مقابل جمعیت قرار داد و لوله آب را به سوی مردم گرفت، امّا مردم بدون هیچ توجّهی بدان، همچنان استوار ایستاده بودند. فرمانده گفت پنج دقیقه فرصت دارید متفرق شوید، پنج دقیقه گذشت امّا مردم همچنان پرشکوه ایستاده بودند و می‌گفتند: «ما منتظر فرمان بعثه هستیم».

درمیان جمعیت، عرب‌زبانانی‌بودند که‌گاه‌با مأموران سخن می‌گفتند، بالاخره از بعثه خبر آرودندکه باید زائران آرام و بدون تظاهرات متفرق شوند، ابتدا این پیام به جدّ گرفته نشد.

یکی از روحانیان مأمور شد خبری دقیق کسب کند پس از اطمینان از صحّت خبر زائران

ص: ۱۶۰

متفرق شدند».

بـدین‌سان مانور برائت به محـدوده میـدان معابـده محدود نگشت، میدان حرکت شـرک‌ستیز و گستره فریادهای برائت به گستردگی مکـه گسـترش یـافت. شـهری که در آن مـانور نیروهـای نظـامی عربسـتان انجـام می‌شـد، میـدان فعـالیت زائران بـود و میـدان مـانور بسی گسترده‌تر از میدان معابده در پیشدیدها قرار گرفته بود.

چنین شد که با به میدان کشیدن هزاران نیرو و ادوات جنگی گسترده و منع عبور و مرور در میدان معابده و محاصره نظامی گسترده بعثـه مقـام معظم رهـبری، سـعودیان جلـوی انجـام مراسم برائت از مشـرکان را گرفتنـد و به پنـدار خـود از این که فریـاد رعـدآسای مسـلمانان در فضـای مکه بپیچـد مـانع شدنـد و کوشـیدند شب پرسـتی و تـاریکی‌نگری را به اوج رساننـد و از گسترش شـعار نور و سپیده گشایی فریادهای حق جلوگیرند، امّا ...

«یریدون لیطفئوا نوراللّه بأفواههم واللّه متّم نوره و لوکره الکافرون».

بدین‌سان روز ششم ذیحجه ۱۴۱۳، میعادگاه ابراهیمیان، فریادگران علیه شرک و استکبار، گو اینکه ظاهراً خاموش بود، و تنها و تنها شاهـد برق نیزه‌هـا بود و حضور تانکهـا و تجمع گـارد سـعودیان؛ ولی این سـکوت فریادهایی بلنـد در خود داشت، فریاد بلنـدی که تمامی ملت‌های مسلمان به روشنی آن را می‌شنیدند و پژواکش را در جان خود احساس می‌کردند.

آن روز یکبـار دیگر مظلـومیت حق بـاوران رقم خـورد، حق مـداران آرام به محلّ اسـتقرارشان برگشـتند، حـتی خشونت برخی از مأموران را نیز به جان خریدند و دم برنیاوردند، که آنان جای «سکوت» را می‌شناسند چنانکه جای «فریاد» را.

آنـان از ایـن کـه در سـرزمین وحی و در خـانه خـدا و در جـوار کعبه مقصـود نیز نمی‌تواننـد علیه دشـمن فریـاد برآورنـد، اشـک بر چشمانشان می‌دوید، امّا شکیبایی و پاداش صبر، همچنان جانشان را لبریز از شوق داشت که می‌دانستند:

«ان الله مع الصابرین».

ص: ۱۶۱

استقامت نستوهانه

آنچه زائران آن روز انجام دادنـد همه و همه شـكوهمند بود كرامند. ارجمند بود و ارزشـمند، حركت يكپارچه اسـتقامت نسـتوهانه، صبر و شـكيبايى انقلابى، تجمع‌هاى عظيم و شـكوه‌زار؛ همه و همه سـتودنى بود و ارج‌ياب، پس از آنكه نيروهاى سـعودى برخلاف توافقهاى به عمل آمده و در جهت آب ريختن به آسـياب اسـتكبار، از انجام مراسم برائت جلو گرفتند، نماينده ولىّ فقيه و سرپرست حجاج ايرانى در پيامى كوتاه، چگونگىِ آن را به محضـر حضـرت آيةالله خامنه‌اى بدين سان گزارش كردند و حركت عظيم امت را ستودند:

محضر مبارك رهبرمعظم انقلاب اسلامى حضرت‌آيةالله خامنه‌اى

- مدظله العالى-

«سـلام عليكم- بعدازظهر امروز ششم ذيحجةالحرام ۱۴۱۳ بعثه مقام معظم رهبرى براساس رهنمودهاى حضـرت‌عالى آماده برگزارى مراسم برائت از مشـركين بود. بيش از يكصـد هزار زائر ايرانى و غيرايرانى بيت‌الله الحرام به عنوان يـك وظيفه دينى و جزئى غيرقابل تفكيك از حج ابراهيمى و محمدى- ص- با شور و اشتياق و در پى مدتها انتظار، خود را براى حضور در اجتماع برائت آماده كرده بودنـد تـا پيـام رهبر معظم انقلاب اسـلامى به زائران خـانه خـدا را اسـتماع كننـدو با سـردادن فريادهاى مرگ بر آمريكا و مرگ بر اسـرائيل، انزجار خود و تمامى مسـلمانان متعهـد جهان را از سـردمداران شـرك و اسـتكبار و مظاهر جديـد آن به نمايش گذاشـته و همبستگى خود را با ملتهاى تحت ستم بويژه مسلمانان مظلوم بوسنى و هرزگوين اعلام نمايند.

متأسفانه مقامات عربستان سعودى على‌رغم توافق‌نامه سال ۱۳۷۰ با استفاده گسترده از نفربرها و خودروهاى جنگى و استقرار انبوهى از نيروهاى نظامى تمام راههاى منتهى به محل تجمع را مسدود و از حضور سـفيران اسلام ناب محمدى- ص- در ميعادگاه برائت از كفر و شرك و الحاد جلوگيرى كردند.

ص: ۱۶۲

اینجـانب که از نزدیـک شاهـد شور انقلابی زائران وظیفه‌شـناس و غیور برای حضور فعـال در این مراسم بودم به عنوان نماینـده آن عزیز، شـهادت می‌دهم که آنـان در راه انجـام تکلیف الهی و وفـاداری به پیمـان خویش با امام راحل- ره- و خلف شایسـته او، همه تلاش خود را برای رسـیدن به محـل مراسم به کـار گرفتنـد و تنها پس از شـنیدن توصـیه اینجانب به خویشـتن‌داری و صبر انقلابی، خیابانها را به سوی منازل و مساجد ترک کردند.

در خـاتمه بـا ابراز تأسف از اقـدام غیرقابل توجیه مقامات سـعودی آمادگی خود و کلیه حجاج ایرانی را جهت اجرای اوامر آن رهبر معظم اعلام می‌دارم.

محمد محمدی ری شهری

نماینده مقام معظم رهبری

و سرپرست حجاج ایرانی

سپاس از زائران

در پیامی دیگر نماینده ولیّ فقیه خطاب به زائران ضـمن تأکید بر اهمیت مراسم برائت از مشـرکان، حرکت عظیم مردم را سـتودند و آنان را به صبر انقلابی وخویشتن‌داری مؤمنانه توصیه کردند:

خدمت عموم زائران و حجاج ایرانی بیت‌الله الحرام- ایدهم‌الله تعالی-

مکه سـرزمین وحی و دیار جاودانه رسول‌الله، که یادآور خاطره رادمردیهای مبشّـران نستوه آزادی و یاران راست قامت پیامبر- ص- است، همه ساله در چنین روزی (روز شـشم ذیحجه) شاهـد حضور یکپارچه دهها هزار زائر بیـدار دلی بود که با صـدای رسای خود نـدای برائت از مشـرکان را فریاد می‌کردند. میدان معابده که روزی شاهد بازگشت پیروزمندانه محمد رسول‌الله- ص- پیامبر توحید و منـادی آزادی و مبشـر حق، و اسوه خشم و ستیز علیه شـرک بود، همه سـاله تجدیـد عهـد امتش بـا آن قهرمان بی‌بـدیل توحیـد را گواهی می‌داد و سـیل خروشـان انسانهای آگاهی که تیغ بی‌دریغ «لا» را بر هرآنچه غیرخـدا بود کشـیده بودنـد، حراست از مکتب و حفاظت از هویت اصیل اسلامی را از جان سپر ساخته بودند، نظاره می‌کرد.

ص: ۱۶۳

حج ابراهیمی همه ساله در چنین روزی چهره راستین خود را می‌نمود و فریادهای بت‌افکن و طاغوت‌شکن ابراهیمی- این بنیادگذار حج- در رواق تاریخ، تجدید می گشت، و جهان یکبار دیگر ستیزندگی ابراهیمیان را علیه جباران و مستکبران و مشرکان و نمرودیان، پیش روی خود می‌نگریست، با فریاد قهرمانانه شما مردم، به گفته احیاگر سنت ابراهیم و محمّد- ص-، حضرت امام خمینی- رضوان‌الله تعالی علیه- حج به کمال می‌نشست و مؤمنان سرمست از انجام ابراهیمی فریضه حج، در کنار خانه خدا، کعبه مقصود عاشقان را در آغوش می گرفتند و بر توفیق انجام طاعت او سپاس می گفتند.

اکنون که مراسم پرشکوه و بت‌افکن برائت از مشرکان با جلوگیری نیروهای نظامی عربستان انجام نگرفت، و ...

از اعلام آمادگی هوشمندانه شما عزیزان (حجاج بیت‌الله الحرام) در جهت اعلان برائت و حضور یکپارچه برای تحقق بخشیدن به سنت قویم رسول‌الله- ص- سپاسگزاری می کنم و همت والای روحانیان را درهدایت و ارشاد زائران می‌ستایم و از اقدام ارجمند مدیران و بازرسان تشکر می کنم.

امیدوارم صبر انقلابی و خویشتن‌داری مؤمنانه شما عزیزان پی‌آمدهای ناهنجار آینده را سد کند و ما را در رسیدن به اهدافمان تحت رهبریهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیهٔ‌الله خامنه‌ای، یاری رساند و دشمن در چنگ انداختن به توطئه‌هایش ناکام گردد.

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی

محمد محمدی ری شهری- ۶ ذیحجهٔ‌الحرام ۱۴۱۳

پاسخ رهبر معظم رهبری

رهبر انقلاب اسلامی حضرت آیهٔ‌الله خامنه‌ای در پاسخ نماینده ولیّ فقیه و سرپرست حجاج ایرانی عمل سعودیان را حرکتی تلخ، غیرمسؤولانه و غیرمنطقی خواندند. و این تلاش را در جهت منافع مستکبران و آمریکا و صهیونیستها تلقی کرده،

ص: ۱۶۴

مراسم برائت را حق ملت ایران دانستند. متن پیام چنین است:

بسم الله الرحمن الرحیم

حجهٔالاسلام والمسلمین آقای محمدی ری شهری

سرپرست محترم حجّاج ایرانی، دام بقائه با سلام و تحیت

حرکت تلخ و غیرمسؤولانه و غیرمنطقی دولت سعودی در جلوگیری از آیین برائت حجاج محترم در مکه مکرمه- زادهاالله شرفاً- مایه تعجّب و تأسف شد. برای این جانب قابل قبول نیست که دولتی که خدمت به زائران بیت‌الله را متعهد شده است از انجام مراسمی که مایه اتحاد مسلمین و موجب عزّت ملتهای اسلامی و گویای نفرت از مستکبرین و دشمنان جهان اسلام است، جوگیری کند. این کار به سود چه کسی و چه جناحی در صف‌بندیهای کنونی دنیا است؟ آیا حمایت از ملتهای مظلوم مسلمان مانند ملت فلسطین، مظلومان بوسنی و هرزگوین و مردم کشمیر و عراق و تاجیکستان جرم است؟ آیا افشاگری نقشه‌های آمریکا و دیگر مستکبران بر ضد اسلام و مسلمین عملی برخلاف وظیفه است؟

آیا دعوت مسلمانان به اتحاد و ابراز نفرت از عوامل تفرقه‌افکن دستور صریح قرآن نیست؟

آنکه از تعطیل چنین وظائف مهمی سود می‌برد آمریکا و صهیونیسم است. چرا باید دولت سعودی کاری را که آمریکا و صهیونیسم از آن سود می‌برند عهده‌دار شود؟ و شعائری اسلامی را که به صلاح اسلام و مسلمین و برطبق احکام الهی است تعطیل کند؟

آیا حکام سعودی نمی‌دانند که خدای متعال فرموده است: «والمسجد الحرام الذی جعلناه لِلنَّاس سواء العاکف فیه والبّاد» یعنی: خانه خدا متعلق به همه مردم است و ساکنان آن سرزمین، با کسانی که از نقاط دیگر گیتی به آنجا می‌آیند، به یک اندازه در آن حق دارند؟ چرا باید ملت مؤمن و بزرگوار ایران و دیگر ملتهایی که برائت از شرک و مشرکین را از آئین‌های اساسی در سفر حج می‌شمارند، از این حق خود ممنوع شوند؟

جای تأسّف است که مسؤولین این واقعه احساسات ملتهای مسلمان را نادیده انگاشته و

ص: ۱۶۵

توجه نکننـد که اینگونه اعمـال نه تنهـا در قضـاوت سـایر ملـل بلکه در قضـاوت خود ملت عربسـتان نیز به زیان دولت سـعودی تمام می‌شود.

این جـانب ضـمن اسـتنکار شدیـد این حرکت غیراسـلامی، اعلام می‌دارم که حق ملت ایران در اقامه مراسم برائت در حـج، محفوظ است و کسی حقّ جلوگیری از آن را ندارد.

همچنین لازم می‌دانم از حسن تـدبیر جناب‌عـالی در اتخاذ تصـمیم مناسب و نیز از مسؤولیت‌شناسـی آگاهانه حجاج عزیز ایرانی در آمادگی کامل برای برائت و نیز اطاعت از جناب‌عالی تشـکر کنم، و از خداوند متعال حج مقبول و عمل خالص و مرضـی پروردگار را در ظـل عنایـات حضـرت ولی اللّه الأعظم ارواحنـا فـداه برای جناب‌عـالی و همه حجـاج عزیز مسألت می‌نمایم. والسـلام علیکم و رحمهٔ‌الله و برکاته

سید علی خامنه‌ای

۷ ذی‌الحجهٔ‌الحرام ۱۴۱۳

خرداد ماه هفتاد و دو

بازتابها و عکس العمل‌ها

ص: ۱۶۶

ص: ۱۶۷

مراسم انجام نشد، زائران آرام امّا پرشکوه به محلهای استقرار برگشتند، این همه با دو روز حکومت نظامی در شعاع وسیعی از شهر مکه انجام گرفت و عملًا انعکاس بسیار گسترده‌ای یافت. مطبوعات سعودی در این مرحله سکوت محض را پیشه ساختند.

دولت عربستان کوشید تا غیرمستقیم عامل ایجاد اختلال در امر تردّد وسائط نقلیه عمومی در سطح شهر مکه بویژه مسیرهای منتهی به بیت‌الله الحرام را زائران ایرانی معرفی کند و بدین‌سان چهره نامطلوبی از زائران ایرانی و دولت جمهوری اسلامی ایران ارائه دهد، اما او نمی‌دانست که دم خروس از میان تجمع گسترده نیروهای نظامی که در دو روز پنجشنبه و جمعه سیستم حمل و نقل را فلج کرده بود پیدا بود و نمی‌شد کاری کرد.

بهر حال اگر این مراسم انجام می‌شد، جمعی در میدان معابده حاضر می‌شدند و فریاد برمی‌آوردند، گروهی از زائران غیرایرانی نیز شرکت می‌جستند و تمام می‌شد. عمل غیر مسؤولانه سعودی علامت سؤال بزرگ در پیشدید همه نهاد که چرا؟! با این حرکت همه زائران در جریان قرار گرفتند و به جستجو از چرائی ماجرا پرداختند، پاسخ شنیدند و بسیاری با حقایق آشنا شدند. اخبار حادثه مرزها را درنوردید و بر امواج نشست و در دنیا پخش شد و آمریکا که در این میان گویا خود را باز هم متضرّر می‌دید اعلام کرد که:

برائت جزء حج نیست!

ص: ۱۶۸

بسیاری از خبرگزاریهای دنیا چگونگی آنچه را که بوجود آمـده بود، گزارش کردند، و بدین‌سان مسـلمانانی که در حج نبودند نیز از حقیقت آگاه شدند.

وزارت امور خـارجه جمهوری اسـلامی ایران در بیـانیه‌ای عمـل غیر مسؤولانه سـعودی را نکوهش کرد و با فراخوانـدن سـفیر دولت سعودی بر این حرکت اعتراض نمود.

امام جمعه موقت تهران حضرت آیهْالله جنتی به موضع سعودیان اعتراض کرد و از جلوگیری آنان از مراسم برائت ابراز تأسف کرد.

رادیو ریاض نیز ساعت ۳۰/ ۱۴– ۸/ ۳/ ۷۲، در مقابل محکومیت عملکرد عربسـتان از سوی دولت ایران واکنش رسـمی نشان داد و تصریح کرد:

«دولت سـعودی مایل است مجـدداً بر مخالفت قاطع خود با انجام هرگونه راهپیمایی اجتماعات و تظاهرات و سـردادن شـعار و حمل عکس و پرچم بویژه در مراسم حج تأکید کند».

خبرگزاری عربستان ضمن نقل این مطلب از قول یک مقام به اصطلاح مسؤول افزود:

«در مراسم حج، هزاران تن از مسـلمانان به این سـرزمین مقدس، برای انجام حج در فضایی پر از خشوع و آرامش و طمأنینه و امنیت وارد می‌شونـد تا بتواننـد مناسک خود را انجام دهند و در مکه مکرّمه و مشاعر مقدسّه و مدینه منورّه عبادات خود را بر طبق دسـتور خدا و سنت پیامبر بجا آورند».

این منبع افزود:

«دولت عربستان به عنوان امانت‌دار تقدس حرمین شریفین! و خدمتگزار این دو حرم و تلاشگر برای خدمت حجاج بیت الله الحرام به هیچ گروه و طرفی هرگز اجازه نخواهد داد در این سـرزمین و در دین آنچه را که با عقیده اسلامی منافات دارد! ایجاد یا اضافه کند و هر عملی را که موجب اختلافی در کشور می‌شود انجام دهد و به هیچ وجه در این خصوص سستی نخواهد کرد».

ص: ۱۶۹

دولت سعودی نمی‌گوید فریاد علیه شرک، استکبار، و حمایت از مظلومان و فراز آوردن پیام ابراهیم و گستراندن سنت محمّدی چگونه با «عقیده اسلامی» منافات دارد؟! گویا اکنون مدتها است که طشت رسوایی اینگونه پندارها از بام زمان فرو افتاده و شهره عام گردیده است.

امام جماعت مسجد معابده که خود وهابی است، به آنان که در اندیشه وارد ساختن مفاهیم سیاسی به فرهنگ حج هستند به شدّت حمله کرد و افزود:

«حج جای تظاهرات سیاسی و به راه انداختن جار و جنجال و از بین بردن آسایش و آرامش حجاج نیست بلکه جای عبادت و تقوا است».

خطیب مسجد معابده بدون توجه به مسائل جهان اسلام و بدون اشاره به آنچه بر مظلومان فلسطین و بوسنی و هرزگوین روا می‌شود تأکید کرد که:

«حجاج صرفاً به مسائل عبادت حج بپردازند و از سردادن شعارهای سیاسی و تحریک‌آمیز بپرهیزند».

او توضیح نداد که شعارهای سیاسی چیست؟ شعارهای تحریک‌آمیز کدام است؟! شعار سیاسی چه جهت‌گیری دارد و اگر تحریک می‌کند، چه کسانی را بر علیه چه جریانها و سیاستهایی تحریک می‌کند.

گویا این حنجره‌های سیاست آمریکایی از یک چیز می‌ترسند، بیدار شدن امّت و هوشیاری نسل جوان و به فریاد آمدن نسلی که اکنون پا به صحنه سیاسی و اجتماعی می‌گذارد. به بخشی از خطبه یکی دیگر از اینان توجه کنید:

«عدّه‌ای اجنبی به مکه آمده‌اند تا ایجاد مزاحمت کنند و راه را بر مردم ببندند. اینها هدفشان واقعی نیست بلکه فتنه‌گری است! ای جوانان مکه از اینها متابعت نکنید.

این آقا در جایگاه امامت جمعه بر چه اساسی توحیدیان و فریادگران جبهه حق و خیزندگان علیه شرک را اجنبی می‌خواند و از کجا کشف کرده است که هدف اینها واقعی نیست، کلام خداوند وصف حال اینهاست که: «کَبُرت کلمهٔ تخرج من افواههم ان

ص: ۱۷۰

یقولون الّا کذباً». (۱)

اینان که زشتی عمل خود را درک می‌کردند، می‌کوشیدند، بهر گونه‌ای برای موضع خود توجیهی بتراشند، از جمله می‌گفتند: این مراسم مورد تأیید سایر حجاج نیست، و عالمان دیگر نیز بر این باور نیستند: نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در مصاحبه، با اشاره به این جوّ سازی گفتند:

«اوّلًا حضور فعال بعثه‌های عالمان بزرگ شیعه در مراسم نشان دهنده خلاف واقع بودن این‌گونه تبلیغات است. ثانیاً حضور فعّال بسیاری از زائران در مراسم علی‌رغم این همه ممانعت و تبلیغات سوء، حکایت از باطل بودن اینگونه تبلیغات دارد.

من به مسؤولان سعودی پیشنهاد می‌کنم تنها برای یک سال اجازه بدهند مراسم برائت از مشرکین بدون ایجاد مانع برای شرکت سایر مسلمانان برگزار شود تا در عمل ببینیم که آیا این مراسم دینی مورد قبول دیگران هست یا خیر؟»

حقیقت چنین است، آنان که دل به حق داده‌اند، و از کلیشه‌ای اندیشیدن فراتر رفته‌اند، و استوار و هوشمندانه موضع می‌گیرند، عمق ماجرا را دریافته‌اند و چرایی موضع سعودیان را به روشنی ترسیم کرده‌اند. عالم بزرگ خطّه لبنان، شیخ سعید شعبان رهبر جنبش توحید اسلامی، پس از اقدام سعودی، در خطبه‌های نماز جمعه، دولت عربستان را بخاطر کارشکنی در امر تظاهرات برائت از مشرکین و جلوگیری از اجرای آن، محکوم کرد. او تأکید کرد:

«برائت از مشرکین» فریاد امروز اسلام علیه کفر و استکبار جهانی است و این اقدام عربستان نوعی خوش خدمتی به آمریکا به شمار می‌رود.

فریاد برائت، در سرزمین عشق و برائت؛ منی

۱- کهف: ۵.

ص: ۱۷۱

زائران خانه خدا، پروانه‌های شـمع کعبه، اندوه رفتار سعودیان را بر سینه نهادند و با شکیبایی روز هشتم آهنگ عرفات کردند و پس از آن به منی آمدند تا دل را صفا دهند و در سرزمین آرزوها با سلاحی که در وادی مشعر برگرفته‌اند بر دشمن بتازند.

«منی» جلوه عشق به الله و خشم به اهریمن است. منی تبلور عینی توحید است!

«لا اله الا اللّه»

و شـگفتا که امسال «منی» به گونه‌ای بس دلپـذیر و هیجانبار حقیقت خود را فراتر از آنچه سالهای دیگر می‌گذشت نمود، و در شبی از شبهای بیاد ماندنیش فریاد تکبیر و برائت سینه آسمانش را شکافت.

زائران غم آنچه را بر آنهـا در مکه روا شـده بود گویـا بـا خـدای خود زمزمه کرده بودنـد. و اینـک یـاد و نـام «روح الله» این برترین فریادگر توحید در دوران معاصر و بزرگترین ستیزنده علیه شرک و والاترین قلّه‌سان عرفان و شناخت به مدد آمده بود تا پیروان باوفا و بیـدارش غم از دل بزداینـد و در مراسـمی که به یاد او و برای جاودان ساختن نام او باید تشـکیل می‌شد فریادش را برآورند: فریاد برائت، در منی؛ سرزمین عشق به خدا نبرد با اهریمن.

پیشتر اعلام شـده بود که زائران در شب دوازدهم ذیحجه در محـل اسـتقرار بعثه مقـام معظم رهبری گرد می‌آینـد تـا یـاد قافله‌سالار بزرگ عشق و عرفان حضرت امام

ص: ۱۷۲

خمینی- رضوان الله علیه- را بزرگ دارند. اکنون مسؤولان هوشمندانه آهنگ آن دارند که این مراسم را در جهت عینیت بخشیدن به آرمانهای آن بزرگ تبدیل به مراسم «برائت از مشرکان» کنند.

روحانیان پس از نماز مغرب و عشا زائران را به سوی خیمه بزرگ بعثه راهنمایی کردند، نماز برگزار شد و در مدتی کوتاه چادرهای متعدّد هم‌جوار با چادر بعثه مقام معظم رهبری به هم پیوست و برای پذیرش هزاران زائر دلداده به حق، آغوش گشود.

پلاکاردها فراز آمد، پارچه‌هایی که شعارهای کوبنده: الموت لامریکا، الموت لاسرائیل، و دیگر شعارهای انقلابی بر آنها نقش بسته بود، در زوایای مراسم در پیشدید نهاده شد و جلوه زیبایی به مراسم داد. قاری قرآن با صدای روحنواز آغاز کرد:

«برائة من الله ...»

نگاهها به تریبون دوخته شد، برخی هنوز هم خبر ندارند و بر قرائت این آیات در آغاز مراسم علامت سؤال دارند:

چه تناسبی دارد این آیات با این مراسم؟

قرائت قرآن پایان می‌پذیرد، شعارها فراز می‌آید:

الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر.

لا اله الا الله.

الموت لآمریکا، الموت لإسرائیل.

یا ایها المسلمون اتحدو، اتحدو ... و ...

فریادهای رعدآسایی که از جمعیت فراز می‌آمد و در فضا گره می‌خورد و سینه آسمان مِنی را می‌شکافت غوغایی بوجود آورده بود. زائران سر از پا نمی‌شناختند و بر این توفیق، خدای را سپاس می‌گفتند. برق شادی را به روشنی در چشمانشان می‌دیدی، آنان با تمام توان فریاد برمی‌آوردند:

الموت لآمریکا.

حضور عالمان بزرگ، نمایندگان بعثه‌های آیات عظام، چهره‌های برجسته علمی،

ص: ۱۷۳

فکری و سیاسی جهان اسلام که در صفوف آغازین نشسته بودند به مراسم شکوه ویژه‌ای بخشیده بود. (تصویر شماره ۶)

حضرت آیهٔ‌الله مصباح یزدی پیام مقام رهبری حضرت آیهٔ‌الله خامنه‌ای را قرائت کردند، پیامی پرشکوه، ارجمند، بیدارگر و جهت‌بخش. متن کامل پیام بدین شرح آمده است: (تصویر شماره ۷)

پیام مهمّ حضرت آیت‌اللّه خامنه‌ای ولی امر مسلمین

به حجاج بیت‌اللّه الحرام- ۷۲

بسم اللّه الرحمن الرحیم

الحمدلله ربّ العالمین والصلوهٔ علی رسوله النبی الأمین و علی آله المیامین و اصحابه المنتجبین والسلام علی جمیع عباداللّه الصالحین.

قال اللّه الحکیم:

«وَاذْ بَوَّأْنا لإبراهیم مکان البیت أن لاتُشرِکَ بی شَیئاً وَ طَهِّر بَیتی للطائفین والقائمین و الرُّکَّع السُجود.»

بار دیگر اراده نافذ الهی، مؤمنین را در زادگاه توحید و بارگاه رحمت و فضل ربوبی و بر گِرد کعبه دلها و در ساحت قبله جانهای مسلمین عالم گِرد آورده و ندای ملکوتی: «و اذِّن فِی النّاس بِالحَجّ»، بر فواصل طبیعی و تحمیلی برادران مسلمان فائق آمده و انبوه دلهایی را که با ایمان و عشق و نیازِ یکسان می‌تپند، به سوی مرکز توحید و وحدت امت کشانیده است. سالیان دراز، دست جهل و عناد سعی کرده است خانواده بزرگ اسلامی را در آن واحد، هم از ریشه اعتقادی‌اش و هم از عُلقه و پیوند فیمابین ایمانی‌اش جدا کند، اما از این سو نیز همه ساله فریضه حج، درس توحید و وحدت را در کالبد این خانواده کهنسال و ریشه‌دار تزریق می‌کند هر سال شکوفه‌های تازه‌ای، بیش از گذشته، تجدید بهار ایمان و حیات دینی و انس و مودّت اسلامی را نوید می‌دهد و ساخته‌های دست دشمن را باطل می‌سازد. این معجزه حج است که علی‌رغم وجود

ص: ۱۷۴

درگیریها و منازعاتی که در آن حکومتهای مسلمان بارها در برابر یکدیگر صف‌آرایی کرده‌اند، هرگز پیوندهای فکری و عاطفی و ایمانی میان ملت‌های مسلمان قطع نشده و تأثیرات متقابل این ملتها همواره رو به افزایش بوده است.

اگر چه رازها و رمزهای حج بیش از آن است که در گفتاری بتوان آن را گزارش کرد ولی در آن میان، هر چشم رازشناسی، سه ویژگی برجسته را در نگاه اول، در آن باز می‌شناسد:

نخست آنکه حج، یگانه فریضه‌ای است که خداوند برای ادای آن همه آحاد مسلمین- هر آنکس از آنان را که دارای استطاعت باشد- از سراسر عالم و از خلوت خانه‌ها و عبادتگاهها، به یک نقطه فرا می‌خواند و در ایام معلومات، در گونه‌گون تلاش و حرکت و سکون و قیام و قعود، آنان را به یکدیگر پیوند می‌زند:

«ثمّ افِیضُوا مِن حَیثُ أَفاضَ النّاسُ وَاستَغفِرُوا اللَّه انّاللَّه غَفُورٌ رحیمٌ».

دوم آنکه در همین کار دستجمعی و علنی، برترین منزل مقصود را ذکر خدا؛ یعنی کاری قلبی و نفسانی، معرفی می‌کند:

«وَ یَذْکُروا اسمَ اللَّه فی ایّام مَعلومات علی ما رَزَقَهُم مِن بَهِیمَةِ الأنعام.»

سوم آنکه در صفحه روشن و همه کس شناسِ آن، تصویری از نمای کلّی زندگیِ انسانِ موحّد را عرضه می‌کند و در عملی رمزی، به مسلمان درس زندگیِ هدف‌دار و جهت‌دار می‌دهد.

از ورود در میقات و حضور در ساحت احرام و تلبیه و تروک تا طواف، گرد مرکز کعبه و سعی میان صفا و مروه و وقوف در محشر عرفات و مشعر و ذکر و تضرّع و تعارفی که در آن است، و تا رسیدن به منی و قربانی‌اش و رمی جمره‌اش و حلقش و سپس دوباره برگشتن به طواف و سعی ... همه و همه درسهای رسا و روشنِ حرکت جهت‌دار و دستجمعی و معرفت آمیزِ مسلمان در عرصه توحید و در مسعای حیات و بر گرد محور «اللَّه» است. زندگی در آینه حج یک سیر دائمی بلکه یک صیرورت دائمی به سوی خدا است، و حج، آن درس همیشه زنده عملی و سازنده است که اگر بهوش باشیم

ص: ۱۷۵

راه و رسم زندگیِ ما را در صحنه‌ای عملی و روشن ترسیم می کند.

میعادی همگانی، هر سال تشکیل می‌شود تا مسلمان، در آن محیط وحدت و تفاهم، و در پرتو ذکر الهی، راه و جهت زندگی را بیاموزد، آنگاه به سرزمین خود و به میان کسان خود برگردد، و در سالهای بعد گروههای دیگر و گروههای دیگر بیایند و بروند، بیاموزند و بیندوزند، بگویند و عمل کنند، بشنوند و تدبّر کنند، و در نهایت همه امت به آنچه خدا خواسته و دین آموخته برسند.

نظر افکندن به عرصه عظیم زندگی امت اسلامی، فراتر از ابعاد ملت‌ها و نژادها و قوم و قبیله‌ها، و نظر افکندن به اعمال وجود خود و فراگرفتن راه و جهت و شیوه زندگی، چنانکه شایسته اوست، و همه در پرتوی از ذکر خدا ... این است آن سرچشمه معرفتی که هر ساله در حج، فیّاض و بی‌زوال، بر انبوه خلایقِ گرد آمده در حرم امن خدا، سیلان می‌یابد و کسانی را که ظرف ذهن و دل خود را بگشایند از این زلال معرفت، سیراب می‌سازد.

در گذشته و امروز نیز کوشش‌هایی شده است و می‌شود تا حج را فریضه‌ای فردی، که در آن هرکس فقط سرگرم عبادت و نیایش خود با خداوند است، قلمداد کنند.

بگذریم از آن غفلت‌زدگانی که به سفر حج، به چشم سفری سیاحتی و تجارتی نگاه می کنند. حج با برجستگیهایی که در هیچ فریضه دیگر اسلامی مجموعه آن را نمی‌توان یافت، بسی برتر از بینش تنگ‌نظرانه آنان و نگاه بی‌فروغ و خطابین اینان است.

در دوران ما بزرگترین کسی که حج را از پرده اوهام بیرون کشید و رازهای آن را در ذهن و نیز در عملِ جمع عظیمی از مسلمانان، نمایان ساخت امام راحل کبیر ما بود. او حج ابراهیمی را ندا کرد و خلایق را بدان فراخواند ... و یکبار دیگر صلای: «اذّن فی النّاس بالحجّ» را به گوش جهانیان رسانید.

حجّ ابراهیمی همان حجّ محمدی است که درآن، حرکت به سمت توحید و اتحاد، روح و سرلوحه همه مراسم و شعائر است، حجّی مایه برکت و هدایت و ستون اصلی در حیات و قیام امت واحده، حجّی سرشار از منافع و پربار از ذکر خدا، حجّی که

ص: ۱۷۶

در آن ملّت‌های مسلمان، وجود امت فراگیر محمدی- صلّی‌اللّه علیه و آله- و حضور خود در آن را لمس می‌کنند و با احساس برادری و نزدیکی ملت‌ها، از احساس ضعف و عجز خودباختگی رها می‌شوند.

حجّ ابراهیمی آن است که در آن، مسلمین از «تفرقه» به «جمعیّت» حرکت کنند و کعبه را که بنای یادبود توحید و رمز برائت و نفرت از شرک و بت‌پرستی است با معرفت به معنای رمزیِ آن طواف کنند و از ظاهر و پیکره مناسک به باطن و روح آن برسند و از آن برای زندگی خود و زندگی امت اسلام، توشه برگیرند.

اکنون اینجانب با امید به رحمت و هدایت الهی و با دعا برای قبولی و پرباری حج شما برادران و خواهران مسلمان از سراسر جهان اسلام، فرصت تدبر در مناسک حج را مغتنم شمرده، مطالبی را که توجه به آن برای همه آحاد مسلمان سودمند است، تذکّراً عرض می‌کنم:

۱- نخستین مطلب در باب توحید است که روح اساسی حج و مضمون بسیاری از اعمال ومناسک آن است. توحید با مفهوم عمیق قرآنی آن، به معنای توجه و حرکت به سوی اللّه و ردّ و نفی بتها و قدرتهای شیطانی است.

خطرناکترین این قدرتها، در درون وجود آدمی، نفس امّاره و هواها و هوس‌های گمراه کننده و پست‌کننده است، و در سطح جامعه و جهان، همان قدرتهای استکباری و فتنه‌انگیز وفساد انگیزند که امروزه بر زندگی مسلمانان چنگ انداخته و با روشهای شیطانی، جسم و روح بسیاری از ملت‌های مسلمان را دستخوش سیاست‌های خود ساخته‌اند. مراسم برائت در حج، اعلان بیزاری از این قدرتها است. هر چشم روشن و نگاه عبرت‌آمیزی می‌تواند در زندگی جوامع مسلمان، نشانه سلطه قدرتها یا تلاش آنان برای تسلّط بر کشورهای اسلامی را مشاهده کند. در برخی از این کشورها سیاست و اقتصاد و روابط بین‌المللی و موضعگیری در برابر حوادث عالم، همسو و تحت تأثیر قدرتهای سلطه‌گر و در رأس آن آمریکا است. رواج فساد و رسمی بودن فحشا و محرمات شرعی در بسیاری از این کشورها، متأثر از سیاستهای شیطانی آن قدرتها است.

ص: ۱۷۷

وظیفه‌ای که حج و اعمال و شعائر توحیدی آن، بر مسلمان حج‌گزار لازم می‌سازد، ابراز برائت و بیزاری از این‌همه است، و این اوّلین قدم در راه تجسّم اراده اسلامی در نفی این پدیده‌های شیطانی و استقرار حاکمیت اسلام و توحید بر همه جوامع اسلامی است.

۲- مطلب بعدی در باب اتحاد و یگانگی مسلمین است که مضمون برجسته دیگری از مناسک حج است. از آغاز ورود استعمار اروپایی به کشورهای اسلامی، یکی از سیاستهای قطعی استعمارگران ایجاد تفرقه میان مسلمین بوده است، گاه با حربه اختلافات فرقه‌ای و گاه با ابزار ملی‌گرایی و قوم‌گرایی و گاه با غیر اینها. متأسفانه با وجود فریاد مصلحان و منادیان وحدت، این حربه دشمن هنوز تا حدودی بر پیکر امت اسلامی ضربه‌ها و جراحتهایی وارد می‌سازد. دامن زدن به اختلافات شیعه و سنی، عرب و عجم، آسیایی و آفریقایی و عمده کردن ناسیونالیسم‌های عربی توارنی و فارسی اگر چه به وسیله بیگانگان آغاز شده است اما متأسفانه امروز به وسیله خودی‌هایی که بر اثر کج‌فهمی و یا نوکری اجانب، آب به آسیاب دشمن می‌ریزند، ادامه می‌یابد. کار این انحراف گاه به آنجا می‌رسد که بعضی دولتهای مسلمان، با صرف پول تلاش می‌کنند میان مذاهب اسلامی با ملتها و اقوام اسلامی تفرقه ایجاد کنند، و یا بعضی از عالم‌نمایان صریحاً فتوا به کفر بعضی از فرق اسلامی که سوابق درخشانشان در تاریخ اسلام واضح است می‌دهند. ملتهای مسلمان شایسته است انگیزه‌های خبیث این کارها را شناخته، دست پنهان شیطان بزرگ و ایادی و اذنابش را در پشت سر آن ببینند، و خیانتکاران را افشا کنند.

۳- نکته مهمی که شایسته است همه مسلمین آن را دانسته و برای مقابله با آن احساس تکلیف کنند، آن است که امروز تقریباً در همه جای جهان، مبارزه سرسختانه و توطئه‌آمیزی از سوی قدرتهای استکباری بر علیه اسلام و مسلمین در جریان است. اگر چه اصل این مبارزه تازگی نداشته و نشانه‌های آن در تاریخ استعمار اروپایی کاملًا شناخته شده است، ولی می‌توان گفت که شیوه‌های متنوّع آن، علنی بودن آن، در مواردی شدیداً قساوت آمیز بودن آن تاکنون سابقه نداشته و پدیده این روزگار است.

ص: ۱۷۸

نگاهی به اوضاع کنونی عالم اسلام، علّت این پدیده؛ یعنی شدّت گرفتن و علنی شدن مبارزه با اسلام را آشکار می‌سازد. علّت، چیزی جز گسترش بیداری مسلمین نیست. حقیقت آن است که مسلمین در یکی دو دهه اخیر در شرق و غرب جهان اسلام و حتی در کشورهای غیر اسلامی، نهضت حقیقی و عمیقی را شروع کرده‌اند که باید نهضت «تجدید حیات اسلام» نامیده شود. اینک این نسل جوان و تحصیلکرده و برخوردار از معارف زمان است که بعکس توقّع مستعمران دیروز و مستکبران امروز، نه تنها اسلام را فراموش نکرده، بلکه با ایمانی پرشور که با استفاده از پیشرفت معارف بشری، بسی روشن‌بینانه‌تر و ژرفتر نیز شده است، بدان روی آورده و گمشده خود را در آن می‌جوید. قیام جمهوری اسلامی در ایران و استقرار و ثبات و اقتدار روز افزون آن، اوج قلّه این نهضتِ جوان و ریشه‌دار است که خود در گسترش بیداری مسلمانان، بیشترین نقش را ایفا کرده است.

این آن چیزی است که جبهه استکبار را- که همیشه از تظاهر به مبارزه با عقاید و مقدّسات ملت‌ها پرهیز می‌کرد- وادار می‌سازد که در مبارزه با اسلام، علناً و با همه روشهای ممکن، و گاه با قساوت و خشونت وارد میدان شود.

در آمریکا و کشورهای اروپایی رؤسا و سیاستمداران متعددی را می‌توان شناخت که حداقل یکبار در گفته‌های خود صریحاً رشد و گسترش ایمان اسلامی را خطری بزرگ دانسته و مبارزه با آن را لازم شمرده‌اند. هرچه گرایش عمومی جوانان مسلمان به ایمان و عمل اسلامی گسترده‌تر شده، این اظهاراتِ ناشی از سراسیمگی و دشمنی، واضح‌تر گردیده است و اکنون کار به جایی رسیده که حتی رؤسا و سیاستمداران بعضی از کشورهای اسلامی نیز که همیشه عناد خود با اسلام را در زیر پوششی از نفاق پنهان می‌کردند، به پیروی از اربابان آمریکایی و اروپایی‌شان علناً و صریحاً از خطر اسلام! دَم می‌زنند و ایمان مقدس مردمی را که بر آنان فرمان می‌رانند، برای خود خطر می‌شمرند.

مبارزه با بیداری اسلامی در سطح جهان شکل‌های گوناگون دارد: در الجزایر

ص: ۱۷۹

اکثریت قاطع مردم در انتخاباتی آزاد و کاملًا دموکراتیک به حاکمیت جبهه اسلامی رأی می‌دهند، کودتایی خشن، انتخابات را باطل و منتخبین را زندانی و محکوم و مردم را سرکوب می‌کند، و آنگاه قدرتهای مستکبر- آمریکا و اروپا- نفس راحت کشیده بطور کامل پشت سر کودتاگران قرار می‌گیرند و دست پنهان خود در آن را افشا می‌کنند.

در سودان گروههای اسلامی با پشتیبانی قاطع ملت به حکومت می‌رسند، و آنگاه غرب انواع تحریکات خود را شروع می‌کند و از داخل و خارج مرزهاشان، آنان را بطور دائم تهدید می‌کند. در فلسطین و لبنان، فلسطینیانِ مسلمان از سوی صهیونیست‌های غاصب به وحشیانه‌ترین وجهی سرکوب و شکنجه می‌شوند، آنگاه آمریکا، آن آدم کشانِ دَد صفت و شکنجه‌گر را کمک و آن مظلومان مسلمان یا مدافعان لبنانیِ آنان را به تروریسم متهم می‌کند. در جنوب عراق بخش عظیمی از ملّت عراق که مبارزه با رژیم، بعثی را با انگیزه‌ها و شعارهای اسلامی در پیش گرفته‌اند، از سوی رژیم مورد وحشیانه‌ترین حملات قرار می‌گیرند، و آمریکا و غرب که انگیزه خود برای برخورد قدرتمندانه با صدّام را در قضایای دیگر آشکارا نشان داده‌اند، اینجا با سکوتی رضایت‌آمیز و تشویق کننده ظاهر می‌شوند. در کشمیر و هند، تعصّب کور و جهالتبار هندوها با استفاده از اغماض و گاه کمک دولت، به ناموس و جان و مقدّسات مسلمین تعرّض می‌کند و این با خونسردی و لبخند بی‌تفاوت آمریکا و غرب مواجه می‌شود. در مصر روشنفکرترین نسلهای مسلمان، مورد تعقیب خشن و خشم آلود رژیم فاسد و نالایق آن کشور قرار می‌گیرند، و حکومت وابسته و حقیر آن کشور بزرگ، مورد تشویق و کمک مالی و امنیّتی آمریکا قرار می‌گیرد. در تاجیکستان اکثریت مردم مسلمان و مشتاق زندگی در سایه اسلام، بوسیله پس‌مانده‌های رژیم کمونیستی، به شدّت سرکوب و جمع کثیری از آنان از خانه و کاشانه خود آواره می‌شوند و غرب با همه دغدغه‌اش از بازگشت کمونیستها در شوروی سابق، این حرکت آنان را مغتنم می‌شمرد و در مقایسه میان اسلام و کمونیزم، آشکارا جانب دشمنان اسلام را می‌گیرد.

در آمریکا و اروپا مسلمانان و گروههای اسلامی مورد اهانت و تهمت قرار

ص: ۱۸۰

می گیرند و در مواردی تظاهر به پایبندیهای اسلامی از قبیل حجاب زنان ممنوع می گردد.

اهانت علنی به اسلام در قالب کتابی تحریم شده و به وسیله نویسنده‌ای مهدورالدّم، مکرّر مورد حمایت علنی سردمداران رژیم‌های اروپایی قرار می گیرد و حتی رئیس رژیم بدنام و بدسابقه انگلیس با آن نویسنده قلم بمزد و بی ارزش ملاقات می کند.

از اینها همه بدتر فاجعه بیسابقه نسل کشی مسلمین در بوسنی است، بیش از یکسال است که صربهای نژادپرست- و اخیراً با همراهی کرواتها- با تکیه بر سلاح و امکانات رژیم صربستان و کمک‌های خارجی، زشت‌ترین و غیر انسانی‌ترین نوع کشتار و ظلم و قساوت را با مسلمانان یعنی صاحبان اصلی بوسنی و هرزگوین انجام می‌دهند، و غرب و آمریکا نه تنها هیچ کمکی به آنان نکرده و هیچ ممانعت از جنایت صربها نشان نداده‌اند، بلکه با استفاده از امکانات شورای امنیت از رسیدن سلاح به مسلمانان مظلوم نیز جلو گیری کرده و با اعزام نیروهای سازمان ملل، محاصره آنان را کامل کرده‌اند.

مسلمانان امروز و در آینده بدانند که آمریکا و دول بزرگ اروپایی در فاجعه بی‌نظیر بوسنی مقصّر و مسؤول مستقیم‌اند. در این یکسال مُشتی حرف پوچ و وعده دروغ تحویل داده امّا از کشته شدن حتّی یک نفر از هزاران نفر کشته مظلوم آن سرزمین جلو گیری نکرده، و بالاتر، از قدرت دفاع یافتن آنان نیز ممانعت کرده‌اند.

این تصویر مجملی از دشمنی غرب و آمریکا با اسلام و مسلمین در روزگار ما است. نه التماس، نه تسلیم، نه مذاکره و نه هیچیک از راههایی که بعضی ساده‌لوحانه آن را به مسلمانان پیشنهاد می کنند، گره گشا و مایه نجات مسلمین نیست. تنها یک چیز علاج است و بس، و آن اتحاد مسلمانان، پافشاری بر اسلام و ارزشها و اصول آن، مقاومت در برابر فشارها و تنگ کردن عرصه در بلند مدت بر دشمن است. و امروز چشم امید دنیای اسلام به جوانان غیور و بسیجی در سراسر کشورهای اسلامی است که از کیان اسلام دفاع کنند و نقش تاریخی خود را ایفا نمایند.

۴- نکته مهم دیگری که باید مورد تأکید قرار گیرد آن است که استکبار با همه تدابیر شیطانی‌اش و با وجود بکارگیری زور و ترفند سیاسی و تبلیغات دروغ، نتوانسته و

ص: ۱۸۱

هرگز نخواهد توانست جریان رو به رشد بیداری اسلامی و نهضت گرایش به اسلام را متوقف سازد. فعالیّت همه جانبه سیاسی و امنیّتی و بیش از همه، تبلیغاتی آمریکا و دیگر کشورهای استکباری و ایادی منطقه‌ای آنان بر ضد نهضت اسلامی در کشورهای مختلف و از جمله بر ضدّ نظام مقدس جمهوری اسلامی در ایران در سالهای اخیر، بیسابقه و بسیار وسیع بوده است. و در این میان رژیم صهیونیستی همچون زائده آمریکا در منطقه، در منتهای رذالت و خباثتی که از آن انتظار می‌رود، ایفای نقش کرده است.

محاسبات مادّیِ عادی، حکم می‌کرد که باید بر اثر این تلاش همه جانبه‌ای که مستکبرانه و از سر خشم و عناد ترتیب می‌یابد، نهضت اسلامی در کشورهای اسلامی ضعیف یا ریشه‌کن شود. ولی درست بعکس، همه شاهدند که این نهضت بمرور و سیعتر و عمیقتر شده است. اکنون کشورهای اسلامی متعددی را می‌توان نشان کرد که اگر انتخاباتی نظیر آنچه دو سال قبل در الجزایر اتفاق افتاد، در آن برگزار شود، احزاب یا فعّالان اسلامی، اکثریت آراء مردم در آن کشورهای را به خود جلب خواهند کرد، و این در حالی است که در بیشتر این کشورها فعالیت گروههای اسلامی و حتی تظاهرات سیاسی و تبلیغاتی اسلام‌گراها ممنوع است. در همین سالها است که در داخل سرزمینهای غصب شده فلسطین مبارزات مردم با شعارهای اسلامی و با مرکزیّت مساجد، عرصه را بر صهیونیست‌ها تنگ کرده است، و در همین سالهاست که گروههای مبارز اسلامی در لبنان حتی در انتخابات پارلمانی و نیز در موقعیّت‌های مردمی به توفیق چشم‌گیری دست یافته‌اند. و در همین دوره زمانی است که جمهوری اسلامی ایران که کسانی ساده لوحانه انتظار داشتند که یا به بن‌بست برسد و یا از اصول و آرمانهای خود چشم بپوشد، با سرعتی بیش از توقّع و در عین پافشاری بر اصول انقلابی خود به پیش رفته است.

اینجانب به برادران و خواهران مسلمان در همه جای جهان اسلامی عرض می‌کنم که ترفند بزرگ دشمن، نومید کردن و به آینده بدبین کردن شما است. و همین کافی است که هیچ مسلمان روشن بینی، نومیدی را به دل راه ندهد. هیچ چیز به ما اجازه نومید شدن نمی‌دهد، اگر دشمن قادر بر نابودی این حرکت الهی بود باید لااقل می‌توانست از رشد

ص: ۱۸۲

آن جلوگیری کند، و همه می‌بینید که نتوانسته است. سنّت‌های الهی و واقعیت‌های خارجی خبر از آینده روشن نهضت نوین اسلامی می‌دهند و قرآن بارها می‌فرماید:

«والعاقبهٔ للمتقین».

۵- تبلیغات مدرن و دارای پوشش جهانی، بی شک کارآمدترین حربه استکبار است. امروز تعداد رسانه‌های صوتی و تصویری و مطبوعاتی‌ای که بیشترین تلاش خود را وقف دشمنی با اسلام کرده‌اند، بسیار زیاد و همچنان رو به افزایش است. کارشناسان مزدوری فقط سرگرم ساختن و پرداختن مطلب و خبر و تحلیل، برای گمراه کردن ذهن مستمعان خود و معرفی نادرست و ترسیم زشت از نهضت اسلامی و شخصیتهای بزرگ اسلامی‌اند و جمهوری اسلامی در سالهای پس از پیروزی انقلاب تا امروز بی‌وقفه و روز افزون با چنین تبلیغات خصمانه‌ای مواجه بوده است. باید گفت که این ترفند نیز در مقابل حرکت اسلامی اصیل و نشأت گرفته از فطرت و نیاز، توفیق زیادی نداشته و مقصود دشمن را بر نیاورده است. گسترش موج دعوت انقلابی امام راحل عظیم الشأن در سراسر دنیای اسلامی و حضور فکر و نام و رهنمود و عکس و نشان آن بزرگوار در شرق و غرب عالم، با وجود آن همه تبلیغ دروغ و سخن ناحق که به نیّت مخدوش کردن سیمای ملکوتی آن وارث پیامبران گفته و پخش شده است، روشنترین دلیل این مدعا است. با این همه باید اذعان کرد که عامل مهم در حفظ سلامت و سداد فکر ملّت‌های مسلمان، روشنگریهای علما و روشنفکران و نویسندگان و هنرمندان و جوانان فعّال و آگاه است. و همه بخصوص علمای متعهّد دین در این مورد وظیفه‌ای بزرگ بر عهده دارند. دشمن پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، همواره تا امروز سیاهه‌ای از اتهامات را متوجه ایران اسلامی کرده است. می‌بینیم که همان تهمت‌ها امروزه به همه نهضت‌های اسلامی در هر جای دنیا که باشند نیز زده می‌شود. تهمت تعصّب و جمود فکری که از آن با عنوان «بنیادگرایی» نام می‌برند، تهمت تروریسم، تهمت بی‌اعتنایی به حقوق بشر، تهمت ضدّیت با دموکراسی، تهمت تضییع حقوق زنان، تهمت ضدّیت با صلح و طرفداری از جنگ ... اندکی انصاف، هر کسی را به دروغ بودن این تهمت‌ها و

ص: ۱۸۳

بیشرمی وارد کنندگانش آگاه می‌سازد. ایران اسلامی در حالی متهم به مخالفت با دموکراسی می‌شود که از پنجاه روز پس از پیروزی انقلاب کبیر اسلامی تا ۱۴ ماه پس از آن دو همه‌پرسی عمومی که در یکی از آنها مردم ایران، جمهوری اسلامی را به عنوان نظام سیاسی کشور برگزیدند، و در دیگری به قانون اساسی رأی دادند، و سه انتخابات که در آنها به ترتیب: اعضای مجلس خبرگان برای نوشتن قانون اساسی، رئیس جمهور، و نمایندگان در مجلس شورای اسلامی معین شدند، در آن برگزار شده، و تا امروز همواره انتخابات آزاد، با شرکت پرشور مردم برای تعیین رئیس جمهور و نمایندگان مجلس، در موعد قانونی خود انجام گرفته است. تهمت تروریسم را کسانی به ایران اسلامی می‌زنند که خود از دولت تروریست صهیونیستی بیشترین پشتیبانی را کرده و گروههای تروریست ضدّ انقلاب ایرانی را در زیر چتر حمایت خود قرار می‌دهند و حقوق‌بگیران آنان صدها بار در داخل ایران اسلامی بمب‌گذاری کرده و هزاران نفر از مردم عادی و عناصر انقلابی و مرد و زن و کودک بی‌گناه را به قتل رسانده‌اند.

ضدّیت با صلح را کسانی به جمهوری اسلامی نسبت می‌دهند که جنگی هشت ساله را با تشویق رژیم بعثی عراق و به دست او بر ایران تحمیل کردند و در همه آن مدّت انواع کمکها را به آن رژیم که به خاطر حمله به ایران اسلامی، رژیم محبوب آنان به شمار می‌رفت مبذول داشته‌اند.

تضییع حقوق زنان، تهمت از سوی کسانی است که شأن والای زن ایرانی را که با حفظ حجاب و حدّ شرعی، در برترین فعالیتهای کشور شرکت می‌ورزد، نمی‌پسندند و ابتذال حاکم بر روابط زن و مرد و بهره‌کشی ناجوانمردانه از زن در جوامع غربی را، نسخه مطلوب در حیات اجتماعی زن می‌شمرند.

تهمت نقض حقوق بشر را رژیم‌هایی متوجه ایران می‌سازند که خود قلم‌های بزرگ و حیرت‌انگیز پایمال کردن حقوق انسانها را مرتکب شده یا زمینه‌سازی کرده‌اند.

آیا در دنیای جدید هرگز حقوق بشر آن‌چنانکه امروز در بوسنی پایمال می‌شود، نقض شده است؟ آیا نقض حقوق یک ملت مانند ملّت فلسطین نقض حقوق بشر نیست؟ آیا

ص: ۱۸۴

راندن دستجمعی بیش از چهارصد نفر از شهروندان فلسطینی به بیرون از خانه و میهن خود در برابر چشم دنیای باصطلاح طرفدار حقوق بشر، قابل اغماض است؟ آیا سرنگون کردن هواپیمای مسافری ایران به وسیله آمریکا بر فراز خلیج فارس، یا بی‌عدالتی نسبت به سیاهان در آمریکا یا حمایت از کودتاگران در الجزایر یا حمایت از رژیم فاسد مصر یا زنده سوزانیدن دستجمعی عدّه‌ای در آمریکا و امثال آن شکستن، حریم انسانیّت و نقض حقوق آن نیست؟ آیا دولتهایی که اینگونه بی‌محابا حقوق بشر را پایمال می‌کنند یا پایمال کنندگان را با نگاهی خونسرد و بی‌تفاوت بلکه رضایتمندانه و تشویق آمیز تماشا می‌کنند، حقیقتاً از این که بنا به ادّعای آنان در ایران اسلامی، حقوق بشر نقض شود ناراحتند؟! حقیقت آن است که خود تهمت زنندگان و از جمله سردمداران کنونی آمریکا که اخیراً بر سر این حربه تبلیغاتی زنگ زده و قدیمی، جنجال تازه‌ای به راه انداخته‌اند، به خوبی می‌دانند که سخن به گزاف می‌رانند، آنچه آنان از جمهوری اسلامی نمی‌پسندند اینها نیست، چیزهای دیگری است که مصلحت سیاسی به آنان اجازه نمی‌دهد آن را صریحاً اعلام کنند، اگر چه بررسی اظهارات نظریه‌پردازان و نویسندگانشان مقصود آنان را آشکار می‌سازد.

در نظام جمهوری اسلامی چیزهایی که آمریکا و هر مستکبر دیگری را خشمگین می‌سازد اینها است:

اوّل: جدا نبودن دین از سیاست و پایه اسلامی جمهوری اسلامی.

دوّم: استقلال سیاسی این نظام به معنای تسلیم‌ناپذیری‌اش در برابر زورگویی‌های معمول ابرقدرتها.

سوّم: اعلام راه حلّ مشخص جمهوری اسلامی درباره مسأله فلسطین که عبارت است از انحلال رژیم غاصب صهیونیستی و تشکیل دولت فلسطینی متشکل از خود فلسطینیان و همزیستی مسلمانان و مسیحیان و یهودیان در فلسطین.

چهارم: حمایت معنوی و سیاسی از همه نهضت‌های اسلامی و تقبیح فشار بر مسلمانان در هر جای عالم.

ص: ۱۸۵

پنجم: دفـاع از حیثیت اسـلام و قرآن و پیـامبر اعظم- صـلّی‌اللّه علیه و آله- و دیگر انبیای الهی و مقابله با توطئه رواج دادن اهانت به این مقدسات، نظیر آنچه در باب نویسنده مهدور الدّم آیات شیطانی دیده شد.

ششم: تلاش برای اتحاد امت اسـلامی و همکاری سیاسـی و اقتصادی دولتها و کشورهای اسـلامی و حرکت در جهت تثبیت اقتـدار ملّتهای مسلمان در قالب «امت بزرگ اسلامی».

هفتم: ردّ و نفی فرهنگ تحمیلی غرب که دولتهای غربی با تنگ‌نظری و تعصّب برآننـد که همه ملّتهای عالم را به پـذیرش آن وادار سازند، و اصرار بر احیای فرهنگ اسلامی در کشورهای مسلمان.

هشتم: مبارزه با فساد و بی‌بند و باری جنسی که بعضی از دولتهای غربی بخصوص آمریکا و انگلیس اخیراً انحرافی‌ترین شکل آن را بیشـرمانه رسمیّت داده یا در راه آنند، و از دهها سال پیش برای ورود اشکال گوناگون این فساد به کشورهای اسلامی برنامه‌ریزی و تلاش می‌کنند.

اینها است آنچه موجب دشمنی کینه‌آلود آمریکا و همپالگی‌هایش با جمهوری اسلامی است.

بـدیهی است که اگر آنـان صـریحاً علت دشـمنی خـود را بیـان کرده این فهرست را برملاـ کننـد، به دست خـود بر اعتبـار جمهوری اسـلامی در چشم ملتهای مسـلمانی که همه دلبسـته این اصول‌انـد، خواهند افزود. بدینجهت است که آنان در تبلیغات خود از سویی ایران اسـلامی را به تروریسم و امثـال آن متهم می‌کننـد و از سـوی دیگر بـا تحلیل‌هـای دروغین و خبرهـای سـاختگی چنین وانمـود می‌سازند که گویا جمهوری اسلامی از اصول خود دست برداشته و به خواست دشمن تسلیم شده است!

این هردو سـخن دروغ ناشی از طبیعت خدعه‌گر استکبار است. اصول جمهوری اسلامی که همان راه امام و مبانی مسلّم اسلام است، به رغم دشمن، در ایران اسلامی، معتبر و مبنای زندگی سیاسی و اجتماعی ما است و دولت و ملّت ایران، زندگی در سایه

ص: ۱۸۶

اسلام نـاب محمـدی- صـلّی‌اللَّه علیه و آله- را که بـا فـداکاری و بـذل عزیزترین جانها به دست آمـده، در هیـچ شـرایطی از دسـت نخواهند داد و اصول امام خمینی- رضوان‌اللَّه تعالی علیه- و در رأس آن اصل عدم انفکاک دین از سیاست و مقاومت در برابر فشارِ مادیگری مدرن برای منزوی کردن اسلام و قرآن، اصول همیشه زنده جمهوری اسلامی باقی خواهد ماند.

۶- در پایان به حجاج عزیز توصـیه می‌کنم از فرصت حـجّ حـداکثر اسـتفاده را برای کسب آشـنایی با برداران مسـلمان خود بکنند و اوضـاع جهان اسـلام را از زبان و رفتار مسـلمانان به دست آورنـد، تجربه‌ها، آرزوها، دست‌آوردها و تواناییها را با هم مبادله کننـد و حجّ خود را به حجّ مورد نظر اسلام هرچه نزدیکترسازند. به برادران و خواهران عزیز ایرانی توصیه می‌کنم که با زبان و عمل، مبلغان و پیامرسانان انقلاب پرشـکوه و کشور بزرگ و ملّت قهرمان خود به برادران کشورهای دیگر باشـند. جوار کوتاه مـدت خانه خدا و حرم پیامبر اعظم- صلّی‌اللَّه علیه و آله و سلّم- و مواقفِ با ارزش حج و سرزمین پرخاطره حجاز را، برای زنده کردن دل با یاد خدا و تحکیم پیوند معنوی خود با رسول‌اللَّه- صلّی‌اللَّه علیه و آله- و عترت طیّبه آن بزرگوار- علیهم السلام- و بخصوص توجه و توسّل به حضـرت ولی‌اللَّه الأـعظم که بی‌شک فیض حضور مقدّسـش در مراسم حـج شامل دلهای با معرفت است، و انس با قرآن و تـدبّر در آیات بیّنات آن و دعا و تضرّع و توسل که مایه تقرّب به خدا است، مغتنم بشمرند و از آن بهره ببرند وبرای رفع گرفتاریهای مسلمین و قوّت و عزّت روزافزون اسـلام و جمهوری اسلامی دعا کنند و علوّ درجات روح مطهّر امام راحل و ارواح طیّبه شهدای اسلام را از خداوند مسألت نمایند.

والسلام علیکم و رحمهٔ‌اللَّه

۲۴ ذی‌قعده ۱۴۱۳ برابر با ۲۸ اردیبهشت ۱۳۷۲

علی الحسینی الخامنه‌ای

ترجمه عربی پیـام را گوینـده‌ای بگونه‌ای بس شـکوهمند و کوبنـده قرائت کرد. در لابلاـی بخشـهای مراسم شـعارهای کوبنـده فراز می‌آمد و در مجلس شور و هیجان شگرفی پدید می‌آورد.

ص: ۱۸۷

فلسفه برائت از مشرکان

پس از آن نماینده ولیّ فقیه و سرپرست حجاج ایرانی جناب حجهٔ‌الاسلام والمسلمین ری شهری آغاز سخن کرد: (تصویر شماره ۸)

سخنرانی امیر الحاج در مراسم برائت

بسم اللَّه‌الرّحمن الرّحیم

الحمدللَّه ربّ العالمین والصلاهٔ والسلام علی سیّدنا محمد و آله الطاهرین واصحابه المیامین. السلام علیک یا بقیهٔ‌اللَّه فی ارضه.

اعوذباللَّه من الشیطان الرّجیم، «براءهٔ من اللَّه و رسوله الی الّذین عاهدتم من المشرکین».

قرار بر این بود که امشب* (۱) جلسه یاد بود امام را برگزار کنیم، ولی با توجه به اینکه مراسم برائت از مشرکین، به دلیل ممانعت مقامات عربستان انجام نشد، تصمیم گرفتیم که این گردهمایی عظیم را تبدیل به مراسم برائت کنیم که اجرای این مراسم بهترین شکل یاد امام در این سرزمین است.

اصولًا مراسم برائت، از بزرگترین یادگارهای امام برای زائرین خانه خدا، ملّت ایران و کلیه مسلمانان جهان است (هر چند آنچه که شد، نه تنها اثرش از مراسم برائت کمتر نبود، بلکه به مراتب بیشترنیز بود.)

بعد از حرم امن خدا، هیچ مکانی برای اجرای مراسم برائت مناسبتر از مِنی نیست.

۱- * این سخنرانی در تاریخ ۱۱/ ۳/ ۱۳۷۲ مطابق با یازدهم ذی الحجهٔ الحرام به افق حجاز در منی ایراد گردیده است.

ص: ۱۸۸

منی از سویی سرزمین عشق و از سوی دیگر سرزمین برائت است، سرزمین تولّی و تبرّی است.

این سرزمین از یک سو یادآور عشق یک انسان الهی (ابراهیم- ع-) به خداوند متعال است؛ عشقی که او را وادار می کند فرزند جوان، زیبا و پیامبری چون اسماعیل- که در سنین پیری خداوند به او عنایت کرده- را به دست خود قربانی کند و از سوی دیگر به پیروان ابراهیم و محمد درس مبارزه و رجم و طرد شیاطین جن و انس می‌دهد.

امام: در تبیین فلسفه برائت می‌فرمایند: «باید شیاطین بزرگ، میانه و کوچک (اولی، وسطی و عقبه) را از حریم مقدس اسلام راند.»

«ما باید با فریادها و دعوتها و تظلم‌ها و افشاگری‌ها و اجتماعات زنده و کوبنده در مجمع مسلمین در مکه مکرمه، بتها را بشکنیم و شیاطین را که در رأس آنها شیطان بزرگ است رمی کنیم و طرد نماییم تا حجِّ خلیل‌اللَّه و حبیب اللَّه و ولی اللَّه- مهدی عزیز- را بجا آورده باشیم والا در حق ما گفته می‌شود: «ما اکْثَرَ الضّجیجُ وَ اَقَلَّ الْحَجیج!». (۱)

بنابراین مِنی مکان مناسبی برای اظهار عشق و محبت به خدا و ابراز نفرت و برائت از دشمنان خدا از کلیه مشرکین و متکبرین و در رأس آن متکبر بزرگ آمریکاست.

موضوع سخنم در این مراسم با عظمت «فلسفه برائت از مشرکین» است.

شرک چیست؟

شرک، ضد توحید است؛ توحید یعنی اعتقاد به خدای یگانه و اینکه هیچ چیز و هیچ کس در جهان منشأ اثر نیست جز خدای یکتا.

شرک، یعنی اعتقاد به قدرتهای موهوم و پنداری. قدرت موهوم ممکن است بت

۱- بحارالانوار، ج ۲۴، ص ۱۲۴، حدیث ۱.

ص: ۱۸۹

نفس امّاره باشـد، همانطور که در قرآن کریم آمـده: «أفرأیتَ مَنْ اتَّخَذَ الهَهُ هَواهُ»، (۱) ممکن است بت جماد باشـد، همانند؛ لاتْ و هُبَل که پیش از بعثت پیـامبر اسـلام در حجـاز مورد پرسـتش قرار می‌گرفتنـد، و ممکن است بت حاکمیت‌های طاغوتی و قـدرتهای نامشروع حاکم بر جوامع انسانی باشد که امام امت این قدرتها را «بتهای نوین» نامیده است.

موحد کیست؟

موحد نه خود پرست است نه جماد پرست و نه قدرت پرست؛ موحد فقط خدا را منشأ اثر و قدرت می‌داند و لذا فقط او را می‌پرستد و از او اطـاعت می‌کنـد. موحـد فقـط خـدا را مالك سود و زیان می‌دانـد و لـذا فقط از او اسـتمداد می‌کنـد و از او بیم دارد. بر هیچ قدرتی جز خدا تکیه نمی‌کند و از هیچ قدرتی جز خدا نمی‌هراسد.

مثل اعلای توحید، در قرن ما امام خمینی- رضوان اللّٰه تعالی علیه- بود که با تکیه بر قدرت خداوند یکتا از طاغوت‌ها نهراسـید و در برابر همه بت‌های نوین جهانِ شـرك و در رأس آنها آمریکا ایسـتاد و انقلاب اسلامی را در ایران به ثمر رسانید و صریحاً اعلام کرد که: «آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند ...!»

و نمونه بارز امت توحید، مردم مسـلمان ایران است که به برکت انقلاب اسـلامی و رهبری‌های امام و خلف صالح او حضرت آیةاللّٰه خـامنه‌ای بـا تکیه بر قـدرت خـدای یکتا در برابر توطئه‌های پیچیـده و تهاجم سـنگین سیاسـی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی قـدرتهای شیطانی همچنان ثابت و استوار ایستاده‌اند.

و شـما زائرین خـانه خـدا، نمونه و نماینـده آن امت هستیـد که در روز برائت بـا سـکوتی رسـاتر از فریاد، فریادهای توفنـده مرگ بر آمریکا و مرگ بر اسرائیل را در کنار خانه خدا سردادید و اعتقاد خود و مردم مسلمان ایران به توحید ناب و برائت از شرك و

۱- جاثیه: ۲۳.

ص: ۱۹۰

مشرکین جهان را به نمایش گذاشتید. و اینک نیز در سرزمین منی سرزمین برائت، برای اقامه برائت از مشرکین گردهم آمده‌ایم.

مشرك کیست؟

مشرك در برابر موحد، گاه «خود»، گاه «جماد»، گاه «زورمداران جهان» را می‌پرستد و گاه «هرسه» را.

خطر بزرگی که جهان اسلام را تهدید می‌کند شرك به مفهوم سوم است که منشأ آن شرك به مفهوم اول- خودپرستی- می‌باشد.

امام صادق- علیه‌السلام- درباره این نوع از شرك در تفسیر آیه: «وَالَّذینَ اجتنبوا الطاغوت ان یعبدوها» می‌فرماید: مَنْ اطاع جَبَّاراً فَقَدْ عَبَدَهُ. (۱)

همچنین درباره نقش اساسی شناخت این نوع از شرك و توطئه دشمنان اسلام می‌فرماید:

«در حکومت بنی‌امیه آموزش ایمان آزاد، ولی آموزش شرك ممنوع بود و انگیزه آنها از این ممنوعیت آن بود که وقتی مردم را به شرك وا می‌دارند، آنان متوجه نشوند.»

نقش برائت از مشرکان در جهان اسلام

چرا این همه پافشاری می‌کنیم که برائت از مشرکین اقامه شود، چرا رهبر عزیز ما حضرت آیةاللّه خامنه‌ای در پیامی که در پاسخ اینجانب داده‌اند تأکید فرموده‌اند که «مراسم اقامه برائت، حق مردم ایران است و هیچ کس حق جلوگیری از آن را ندارد.»

نقش برائت از مشرکین در جهان اسلام در صورت فراگیر شدن آن، نفی قدرتهای استکباری و سلطه جویی آنها است. منشأ همه مصائبی که جهان اسلام امروز گرفتار آن است سلطه طلبی قدرتهای استکباری و در رأس آنها آمریکای تبهکار است.

ریشه اصلی مصائب مردم مسلمان، مظلوم و مقاوم بوسنی هرزگوین، سلطه طلبی استکبار است، صربهای جنایتکار با فرصتی که قدرتهای استکباری و در رأس آن

۱- بحارالانوار، ج ۲۳، ص ۳۶۲، حدیث ۲۰.

ص: ۱۹۱

آمریکا به آنان می‌دهند مرتکب جنایاتی می‌شوند که زبان از ذکر آن شرم دارد.

ریشه اصلی مصائب مردم فلسطین سلطه طلبی استکبار است.

ریشه اصلی مصائب مسلمانان جنوب لبنان، عراق، مصر، الجزایر، کشمیر، تاجیکستان و هرنقطه‌ای از جهان که مسلمانان در آن هشیار شده‌اند و می‌خواهند اسلام را برسرنوشت خود حاکم کنند، چیزی جز سلطه طلبی استکبار نیست.

برای خاتمه دادن به سلطه طلبی مستکبرین تنها راه، وحدت صفوف مسلمین است، وحدت هم با شعار حاصل نمی‌شود، تا ریشه‌های شرك از جوامع اسلامی زدوده نشود، تا بت نفس اماره که ریشه همه فسادها و جدایی‌هاست شکسته نگردد و بالأخره تا برائت از مشرکین به مفهوم مطلق و کامل آن در جوامع اسلامی تحقق نیابد، وحدت حاصل نمی‌شود و مشکلات جهان اسلام حل نمی گردد.

با وحدت کلمه است که مسلمانان جهان و دولتهای اسلامی می‌توانند به جنایات صربها پایان دهند، تنها دعا کافی نیست، تنها کمك مالی به مسلمانان بوسنی کافی نیست.

باید دولتهای اسلامی به آنها سلاح برسانند، مسلمانان مظلوم بوسنی احتیاج به کمك نظامی دارند، اگر دولتهای کشورهای اسلامی با هم یکدل و یکزبان باشند می‌توانند کمك نظامی به مظلومین برسانند.

دولتهای اسلامی با وحدت کلمه می‌توانند به حیات ننگین رژیم اشغالگر قدس خاتمه دهند. «مذاکرات صلح» و به تعبیر درست رهبر معظم انقلاب «مذاکرات ظلم!» دردی را دوا نمی کند و از نظر ما محکوم است.

استکبار جهانی و در رأس آنها آمریکا خوب می‌داند که تنها سدّی که در برابر سلطه طلبی آنها قرار دارد اسلام انقلابی و به تعبیر زیبای امام راحل «اسلام ناب» است.

به همین دلیل از همه امکانات خود برای ضربه زدن به اسلام و طرفداران واقعی آن، از انواع توطئه‌های فرهنگی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی، حقوقی، تبلیغاتی و نظامی با تمام توان استفاده می‌نمایند.

ماجرای کتاب سلمان رشدی مرتد نمونه‌ای از توطئه‌های فرهنگی استکبار علیه

ص: ۱۹۲

اسلام بود که با حکم قطعی امام امت مبنی بر ارتداد و وجوب اعدام او که مورد تأیید علمای بزرگ جهان اسلام و توده مردم مسلمان جهان قرار گرفت، این توطئه بحمداللّه خنثی شد.

از آنجا که جمهوری اسلامی ایران کانون اصلی اسلام‌گرایی در تاریخ معاصر است، بیش از همه مورد انواع تهاجم‌ها و مورد بغض و کینه آمریکا است و این سند افتخار ما است.

ولی به خواست خدا علیرغم همه تلاشهای آمریکا و اذنابش روز بروز اسلام‌گرایی در جهان بیشتر رشد می‌کند و همه تلاشهای مستکبرین برای ضربه زدن به اسلام نه تنها نتیجه‌ای ندارد، بلکه عکس نتیجه می‌دهد (و مکروا و مکراللّه واللّه خیرالماکرین). (۱)

همانطور که امام راحل ما پیش بینی کرده، اسلام همه سنگرهای کلیدی جهان را فتح خواهد کرد و این قرن، قرن پیروزی مستضعفین بر مستکبرین خواهد بود.

امیدواریم در آینده‌ای نزدیک شاهد جهانی شدن اسلام به رهبری مهدی آل محمد باشیم.

خدایا فرج او را نزدیک گردان. خدایا مظلومین بوسنی، مظلومین فلسطین و مظلومین جهان را در لبنان، عراق، مصر، الجزایر، میانمار، کشمیر، آذربایجان، تاجیکستان و ... نصرت فرما.

*** قطعنامه مراسم برائت

متن سخنرانی نماینده ولیّ فقیه نیز به عربی ترجمه و قرائت شد و آنگاه قطعنامه مراسم قرائت گردید که زائران با غریو فریادهای الله اکبر آن را تأیید کردند، و اینک متن قطعنامه:

۱- آل عمران: ۵۴.

ص: ۱۹۳

«بسم الله الرحمن الرحیم- ما اجتماع کنندگان در این مراسم عظیم و با شکوه، اصول زیر را به عنوان قطعنامه، مراسم برائت از مشرکین ۱۱ ذی‌الحجه ۱۴۱۳ مورد تأکید قرار می‌دهیم:

۱- ما استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا را دشمن اصلی اسلام و مسلمین می‌دانیم و انزجار پایان‌ناپذیر خود را از نظام سلطه بین‌المللی اعلام می‌کنیم.

۲- ما وحدت کلمه جوامع مختلف اسلامی را ضروری‌ترین نیاز جهان اسلام در عصر کنونی می‌دانیم و هر عامل تفرقه‌افکن را محکوم می‌کنیم.

۳- قتل عام وحشیانه مسلمانان مظلوم بوسنی و هرزگوین، بخشی از توطئه استکبار جهانی به سرکردگی آمریکاست که با حمایت ضمنی مجامع بین‌المللی انجام می‌پذیرد ما از کشورهای اسلامی می‌خواهیم با وحدت کلمه تمامی اهرمها و امکانات خود را برای پایان دادن به این فاجعه عظیم به کار گیرند، و با قاطعیت اعلام می‌کنیم که ملت‌های مسلمان انتقام این ملت مظلوم را از صربهای جنایتکار خواهند گرفت.

۴- فلسطین اشغالی، جزئی جدائی‌ناپذیر از سرزمینهای اسلامی است. ما ضمن حمایت همه جانبه از حرکت انتفاضه، تنها راه حل مسأله فلسطین را، نابودی کامل اسرائیل می‌دانیم.

۵- ما تهاجم فرهنگی غرب به ارزشهای اسلامی و انقلابی را محکوم می‌کنیم و بر اجرای حکم تاریخی حضرت امام درباره نویسنده مرتد کتاب آیات شیطانی تأکید می‌ورزیم.

۶- ما حمایت قاطع خود را از حرکتهای رو به رشد اسلامی، در همه جای جهان، در فلسطین، بوسنی و هرزگوین، مصر، الجزایر، لبنان و کشمیر اعلام می‌کنیم.

۷- ما در جوار بیت‌الله الحرام، با خدای کعبه پیمان می‌بندیم، که آرمانهای بلند امام راحل را، با پیروی بی‌چون و چرا، از رهبری خلف حاضر او، حضرت آیةالله خامنه‌ای، دنبال کنیم، و در دفاع از حریم اسلام ناب محمدی- ص- ثابت قدم و استوار بمانیم.

۸- ما براساس فرموده رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیةالله خامنه‌ای در پیام

ص: ۱۹۴

خود به سرپرست محترم حجاج، برگزاری برائت از مشرکین را در مکه مکرمه، حق مسلم ملت ایران می‌دانیم و به هر شکل ممکن همه ساله این مراسم باشکوه را اقامه خواهیم کرد.

*** پیروزی بزرگ

زائران پس از پایان یافتن مراسم در حالی که بر توفیق بزرگ انجام مراسم برائت خدای را سپاس می گفتند، آرام و با شکوه خاصی به سوی کاروانها برگشتند.

خبر این مراسم پخش شد؛ بر امواج نشست و در دنیا بگسترد. دولت عربستان نیز سکوت را نیاراسته و در یک موضع گیری عجولانه این مراسم را بدعت شمرده و به نفی و طرد آن پرداخت و گفت که هرگز در تاریخ اسلام چنین چیزی انجام نشده است و خلفا و پیشوایان اسلام در منی چنین نکرده‌اند و ...

امّا سنت‌شناسان علوی و پیروان مکتب اهل بیت که عشق و عرفان و دلدادگی به خداوند را از این خاندان فراگرفته‌اند، و چگونگی ستیز و فریادگری علیه شرک را از این معلّمان بزرگ بشریت آموخته‌اند، می‌دانند که: منی جلوه تولّی و تبرّی است و تجسّم خشم به شرک و عشق به الله. آنان آموختند که در برابر ستم نباید سکوت کنند و حق را باید فریاد کنند و فراز آورند، و در مناسبتهای شایسته و موقعیتهای بایسته، سخن حق را در پیشدید انسانها بنهند و به گوش جهانیان برسانند، و مگر نه این است که در این «منی» حسین بن علی-ع- آن معلم بزرگ شهادت و چهره خونین دفاع از حق و اسوه عرفان و عشق در منی در اجتماعی عظیم چهره کریه بنی‌امیه را نمایاند و غصب خلافت توسط بنی‌امیه و یزید را فریاد کرد، و رهبری آل علی را معرّفی نمود و جایگاه والای خلافت حق، و حق خلافت را فراز آورد و بدین سان در سرزمین منی علیه شرکِ مستور در قیافه تزویرگرانه بنی‌امیه افشاگری کرد. (۱) و حضرت امام محمد بن علی-ع- (باقرالعلوم) به

۱- حیاة الامام الحسین ع، ج ۲، ص ۲۸۸.

ص: ۱۹۵

کمیت- شاعر شجاع و عارف شیعی- رخصت داد در تجمع عظیم مردمان، قصیده بلندش در احقاق حقّ، و چهره‌نمایی از ظلم را بخواند و مظلومیت آل علی را فریاد کند و ستمگری جباران را بنمایاند و این حماسه پرشکوه را بر رواق تاریخ ثبت نماید و ... (۱)

باری، پیروان راستین اسلام و مدافع بی‌دریغ حق، سکوت در مقابل ستم را برنتابیدند؛ و اگر در شهر مکه و میدان معابده جلو فریاد آنان را گرفتند، در منی و در زیر آسمان کبود آن دیار عرفان و عشق و ستیز، مراسم برائت را برگزار کردند، و یکبار دیگر نشان دادند که حق پیروز است و: «من صارع الحق صرعه».

بازتاب اخبار حج و مراسم برائت در رسانه‌ها

۱- الغدیر، ج ۲، ص ۲۰.

ص: ۱۹۶

ص: ۱۹۷

مراسم حج و جریان برائت و چگونگی جلوگیری سعودیان از انجام آن و نیز انجام این مراسم در سرزمین منی، امسال (۷۲) بازتاب بسیار گسترده‌ای داشت.

خبرگزاریهای دنیا با مخابره خبرها، گزارشها، و تحلیلهای گونه‌گون، جریان را دنبال کردند و گاهی پندارها و مواضع تبلیغاتی، استعماری خود را نیز- طبق معمول- در ضمن گزارش اعمال می‌کردند. آنچه در اینجا خواهیم آورد گزیده‌ای است از بازتاب اخبار حج و برائت در رسانه‌ها. تهیه و تنظیم این مجموعه را وامدارِ برادران عزیز خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران هستیم.

امام جمعه مکه مکرمه: «حج یک سفر سیاسی و یا تفریحی نیست!»

مدینه منوره- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۲۴/ ۲/ ۱۳۷۲

امام جمعه مکه مکرمه طی خطبه‌های امروز نماز جمعه مسجدالحرام گفت:

حج یک سفر سیاسی و یا تفریحی نیست بلکه یک سفر عبادی است و باید حجاج این مناسک را به بهترین وجه ادا نمایند.

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، امام جمعه مکه مکرمه که خطبه‌های آن در بخش خبر تلویزیون مدینه منوره پخش شد، طی سخنانی از مسلمانان جهان خواست تا مسائل فلسطین، کشمیر، سومالی و بوسنی و هرزگوین و فیلیپین را مورد اهتمام و توجه

ص: ۱۹۸

کافی قرار دهند و مظلومیت آنان را فراموش نکنند.

وی از صاحبان میهمانخانه‌ها و رستورانها و مغازه‌داران خواست که انصاف را در زمینه معامله با زائران رعایت کرده و از گرانفروشی پرهیز کنند و وی در پایان از تمام کسانی که در طول موسم حج، در خدمت حجاج بیت الله الحرام هستند، تشکر و قدردانی کرد.

یک مقام رسمی سعودی ممانعت از تظاهرات برائت از مشرکین را حق قانونی کشورش دانست

دوبی- خبرگزاری رویتر- ۷/ ۳/ ۱۳۷۲

بدنبال گزارش جمهوری اسلامی ایران مبنی بر ممانعت نیروهای امنیتی عربستان از تظاهرات حجاج ایرانی، یک مقام رسمی عربستان گفت: انجام مراسم مذهبی نباید در جهت اهداف سیاسی صورت گیرد.

مقام رسمی عربستان سعودی در پاسخ به چگونگی عقیده وی در قبال گزارشهای رسانه‌های جمهوری اسلامی ایران در مورد ممانعت پلیس ضد شورش عربستان از برگزاری این تظاهرات، اظهار داشت: زیارت یک عمل مذهبی است نه یک گردهمایی سیاسی.

تلویزیون جمهوری اسلامی ایران اعلام کرد تصمیم عربستان سعودی در ممانعت از برگزاری تظاهرات برائت از مشرکین خلاف توافقات قبلی و حقوق طبیعی زائران ایرانی می‌باشد، اما این مقام عربستان سعودی در مصاحبه با رویتر گفت: وی از چنین توافقی بی‌اطلاع است.

اظهارات چند روحانی درباری سعودی در مورد مراسم برائت از مشرکین

مکه مکرمه- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۱۳/ ۳/ ۱۳۷۲

شیخ عبدالعزیز بن‌باز رئیس کل ادارات تحقیقات علمی و افتاء و دعوت و ارشاد

ص: ۱۹۹

عربستان سعودی در مورد مراسم برائت از مشرکین گفت: انجام راهپیماییها و تظاهرات در موسم حج در مکه مکرمه یا جای دیگر، برای اعلام برائت از مشرکین بدعتی است که اساس و پایه‌ای ندارد و موجب فسادی بزرگ و شری عظیم خواهد شد.

وی افزود: بر هر کسی که آن را انجام می‌دهد واجب است آن را ترک کند و همچنین بر حکومت واجب است که آن را منع کند؛ زیرا این مسأله بدعتی است که پایه و اساسی در شرع ندارد و موجب فساد و شر و اذیت و آزار حجاج می‌شود.

روزنامه سعودی عکاظ که این سخنان را نقل کرده است از قول بن‌باز افزود: این اعمال، جزئی از سیره پیامبر و اصحاب وی نمی‌باشد.

شیخ عبدالعزیز بن عبدالله آل شیخ، عضو هیأت علمای بلند پایه و عضو کمیته دائمی تبلیغ و افتا و امام جماعت مسجد ترکی در ریاض در زمینه مراسم برائت از مشرکین گفت: اعلام برائت و آنچه که ایرانیان در این زمینه انجام می‌دهند بدعت و ضلالت است که مسلمانان با آن بیگانه هستند.

شیخ صالح بن عبدالله بن حمید معاون رئیس کل امور مسجدالحرام و مسجد پیامبر و امام جماعت مسجد الحرام در مورد مراسم برائت از مشرکین گفت: آنچه که ایرانیها در زمینه برائت می‌گویند، مظاهر حزبی و سیاسی دارد! که مسلمانان از آن پیروی نمی‌کنند.

وی افزود: حج، مجالی برای سردادن شعارهای حزبی یا گرایشهای نژادپرستانه یا معاملات سیاسی نیست.

وی ادعا کرد سردادن شعارها و انجام راهپیماییها از غیر مسلمانان گرفته شده است.

بازتاب خبر جلوگیری از مراسم برائت از مشرکین در روزنامه الخلیج

ابوظبی- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۸/ ۳/ ۱۳۷۲

جلوگیری از انجام مراسم برائت از مشرکین توسط رژیم عربستان در شماره روز

ص: ۲۰۰

شنبه روزنامه «الخلیج» چاپ شارجه بازتاب گسترده‌ای داشت.

به نوشته الخلیج، گزارشات دریافتی از ایران حاکی است که ایران و عربستان توافق کرده بودند تا زائران ایرانی خانه خدا به جای انجام مراسم راهپیمایی در مکه در یک گردهمایی شرکت کنند.

به نوشته «الخلیج» محمد جعفری سرکنسول ایران در جده برخلاف اظهارات آقای سرمدی سخنگوی وزارت خارجه ایران تأکید کرد: ایران و عربستان توافق کردند تا زائران ایرانی خانه خدا با تجمع در مقابل بعثه مقام معظم رهبری در مکه و نه انجام راهپیمایی، مراسم برائت از مشرکین را برگزار کنند.

انتقاد شدید زائران غیر ایرانی از دولت سعودی

مکه مکرمه- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۶/ ۳/ ۱۳۷۲

اقدام دولت عربستان سعودی در جلوگیری از برگزاری مراسم برائت از مشرکین با انتقاد شدید زائران غیر ایرانی بیت اللَّه الحرام روبرو شده است.

احمد سلیمان از ترکیه ممانعت دولت عربستان از برگزاری این مراسم را یک اقدام نامعقول خواند و گفت: دولت عربستان با این اقدام وجهه خود را نزد مسلمانان خراب کرد.

وی گفت: به رغم تبلیغات وسیع مطبوعات عربستان مبنی بر اهتمام دولت سعودی به مسائل مسلمین در موسم حج، اکنون این شبهه بوجود آمده است که این کشور پیش از آنکه به مصالح مسلمانان توجه کند حافظ منافع آمریکاست.

حسین ظاهرخان یک زائر پاکستانی نیز که به سبب ممانعت پلیس عربستان نتوانسته بود خود را به محل برگزاری مراسم برائت از مشرکین برساند در انتقاد از دولت عربستان گفت: مقامات عربستان نتوانستند اعلام برائت مسلمانان از مشرکین را تحمل کنند، پس چگونه می‌توان ادعای آنان را در اهتمام به امور مسلمین باور کرد.

وی گفت: رفتار صبورانه و توأم با کرامت زائران ایرانی آنان را بیش از هر زمان

ص: ۲۰۱

دیگری نزد سایر مسلمانان عزیز کرده است.

صالح ابراهیم از فلسطین که از عدم برگزاری مراسم برائت از مشرکین عمیقاً ابراز تأسف می‌کرد گفت: ما تصور می‌کردیم دولت عربستان واقعاً خواهان روابط حسنه با ایران است اما سعودی‌ها با این اقدام خود نه تنها به ملت ایران بلکه به تمامی مسلمانان جهان دهن‌کجی کرده است.

وی گفت: رفتار اسلامی و انسانی زائران ایرانی در برخورد با مأموران پلیس عربستان نشان داد که مسؤولان بعثه ایران مایل نبودند جهان اسلام دچار التهاب جدیدی شود.

نعیم احمد از مراکش اقدام دولت عربستان را اعمال نوعی حکومت نظامی در شهر مقدس مکه توصیف کرد و گفت: زائران ایرانی صلابت خود را با رفتارشان نشان دادند و ثابت کردند که منافع اسلام و مسلمین را بر هر چیزی مقدم می‌دارند.

ارزیابی بی‌بی‌سی درباره علل جلوگیری عربستان از برگزاری مراسم برائت از مشرکین

رادیو بی‌بی‌سی- ساعت ۴۵/ ۲۰- ۷/ ۳/ ۱۳۷۲

ایران به عربستان سعودی بر سر تصمیم ریاض به جلوگیری از تظاهرات زائران ایرانی اعتراض کرده است. اعتراضی نه چندان تند و آتشین.

در مراسم حج، امسال بیش از یکصد هزار ایرانی شرکت دارند. این تظاهرات که ایران آن را «برائت از مشرکین» می‌خواند همواره مایه اختلافاتی در روابط تهران- ریاض بوده است. با این حال همین تظاهرات طی دوسال گذشته بدون درگیری چشمگیری برگزار شد.

سولماز دبیری از بخش شرقی بی‌بی‌سی در ارزیابی علل اقدام اخیر عربستان سعودی به خصوص با توجه به اینکه دکتر علی اکبر ولایتی وزیر خارجه ایران به تازگی از ریاض دیدار کرده است، می‌نویسد:

بعضی از ناظران، سفر علی اکبر ولایتی به ۶ کشور عرب حوزه خلیج فارس را گام

ص: ۲۰۲

مثبتی در بهبود مناسبات ایران بـا کشورهای عرب همسایه توصـیف کرده بودنـد. آقای ولایتی در جریان گفتگو با رهبران عربسـتان ملک فهـد را دعوت کرده بود تا از ایران دیـدن کنـد، و گزارشـها حاکی از آن بود که ممکن است آقای رفسـنجانی رئیس جمهور ایران نیز در آینده نزدیکی به زیارت مکه برود.

تردیدی نیست که مناسـبات بین دو کشور نسـبت به سال ۱۹۸۷ میلاـدی که در آن وقـایع خونینی روی داد، بسـیار بهبود یافته است. معلوم نیست که چرا مقامـات عربسـتان سـعودی راهپیمایی دیروز را ممنوع کردنـد و اقـدامات امنیتی غیر معمولی را به کار گرفتنـد. مقامات ایرانی در مکه این اقدامات را وضعیتی فوق‌العاده و حکومت نظامی توصیف کردند.

دیروز وزارت خارجه ایران سفیر عربستان در تهران را احضار کرد تا اعتراض دولت ایران به وی ابلاغ شود.

تـا بحال دولت عربسـتان سـعودی در این باره بیانیه‌ای صادر نکرده است بنظر می‌رسـد که آن دولت نیز مثل ایران خواهان بهبود جو سیاسی و اوضاع امنیتی در منطقه هست و به همین دلیل، دولت آگاهانه سعی می‌کند تشنجی بوجود نیاید.

بعضـی از نـاظران می‌گوینـد که بکارگیری اقـدامات امنیتی شدیـد در مکه ممکن است ناشـی از ترس مقامات عربسـتان سـعودی از مخالفان داخلی بوده باشد که طی هفته‌های اخیر بطور غیر معمولی فعال بوده‌اند.

خبر رادیو اسرائیل درباره فعالیتهای سیاسی- فرهنگی حجاج ایرانی

بخش فارسی رادیو اسرائیل- ساعت ۳۰/ ۱۸- ۳۱/ ۴/ ۱۳۷۲

بـا نزدیـک شـدن موعـد حـج یک مقام دولتی ایران اعلام کرد که فعالیت سیاسـی و فرهنگی هنگام اجرای مناسک، بایـد تحت نظر دایره استفتاء هیأت اعزامی از جانب آیهٔ‌اللّه خامنه‌ای صورت گیرد.

هنوز اعلام نشده است که چه نوع فعالیت‌ها یا تظاهرات سیاسی برای زائران

ص: ۲۰۳

ایرانی در حج امسال در نظر گرفته شده است.

دولت عربستان سعودی در هفته‌های اخیر چند بار هشدار داد که هرگونه تظاهرات یا فعالیت سیاسی در مناسک حج به کلی ممنوع خواهد بود و متخلفین مجازات خواهند شد.

روزنامه کیهان چاپ تهران در شماره امشب خود از قول رئیس سازمان حج و زیارت استان اصفهان نوشت:

برنامه‌های سیاسی و فرهنگی از طریق مدیران کاروان‌ها به حجاج اعلام خواهد شد.

خبر رادیو اسرائیل درباره برگزاری مراسم برائت از مشرکین توسط حجاج ایرانی

بخش فارسی- رادیو اسرائیل ساعت ۳۰/ ۱۸- ۲/ ۲/ ۱۳۷۲

در تهران اعلام شد که علی‌رغم دستور اکید عربستان سعودی، امسال نیز در مناسک حج، راهپیمایی موسوم به برائت از مشرکین برگزار خواهد شد.

دولت عربستان این راهپیمایی را یک اقدام سیاسی می‌داند و با برگزاری آن مخالف است.

با این همه، سال گذشته به حجاج ایرانی اجازه داده شد روبروی دفتر نمایندگی ایران در مکه به سخنرانی و شعار دادن بپردازند.

بازتاب اظهارات حجةالاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی در رادیو اسرائیل

رادیو اسرائیل- ساعت ۳۰/ ۱۷- ۹/ ۲/ ۱۳۷۲

خبرگزاریهای خارجی سخنان دیروز حجةالاسلام هاشمی رفسنجانی را چنین تفسیر کردند که وی زائران ایرانی را هنگام اقامت در عربستان به خودداری از آشوبگری فرا می‌خواند.

خبرگزاری فرانسه این بخش از سخنان رئیس جمهوری اسلامی ایران را نقل کرد

ص: ۲۰۴

که به زائران توصیه نمود از طرح مسائل تفرقه انگیز در مراسم حج خودداری کنند. وی افزود حجاج باید بدانند که طرح مسائل تفرقه‌انگیز و اختلاف سلیقه‌ها اثری جز سست کردن مسلمانان بدنبال نخواهد داشت.

قرار است در مراسم حج تمتع امسال ۱۱۵ هزار نفر زائر ایرانی شرکت کنند.

حجةالاسلام رفسنجانی که در کنگره حج در کنار آرامگاه آیةاللّه (امام) خمینی (ره) سخن می‌گفت افزود: ما با بحث و مناظره بین جریانهای مختلف اسلامی مخالفتی نداریم ولی اگر بحث جنبه تعصب‌گرایانه به خود بگیرد زهرآگین خواهد شد.

وی گفت: ما نباید خودمان، خودمان را تضعیف کنیم.

آیةاللّه خامنه‌ای رهبر روحانی حکومت اسلامی در دیدار روز گذشته با دست اندرکاران برگزاری حج تأکید کرده بود که هدف مهم حج ارتباط و هم‌فکری مسلمانان برای حل مشکلات اسلامی می‌باشد و افزوده بود حج ذخیره‌ای بزرگ برای دنیای اسلام است و استفاده صحیح از آن می‌تواند منافع لازم و حیاتی امت اسلام را تأمین کند.

آیةاللّه خامنه‌ای همچنین اظهار داشت ما می‌گوییم بین مسلمانان جهان و آحاد بشر باید برادری باشد ما طرفدار برادری هستیم و با صلح مخالف نیستیم. با این همه، رهبر حکومت اسلامی ایران گفتگوهای صلح اعراب و اسرائیل را که هم اکنون در واشنگتن جریان دارد مذاکرات ظلم توصیف کرد و آن را مردود دانست.

بازتاب برگزاری مراسم برائت از مشرکین در خبرگزاری یونایتد پرس

آتن- یونایتد پرس- ۱۲/ ۳/ ۱۳۷۲

خبرگزاری رسمی جمهوری اسلامی و رادیو تهران گزارش دادند هزاران زائر ایرانی برخلاف ممنوعیت اعلام شده از سوی دولت عربستان سعودی در بیرون مکه به راهپیمایی سیاسی پرداختند و شعارهایی علیه آمریکا و اسرائیل دادند.

پلیس سعودی پس از آغاز راهپیمایی وارد صحنه شد ولی برخوردی روی نداد.

پلیس سعودی هفته گذشته با ایجاد راه‌بندان از برگزاری تظاهرات و راهپیمایی زائران

ص: ۲۰۵

ایرانی در نزدیکی یکی از حرمهای مقدس در شهر مکه جلوگیری کرد.

بر اساس گزارش‌های خبرگزاری جمهوری اسلامی و رادیو تهران که در آتن دریافت شده، زائران ایرانی در مِنی در صحرایی خارج از مکه و علی‌رغم اعلام ممنوعیت سعودی این راهپیمایی را برگزار کردند و شعار می‌دادند: «مسلمانان متحد شوید»، «مرگ بر آمریکا» و «مرگ بر اسرائیل».

بازتاب ممانعت عربستان از برگزاری مراسم برائت از مشرکین در مکه مکرمه توسط خبرگزاریها

تهران- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۷/ ۲/ ۱۳۷۲

آتن یونایتد پرس:

پلیس عربستان سعودی روز گذشته (پنجشنبه) برای متوقف ساختن راهپیمایی تعداد زیادی از ایرانیان در خیابانهای مکه در نزدیکی کعبه، به زور متوسل شد.

قرار بود این تظاهرات که توسط روحانی تندروی ایرانی حجةالاسلام «محمدی ری‌شهری» سازمان یافته بود، ساعت پنج عصر برگزار شود، لیکن پلیس مجهز به وسایل ضد شورش ساعتها پیش از آن در خیابانها حضور یافته و موانعی در طول مسیری که قرار بود راهپیمایی در آن برگزار شود، ایجاد کرد.

ایران امسال تقریباً ۱۱۷ هزار زائر برای انجام مناسک سالیانه حج که هر مسلمانی موظف است (لااقل) یکبار در طول عمر خود (در صورت داشتن استطاعت) انجام دهد، به مکه اعزام کرده است، برآوردی از تعداد زائرینی که قرار بود در این تظاهرات شرکت کنند، در دست نیست.

به گزارش رادیو تهران که در آتن شنیده شد، تنش ساعتها در مکه حکمفرما بود و هنگامی به اوج خود رسید که نیروهای ویژه امنیتی عربستان مجهز به وسایل ضد شورش و اسلحه با ایرانیانی که قرار بود در تظاهرات شرکت کنند، رویاروی شد.

حالت منع رفت و آمد در منطقه‌ای که قرار بود حجاج در آن تظاهرات را برگزار

ص: ۲۰۶

کنند حکمفرما شد و نیروهای امنیتی همه مغازه‌های منطقه را بسته و مردم را وادار ساختند تا در خانه‌های خود باقی بمانند.

به گفته «ایرنا» هلی کوپترهای پلیس سعودی حامل مأموران امنیتی و مقامات سعودی با پرواز بر فراز منطقه مذکور، بر چگونگی اعمال این مقررات نظارت می کردند.

مقامات امنیتی سعودی دستورات خود را از طریق بی‌سیم در تماس با فرماندهان نظامی به آنان ابلاغ می کردند، در حالی که دوربینهای تلویزیون مدار بسته که در پشت‌بامها نصب شده بود، تحولات بیرونی را ثبت می کردند.

عملیات پلیس در حوالی عصر به وقت محلی، هنگامی که مانع از حرکت زائران شد و با فرا رسیدن زمان شروع مراسم و رویارویی پلیس با زائران، تنش شدت یافت و پلیس از حرکت زائران در خیابانهای اصلی جلوگیری به عمل آورد.

به گزارش «ایرنا» نیروهای امنیتی سعودی انبوهی از زائران کشورهای دیگر و اهالی مکه مکرمه که برای مشاهده تحولات در خیابانهای فرعی منتهی به محل برگزاری مراسم اجتماع کرده بودند را وادار به ترک این محل کردند.

نیکوزیا- آسوشیتد پرس:

دولت عربستان روز پنجشنبه از اجتماع ضد غربی تدارک دیده شده توسط ایران در مکه، در خلال مراسم زیارتی اسلامی ممانعت به عمل آورد.

خبرگزاری ایران گزارش داد این اجتماع به نام «مجتمع برائت از مشرکین» قرار بود با شرکت ۱۱۵ هزار زائر ایرانی برگزار شود، ولی گاردهای امنیتی و پلیس عربستان مانع از برگزاری این اجتماع توسط آنان (ایرانیها) گردیدند.

تهران- خبرگزاری فرانسه:

«ایرنا» خبرگزاری جمهوری اسلامی شامگاه امروز (جمعه) تأکید کرد نیروهای

ص: ۲۰۷

انتظامی سعودی با ایجاد وضعیتی اضطراری در مکه، جوّی شبیه حکومت نظامی برقرار ساختند تا جلوی تظاهرات عظیم زائران ایرانی را بگیرند.

رسانه‌های رسمی ایران قبلًا خبر از ممنوعیت این تظاهرات سنتی با نام «برائت از مشرکین» توسط مقامات عربستان، داده بودند.

این رسانه‌ها تأکید کرده بودند که این تصمیم با وعده‌های دولت سعودی مغایرت داشته است.

تلویزیون سعودی در شامگاه، تصاویری از مکه رانشان می‌داد که در آن هزاران زائر سرگرم بجا آوردن مراسم بودند و مجری نیز اعلام نکرد برنامه زنده است یا از آرشیو بیرون کشیده‌اند.

از سوی دیگر «ایرنا» متن پیام رهبر را که می‌بایست در جریان تظاهرات خوانده می‌شد، قرائت کرد.

در این متن رهبر اسلامی ایران بار دیگر از مسلمانان جهان خواسته است برای رویارویی با جبهه ضد اسلامی قدرتهای امپریالیستی، متحد شوند.

تهران- خبرگزاری فرانسه:

در پی ممنوعیت تظاهرات زائران ایرانی در مکه توسط مقامات عربستان سعودی، شب گذشته (پنجشنبه شب) ایران رسماً به این کشور اعتراض کرد.

«ایرنا» خبرگزاری جمهوری اسلامی نوشت: در همین رابطه معاون وزارت خارجه ایران شب هنگام سفیر عربستان در تهران را احضار و اعتراض ایران را در پی این ممنوعیت به اطلاع وی رساند.

دیپلمات سعودی خاطرنشان ساخت این اعتراض را به دولت متبوع خود ابلاغ خواهد کرد. رسانه‌های جمعی ایران قبلًا در ریاض اعلام کرده بودند که عربستان علی‌رغم وعده‌هایی که داده بود، جلوی تظاهرات سنتی برائت از مشرکین را گرفته است.

خبرگزاری جمهوری اسلامی تأکید کرده بود که نیروهای انتظامی سعودی در

ص: ۲۰۸

مکه وضعی مشابه حکومت نظامی برقرار کرده تا جلوی این تظاهرات را بگیرند.

در ریاض مقامات سعودی هیچ واکنشی نسبت به اظهارات رسانه‌های ایران نشان نداده و رسانه‌های سعودی سکوت را در این مورد پیش گرفته‌اند.

تهران- خبرگزاری آلمان:

در پی ممانعت عربستان از برگزاری یک راهپیمایی ضد غربی که برای روز پنجشنبه و در جریان مراسم سالانه حج مسلمانان در مکه برنامه‌ریزی شده بود، دولت ایران به آن کشور اعتراض کرد.

به گفته خبرگزاری رسمی ایران «ایرنا»، علی محمد بشارتی قائم مقام وزارت خارجه با احضار سفیر عربستان اعتراض شدید تهران به این عمل را به اطلاع وی رساند.

به گفته «ایرنا» نیروهای امنیتی و پلیس سعودی مانع از برگزاری راهپیمایی معروف «برائت از مشرکین» توسط زائرین ایرانی شدند.

خبرگزاری فرانسه: تجمع حجاج ایرانی در مکه بعد از ظهر جمعه انجام می‌شود

جده- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۷/ ۳/ ۱۳۷۲

«محمد جعفر» سرکنسول ایران در جده اظهار داشت مقامات عربستان سعودی به حجاج ایرانی اجازه دادند در بعد از ظهر امروز (جمعه) در مکه تجمع کنند.

«محمد جعفر» خاطرنشان کرد تجمع در مقابل بعثه صورت خواهد گرفت.

خبرگزاری فرانسه: گردهمایی روز جمعه زائران شیعه ایرانی در مکه برگزار نشد

جده- خبرگزاری فرانسه- ۸/ ۳/ ۱۳۷۲

به گزارش خبرنگار خبرگزاری فرانسه، گردهمایی زائران شیعه ایرانی در مکه واقع در غرب عربستان، که زمان برگزاری آن بعد از ظهر روز گذشته (جمعه) اعلام شده بود، برگزار نشد.

ص: ۲۰۹

خبرنگار مذکور تصریح کرد تعدادی از زائران ایرانی که تعداد آنان بر اساس آمار رسمی ۱۱۶۰۰۰ تن اعلام شده است، بیهوده سعی کردند یک راهپیمایی در مقابل مقر هیأت حج ایران در مکه ترتیب دهند، اما هیچ گردهمایی توسط آنان برگزار نشد.

محمد جعفر، سرکنسول سفارت ایران در جده، پیش از این اظهار داشت:

عربستان در پی ممنوع کردن تظاهراتی که برای پنجشنبه پیش‌بینی شده بود، اجازه برگزاری یک گردهمایی در بعداز ظهر روز جمعه در مکه را برای زائران ایرانی صادر کرد.

به گفته مقام مذکور موافقت عربستان «فقط در مورد برگزاری یک گردهمایی» بوده است و برگزاری یک راهپیمایی در آن پیش بینی نشده بود.

بررسی خبرگزاری فرانسه درباره دورنمای عادی شدن روابط تهران و ریاض

منامه- خبرگزاری فرانسه- ۱۳/ ۳/ ۱۳۷۲

روند عادی شدن روابط میان عربستان سعودی و ایران که با سفر اخیر وزیر امور خارجه این کشور به ریاض آغاز شده بود، روز چهارشنبه این هفته بر اثر تجدید یک مشاجره دیرین بر سر برگزاری «تظاهرات برائت از مشرکین» در مراسم حج در بوته آزمایش سختی قرار گرفت.

برگزاری این تظاهرات روز پنجشنبه گذشته از سوی مقامات سعودی ممنوع اعلام شد؛ زیرا آنان معتقد بودند این مراسم جنبه سیاسی به خود می‌گیرد بویژه این‌که مورد نظر چند تن از علمای سعودی بویژه شیخ عبدالعزیز بن باز بالاترین مقام مذهبی در عربستان سعودی و نیز اعضای مجمع علما بالاترین مرجع مذهبی در این کشور، با استناد به آیه‌های قرآن توضیح دادند، تظاهرات مورد نظر ایران یک «بدعت بیگانه از اسلام» است.

آنان معتقدند مراسم حج باید در امنیت و آرامش و به دور از غرضهای سیاسی

ص: ۲۱۰

برگزار شود.

قابل ذکر است که خبرگزاری رویتر از نیکوزیا نیز ضمن پخش خبر مشابهی به نقل از خبرگزاری جمهوری اسلامی نوشت: ایران می‌گوید، پلیس ضد شورش عربستان سعودی که از حمایت زره‌پوشهای نظامی برخوردار بود، پنجشنبه محل استقرار هیأت ایرانی در مکه را محاصره کرده است.

گزارش خبرگزاری فرانسه درباره برگزاری مراسم برائت از مشرکین در منی

تهران- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۱۲/ ۴/ ۱۳۷۲

خبرگزاری ایران (ایرنا) روز چهارشنبه اعلام کرد که زائران ایرانی سه‌شنبه شب بالاخره موفق شدند تظاهرات ضد آمریکایی و ضد اسرائیلی را در مکه برگزار کنند و این تظاهرات مقامات سعودی را غافلگیر کرد. ریاض روز پنجشنبه از برپایی این تظاهرات ممانعت بعمل آورده بود.

«ایرنا» تأکید کرد «دهها هزار زائر» ایرانی که برای برپایی اجتماعی به منظور بزرگداشت چهارمین سالگرد ارتحال امام خمینی- ره- در مِنی واقع در نزدیکی مکه مجوز گرفته بودند، در آخرین لحظات تصمیم گرفتند این اجتماع را به تظاهرات «برائت از مشرکین» تبدیل کنند.

تظاهر کنندگان در این تظاهرات «نفرت خود را از دشمنان اسلام به رهبری آمریکا؛ «شیطان بزرگ» فریاد زدند.

«ایرنا» با اعلام این مطلب که مقامات سعودی غافلگیر شده بودند و این امکان را نداشتند که به موقع واکنشی نشان دهند، تصریح کرد: به محض انتشار خبر برپایی تظاهرات، تعداد قابل توجهی از نیروهای ضد شورش سعودی در اطراف محل اجتماع ایرانیان در مِنی مستقر شدند.

آسوشیتدپرس نیز گزارشی به نقل از «ایرنا» در مورد برگزاری مراسم «برائت از مشرکین» در مِنی مخابره کرده است.

ص: ۲۱۱

بازتاب بیانیه وزارت امور خارجه ایران در فرانس پرس

تهران- خبر گزاری فرانسه- ۸/ ۳/ ۱۳۷۲

وزارت امور خارجه ایران امروز (شنبه) رسماً امتناع عربستان از صدور اجازه برگزاری تظاهرات بزرگ زائران ایرانی در مکه- که قرار بود روز پنجشنبه برگزار شود- را محکوم کرد. وزارت امور خارجه ایران طی بیانیه‌ای که در تهران انتشار یافت و مطبوعات ایران نیز آن را به چاپ رساندند، اظهار داشت که «دولت عربستان زیر فشار آمریکا تظاهرات زائران ایرانی را ممنوع کرد».

در این بیانیه آمده است: «ایران امتناع مقامات عربستان در این مورد را محکوم می‌کند و متأسف است که زائران امسال نتوانستند در نزدیکی خانه خدا، نسل‌کشی مسلمانان بوسنی و هرزگوین توسط استکبار جهانی و جنایات صهیونیستها علیه فلسطینیها را تقبیح کنند».

رسانه‌های گروهی رسمی ایران روز پنجشنبه اعلام کردند: ریاض برخلاف وعده‌های خود برگزاری تظاهرات «برائت از مشرکین» را که هرسال توسط زائران ایرانی انجام می‌شد، ممنوع اعلام کرد. قرار بود این گردهمایی در مقابل مقر حجاج ایرانی که به فاصله کمی از کعبه قرار دارد، انجام شود.

مقامات عربستان هنوز نسبت به اخبار مربوط به ممنوعیت تظاهرات مذکور واکنشی نشان نداده‌اند.

روحانیت و همچنین رسانه‌های گروهی ایران امتناع عربستان از صدور اجازه برگزاری تظاهرات «برائت از مشرکین» توسط زائران ایرانی را تقبیح کردند.

عربستان با «اقدام خلاف اسلام!» در مکه مخالفت می‌کند

ریاض- خبر گزاری فرانسه- ۸/ ۳/ ۱۳۷۲

ص: ۲۱۲

عربستان امروز (شنبه) در یک هشدار جدید خطاب به ایران، تصدیق کرد که مانع آن شده است که زائران ایرانی روز پنجشنبه تظاهراتی در مکه انجام دهند و مجدداً اظهار داشت این کشور اکیداً با هر عمل خلاف اسلام (!) در اماکن مقدسه مسلمانان مخالف است.

به گزارش خبرگزاری رسمی عربستان (سپا) یک سخنگوی رسمی این کشور گفت:

«عربستان هرگز در این مورد از خود تحمل و بردباری نشان نخواهد داد و به هیچکس اجازه نخواهد داد مرتکب اعمال خلاف اسلام یا اعمالی که به امنیت کشور صدمه می‌زند، بشود».

این نخستین واکنش عربستان نسبت به اظهارات تهران در مورد ممنوع اعلام شدن تظاهرات ایرانیان در مکه توسط مقامات عربستان است.

سخنگوی مذکور افزود: «دولت به شدت با هرگونه گردهمایی یا تظاهرات یا شعار دادن بویژه در ایام حج در مکه، که صدها هزار مسلمان سرگرم انجام وظایف مذهبی خود هستند، مخالف است».

رسانه‌های گروهی ایران گزارش دادند: ریاض «بر خلاف وعده‌های خود» تظاهرات زائران ایرانی را که قرار بود روز پنجشنبه در مکه انجام شود، ممنوع کرد و تهران نیز رسماً به ریاض اعتراض نمود.

رویتر: ایران برای حج سال آینده تظاهرات سیاسی در نظر گرفته است

نیکوزیا- خبرگزاری رویتر- ۱۸/ ۲/ ۱۳۷۲

ایران که در طول مراسم حج سالیانه در مکه، با عربستان سعودی بر سر برگزاری راهپیماییهای ضد آمریکایی آشکارا اختلاف پیدا کرد، روز جمعه گفت که تظاهرات سیاسی مشابهی را برای حج سال آینده در نظر گرفته است.

رادیو تهران از آیهًْاللَّه علی خامنه‌ای رهبر ایران نقل کرد: حج بدون مسائل

ص: ۲۱۳

وحدت مسلمانان و بسیج کردن دنیای اسلام و افکار عمومی آن علیه کفر و استکبار جهانی حج کاملی نیست.

ایران با ۱۱۵ هزار زائر یکی از بزرگترین گروهها را در مراسم حج که به گفته مقامات سعودی یک آداب صرفاً معنوی و به دور از مسائل سیاسی است، در میان کشورهای خارجی تشکیل می‌داد.

پلیس سعودی در تاریخ ۲۷ مه محل استقرار حجاج ایرانی را در مکه تحت محاصره قرارداد و مانع از برگزاری یک راهپیمایی طرح‌ریزی شده گردید.

ایرانیان در حالی که فریادهای «مرگ بر آمریکا» سر داده بودند، در محوطه چادر خود در منی واقع در خارج از شهر مکه پس از خاتمه آداب اصلی حج دست به راهپیمایی زدند.

گزارش رویتر از مراسم حج

دوبی- خبرگزاری رویتر- ۱۰/ ۳/ ۱۳۷۲

حدود دو میلیون مسلمان روز یکشنبه در اوج مراسم سالانه حج در کوه عرفات اجتماع کردند، در حالی که اغلب از جنگ لفظی بین ایران و خدام سعودی، مقدس‌ترین اماکن اسلامی بی‌اطلاع بودند.

زائران گفتند که اکثریت وسیعی از آنها ظاهراً هیچ چیز از جنگ لفظی که پس از ممانعت عربستان سعودی محافظه‌کار از برگزاری اجتماع ضد غربی زائران ایرانی در روز پنجشنبه شروع شد، نمی‌دانند.

زائران گفتند: نیروهای امنیتی سعودی روز پنجشنبه در عملیاتی که به قدری دقیق اجرا شد که کمتر کسی در مکه متوجه گشت ستاد حج ایران در حومه مکه را محاصره کردند تا از این اجتماع جلوگیری کنند.

این موجب انتقاد شدید حکام شیعه ایران شد که از زمان درگیریهای خونین سال ۱۹۸۷ زائران ایرانی و نیروهای امنیتی سعودی که بیش از ۴۰۰ کشته در مرکز مکه در

ص: ۲۱۴

جای گذارد، بی‌سابقه بوده است.

علی رغم این برخوردهای لفظی، ۱۲۰ هزار زائر ایرانی آرام مانده‌اند، اما رادیو تهران گفت: دانشجویان دانشگاه تهران روز پنجشنبه با برگزاری تظاهراتی در محوطه دانشگاه، این ممنوعیت سعودی را محکوم کردند و در بیانیه‌ای گفتند که این اقدام عربستان منجر به هیچ چیز مگر تشتت و اختلاف میان مسلمانان نخواهد شد.

گزارش رویتر از رفع محاصره بعثه مقام معظم رهبری در مکه مکرمه

نیکوزیا- خبرگزاری رویتر- ۱۵/ ۳/ ۱۳۷۲

ایران روز جمعه اعلام کرد پلیس ضد شورش سعودی خودروهای زرهی را که در اطراف مقر نمایندگی ایران در مکه مستقر کرده بود، نیمه شب پنجشنبه عقب رانده است، اما این منطقه کماکان تحت نظر قرار دارد.

ایران می‌گوید که محاصره ساختمان مقر نمایندگی بیش از این در روز پنجشنبه و هنگامی که سعودیها احتمال یک تظاهرات را می‌دادند، آغاز شده بود.

«ایرنا» خبرگزاری رسمی ایران گفت که محاصره اکنون پایان یافته، اما پلیس سعودی همچنان با استفاده از دو دوربین تلویزیون مدار بسته منطقه را زیر نظر دارد.

بازتاب نامه جوابیه رهبر معظم انقلاب اسلامی به حجهٔالاسلام ری شهری در رویتر

نیکوزیا- خبرگزاری رویتر- ۸/ ۳/ ۱۳۷۲

آیهٔاللّٰه علی خامنه‌ای رهبر روحانی جمهوری اسلامی ایران امروز (شنبه) در نامه‌ای عربستان سعودی را به دلیل جلوگیری از برگزاری یک گردهمایی سیاسی در جریان مراسم حج به شدت مورد حمله قرار داد و گفت: مسلمانان حق دارند عقاید خود را ابراز کنند.

خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از نامه آیهٔاللّٰه خامنه‌ای خطاب به محمد محمدی ری‌شهری نماینده وی در مکه گفت: این اقدام شدید غیر مسؤولانه و فاقد منطق

ص: ۲۱۵

دولت عربستان مایه شگفت و اسفناك است.

ایران گفت: پلیس ضد شورش سعودی روز پنجشنبه با پشتیبانی خودروهای زرهی و هلی کوپتر برای ممانعت از برگزاری تظاهرات برائت از مشرکین به وسیله حجاج ایرانی به واقع وضعیت محاصره را در اطراف مقر حج ایران در مکه پدید آورد.

عربستان سعودی غالباً بر ضد هرج و مرج سیاسی در مدت برگزاری مراسم حج که روز شنبه با گردهمایی بیش از دو میلیون مسلمان از سراسر جهان در کوه عرفات به اوج خود رسید هشدار داده است.

آیهٔاللَّه خامنه‌ای گفت: دولت سعودی حق ممنوع ساختن این مراسم را که نشان مشخص آن شعارهای ضد آمریکایی و ضد اسرائیلی است، ندارد.

گزارش رادیو آمریکا از پایان یافتن مراسم حج

بخش فارسی رادیو آمریکا- ساعت ۳۰/ ۲۱- ۱۱/ ۳/ ۱۳۷۲

مراسم حج و زیارت زائران از مقدس‌ترین اماکن اسلامی در اواخر هفته به پایان رسید و هم‌اکنون زائران مسلمان در جشنهای ۳ روزه بزرگداشت عید قربان شرکت دارند.

در سالهای گذشته مراسم حج به سبب درگیریهای خشونت‌بار نیروهای انتظامی عربستان سعودی، با تظاهرات ضد آمریکایی زائران ایرانی مختل می‌شد. تهران امسال نیز خواستار برپایی چنین تظاهراتی بود و دولت عربستان سعودی را به سبب عدم صدور اجازه برپایی تظاهرات به شدت تقبیح کرد.

عربستان سعودی می گوید: ایران چنین حقی ندارد و ریاض برپایی هرگونه تظاهرات سیاسی در دوران حج را ممنوع اعلام کرده است. ایران در پی مراسم حج سال ۱۹۸۷ که در آن راهپیمایی‌های ضد غرب در مکه منجر به شورشی شد که در آن بیش از ۴۰۰ زائر که اکثراً ایرانی بودند در زد و خورد با نیروهای امنیتی سعودی کشته شدند، شرکت در مراسم حج را به مدت ۳ سال تحریم کرد. شرکت کنندگان در مناسک حج در

ص: ۲۱۶

سالهای اخیر شاهد حوادث رقت انگیزی بوده‌اند. سه سال قبل به سبب فروریزی راه خروجی تونل در نزدیکی حرم به علت وحشت زائران در حدود ۱۵۰۰ تن به قتل رسیدند. سال بعد به سبب سقوط هواپیمای حامل زائران نیجریه‌ای که اندکی پس از برخاستن از فرودگاه جده روی داد بیش از ۲۶۰ نفر جان خود را از دست دادند.

مراسم امسال بدون حادثه عمده‌ای برگزار شد، امسال مباحث مورد نظر مسلمانان عمدتاً پیرامون مسائل مسلمانان در بوسنی و در سرزمینهای اشغالی اسرائیل دور می‌زد.

گزارش خبرگزاری ایتالیا از تفسیر صدای جمهوری اسلامی ایران در مورد برائت از مشرکین

رم- خبرگزاری جمهوری اسلامی- ۱۲/ ۳/ ۱۳۷۲

خبرگزاری ایتالیا روز چهارشنبه طی گزارشی، تفسیر صدای جمهوری اسلامی ایران درباره تظاهرات مکه را منعکس کرد.

به گزارش خبرگزاری ایتالیا (انسا) تفسیر صدای جمهوری اسلامی ایران در این مورد خشن‌ترین واکنش ایران علیه ریاض در پی از سرگیری روابط دو کشور تا کنون بوده است.

«انسا» با نقل این مطلب از تفسیر یاد شده، مبنی بر این که پادشاه عربستان دست‌نشانده استعمار است، می‌افزاید: تظاهرات پیروان [امام خمینی- ره- در مراسم حج در واقع تظاهرات اصول‌گرایانی است که شعارهای خود را عملًا علیه اسرائیل و آمریکا متمرکز کرده بودند.

بر پایه این گزارش، سنی‌ها و در رأس آنها ریاض همیشه با این تظاهرات مخالفت می‌کنند.

گزارش رادیو هلند از اوضاع شهر مکه

رادیو هلند- ساعت ۲۰- ۷/ ۲/ ۱۳۷۲

گزارشهای رسیده از مکه حاکیست اماکن مقدس این شهر دیشب وضعیت

ص: ۲۱۷

متشنجی داشت که تا حدود زیادی شبیه به حکومت نظامی بود. تعداد زیادی از افراد پلیس عربستان اقدام به ایجاد موانع و استفاده از تانك و سلاحهای واكنش سریع نمودند تا از برگزاری تظاهرات توسط حجاج ایرانی جلوگیری كنند.

نیروهای امنیتی بازرگانان را وادار كردند مغازه‌ها را تعطیل كنند و ساكنین خانه‌ها را نیز وادار به ماندن در خانه‌هایشان نمودند. در این حال چند هلی‌كوپتر برای نظارت بر عمل متفرق كردن تظاهركنندگان ایرانی در فضای مكه به پرواز درآمدند.

دولت عربستان سعودی در رابطه با این رویدادها اظهار نظر رسمی ننموده است، اما مقامات این كشور تنها به این نكته اشاره كردند كه دولت عربستان به حجاج ایرانی اجازه برگزاری تظاهرات ندادند؛ زیرا به نظر آنها این تظاهرات با مناسك حج به عنوان یك فریضه مذهبی، منافات دارد.

قابل ذكر است تعداد ایرانیانی كه امسال مناسك حج را انجام می‌دهند حدود ۱۲۰ هزار نفر بالغ گردیده است و به موجب سنت‌های قدیمی شیعیان ایران، حجاج ایرانی برای رسوایی كافران علاقمند به انجام این تظاهرات هستند.

برگزاری این تظاهرات توسط حجاج ایرانی این فرصت را می‌دهد تا مواضع سیاسی خود را از جمله ستایش از جمهوری اسلامی ایران و سردادن شعارهایی علیه آمریكا و دیگر رژیمهای اسلامی طرفدار آن ابراز دارند. از این رو این تظاهرات در پایان منجر به آشوبگری دسته جمعی می‌شود كه مستلزم دخالت نیروهای امنیتی برای متوقف كردن آن با توسل به زور می‌گردد.

در سال ۱۹۸۷ رویدادهای مشابهی صورت گرفت كه منجر به بروز حوادث خونین شد و باعث قطع روابط دیپلماتیك بین عربستان سعودی و ایران گردید.

ایرانیان پس از آن تاریخ به مدت سه سال پی‌درپی نتوانستند مناسك حج را انجام دهند. پس از اینكه روابط دیپلماتیك میان دو كشور از سر گرفته شد مقامات سعودی طی دو سال گذشته به حجاج ایرانی اجازه دادند تظاهرات سنتی خود را مشروط بر اینكه محل آن توسط مقامات امنیتی تعیین و زیر نظر آنها باشد انجام دهند.

ص: ۲۱۸

ناظران بیم آن دارند که رویدادهای ناشی از بحران فعلی تلاشهای آشتی و نزدیکی اخیر دکتر ولایتی وزیر امور خارجه ایران را با شکست مواجه سازد.

ولایتی دیروز سفر خود به کشورهای خلیج (فارس) را پایان داد و اعلام کرد ایران مایل است دوران تازه‌ای از روابط با این کشور را آغاز کند.

اکنون این سؤال مطرح می‌باشد که آیا رویدادهای مکه باعث خواهد شد این دوران آلوده شود؟

فصل چهارم: دیدارها

همراه با امیرالحاج

ص: ۲۱۹

ص: ۲۲۰

ص: ۲۲۱

پس از استقرار نماینده ولیّ فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در عربستان، در برخی از روزها و نیز در مناسبتهای مختلف جمع‌هایی از زائران در محل بعثه مقام معظم رهبری با ایشان دیدار می‌کنند (امسال این دیدارها در مدینه در فندق‌الدخیل و در مکه در ساختمان جُفالی انجام می‌شد).

در این دیدارها غالباً افزون بر سخنرانی ایشان و ارائه رهنمودها در جهت هر چه بهتر برگزار شدن مراسم حج و بهره‌گیری شایسته از معنویت این دیار قدس، عالمان بزرگواری نیز با سخنرانی زائران را به وظایف اسلامی، معنوی و انقلابی آشنا می‌سازند. گزارشهای کوتاهی از این دیدارها را در اینجا می‌آوریم:

مراسم استقبال (۲۰/ ۲/ ۷۲)

درست یک هفته پس از آغاز اولین پرواز زائران خانه خدا، حضرت حجهٔ‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری، نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی همراه با تنی چند از شخصیتهای دینی و سیاسی کشورمان وارد شهر رسول‌اللَّه- ص-؛ مدینه منوره شدند. در جریان ورود ایشان به فرودگاه مدینه منوره، تعدادی از مسؤولان بعثه به همراه گروهی از مهمانان، در فرودگاه از ایشان استقبال

ص: ۲۲۲

کردنـد. از طرف دیگر، تعـداد زیـادی از کاروانهای حجاج از حـدود ساعت ۹ بامـداد در کنار ساختمان بعثه برای اسـتقبال ازایشان اجتماع کرده بودند. اما متأسـفانه به دلیل سـختگیری مسؤولان عربسـتان در جریان ورود ایشان، حضور نماینده مقام معظم رهبری در میـان مردم با تأخیر، در ساعت ۳۰/ ۱۱ صورت گرفت؛ این سـختگیری برای بازرسی اثاثیه ایشان و همراهان بود، زمانی که علی‌رغم موافقت با عدم بازرسی مجدداً تصمیم به بازرسی گرفتند، ایشان تهدید کردند که در این صورت به ایران باز خواهند گشت؛ و آنها از بازرسی خودداری کردند.

زائران علی‌رغم تحمل نزدیک به دو ساعت هوای گرم، با شور و شـعف و شـعارهایی نظیر «صل علی محمد، یار امام خوش آمد» از ایشان اسـتقبال کردنـد. در مراسم کوتاهی که در فاصـله ساعت ۳۵/ ۱۱ تـا ساعت ۱۲ برقرار بود، پس از تلاـوت آیـاتی از کلام‌اللَّه مجید، حجهٔ‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری برای حاضران سخنرانی کردند.

ایشان در بخشـی از سـخنان خود فرمودند: شـما زائران در سـرزمین وحی، سـرزمین پیامبر خدا، سرزمین تاریخ اسلام، محل شهادتها، جنگهـا، مقاومتهـا، پیروزیهـا و سـرزمینی که بر اسـاس روایات متواتر، بقیـهٔ‌اللَّه‌اعظم روحی له الفـدا از اینجا قیام خود را آغاز خواهد کرد، گردآمده‌اید، سپس حجاج را به رعایت تقوا و پرهیزکاری دعوت کرده و گفتند:

شما زائران در برابر رسول‌خـدا ص- و ائمه هدی- علیهم‌السـلام- هستید و آنها ناظر اعمال شـما هسـتند، مواظب و مراقب باشـید که روح مطهر رسول‌اللَّه- ص- از ما نرنجد.

نماینده مقام معظم رهبری خطاب به زائران خانه خدا گفتند:

تکلیـف بزرگی بر گردن شــماست، نبایـد کـاری کنیـد کـه حرمـت زائر ایرانی زیر سؤال برود. مـا بایـد عزت اسـلام را محفـوظ و جمهوری اسـلامی را سـربلند نگهداریم و تک تک ما در نمازهای جماعتی که برادران اهل سنت بر پا می‌دارند. حضور پیدا کنیم و تمام اعمال ما بر اساس وحدت و اخوّت باشد و باید بدانیم کارهایی که سبب تفرقه باشد

ص: ۲۲۳

حرام است.

ایشان با توصیه زائران ایرانی به رعایت نظم و انضباط و نزاکت، اظهار امیدواری کردند که سفر حجاج خانه خدا، مبارک و از نظر خودسازی و تکامل معنوی پربار باشد.

(تصویر شماره ۹)

بازدید از ستاد حج مدینه

حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در سوّمین روز ورود به مدینه منوّره بخشهای مختلف ستاد حج را مورد بازدید قرار داد.

در جریان این بازدید مسؤولان هر بخش در ستاد حج مدینه منوّره گزارشی از فعالیت‌های انجام شده را در جهت تأمین رفاه و آسایش زائران بیت‌اللّه‌الحرام ارائه کردند سپس نماینده ولی فقیه به هنگام بازدید از ستاد حج رهنمودهایی را به مسؤولان این ستاد ارائه فرمودند، و پس از بازدید در گفتگویی کوتاه ضمن ابراز رضایت از اقدامات ستاد اظهار داشتند:

کارهای ستاد حج امسال نسبت به سال گذشته خیلی بهتر شده است؛ بخصوص در زمینه تهیه مسکن زائران بیت‌اللّه‌الحرام در مدینه منوّره امسال خیلی بهتر از سال گذشته تلاش شده است. بطوری که در رابطه با مسکن و تدارکات، ما امسال هیچگونه مشکلی نداریم.

در جریان این بازدید رئیس سازمان حج و زیارت و سفیر جمهوری اسلامی ایران در عربستان نیز حضور داشتند.

نماینده ولی فقیه با حضور در جمع کارکنان هیأت پزشکی حج جمهوری اسلامی ایران در بیمارستان مجهز ایرانیان، از نزدیک کیفیت اجرای امور در این مرکز را مورد رسیدگی قرارداد. در این بازدید که بیش از سه ساعت بطول انجامید حجهٔالاسلام

ص: ۲۲۴

والمسلمین ری‌شهری موفّقیت آنان را در ارائه هر چه بیشتر و بهتر فعالیت‌های خدمات رسانی به حجاج بیت‌اللَّه الحرام آرزو کرد، و حسن عمل و برخورد مناسب اعضای هیأت پزشکی با بیماران؛ بویژه بیماران خارجی را قابل تقدیر خواند. (تصویر شماره ۱۰)

دیدار هیأت پزشکی

نمایندگان هیأت پزشکی به سرپرستی آقای دکتر صدر در روز سه شنبه ۲۱/ ۲/ ۷۲ به حضور نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی رسیدند. ابتدا دکتر صدر ضمن خیر مقدم گزارش مبسوطی را به استحضار رساندند. ایشان در بخشی از گزارش خود اظهار داشتند: امسال ۱۴۶ پزشک در قالب تخصص قلب، داخلی، جراحی (عمومی، استخوان، گوش، حلق، بینی و ...) در این هیأت خدمت می‌کنند که حدود ۶۰ نفر آنها در مدینه مستقر هستند و تاکنون حدود ۹۰۰ مراجعه کننده داشته‌اند که ۱۴۸ نفر آنها در بیمارستان بستری شده‌اند، و الحمدللَّه تعداد مراجعات در مقایسه با زمان مشابه سال گذشته بسیار کمتر است. ایشان در ادامه سخنانشان خاطرنشان کردند که:

زایمان تا حال حاضر نداشته‌ایم، همچنین فوتی وجود نداشته است. ۵۶ عمل جراحی انجام شده که در یک مورد، شخصی با سرطان پیشرفته عمل جراحی شده است. آقای صدر با پاسخ به این سئوال که این شخص چطور اجازه ورود پیدا کرده اظهار داشتند: با انجام یکسری معاینات معلوم شد با زدن مُهر یکی از خویشاوندان این کار انجام شده است.

سپس حجةالاسلام والمسلمین ری‌شهری نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی از زحمات پزشکان متعهد بخصوص آقای دکتر صدر که سه سال متوالی توفیق حضور داشته و در کار خود موفّق بوده تشکر کردند و برای سلامتی و موفقیت این گروه دعا کردند. (تصویر شماره ۱۱)

نخستین دیدار زائران ایرانی با حجةالاسلام والمسلمین محمدی ری‌شهری

ص:۲۲۵

صدها تن از زائران بیت‌اللَّه الحرام که در مدینه منوّره بسر می‌بردند، عصر روز سه شنبه ۲۱/ ۲/ ۷۲ در محل بعثه مقام معظم رهبری با حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند.

در این دیدار که با تلاوت آیاتی چند از کلام‌اللَّه مجید آغاز شد یکی از مداحان اهل بیت عصمت و طهارت- ع- در مناقب و عظمت رسول گرامی اسلام و ائمه معصومین- علیهم‌السلام- به مداحی پرداخت و سپس آیت‌اللَّه امینی نایب رئیس محترم مجلس خبرگان سخنانی را ایراد کرد. وی در سخنان خود به موقعیت حساس و ممتاز زائران ایرانی اشاره کرد و خطاب به آنان گفت:

شما سفیران اسلام و انقلاب هستید لذا رفتار و اعمال شما باید زیبنده ملت بزرگ و مسلمان ایران و نظام جمهوری اسلامی باشد.

آیت‌اللَّه امینی در این زمینه علاقه عمیق مسلمانان جهان به انقلاب اسلامی ایران را دلیلی بر ضرورت توجّه جدّی زائران به ارائه شخصیّتی نمونه و برجسته از خود، توصیف کرد و گفت:

انقلاب ایران، انقلابی اسلامی است و نظام سیاسی تشیع بر ایران حاکم است، لذا این مسؤولیت سنگینی را متوجه زائران می‌نماید که با اعمال شایسته و برازنده اسلام ناب محمّدی موجب خوشبینی روز افزون مسلمانان به شیعیان و مکتب پرافتخار تشیّع شوند.

آیت‌اللَّه امینی در پایان سخنانش، بر لزوم مشارکت فعال و گسترده حجاج ایرانی در مراسم نمازهای جماعت تأکید کرد و از آنان خواست تا با حضور معنوی و روحانی خود در مسجدالنبی از فرصت‌های بدست آمده برای تقرّب الهی و جلب رضایت پیامبر گرامی اسلام و ائمه معصومین- علیهم‌السلام- استفاده کنند. (تصویر شماره ۱۲)

***

کاروانهایی متشکل از شهرهای همدان، شیراز، لرستان و بوشهر بعد از ظهر روز

ص: ۲۲۶

چهارشنبه ۲۲/ ۲/ ۷۱ با حضور در بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوّره با حجت‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری دیدار کردند.

در این دیدار ابتدا آیاتی از کلام‌اللَّه مجید توسط یک قاری نمونه از ایران تلاوت شد، آنگاه چند تن از مداحان اهل‌بیت عصمت و طهارت به ذکر مصیبت و مداحی پرداختند و سپس آیهٔ‌اللَّه مظاهری درباره جایگاه رفیع نماز و عظمت شخصیت نبی‌اکرم ص- سخنان مبسوطی ایراد کرد، آیت‌اللَّه مظاهری در آغاز سخنان خود ضمن تأکید بر اهمیت اقامه نماز؛ بویژه اقامه نماز جماعت خطاب به حاضران گفت:

زائرین عزیز ایرانی باید با رفتار و کردار خود و نیز با حضور به موقع و مستمر در نمازهای جماعت در مسجدالنبی و مسجدالحرام باعث آبرو و عزّت بیشتر مسلمانان ایرانی و وحدت مسلمین شوند. وی سپس به زائرین ایرانی توصیه کرد که با دقت بیشتری به رفتارهای خود توجه داشته باشند و این نکته مهم را بخاطر بسپارند که جمع شدن خطاها و گناههای کوچک باعث تباهی حج آنان می‌شود.

دیدار جانبازان

گروه زیادی از جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی که برای انجام مناسک حج به مدینه منوّره اعزام شده‌اند، عصر روز ۵ شنبه ۲۳/ ۲/ ۷۲ در محل بعثه مقام معظم رهبری با حجهٔ‌الاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری دیدار کردند در این دیدار پس از تلاوت آیاتی از کلام‌اللَّه مجید، گروه تواشیح بقیع متشکل از قاریان برجسته جانباز به اجرای برنامه همخوانی پرداختند. سپس آیت‌اللَّه مصباح یزدی از مدرسین حوزه علمیه قم پیرامون اهمیّت مراسم حج در هدایت انسانها سخنان مبسوطی را ایراد کردند. آیت‌اللَّه مصباح یزدی در بخشی از سخنان خود با استناد به آیات شریفه قرآن مجید به بی‌اعتباری دنیا و لزوم پرداختن به بعد معنوی آن از طریق زنده کردن دلهای انسانها اشاره کرد و افزود:

ص: ۲۲۷

خداوند متعال، قرآن و پیامبر اسلام را برای آن بر ما فرستاد که دلهای مرده انسانها را زنده کند و آنها را با زندگی حقیقی و انسانی آشنا سازد. وی همچنین به بیان ارزشهای بزرگ جانبازان پرداخت و آنان را به استفاده از فرصت‌های بدست آمده در جهت اعتلای هر چه بیشتر روح و روان خود توصیه کرد.

در پایان این دیدار نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی طی سخنانی مقدم جانبازان را گرامی داشت و توجه آنان را به جایگاه رفیع جانبازان نزد رسول گرامی اسلام- ص- جلب کرد وی خطاب به جانبازان گفت:

شما هنگامی که احرام می‌بندید، نزد رسول گرامی خدا سرفراز هستید؛ زیرا نشانه‌های صداقت و ایمان را که همان ایثار اعضای بدنتان است، به همراه دارید، لذا باید ارزش جایگاه و موقعیت بلند خود را بدانید.

نماینده مقام معظم رهبری در پایان سخنانش ضمن آرزوی حجی مقبول برای جانبازان، آنان را به دعا برای پیروزی اسلام و مسلمین سفارش کرد. (تصویر شماره ۱۳)

***

براساس شیوه سودمند و هدایتگرانه همه ساله، امسال نیز بعثه‌هایی از سوی حضرات آیات عظام گلپایگانی، اراکی، سبزواری و سیستانی در ایام حج در مدینه و مکه مستقر بودند. در این بعثه‌ها به امور دینی زائران رسیدگی و به سؤالها و مشکلات فقهی آنان پاسخ داده می‌شود.

نمایندگان مراجع عظام در بعثه‌های یاد شده در مدینه منوره و مکه مکرمه در محل بعثه مقام معظم رهبری با نماینده ولی فقیه و سرپرست زائران ایرانی حضرت حجةالاسلام والمسلمین آقای محمّدی ری‌شهری دیدار کردند. در این دیدارها درباره مسائل مختلف حج و چگونگی رسیدگی به مشکلات فقهی زائران بحث و گفتگو بعمل آمد. پس از دیدار نمایندگان مراجع با نماینده ولی فقیه و سرپرست زائران ایرانی، ایشان نیز درمحلّ استقراربعثه‌های یادشده‌حضوریافته و با نمایندگان مراجع عظام دیدار کردند.

***

ص: ۲۲۸

گروهی دیگر از زائران خراسانی، یزدی و خوزستانی در بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوّره در روز جمعه ۲۴ / ۲ / ۷۲ با حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند.

در این دیدار ابتدا پس از تلاوت آیاتی از کلام‌اللّه مجید و مداحی اهل بیت عصمت و طهارت، حجهٔالاسلام والمسلمین خوشوقت طی سخنانی خطاب به زوّار حرم نبوی- ص- گفت:

پیامبر اسلام و ائمه معصومین در زندگی خود مشکلات و مصائب زیادی را تحمّل کردند، تا انسان مطیع فرمان الهی باشد.

ایشان در این مورد افزود: بهترین ارمغانی که می‌توانیم از سفر روحانی حج کسب کنیم و با خود به وطن ببریم، این است که در طول زندگی، اطاعت از فرمان خدا داشته باشیم.

***

اعضای بعثه مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق به همراه جمعی از زائران عراقی در روز شنبه ۲۵ / ۲ / ۷۲ با نماینده مقام معظم رهبری دیدار نمودند.

آغازگر این دیدار تلاوت آیاتی از کلام‌اللّه مجید بود. سپس معاونت محترم امور بین‌الملل بعثه از فعالیتهای برادران عراقی و همکاری آنها با بعثه مقام معظم رهبری و شرکت در جلسات و کنفرانسها و اماکن دیگر تشکر نمود آنگاه مسؤول بعثه مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق، از جمهوری اسلامی ایران و ولی امر مسلمین و نماینده محترم مقام معظم رهبری به جهت فراهم آوردن امکان حضور بعثه عراق تشکر نمود و ضمن تجدید بیعت با مقام معظم رهبری آمادگی مجلس اعلا و کاروان عراقیان را برای همکاری با بعثه اعلام نمود.

پس آنگاه حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری ضمن تشکر و قدردانی از مجاهدان و فضلا و حجاج عراقی، برای آنان آرزوی حجی مقبول کردند و در بخشی از سخنان خود گفتند:

ص: ۲۲۹

مظلومیت مردم عراق حتی در بین دوستداران اهل بیت کمرنگ شده، باید علل و عوامل این امر بررسی شود در شرایط کنونی با فشاری که بر مردم عراق از سوی فرعون عراق وارد می‌شود و بخش عظیمی از آنها آواره‌اند و زیر شکنجه این جلّاد در زندانها و در شرایط بسیار ناگوار به سر می برند.

می‌بایست در حج و در مظان استجاب دعا، برای نجات این ملت مظلوم دعا نمود. وی افزود: با سیاستهایی که آمریکا در حال اجرا کردن آن است صدام را عاملی برای اجرای سیاستهای خود بکار گرفته و مانع از این می‌شود که مردم عراق سرنوشت خود را بدست گیرند.

دیدار وزیر حج عربستان با نماینده مقام معظم رهبری

آقای عبدالوهاب احمد عبدالواسع وزیر عربستان سعودی و هیأت همراه ظهر روز پنجشنبه بیست و سوّم اردیبهشت ماه با حضور در محل بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوّره با حجهٔ‌الاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی دیدار و گفتگو کرد.

در این دیدار حجهٔ‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری ضمن تشکر از حضور وزیر حج عربستان سعودی و هیأت همراه در بعثه مقام معظم رهبری، تأکید کردند که مراسم برائت از مشرکین همانطور که در سالهای گذشته بر اساس مبانی فقهی و رهنمودهای مقام معظم رهبری برگزار گردیده امسال نیز برگزار خواهد شد.

نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی اظهار امیدواری کردند، با مساعدت و همکاری مقامات مسؤول عربستان سعودی مراسم برائت از مشرکین با آرامش و به نحو مطلوب انجام خواهد شد. (تصویر شماره ۱۴)

***

در روز شنبه ۲۵/ ۲/ ۷۲ گروهی از زائران با نماینده ولی فقیه دیدار کردند در

ص: ۲۳۰

این دیدار حجةالاسلام والمسلمین مقتدایی سخنرانی کرده در بخشی از سخنان خود اظهار داشتند:

سفر حج یک سفر استثنایی است و انسان باید از این سفر معنوی و پربار به نحو احسن استفاده کند.

وی افزود: زائران ایرانی نمایندگان و سفیران جمهوری اسلامی ایران هستند، حجاج باید در این کنگره عظیم جهانی با رفتار خود ندای انقلاب اسلامی را به گوش جهانیان برسانند و ضمن ارتباط نزدیک با زائران ملتهای مختلف دست برادری و اتحاد بسوی آنان دراز کنند؛ زیرا این اتحاد پشت دشمنان اسلام را خواهد شکست.

ناطق در پایان از زائران خانه خدا خواست همچون سالهای قبل حضور پرصلابت خود را در مراسم برائت از مشرکین که در مکّه مکرمه برگزار می‌شود داشته باشند.

***

در مجمع دیدار کاروانهایی از شهرهای نیشابور، خراسان، و تهران در روز یکشنبه ۲۶/ ۲/ ۷۲ با حجةالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری پس از تلاوت آیاتی از کلام‌اللَّه مجید و مداحی اهل بیت، حجةالاسلام والمسلمین باریک‌بین، امام جمعه قزوین طی سخنانی با اشاره به حدیث نبوی «الا ان فی ایام دهرکم نفحات الافتعرضو لها» به لزوم استفاده از فرصتهای طلایی که برای انسان یا جامعه پیش می‌آید؛ بویژه برای حجاج، مطالب مبسوطی را بیان داشتند.

***

در دیدار گروهی از زائران با نماینده ولی فقیه، حجةالاسلام والمسلمین سیدعلی غیوری نماینده محترم مردم تهران در مجلس شورای اسلامی سخنرانی کردند و در بخشی از آن گفتند:

زائران را به بهره‌گیری هر چه بیشتر از فرصت به دست آمده از حضور در سرزمین وحی فراخواند. ایشان در بخشی از سخنان خود اظهار داشت:

فرصتها را غنیمت بشمارید. لحظه‌ها در این جا آن قدر باارزشند که با هیچ چیز

ص: ۲۳۱

در این عالم قابل مقایسه نیستند.

ورود نماینده مقام معظم رهبری به مکه مکرّمه

حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی سحرگاه روز سه شنبه ۲۸/ ۲/ ۷۲ وارد مکه مکرّمه شد. ایشان پس از انجام مراسم عمره تمتع در محل بعثه مقام معظم رهبری، واقع در میدان معابده در سه کیلومتری بیت‌اللَّه الحرام مستقر گردیدند.

***

جمعی دیگر از زائران بیت‌اللَّه الحرام از شهرهای تهران، قم، یزد و قزوین با حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند.

این دیدار که در تاریخ ۵/ ۳/ ۷۲ همزمان با برگزاری مراسم سالروز فاجعه خونین مکه مکرمه، انجام شد، پس از تلاوت آیاتی از کلام‌اللَّه مجید، یکی از مداحان اهل بیت- ع- به نوحه خوانی پرداخت.

سپس آیهٔ‌اللَّه مقتدایی طی سخنانی به بیان ویژگیهای حج پرداخت و گفت:

حج از ابعاد گوناگون برخوردار است. هم جنبه عبادی دارد و هم جنبه مالی، هم مانند نماز فعل دارد و هم مانند روزه ترک فعل. عنصر حج؛ اعمال ظاهری آن است و روح حج؛ توجه به خداست. در حج هم مانند نماز، آن مقدار که با توجه به خدا همراه است، مورد قبول واقع می‌شود. کسی که در حج، خدا را می‌بیند نه خانه را، به روح حج رسیده است. کسی که در سعی به عشق خدا قدم برمی‌دارد، در انتظار است که ببیند آیا خدا او را پذیرفته است یا خیر؟ در رمی جمرات، مبارزه با دشمنِ خدا را می‌بیند، رمی جمرات یعنی مبارزه با نفس اماره و هر چه انسان را از خدا باز می‌دارد.

ذبح؛ یعنی فدای تمام هستی در راه خدا، حلق هم نشانه تسلیم است و این که باید

ص: ۲۳۲

در راه خدا سر بدهیم.

آیهٔاللّه مقتدایی سپس با ذکر لزوم الگو قرار دادن پیامبر ص-، گفت:

خداونـد به پیامبر ص- و مؤمنین دسـتور می‌دهـد که حضـرت ابراهیم و اصـحابش را در انجام یک برائت تاریخی الگو سازند و این دشمنی بین مسلمانان و کفار تا زمانی که کافران ایمان بیاورند، ادامه دارد و همیشه باقی است.

آیـهٔاللّه مقتـدایی در پایان ضـمن اشاره به کلام امام امت- ره- در احیای مراسم برائت، آن را مایه ترس دشـمنان اسـلام دانست و از همگان خواست که در این مراسم الهی شرکت کنند. وی از شهدای فاجعه خونین مکه مکرمه تجلیل کرد.

این مراسم با مداحی مداحان اهل بیت- ع- و عزاداری برای شهدای فاجعه حج ۶۶ پایان یافت.

***

در دیـدار رئیس سازمـان حـج و زیـارت و مسؤولاـن طرح ذبـح، با نماینـده مقام معظم رهبری ابتـدا از چگونگی اجرای طرح قربانی گزارشـی ارائه و سـپس درباره پاره‌ای از مشـکلات اجرای این طرح گفتگو و چاره‌اندیشـی شـد. در این دیـدار آقای رضایی ضـمن تقدیر از دست اندرکاران طرح ذبح گفتند:

مسؤولین این طرح استقامت شایان تقدیری از خود نشان دادند.

سپس آقای مهندس مظاهری اظهار داشت:

از ساعت ۶ صبح تا ۷ بعـد از ظهر قربانگـاه آماده بود، ما در مجموع ۳ سـاعت برای استراحت و اوقات تلف شـده در نظر گرفتیم و ظرفیت ۱۰ ساعت را در هر ساعت ۱۵۰۰ قربانی برآورد داشتیم، و با وجود اینکه تأکید شده بود که سـهمیه را می‌توانید برای وقوف اضـطراری کنندگان در نظر بگیرید تا لیسـتها برسد، امّا عملًا لیستها به موقع نرسید. البته بعضی از کاروانها بسیار خوب عمل کردند و سرانجام تا ساعت ۲ بعدازظهر ۲۲۰۰ قربانی انجام شد و از ساعت ۲ تا ۶ بعد از ظهر ۷۳۰۰ قربانی ذبح شد و ۲۱۵۰ تای آن به تأخیر افتاد و به روز بعد موکول شد. و روز بعد بلافاصله اقدام نمودیم

ص: ۲۳۳

و حتی ۱۲۰۰ قربانی خارج از برنامه قربانی شد.

ایشان ضمن بیان مشکلات این طرح از حاضرین خصوصاً از آقایان حضرات آیات شورای محترم استفتا برای حل این مشکل چاره اندیشی کردند در پایان حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی با طرح سؤالاتی از مسؤولان طرح، و شنیدن پاسخهای آن، رهنمودهای لازم را ارائه فرمودند:

دیدار گروهی دیگر از زائران تهرانی با نماینده ولی فقیه

گروهی دیگر از زائران بیت‌اللَّه الحرام در روز سه شنبه ۴/ ۳/ ۷۲ با حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند.

در این دیدار پس از تلاوت آیاتی از کلام‌اللَّه مجید و مداحی اهل بیت عصمت و طهارت، حجهٔالاسلام شیخ حسین انصاریان به ایراد سخن پرداخت. وی ضمن بیان این مطلب که سرزمین مکه، مقدسترین، پربرکت‌ترین و با معنویت‌ترین مکانها و محل نزول وحی الهی بوده است و نزول ملائکه در آن تا روز قیامت نیز قطع نمی‌شود، گفت:

حرکت انسان در این سرزمین عبادت است و نظر کردن به کعبه، حسنات زیادی دارد و باعث آمرزش انسان است و ارزش نماز خواندن در آنجا از همه دنیا بیشتر است.

وی با اشاره به این مطلب که سفر حج، مقدمه‌ای برای دست یافتن به ایمان واقعی است، گفت:

قبل از این سفر، هر کسی باید سه سفر دیگر را انجام داده باشد که عبارتند از: سفر از «مال حرام»، سفر از «حال حرام» و سفر از «قال حرام».

حجهٔالاسلام انصاریان در پایان گفت:

این سه سفر در واقع سه برائت محسوب می‌شود که از آنها بالاتر، برائت از مشرکین است. این مسأله را سبک نگیرید، چون حکم، حکم الهی است.

ص: ۲۳۴

این دیدار با دعا و مداحی توسط مداحان اهل بیت عصمت و طهارت- علیهم‌السلام- به پایان رسید.

***

جمعی دیگر از زائران تهرانی در روز ۳/ ۳/ ۷۲ با نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند.

این دیدار که همزمان با سالروز آزادی خرمشهر، سوّم خرداد ماه صورت پذیرفت جمعی از جانبازان، آزادگان و خانواده شهدا نیز حضور داشتند.

ابتدا آیاتی از کلام‌اللّه مجید تلاوت شد، سپس حجة‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری به ایراد سخنرانی پرداخت. ایشان ضمن تشکر از حاضران و اشاره به سالروز آزادی خرمشهر، گفتند:

ما امروز در این جا جمع شده‌ایم تا خاطره عزیزان دلاوری که حماسه فتح خرمشهر را آفریدند، گرامی بداریم؛ زیرا این پیروزی عظیم، نقطه عطفی در جنگ تحمیلی به وجود آورد و سمبل مقاومت مردم ایران و پیروزی خون بر شمشیر بود. اما به نظر من در چنین روزهایی، هر چند که تجلیل از شهدا و دعا برای آنان واجب است اما این کار کافی نیست باید ببینیم چه درسی از مقاومت این عزیزان می‌توانیم بگیریم؟

حجة‌الاسلام والمسلمین ری‌شهری در بخش دیگری از سخنانشان افزودند:

رمز مقاومت رزمندگان ما، کثرت عِدّه و عُدّه نبود و در حال حاضر هم رمز مقابله با دشمنان، داشتن عده و عده نیست. هر چند قرآن می‌فرماید: «واعِدّوا لَهُمْ مااستطعتم من قوّة» اما این رمز پیروزی نیست. ما هر چه تجهیزاتمان را افزایش دهیم، قطعاً در این زمینه به پای دشمن نخواهیم رسید. اینها رمز مقاومت نیستند. رمز مقاومت همان است که رزمندگان در هنگام فتح خرمشهر داشتند، یعنی ایمان و وحدت. رمز پیروزی، یکدل بودن است و به همین دلیل، گاهی عده‌ای اندک بر عده‌ای کثیر پیروز می‌شوند. ما اگر بخواهیم در مقابل توطئه‌های استکبار بایستیم، راهی جز این نداریم که با استفاده از معنویات، خودمان را تجهیز کنیم. ایشان در ادامه به این نکته اشاره کرد که در صدر اسلام

ص: ۲۳۵

هم پیامبر گرامی اسلام به تجهیز قوای معنوی توصیه می‌کردند و بعد از جنگها خطاب به رزمندگان می‌فرمودند: آفرین بر شما که جهاد اصغر را به جای آوردید و باید خود را برای جهاد اکبر یعنی جهاد با نفس آماده کنید.

نماینده ولی فقیه در پایان خطاب به رزمندگان گفت:

شما عزیزان که برای زیارت خانه خدا آمده‌اید، فرصت بیشتری دارید و روزهای عرفات بهترین روزها برای شروع جهاد اکبر است.

شستشوی کعبه

اول ذی‌الحجه سال جاری، طبق سنت هر ساله، داخل خانه خدا با مراسم باشکوهی غبار روبی و شستشو داده شد.

در این مراسم پس از ادای نماز صبح چند هزار نفر از نیروهای نظامی عربستان سعودی با لباسهای پلنگی بتدریج وارد مسجدالحرام شدند و با ایجاد حلقه‌ای به دور خانه خدا، در همان حال که زائران در حال طواف بودند، اندک اندک این حلقه را گسترش داده و سطح لازم را برای حضور شخصیتهای مذهبی و سیاسی کشورهای اسلامی جهت غبار روبی و شستشوی خانه خدا فراهم آوردند.

دهها نفر از شخصیتهای مذهبی و سیاسی از فرصت بدست آمده استفاده کردند و به طواف خانه خدا و بوسیدن و استلام «حجرالأسود» پرداختند. سپس از پلکان مخصوص بالا رفته و وارد خانه خدا شده و در شستشوی مقدس‌ترین مکان جهان مشارکت کردند.

در این شستشوی سراسر معنوی و روحانی، حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی به همراه، رضایی سرپرست سازمان حج و زیارت و تنی چند از شخصیتهای مذهبی و سیاسی کشور شرکت داشتند.

ص: ۲۳۶

شایان ذکر است همزمان با گشوده شدن در خانه خدا فریاد اللّه اکبر هزاران هزار مسلمان زائر به آسمان بلند شد و جلوه‌ای توصیف ناشدنی به مسجدالحرام بخشید. پس آنگاه زمزمه مناجات عاشقان، فضای نورانی حرم را عطرآگین کرد که گویی جلوه‌ای از نور حق رخ نموده است.

از نکات قابل توجه این مراسم آن بود که برخلاف سال گذشته، نیروهای نظامی بدون کفش و سلاح در مسجدالحرام حضور داشتند و به نظر می‌رسید تذکرات کشورهای اسلامی بویژه جمهوری اسلامی ایران در این مورد راهگشا بوده است.

(تصویر شماره ۱۵)

***

جمعی از علما و اساتید اهل سنت و اعضای واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری در روز شنبه ۱/ ۳/ ۷۲ با حجةالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری دیدار کردند.

در این دیدار ابتدا حجةالاسلام والمسلمین ربانی از فعالیتهای واحد اهل سنت گزارشی را ارائه کرد. سپس آقای مولوی اسحاق مدنی ضمن آرزوی طول عمر برای مقام معظم رهبری اظهار داشت:

خوشبختانه امسال این واحد از مزایای بیشتری برخوردار بوده. علمای مشهور اهل سنت ایران مهمان این واحد بوده و در مجموع از جهت کیفیت خدمات چشمگیری ارائه شده و حضور حجاج اهل سنت در بعثه و فعالیتهای دیگر این واحد در رفع تهمت از ایران به بی‌اعتنایی به اهل سنت، بسیار مؤثر بوده است.

سپس حجةالاسلام والمسلمین ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی طی سخنانی از حضور علما و اندیشمندان در بعثه مقام معظم رهبری تشکر کرد.

در شرایط کنونی جهان، دشمنان اسلام به شیوه‌های مختلف بر علیه اسلام و قرآن اقدام می‌نمایند، تهاجم فرهنگی؛ چون ماجرای سلمان رشدی و حمایت استکبار از آن،

ص: ۲۳۷

از این حملات است، ملاقات سلمان رشدی با نخست وزیر انگلستان اهانت به یک میلیارد مسلمان از هر مذهبی و اعلام جنگ با اسلام و قرآن است، فجایع استکبار در بوسنی از طریق صربها ترویج فساد در مناطق مختلف جهان اسلام، از توطئه‌های دیگر بر علیه جهان اسلام است.

حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری با اشاره به تلاش عوامل استکبار برای ترویج فساد در بین مسلمانان افزود:

ما باید در این زمینه، از موسم حج استفاده کرده و به سایر برادران مسلمان هشدار دهیم و تلاش کنیم تا با اتحاد بین کلیه فرق اسلامی، دسیسه‌های دشمنان اسلام و مسلمین خنثی شود.

***

جمعی دیگر از زائران شهر خون و قیام «قم» در روز شنبه ۳۱/ ۲/ ۷۲ در محل بعثه مقام معظم رهبری حضور یافته و با حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری دیدار کردند.

در این دیدار پس از تلاوت آیاتی از کلام‌اللّٰه مجید، حجهٔالاسلام والمسلمین علی اوسطی در رابطه با غیبت امام زمان حضرت حجهٔ بن الحسن العسگری- علیه‌السلام- و شرایط نایب ایشان در دوران غیبت کبری سخنان مبسوطی را بیان کرد.

در پایان این دیدار، مداحان اهل بیت عصمت و طهارت، در سوگ شهادت مظلومانه نهمین امام معصوم خود حضرت امام جواد- ع- نوحه سرایی کردند.

***

هیأت پزشکی روز پنجشنبه ۳۰/ ۲/ ۷۲ جمهوری اسلامی ایران، با حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی دیدار و گفتگو کردند.

در این دیدار که رؤسای بیمارستان و واحدهای درمانی مکه مکرّمه، مسؤول ستاد پزشکی و تنی چند از پزشکان نیز حضور داشتند، ابتدا دکتر صدر رئیس هیأت

ص: ۲۳۸

پزشکی گزارشی از فعالیتهای هیأت پزشکی را ارائه کرد و گفت:

قرار است بزودی یک سمینار علمی توسط این هیأت برگزار شود.

سپس حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری نماینده ولی فقیه در امر حج و سرپرست حجاج ایرانی، ضمن تشکر از هیأت پزشکی و دیگر خدمتگزاران حجاج بیت‌اللَّه الحرام، اظهار امیدواری کرد که کار این هیأت فقط در انجام کار بزرگ و مهمی مثل درمان بیماران خلاصه نشود و آنها در جهت خودسازی نیز، حرکت کنند.

ایشان افزود:

اگر برادران بخواهند حرکتی در جهت سلامت معنوی بکنند، باید بدانند که در اوقات دیگر، نه این فرصت وجود دارد و نه این موقعیت و مکه مکرّمه و مدینه منوّره که مقدس‌ترین مکانها هستند.

حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری در پایان ضمن دعا برای موفّقیت خدمتگزاران حجاج و طلب پاداش از خداوند برای آنان، متذکر شدند:

کار بسیار سنگین و سخت و ثواب آن هم زیاد است. پس قصد قربت کنید که غیر از عبادات فردی، همین کار درمانی شما نیز عبادت محسوب می‌شود.

***

آقای رضایی رئیس سازمان حج و زیارت به اتفاق مسؤولان ستاد مکه پنجشنبه شب ۳۰/ ۲/ ۷۲ با نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی دیدار کردند.

در این دیدار ابتدا آقای رضایی ضمن ارائه گزارشی در مورد وضعیت زائرین در مکه مکرّمه، به حل اکثر مشکلات موجود و بر سر راه زائران اشاره کرد و گفت:

اگر هنوز مشکلی باقی است، به قوانین و وضعیت عربستان مربوط می‌شود.

وی همچنین توضیحاتی در مورد طرح جدید اثاثیه کاروانها و مسأله قربانی ارائه داد. آنگاه آقای شاپوریان مسؤول ستاد مکه طی گزارشی اظهار داشت:

بحمداللَّه مشکل مهمی در حال حاضر وجود ندارد اگر چه با توجه به محیط خاص مکه مشکلاتی بطور طبیعی وجود دارد.

ص: ۲۳۹

وی با اشاره به طرح قربانی گفت:

امسال امیدواریم بتوانیم تا حد بیست هزار قربانی را به صورت متمرکز و شرایط جدید ذبح کنیم.

آنگاه حجهٔالاسلام والمسلمین ری‌شهری ضمن ایراد سخنانی تأکید نمود که می‌بایست زائران را به سرعت به مدینه منتقل کرد و در مورد علت این کار گفت:

ما امسال عید غدیر را در مدینه منوّره برگزار می‌کنیم (۱) و می‌خواهیم انتخابات در مدینه انجام شود. از طرف دیگر وضعیت مسکن در مدینه مناسبتر است، لذا باید تا حد امکان زائران با سرعت به مدینه اعزام شوند.

نماینده مقام معظم رهبری با اشاره به مشکلات امداد در منی، طی سال گذشته، یادآور شدند که این مشکل امسال نباید وجود داشته باشد. از سوی مسؤولان توضیح داده شد که با تدابیر اتخاذ شده از جمله استفاده از بالونها به رنگهای مختلف برای زائران استانها، امید است تعداد گمشدگان به مراتب تقلیل یابد.

***

گروهی از زائران از تهران در روز جمعه ۳۰/ ۲/ ۷۲ با نماینده مقام معظم رهبری و سرپرست حجاج ایرانی در محل بعثه مکه مکرّمه دیدار کردند.

در این دیدار حجهٔالاسلام والمسلمین درّی نجف‌آبادی ضمن شکر گزاری به درگاه احدیت بخاطر این که زیارت خانه خدا و زیارت رسول‌اکرم ص- و ائمه اطهار- علیهم السلام- را نصیب کرده است، گفت:

باید این فرصت را غنیمت شمرده و قدر بدانیم و حالا- که خداوند بر ما منت نهاده و ما را به مهمانی خودش در کنار خانه‌اش پذیرفته است، برای آخرتمان، توشه مناسبی فراهم کنیم.

۱- در سال ۷۲ با جلوگیری سعودی از انجام مراسم برائت در زمان مقرّر و مسائل دیگری که بوجود آمد، از بازگشت سرپرست حجاج ایرانی به مدینه و انجام مراسم در آنجا نیز جلو گرفت، از این روی مراسم عید غدیر انجام نشد.

ص: ۲۴۰

وی ضمن مطرح کردن این نکته که حج یک عبادت فردی نیست بلکه یک سفر جمعی و سیاسی است گفت:

در حج باید مسلمانان برای دستیابی به استقلال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی برنامه‌ریزی کنند و رمز وحدت را بیابند.

حجهٔالاسلام والمسلمین درّی نجف‌آبادی افزود:

نکته دیگر حفظ شعائر الهی در حج است و یکی از شعائر بزرگ اسلامی، اعلام برائت از مشرکین است. ما باید در روز ششم ذی‌الحجه، انزجار ملّت مسلمان و برائت آنان از مشرکین را به دنیا اعلام کنیم.

وی شرکت در نمازهای جمعه و جماعات را از دیگر شعائر الهی دانست و به همه توصیه کرد که در این مراسم شرکت کنند.

***

جمعی از روحانیان، خانواده معظم شهدا، جانبازان و زائران آذربایجان شرقی روز شنبه ۱/ ۳/ ۷۲ در محل ملاقاتهای نماینده ولی فقیه با وی دیدار کردند.

در این دیدار پس از قرائت آیاتی از کلام‌اللَّه مجید، آیت‌اللَّه امامی کاشانی عضو فقهای شورای نگهبان و امام جمعه موقت تهران به ایراد سخن پرداخت: ایشان در بخشی از سخنانش در رابطه با مهمترین درخواست مؤمنین از پیشگاه خدا در ایام حج گفت:

ما در این نقطه که قرار گرفته‌ایم بهترین چیزی که از خدا باید بخواهیم و خودمان را نیز برای آن آماده کنیم، تقاضای دیدار با قطب عالم امکان، آیت عظمی و حجت کبری، ولیّ ما و عزیز ما، حضرت صاحب الزمان- عج- است.

آیت‌اللَّه امامی کاشانی سپس با ذکر این نکته که سایر ملل جهان نیز به انتظار فرج معتقد هستند، افزود:

دیگر ملتهای جهان نیز در انتظار فرج هستند ولی حساب شما از دیگر ملتها جدا است. آنها به‌ظهور فردی‌نجاتبخش اعتقاد دارند ولی ما به شخص حضرت مهدی- عج-

ص: ۲۴۱

که دارای بالاترین ارزش انسانی است، معتقدیم.

***

جمعی از روحانیون و زائران تهرانی در قالب ۱۳ کاروان در روز چهارشنبه ۲۹/ ۲/ ۷۲ با حجهٔ‌الاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی در طبقه همکف ساختمان جفّالی واقع در عزیزیه ۲ دیدار کردند.

در این دیدار آیهٔ‌اللَّه مصباح یزدی با اشاره به موقعیت ویژه حجاج در سرزمین الهی «مکه مکرمه» و با استناد به آیاتی از قرآن مجید درباره حج یادآور شد:

رشد انسان و تکامل حقیقی آن تنها در عبادت خداوند میسر می‌شود و راه سعادت با هدایت به سوی خدا همراه است. لذا بالاترین کمالات انسانیت تسلیم در برابر امر خداوند است.

وی ضمن تأکید بر اهمیت رعایت نظم توسط زائرین ایرانی یادآور شد:

شما سفیران جمهوری اسلامی در موسم حج هستید و رفتار شما باید الگوی سایر حجاج باشد.

ایشان انجام بهترین حج ابراهیمی را برای حجاج آرزو کرد و یادآور شد:

زیبنده جمهوری اسلامی ایران و ملت بزرگ آن، این است که زائرین ایرانی در انجام وظایف دینی خود پیشقدم شوند و در انجام این مهم اهتمام لازم را داشته باشند.

فصل پنجم: سمینارها و مراسم‌ها

اشاره

ص:۲۴۲

ص:۲۴۳

ص:۲۴۴

ص:۲۴۵

سمینارها

یکی از اقدامات مثبت بعثه مقام معظم رهبری در موسم حج، برگزاری چند سمینار علمی و فرهنگی درباره مسائل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جهان اسلام می‌باشد.

برگزاری این سمینارها در ایام حج، به دلیل حضور حجاج کشورهای مختلف اسلامی بسیار مغتنم بوده و از اهمیت خاصی برخوردار می‌باشد. برای برگزاری این نشستها، برنامه‌ریزی خاص از پیش از موسم حج آغاز شده و از نظر کیفیت و کمیت و نیز محتوا مورد بررسیهای دقیقی قرار می‌گیرد. در ضمن جلساتی که پیش از موسم برگزار شده، عناوین علمی قابل بحث در این نشستها مورد بررسی قرار گرفته است؛ از نظر اجرائی و تشکیلاتی، تقسیم کار برای قسمتهای مختلف واحد سمینارها، و تهیه دستورالعمل، جلسات متعددی برگزار شده است. یکی از مهمترین اجزاء این تشکیلات هیأت علمی است که مرکب از تعدادی از دانشوران معروف و به نام داخلی است.

مسؤولیت این افراد، انتخاب مقالات، سخنرانان، کنترل و هدایت کمیسیونها، تدوین قطعنامه و انتخاب اعضای هیأت رئیسه می‌باشد. مقالات رسیده توسط این اندیشمندان با دقت مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای برگزاری هر چه بهتر این سمینارها و حضور شخصیتهای علمی کشورهای خارجی، تعدادی از این افراد برای شرکت در این نشستها، توسط بعثه مقام معظم رهبری دعوت می‌شوند. دعوت این افراد با هماهنگی

ص: ۲۴۶

مجمع‌التقریب و مجمع جهانی اهل بیت- علیهم‌السلام- می‌باشد. امسال از حدود بیست کشور جهان، شخصیتهایی دعوت شدند. در موسم حج، مقالات رسیده توسّط هیأت علمی مورد ارزیابی قرار گرفته و پس از تأیید جهت عرضه در جلسات عمومی، آماده می‌شود. برخی از مقالات که فرصت ارائه آنها در جلسات عمومی نیست تکثیر شده و در اختیار حاضران و علاقمندان قرار می گیرد. علاوه بر انتشار کل مقالات در زمان برگزاری هر سمینار، خلاصه مقالات به زبانهای مختلف ترجمه شده و در اختیار شرکت کنندگان قرار می گیرد.

امسال برنامه‌ریزی تفصیلی تنها برای سمینار «حج» و «تقریب» صورت گرفت.

بقیه سمینارها که در ادامه گزارش آنها خواهد آمد، در حدّ سخنرانی شخصیتهای مدعو برگزار شد. تفاوت برگزاری این سمینار با سال گذشته، در آن بود که در سال ۷۱ دو سمینار مختلف یکی با نام «سمینار بین‌المللی حج» و دیگری با نام «اجلاس مجمع‌التقریب بین المذاهب الاسلامیه» برگزار شد. اما امسال این دو سمینار در یکدیگر ادغام شده و با نام سمینار «ندوهٔ الحج و التقریب» برگزار شد.

فهرست سمینارها و اجلاسهای برگزار شده در سال کنونی عبارت است از:

۱- سمینار ندوهٔ الحج و التقریب.

۲- اجلاس مجمع جهانی اهل بیت- ع-.

۳- سمینار محمد- ص- الگوی زمامداران.

۴- سمینار برائت از مشرکین.

۵- شب عراق.

۶- مراسم روز لبنان و فلسطین.

۷- مراسم روز آذربایجان.

سمینار حج و تقریب

ص: ۲۴۷

برای برگزاری سمینار، همانگونه که پیش از این اشاره شد، عناوین و سرفصلهای خاصی در ارتباط با حج و تقریب معین شده بود که مقالات در آن چارچوب آماده و عرضه گردید. این عناوین عبارت بودند از:

موضوعات مربوط به حج

۱- فلسفه تشریع حج

۲- حج بهترین راه تقریب.

۳- تقریب در مناسک حج.

۴- تأثیر حج در وحدت سیاسی اجتماعی و فرهنگی مسلمانان.

موضوعات مربوط به تقریب

الف- تقریب سیاسی:

۱- سیاست از ارکان اسلام است.

۲- اهتمام به مسائل اصلی مسلمین.

۳- اصول تقریب سیاسی عبارت است از: شناخت و یاری کردن یکدیگر و اهتمام به امور مسلمین.

۴- اهتمام به اقلیّتها و مهاجران مسلمان در کشورهای غیراسلامی.

ب- تقریب اقتصادی:

۱- راه همکاری و تکامل اقتصادی میان مسلمانان.

۲- بکارگیری اقتصاد در دفاع از اسلام و مسلمین.

۳- طرح بازار مشترک اسلامی.

ج- تقریب در اندیشه و فقه:

۱- اصول مشترک مذاهب اسلامی در عقیده و شریعت.

۲- تقریب نقطه نظرها در مسائل فقهی.

ص: ۲۴۸

۳- نقش ادله اجتهادی در تقریب.

۴- راه مبارزه با عوامل ضد تقریب.

د- تقریب در روایات:

۱- کوشش جهت گردآوری احادیث مشترک میان مذاهب اسلامی.

۲- حجت بودن سنت نبوی نزد همه مسلمین.

۳- همگون کردن راههای نقد حدیث.

۴- آراء و دیدگاههای علمای مسلمان درباره سنت.

گزارش اولین روز برگزاری سمینار بین‌المللی حج و تقریب

سمینار بین‌المللی حج و تقریب، روز یکشنبه ۲ ذی‌حجهٔ‌الحرام در سرزمین وحی (مکه مکرمه) و در جوار خانه امن الهی با شرکت بیش از ۳۰۰ نفر از اندیشمندان و متفکران ایرانی و خارجی جهان اسلام برگزار گردید.

این سمینار که به مدت دو روز ادامه داشت، ضمن بحث و بررسی ابعاد گوناگون عبادی- سیاسی حج، به تبیین راههای عملی وصول به تقریب مذاهب اسلامی، و وحدت مسلمین توسط علما و اندیشمندان اسلام پرداخت.

جلسه با تلاوت آیاتی چند از کلام‌الله مجید آغاز شده و سپس هیأت رئیسه در جایگاه قرار گرفتند. این افراد عبارت بودند از: سید محمد باقر حکیم، محمد واعظ زاده خراسانی، مولوی اسحاق مدنی، یوسف بخور، شیخ احمد الزین، حجهٔ‌الاسلام والمسلمین تسخیری.

اولین سخنران این سمینار حجهٔ‌الاسلام والمسلمین محمدی ری شهری بود که سخنان خود را با ابراز تشکر از اندیشمندان و متفکران شرکت کننده در سمینار و آرزوی توفیق برای علمای متعهد مذاهب اسلامی آغاز کرد.

وی با اشاره به رسالتها و هدفهای مجمع دارالتقریب الاسلامیه با یاد بنیانگذار این مجمع، حضرت امام خمینی- ره- و نیز تداوم آن توسط حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

ص: ۲۴۹

رهبر معظم انقلاب اسلامی- مدظله العالی- بیداری و بازگشت مسلمانان به اسلام اولیه واحیای ارزشهای اسلامی را مورد تأکید قرار داد.

وی با اشاره به توطئه‌های استکبار جهانی بویژه آمریکای تبهکار در جهت ضربه‌زدن به اسلام انقلابی و پیشگیری از گسترش آن در جهان؛ از راه ایجاد تفرقه در جهان اسلام، آفات تقریب را تشریح نمود و مجمع را برای برنامه‌ریزی گسترده در جهت آفت‌زدایی در این زمینه، به عنوان یک مسؤولیت سنگین فراخواند.

نماینده ولی فقیه در تبیین این مهم، چند مورد اساسی از توطئه‌های دشمنان را برای جدایی مسلمانان برشمرد و تأکید کرد: مجمع باید با برنامه‌ریزی بسیار گسترده، علما و متفکرین مستقل و غیر وابسته جهان را جذب کند و این نخستین و مشکلترین و اساسی‌ترین گام در راه تحقق اهداف مجمع است.

وی در این راستا برخورد هشیارانه با عوامل استعمار، افشای توطئه‌های ضد تقریب و منزوی کردن دشمنان وحدت را از جمله این مسؤولیتهای سنگین و مهم ذکر کرد.

نماینده ولی فقیه تأکید کرد: هشیاری بسیار نسبت به توطئه‌های دشمنان و قدرت برخورد با این توطئه‌ها از طریق سیاست عضوگیری باید مورد عنایت قرار گیرد.

سرپرست حجاج ایرانی آنگاه مهمترین عوامل تقریب در عصر حاضر را اشاعه و ترویج اندیشه‌های تابناک سیاسی حضرت امام خمینی- ره- دانست و افزود: اندیشه‌های سیاسی امام- ره- در واقع تبلور مبانی حکومت اسلامی است و با توجه به خلاء موجود در جهان اسلام اندیشه‌های امام می‌تواند به سادگی مسلمین جهان را با هر عقیده، به هم نزدیک و صفوف آنان را متحد کند، و این موفّقترین، ساده‌ترین و پرجاذبه‌ترین راه تقریب است.

حجهٔ‌الاسلام والمسلمین محمدی ری شهری در این مورد تأکید کرد: آنچه مسلمین فلسطین را به سایر مسلمانان مبارز جهان بویژه به مسلمانان متعهد و انقلابی ایران پیوند داده است و نیز میان مسلمانان الجزایر، بوسنی و هرزگوین، افغانستان، عراق،

ص: ۲۵۰

تاجیکستان و دیگر کشورهای اسلامی اتصال و پیوند ایجاد کرده است، همانا اندیشه‌های سیاسی امام- ره- است.

وی افزود: امکان ندارد عده‌ای متحجر را که گرفتار جمود فکری هستند، با مباحث اسلامی نسبت به تقریب متقاعد کنیم، آنچه مهم است آنکه جوانان تحصیل کرده، متفکران غیر وابسته و دانشمندان مستقل را به هم نزدیک کنیم و با به هم پیوستن آنان، جهان اسلام را متحول نماییم تا بتوانند سرنوشت جهان اسلام را تغییر دهند و اسلام را بر جوامع اسلامی مسلط کنند و این مهم از طریق نشر و ترویج اندیشه‌های امام خمینی- ره- ممکن می‌شود و آنچه دشمنان اسلام و در رأس آنها آمریکا از آن هراس دارند، همین عامل اتصال است بنابراین باید بیش از هر عامل دیگر مورد تأکید قرارگیرد و بر روی آن تکیه کنیم.

نماینده ولی فقیه در پایان سخنان خود اظهار امیدواری کرد که مجمع دارالتقریب بتواند در این زمینه گام اساسی بردارد و مباحث علما و اندیشمندان در این مجمع، هدفهای آن را تحقق بخشد.

دیگر سخنران سمینار

پس از اظهارات سرپرست حجاج ایرانی، حجةالاسلام والمسلمین واعظ زاده خراسانی دبیر مجمع‌التقریب، سخنان خود را به زبان عربی ایراد کرد. وی طی این سخنان موضوع حج را از دیدگاه قرآن، سنت و فقه تشریح کرد و مشترکات فقهی بین مذاهب اسلامی و اهمیت تقریب بین مذاهب اسلامی را مورد بحث و بررسی قرار داد.

استاد حسن التل از اندیشمندان کشور اردن، دیگر سخنران این سمینار بود که طی سخنانی به زبان عربی از نقش وسائل ارتباط جمعی و تبلیغات در هدایت و یا گمراه کردن مردم و اثر آن در تقریب یاد کرد و گفت در حال حاضر تمامی وسائل تبلیغاتی دنیا علیه اسلام و انقلاب اسلامی فعالیت می‌کنند و اکنون ما باید برای نشر فرهنگ اسلام تلاش نموده و به فعالیتها و تلاشهای مستمر جمهوری اسلامی ایران در این راه اکتفا نکنیم بلکه

ص: ۲۵۱

هر یک رسولان و سفیران انقلاب در جهان باشیم.

در ادامه مباحث این سمینار استاد قاضی سلیم از کشور افغانستان طی سخنان مفصّلی به زبان فارسی از مصائب خونبار جامعه اسلامی بر اثر اختلاف مسلمانان سخن گفت و از فجایع فلسطین، بوسنی، الجزایر، افغانستان، کشمیر، تاجیکستان و سستی مسلمانان در همیاری عملی اظهار تأسف کرد. وی با تکیه بر اینکه تقریب نباید به سخنرانی‌ها اکتفا کند بلکه در عمل هم به آن اقدام ورزد، پیشنهاد کرد که کتابهای تفرقه‌انگیز جمع‌آوری شده و از مسائل جزئی صرف‌نظر شود؛ همچنین برای شناخت قرآن گام برداریم و نیز مفاهیم قرآن را در قالب جهانیش دیده، آن را بر افکار خود تطبیق نکنیم. وی پیشنهاد کرد مجمعی از متخصصان جهان اسلام برای حل مشکلات تشکیل شود. ناطق سپس به نقش امام امت در هدایت مسلمانان به سوی وحدت اشاره کرد و گفت: امام یک مرد جهانی و ستاره درخشان هدایت برای تمام جهانیان بود. از هر جمله ایشان بوی محبّت و اتحاد به مشام می‌رسید و ما باید برای حل مشکلات اسلامی و اتحاد مسلمانان خط امام را به تمام دنیا برسانیم و افکار و آرمانهای امام خمینی- ره- در تمامی کشورهای اسلامی با بهره‌گیری از کلیه امکانات و تجهیزات نشر یابد و زنده نگهداشته شود.

سپس آقای شیخ احمد الزین مفتی شهر صیدا به تبیین نقش حج در ایجاد تقریب پرداخت و افزود: وحدت اسلامی از توحید ناشی می‌شود و در تمامی زمینه‌های زندگی گسترش می‌یابد. وی سپس با اشاره به توطئه‌هایی که علیه اصل اسلام در سراسر جهان در جریان است، بر لزوم وحدت اسلامی تأکید ورزید. وی پیشرفت اولیه را نتیجه وحدت مسلمانان از گوشه و کنار دنیا دانست و از علل ناتوانی کنونی مسلمانان در حل مشکلات خود، عدم توجه به مسأله وحدت را برشمرد.

وی بیان داشت: طریق وحدت این نیست که شیعه اهل سنت را به شیعه شدن و اهل سنت شیعه را به سنّی شدن دعوت کند! و افزود: ما باید یک امت واحد برای حل مشکلات خود شویم برخی اختلافات در زبان و رنگ بطور طبیعی دیده می‌شود که

ص: ۲۵۲

تغییر ناپذیر است ولی تمام این اختلافات در دایره توحید و خدای یگانه حل می‌شود.

شیخ احمد الزین با تأکید به وضعیت حسّاس کنونی بر لزوم واحد شدن امت تأکید کرد و قرآن و سنت رابه عنوان محور وحدت توصیف نمود.

وی سپس در مورد مبارزات مسلمانان جنوب لبنان تحت قیادت و رهبری امام امت و رهبر معظم انقلاب سخن گفت.

پس از سخنرانی وی، استراحت مختصری داده شد و سپس گروه تواشیح قدر برنامه زیبایی را اجرا کردند.

سخنران بعدی آیت‌الله امینی بود که ضمن تأکید بر لزوم وحدت اسلامی و نقش آن در پیروزی اولیه اسلامی گفت: اختلافات مسلمانان مشکلات کنونی و جدا شدن اندلس و فلسطین از پیکره اسلامی و تسلط کفر واستکبار بر جهان اسلام و فجایعی چون بوسنی و هرزگوین را سبب گردیده است. وی افزود: آیا باید یک میلیارد مسلمان اسیر دست عدّه‌ای یهودی صهیونیست باشند؟! با توجه به فجایع مختلف، ما باید تمام تلاش خود را در راه وحدت بکار ببریم. وحدت باید براساس اسلام باشد. استکبار جهانی مسأله وحدت را به گونه‌ای ترسیم می‌کنند که حتی دانشمندان خیرخواه نیز از تحقق وحدت، مأیوس می‌گردند.

ما در این جا به دو نکته اشاره می‌کنیم: با وجود اختلافات موجود بین مذاهب اسلامی مشترکات مسلمانان فراوان است؛ توحید، قرآن، نماز به سوی قبله، حج، زکات، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر و مسائل دیگر، از اعتقادات تمام مسلمانان است.

مراد از وحدت آن نیست که تمام فرقه‌ها یک فرقه شوند بلکه مراد این است که در راه هدفِ واحدی چون حفظ اسلام و قرآن، صف واحدی تشکیل دهیم و دست آهنین بر ضداستکبار شویم و دست آنها را از تعدّی بر کشورهای اسلامی کوتاه سازیم.

آیات قرآن تأکید می‌کند که یهود و نصاری نباید سرپرست مسلمانان باشند.

مسلمانان غیور برای آزادی قدس از چنگال صهیونیست غاصب بکوشند. دشمنان با وجود اختلافات خود علیه مسلمانان متحد شده‌اند. آیا مسلمانان نمی‌توانند اختلافات

ص: ۲۵۳

جزئی را فراموش کنند؟ علما، نویسندگان و خطبا در تحقّق این امر مسؤولیت سنگین‌تری بر دوش می کشند. باید واجبات فراموش شده‌ای چون جهاد و مبارزه را از نو زنده سازند.

امام امت می‌فرمود: مساجد و خطبه‌های نماز جمعه را سنگر سازید و به ذکر مسائل سیاسی بپردازید.

آیت‌الله امینی با اشاره به کلمات امام بر لزوم جهاد مسلمانان علیه اختلافات بین مسلمانان و علیه ظلم و طغیان تأکید کرد و نقش جمهوری اسلامی را در زنده سازی ارزشهای فراموش شده بیان نمود.

سپس استاد محمد خطیب از مجاهدان فلسطینی از زمینه‌های بسیار وحدت اسلامی سخن گفت وافزود: وحدت عقیدتی وحدت آرزوها و وحدت جغرافیایی از این زمینه‌هاست. وی به مشکلات مسلمانان و کشتار استکبار از آنها اشاره کرده و مسأله اصلی اسلام را مسأله فلسطین دانست و گفت: آرزوی تمام مسلمانان آزادی قدس است.

معراج پیامبر از مسجدالحرام به سوی مسجدالاقصی بوده است؛ امید که ما از مسجدالحرام به سوی مسجدالاقصی سفر کنیم و قدس هدف سیاسی مسلمانان برای وحدت است و در این راه باید حتماً از هویت اسلامیِ مسأله فلسطین دفاع کرد و از هیچ بخشی از آن عقب‌نشینی نکرد.

در پایان جلسه آقای یوسف بخور از کانادا ضمن سخنانی اشاره کرد که پس از ماجرای بوسنی و هرزگوین، مسلمانان اقلیت در کشورهای مختلف، با سؤالاتی جدی درباره سرنوشت خود روبرو هستند. حل مشکل وحدت، تنها به دست خود مسلمانان است. وی اشاره به اختلافات ریشه‌ای برخی از مذاهب اسلامی نمود و با بهره‌گیری از کلام امام امت بر لزوم دفاع تمام مسلمانان از تمامیّت اسلامی، تأکید کرد: مسلمانان باید با محبّت و احترام نسبت به هم بنگرند و محور محبت اسلامی، محبت پیامبر و اهل بیت خواهد بود.

ص: ۲۵۴

گزارش دومین روز سمینار حج و تقریب

دومین جلسه سمینار حج و تقریب در مکه مکرمه در ساعت ۸/ ۵ صبح روز ۳/ ۳/ ۷۲ با تلاوت آیاتی چند از کلام‌الله مجید و با حضور علما و اندیشمندان مذاهب اسلامی از کشورهای مختلف آغاز به کار کرد.

ابتدا آقایان حجهٔ‌الاسلام والمسلمین واعظ زاده (از ایران)، حسین زکریا (از غنا) قمرالزمان (از بنگلادش)، شیخ محمدیزبک (از لبنان)، امباکه (از سنگال) از سوی رئیس جلسه آقای تسخیری به جایگاه هیأت رئیسه دعوت شدند، سپس آیهٔ‌الله حکیم به سخنرانی درباره اهداف تقریب پرداخت. وی به اجتهاد و روشهای آن اشاره کرد و تقریب را در رسیدن به اجتهاد صحیح، مؤثر دانست و هدف تقریب را بحث از روش صحیح برای رسیدن به حقیقت اسلام توصیف کرد و افزود: تقریب برای رسیدن به وحدت نظر در جمیع مسائل نیست بلکه برای رسیدن به وحدت نظر در مسائل اساسی در مبارزه مسلمانان و در امور مهمی که در پیشرفت مسلمانان مؤثر است می‌باشد.

دشمنان مسلمانان با تضعیف آنان و عقب نگاهداشتن و سرگرم کردنشان به مسائل جزئی، با آنها به مبارزه پرداختند. استکبار از مسلمانان ساکن در اروپا، آمریکا، هندوستان، چین و ... در هراس است و باید از تقریب بعنوان وسیله‌ای برای نجات عالم از جمیع مصائب استفاده کرد و با ظهور حضرت مهدی- عج- که تمام مذاهب به آن معتقدند، این هدف تأمین می‌گردد. هدف دیگرِ تقریب، دگرگونی فکر اسلامی به سوی حل تمام مسائل اسلامی در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و ... می‌باشد، مسائلی چون جنگ شمال و جنوب باید از این راه حل شود و در کتابهای متداول این مسائل بعنوان مسائل حل ناشدنی معرفی شده است لیکن به نظر ما با همکاری گسترده علمای اسلامی این مسأله قابل حلّ است.

مسأله سوم: طرح مسائل جزئی برای دور کردن مسلمانان از اندیشیدن در مسائل کلی است، اکنون مسائل بوسنی و هرزگوین، کشمیر و مسأله فلسطین، مشکل جهان

ص: ۲۵۵

اسلام و حل آن در گرو وحدت و تقریب است. اگر به دهه گذشته بنگرید توطئه‌های استکبار را به راحتی خواهید دید؛ در مسأله جنگ ایران و عراق به روشنی حکومت عراق متجاوز بود ولی به گونه‌ای طرح شد که برخی از حقیقت امر بی‌خبر ماندند پس از اشغال کویت حقیقت روشن گردید، اقدامات حکومت عراق در کشتار حدود ۵۰۰ هزار نفر و ویران‌سازی صدها مؤسسه و مسجد در نزد بسیاری از مسلمانان مخفی است.

مسأله عراق مسأله اختلاف شیعه و سنی نیست بلکه شیعه و سنی در عراق با هم به خوبی زندگی می‌کنند، و نظام حاکم برای مخدوش کردن چهره انقلاب از این وسیله بهره می‌جوید.

الآن مسأله بنیادگرایی در مصر، الجزایر و ... را استکبار به ایران منتسب می‌کند تا مسأله را از حالت اسلامی بودنش به مسأله جزئی تبدیل کند. حکم امام خمینی در مورد سلمان رشدی در اروپا بیش از جاهای دیگر تأثیر داشت ولی استکبار می‌کوشد که مسأله را تنها به ایران مربوط سازد. بعد از نابودی حکومت کمونیستی شوروی، تنها مبارزه بین اسلام و استکبار غربی برقرار است و اکنون باید از موضع قوت با وحدت اسلامی این توطئه‌ها را خنثی سازیم.

سپس آقای محبوب الرحمان از کشور بنگلادش با تمجید از مقام آیت‌الله خامنه‌ای، هدف از بعثت انبیا را توحید دانست و گفت: ارکان عقیده، عبادت و سیاست اسلامی نیز برای کلمه طیبه «لااله الاالله» می‌باشد، وی به شاخه‌های چهارگانه توحید اشاره کرده، حج را وسیله شناسایی توحید ابراهیم دانست و متذکّر شد که باید از آن درس سازندگی آموخت و وحدت تمامی مسلمانان از زوایه آن تحقق یابد.

وی افزود: مسلمانان باید در حج درباره استفاده صحیح از منابع طبیعی خود تصمیم بگیرند و این امور باید در مراسم حج حل شود و اینها منوط بر این است که حج، ابراهیمی و مبرا از شرک و بت‌پرستی باشد، و با ندای توحید بر علیه طواغیت جهانی قیام شود. بدون برائت از کفر، مسلمانان حقیقتاً مسلمان نیستند. امام حسین نیز حج را تحت

ص: ۲۵۶

قیادت یزید حج نمی‌داند. وی از غفلت مسلمانان در مسائل اساسی خود اظهار تأسف کرده منشأ آن را عدم توجه به وحدت اسلامی توصیف کرد. وی نقش امام خمینی را در بیداری مسلمانان متذکر شده پیمان خود را در جهت وحدت و اخوت اسلامی اعلام داشت.

سخنران دیگر جلسه حجهٔ‌الاسلام والمسلمین دکتر سید محمد باقر حجتی بود که در باره «از وحدت ادیان الهی تا وحدت شریعت اسلامی» سخن گفت. وی اشاره نمود که فطرت انسانها بر مبنای توحید بوده و اختلاف از ظلم ناشی می‌شود و دین تمام انبیا اسلام بوده است.

وی به تشریح ضررهای اختلاف پرداخته و نقطه‌های اشتراک مسلمانان را درباره قرآن و سنت ذکر نمود و افزود که شیعه تنها به احادیث اهل بیت اکتفا نکرده بلکه کتب شیعه از روایات صحابه مشحون است. در کلام امام خمینی- قدس سرّه- آمده که اختلاف شیعه و سنی تنها به سود کسانی است که نه به فکر شیعه هستند و نه به فکر سنی.

مجمع‌التقریب که به فرمان مقام معظم رهبری تأسیس شده، بهترین دلیل بر تلاش ایران در راه ایجاد وحدت و اخوت است.

وی در خاتمه با ذکر عبارتی از محمد غزالی به لزوم وحدت اسلامی اشاره کرد.

حسین ذکریا از غنا سخنران دیگر جلسه با ذکر آیات و روایاتی به تشریح نقش حج در ایجاد تقریب پرداخت و افزود: مناسک حج که از مهمترین ارکان دین است، می‌بایست وسیله‌ای برای ایجاد وحدت بین مسلمانان باشد و اگر حکمرانان اسلامی از این فرصت برای تشکیل هیأتی برای حل مشکلات اساسی جهان اسلام بهره می‌گرفتند بسیار خوب بود. موسم حج موسم محبت است و بدون اینکه با محبت اهل بیت خود را پاک سازیم امکان‌پذیر نیست. وی در پایان از نقش امام خمینی در وحدت اسلامی سخن گفت.

سخنران بعدی شیخ سلمان صالح از سوریه به ایراد سخن پرداخت. وی از حضور خود در این سمینار اظهار شادمانی کرد. و با یادکردی از امام امت و مقام معظم رهبری،

ص: ۲۵۷

احساسات خود و مردم سوریه را نسبت به انقلاب اسلامی و پیروزی آن بر حکومت شاه بیان کرد و فایده آن را برای جمیع دنیا به خصوص خاورمیانه دانست. وی گفت من به سیاست کاری ندارم بلکه تنها مهمان جمهوری اسلامی برای حج هستم و پیام وحدت عملی خود را برای جهان اسلام ابراز می‌دارم. سخنران با قرائت آیات و روایاتی از تفرقه انتقاد کرد.

سپس آقای محمد اوْجی از آلمان به سخنرانی به زبان ترکی پرداخته، مشکلات جهان اسلام و مظلومیت مسلمانان را در سراسر جهان ذکر نمود و افزود: مسلمانان خواهان حج ابراهیمی هستند ولی استکبار عالمی می‌خواهد تا عبادت مسلمین معنا و روح خود را از دست دهد. وی با ذکر هدف اعمال حج به تشریح علل مشکلات مسلمین پرداخت و اختلافات آنها را از عوامل مهم در این مورد دانست وی به بیان ابعاد معنوی، اجتماعی و سیاسی حج پرداخته با ذکر کلامی از امام امت به بعد سیاسی حج اشاره کرد.

او در خاتمه ضمن آرزوی شناسایی اسلام ناب محمدی از اقدام ولی امر مسلمین حضرت آیت‌الله خامنه‌ای برای رفع اختلافات مسلمانان با تشکیل «مجمع‌التقریب بین المذاهب الاسلامیهٔ» تشکر نمود و بر ضرورت وحدت صفوف مسلمین بر علیه استکبار تأکید کرد. پس از اعلام تنفس جلسه به ریاست آقای نعمانی ادامه یافت.

بخش دوم جلسه با تواشیح و هم‌خوانی آغاز گشت، سپس مولوی اسحاق مدنی ضمن اشاره به تکرار واژه «وحدت» در کتاب و سنت نقش مثبت و سازنده امام امت را در این زمینه بیان کرد. وی به موانع ایجاد شده در راه وحدت اشاره کرد و از کسانی که وحدت را در دایره خاصی محدود می‌سازند، انتقاد کرد. وی اختلافات کلامی مسلمین را محدود به افراد کمی کرده و آن را در میان برخی از افراد اهل سنت نیز دانست. ایشان سپس به اختلافات مسلمین در نحوه حکومت پرداخت و افزود در حال حاضر غیرمسلمانان بر مسلمانان حکومت می‌کنند و بالطبع هیچ کس این وضعیت را تحمل نمی‌کند. وی گفت به لحاظ اینکه همه پیروان اسلام اینک اعتقاد به اولی‌الأمر دارند،

ص: ۲۵۸

دیگر نزاع در این مطلب بی‌فایـده است. ایشان اختلافات فقهی را ناشـی از اجتهاد مجتهـدین دانست و گفت که نبایـد باعث تفرقه و تشتت بین امت واحده اسلامی شد.

آقای اسحاق مـدنی در پایان اظهار امیـدواری کرد که مجمع‌التقریب با راه‌اندازی دانشگاه مذاهب اسـلامی، موقعیت مناسبی جهت پرورش طلاب و علما و تبادل آراء فراهم سازد.

سپس استاد حسن الحیاری از اردن به تبیین وحدت سیاسی پرداخته از نقشه‌های دشمنان در جداسازی مسلمانان به روشهای مختلف سخن گفت، وی افزود: استکبار با اتهام «ارتجاع» یا «تروریسم»! می‌خواهـد مانع حرکت اسـلامی گردد. استاد با اشاره به توطئه‌های یهود در زمـان پیامبر، توطئه‌های صـهیونیست را در زمان کنونی گوشـزد کرد. و آنگاه با یادکردی از انقلاب اسـلامی به رهبری امام خمینی- ره- بر اینکه نقشه دشـمن در جنگ با مسـلمانان از طریق مسلمانان اعمال می گردد تأکید ورزیده، مسلمانان را به اتحاد زیر پرچم حزب‌الله فراخوانـد، وی با اشاره به سـفر حج و رمی ابلیس در آن و انقسام مردم در قرآن به مؤمن و کافر، و حزب الله و حزب الشیطان، تأکید کرد که سرپرستی مسلمانان نباید به دست کافران باشد. آیا آن زمان فرا نرسیده که مسلمانان با هم متحد شوند و بر علیه طاغوتها و مستکبران بشورند؟ آیا آیات قرآنی و احادیث نبوی درباره لزوم وحدت مسلمانان را نشنیده‌ایم؟ ما باید اختلافات را کنار بگـذاریم و به رهبری حضـرت آیت‌الله خامنه‌ای متحد گردیم. ما باید سه اصل امر به معروف و نهی از منکر و ایمان به الله را از کلام خداوند بیاموزیم. وی در پایان از مجمع‌التقریب تشکر کرد.

سپس حجهٔ‌الاسلام والمسلمین عفیف نابلسی از لبنان نقش حج را در وحدت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی بیان کرد و اشاره نمود که حج ما را بی‌نهایت نزدیک به همدیگر می‌سازد و عبودیت صحیح را به ما می‌آموزد و اندیشه صعود به کمال را در ما برمی‌انگیزد و بهـترین کـار برای تمرین قوت نفس می‌باشـد و از دریچه آن محبت دیگران زاده می‌شود و اختلافـات گونـاگون را ذوب می کنـد و برادری ایمانی را جایگزین می‌سازد و به امت شیوه زندگی را یاد می‌دهد. وحیات اسلامی جامعه را بارور می کند و حرکت

ص: ۲۵۹

سیاسی امت اسلامی را می‌آغازد. وی سپس به بیم استکبار جهانی از اتحاد مسلمانان اشاره کرده از علمای اسلامی خواست که دانشمندان مذاهب، مذهب دیگر را به رسمیت شناخته و حرکت اسلامی جهانی را به پیوستن به دیدگاه سیاسی جمهوری اسلامی به رهبری رهبر معظم انقلاب فراخوانده، بر لزوم شرکت در مراسم برائت از مشرکین تأکید کرد.

وی لزوم پرداختن به مسائل اساسی جهان اسلام را گوشزد نموده و در پایان از جمهوری اسلامی به خاطر بازگرداندن مجد و عظمت به امت اسلام و از حجهٔالاسلام و المسلمین ری شهری به جهت تشکیل این سمینار تشکر کرده برای سلامتی رهبر معظم انقلاب دعا کرد.

سپس استاد وهب از سودان با قرائت اشعاری احساسات خود را در مورد انقلاب اسلامی ابراز داشت. وی به وحدت مسلمانان اشاره نموده، افزود: بین مسلمانان اختلافات اساسی وجود ندارد، وی افزود سودان در راه خودکفایی گام برداشت ولی اکنون با توجه به محاصره اقتصادی نیاز شدید به کمک دارد و به ویژه از ایران توقع داریم که به ما کمک بیشتری بنماید.

استاد محمد الخطیب از فلسطین؛ دیگر سخنران سمینار «حج و تقریب» طی سخنان خود از فلسطین و قدس به عنوان مهمترین مسأله امت اسلامی یاد کرد و خواستار اتحاد بیشتر مسلمانان جهت آزادی قدس شریف شد.

وی همچنین ضمن محکوم کردن کنفرانس سازش بین اسرائیل و سران برخی از کشورهای عربی گفت: به هیچ وجه نمی‌توان از یک وجب از خاک مردم فلسطین چشم‌پوشی کرد یا بر سر آن معامله نمود.

یوسف بخور رئیس مرکز اسلامی «هامیلتون» کانادا و رئیس تجمع علمای لبنان در این کشور به عنوان آخرین سخنران نخستین روز کنفرانس بین‌المللی «حج و تقریب» بود که طی سخنانی اظهار داشت: تمام فرق اسلامی به قرآن و سنت و اهل بیت عشق می‌ورزند شایسته است که همه مسلمانان با توجه به این مشترکات چون این محورها

ص: ۲۶۰

ووحدت پیدا نمایند.

وی ضمن ابراز نگرانی عمیق از سرنوشت اقلیت‌های مسلمان در کشورهای اروپائی و آمریکائی بعد از فاجعه بوسنی و هرزگوین خواستار توجه بیشتر به آنان شد.

سپس حجهٔالاسلام آقای سعید نعمانی با اشاره به مشکلات جمهوری اسلامی در جریان جنگ تحمیلی و محاصره اقتصادی اظهار امیدواری کرد که جمهوری اسلامی بتواند به اندازه ممکن به تمام مسلمانان جهان کمک کند، وی با سپاس از اساتیدی که بانگارش مقاله در پیشرفت سمینار کوشش کرده‌اند، از برادرانی که از نقاط مختلف دنیا در این سمینار شرکت کرده‌اند تقدیر کرد، در پایان، قطعنامه سمینار قرائت شد، شرکت کنندگان در سمینار بر دعوت دانشمندان برای حل مشکلات و ایجاد وحدت اسلامی تأکید و حرکت تقریب را حرکتی اصیل دانسته تمام دانشمندان را به استدلال و ادب اسلامی فراخواندند. حاضران از آیهٔالله خامنه‌ای به جهت تأسیس مجمع‌التقریب تشکر نموده افزایش فعالیت این مجمع را خواستار شدند و با گرامیداشت کوششهای امام راحل در راه تقریب و وحدت اسلامی بر لزوم اجرای حکم امام در مورد سلمان رشدی مرتد تأکید کردند و تجاوز به سرزمینهای اسلامی را در سراسر دنیا محکوم نمودند.

مقالات

در سمینار «حج و تقریب» چند مقاله از سوی اندیشمندان حاضر در موسم حج، عرضه گردید که تعدادی از نویسندگان آنها، خلاصه‌ای از مقاله خویش را در جلسه عمومی عرضه کردند. علاوه بر آن، برخی از میهمانان خارجی نیز در جلسه عمومی به ایراد سخن پرداختند. در اینجا فهرستی از مقالات ارائه شده را با گزارش کوتاهی از آنها عرضه می‌کنیم.

۱- من وحدهٔ الادیان السماویه الی وحدهٔ شریعهٔ الاسلام- دکتر سید محمد باقر حجتی

در این مقال با اشاره به فطری بودن توحید در انسانها به علاوه اختلاف در دین اشاره شده و عامل اصلی بر اساس آیات قرآنی بغی حاملین کتابهای آسمانی یاد شده است.

ص: ۲۶۱

جوهره حقیقی ادیان الهی یکی است و این هواهای نفسانی است که اختلافات را پدید آورده است. وقتی ادیان سماوی چنین باشد در دین آسمانی اسلام، بایستی راحت‌تر و سهل‌تر به وحدت دست یافت.

۲- السیاسهٔ رکن من ارکان الاسلام- الشیخ اسعد عاصی

در این مقال، مفهوم «سیاست اسلامی» با عنایت به مبانی تعلیم و تربیت دینی در سطح فرد و جامعه، مورد تعمق و تأکید قرار گرفته است. در این گفتار سیاست صحیح اسلامی همان سیاست امیر مؤمنان-ع- معرفی شده، از مفهوم سیاست، آنچنان که معاویه بدان توجه داشت، انتقاد گردیده است.

۳- منافع حج- محمد السید قاسم (از لبنان)

از مهمترین منافع حج، آشنایی گروههای مختلف نژادی و اجتماعی مسلمان در ایام حج است که در پرتو تعالیم توحیدی اسلامی و مناسکی که عمق آنها توجه به وحدانیت خدا و اطاعت صرف از اوست، با یکدیگر ملاقات می‌کنند. یکی از مهمترین مسائل همان برائت از شرک و بت‌پرستی است که روح مناسک را تشکیل می‌دهد. انقلاب اسلامی با رهبری امام خمینی- قدّس سرّه- مهمترین سهم را در بازگرداندن روح به مسلمانان داشته و دارد.

۴- واژه «وحدت»- مولوی محمد اسحاق مدنی مشاور ریاست جمهوری در امور اهل‌سنت

با همه زیبایی و گستردگیِ این مفهوم، کسانی که بعضاً داعیه وحدت دارند، وحدت را تنها در دایره گروه متعلق به خود، مطرح می‌کنند. اختلاف بین مسلمانان سه قسم است:

«کلامی»، «حکومتی» و «فقهی». در قسمت اول تنها گروه اندکی عنایت دارند. در باره قسم دوم باید گفت اکنون ولایت در دنیا در دست قدرتهای استکباری است نه شیعه و نه سنی. درباره قسم سوم نیز که امری طبیعی و از روی اجتهاد است.

۵- کلمهٔ التوحید فی توحید الکلمهٔ- دکتر محمد حسن تبرائیان

توحید ریشه ادیان الهی است و اگر بر این اساس حرکت شود، یکپارچگی در عقیده به

ص: ۲۶۲

دست می‌آید. در آیات و اخبار به چند نکته تأکید شده: ۱- اعتصام به حبل الله اساس وحدت است. ۲- مسلمانان با همه اختلافات نژادی، امت واحده‌اند. ۳- خداوند از تفرقه و تشتت نهی کرده است. ۴- اتحاد بنیه مسلمانان را مستحکم می‌کند. ۵- قرآن تأکید بر اخوت و برادری دارد. اینها پیام‌های قرآنی برای پیوند و اتحاد است.

۶- فلسفه تشریع حج- مولوی محبوب الرحمن (از بنگلادش)

در اسلام عقاید، عبادات و سیاسات از یکدیگر قابل تفکیک نیستند. حج مظهر زندگی و حیات، ابراهیم ع- پدر توحید است و لذا مهمترین نکته آن نفی هرگونه شرک و بت‌پرستی است. بنابراین حج باید صرفاً حج ابراهیمی باشد تا مقبول درگاه احدیت قرار گیرد. باید خداوند را سپاس گفت که سنت حج ابراهیمی بدست امام خمینی- ره- احیا گردید.

۷- المقصود من الوحدهٔ والتقریب بین المذاهب- آیهٔالله ابراهیم امینی

در اصل وحدت هیچ‌گونه تردیدی وجود ندارد و آیات زیادی در قرآن به اتحاد و یکپارچگی و پرهیز از تشتت و اختلاف دعوت می‌کند. در آغاز پیشرفت اسلام معلول وحدت بود و اکنون تمامی مصیبتها نشأت گرفته از اختلاف بین مسلمانانست. در شرایطی که استکبار جهانی با این قدرت بر ضد ما فعالیت می‌کند فوری‌ترین امر ایجاد اتحاد بین مسلمانانست. در این باره باید دانست که با وجود همه اختلافات فقهی و عقایدی مشترکات فراوانی وجود دارد و ثانیاً اینکه هدف از وحدت کنار گذاشتن همه دیدگاهها و عقاید اختصاصی نیست. این مسؤولیت بر دوش عالمان است تا مردم را بدین سمت هدایت و آماده کنند.

۸- الحج فی السنّهٔ- آیهٔالله محمد واعظ زاده خراسانی

حج در چهار عنوان قرآن و سنت و فقه و عمل مسلمین می‌تواند مورد بحث قرار گیرد.

در قرآن در حدود سی آیه در این باره آمده که در این مقاله مورد بحث قرار گرفته است.

پس از آن احادیث حج اقسام آنها، روات صحابی و غیرصحابی آنها و ارتباط آنها با اجزاء و قسمتهای تاریخی و فقهی حج مورد تأمل قرار گرفته و گزارش آماری دقیقی در این

ص: ۲۶۳

باره به دست داده شده است.

۹- اهمیت مراسم حج- حسین زکریا (از غنا)

وی با اشاره به اقسام حج‌گزاری، مهمترین حکمت حج را ترویج روحیه اخوت و برادری میان مسلمانان دانسته است.

۱۰- ضرورت وحدت سیاسی بین مسلمانان- دکتر حسن احمد حسن الحیاری از اردن

نگاهی به تاریخ اسلام و مسلمانان نشان می‌دهد که دشمنان اسلام اعم از یهود و نصرانی همیشه درصدد ایجاد اختلاف و نفاق بوده در حالی که خودشان با یکدیگر متحد بوده‌اند. جنگ احزاب نمونه‌ای از این همکاری دشمنان در عصر رسول‌الله- ص- است. در دنیای جدید نیز ناظر این اتحاد بودیم.

۱۱- مکانهٔ ائمهٔ اهل البیت- علیهم‌السلام- عند جماعهٔ فی علماء اهل السنهٔ- رسول‌جعفریان

بسیاری از بزرگان اهل سنت نسبت به ائمه اهل بیت- علیهم‌السلام- علاقه خاصی دارند و البته همه اهل سنت اهل بیت و پیغمبر- ص- را دوست می‌دارند. از میان عالمان و محدثان سنت کتابهایی درباره ائمه اثنی عشر- علیهم‌السلام- نوشته شده که یکی از آنها مطالب السؤول فی فضایل آل الرسول است. فضل بن رزبهان نیز کتابی در باره چهارده معصوم نوشته است. حک شدن نام مبارک ائمه دوازده‌گانه در دو صحن مسجدالنبی در کنار اسامی تعدادی از صحابه وائمه مذاهب اربعه می‌تواند مظهری برای وحدت تلقی شود، امری که شاید بتوان آن را تسنن شیعی نامید.

۱۲- الخطوط الإعلامیهٔ العریضهٔ لتوحید العمل التبلیغی فی العالم الإسلامی- الشیخ‌محمد علی التسخیری

ارتباط مسأله «تبلیغ» و «وحدت» از مسائل حائز اهمیت در دنیای جدید است. روشهای کهن تبلیغ، چه بسا اختلاف زا باشد؛ طبعاً باید روشهای جدید را جایگزین آنها کرد. در این باره باید توجه داشت که اهداف نهایی ما در تبلیغ چیست؟ آنگاه براساس آنها روشهای نوی را ابداع کرد. مهمترین این اهداف عبارتند از: نشر اخلاق اسلامی، ترویج

ص: ۲۶۴

خصایص قرآنی برای امت نمونه، ارائه آموزه‌های مورد نیاز مسلمانان در عصر حاضر، ایجاد آمادگی برای انطباق اسلام با واقعیات امروزی، گسترش زبان عربی و ایجاد روحیه حماسی در جوانان مسلمان.

در این مقاله زیبا با دقت به ابعاد این بحث پرداخته شده که این مختصر گنجایش بیان همه آن مطالب را ندارد.

۱۳- الاقلیات الاسلامیهٔ فی بلاد غیر الاسلامیهٔ- یوسف بخور (کانادا)

بی‌توجهی اروپائیان متعصب مسیحی به حقوق اقلیت‌های مسلمان همراه با توجه آنها به حقوق اقلیت مسیحی در برخی از کشورها، نشانگر حقد و کینه صلیبی‌ها بر ضد مسلمانان است. این در حالی است که مسلمانان بوسنی و هرزگوین زیر چکمه صربهای متعصب پایمال می‌شوند و کسی سخن از حقوق اقلیت‌ها نمی‌گوید. در برابر چنین جنایاتی چه باید کرد؟ چگونه باید از انرژی ملیونها مسلمان بهره جست؟ در این باره باید یک سری اقدامات سیاسی، تشکیلاتی و فرهنگی با هماهنگی صورت گیرد تا همه را در یکسو و یک جهت هدایت کند.

۱۴- الحج رمز وحدهٔ المسلمین و اسلامهم- عبدالرحمن محمد عبدالرحمن شرفی‌قاضی المحکمهٔ العلیا (از سودان)

حج کنگره‌ای است سالانه که مسلمانان از بلاد مختلف در آن شرکت می‌کنند؛ یعنی تبلور و تجلی‌گاه وحدت و اجتماع عظیم مسلمانان است. در اینجا فقیر و غنی، سیاه و سفید، همه و همه یکسانند؛ اینجا همه یک لباس پوشیده‌اند و هیچگونه تشخّصی وجود ندارد. در واقع «احرام» تجسد و تجسم عینی وحدت مسلمانان است. همه با یک لباس به میقات می‌روند، همه طواف می‌کنند، همه سعی می‌کنند. مبدأ و منتهای واحدی دارند. به علاوه حج رمز اسلام و تسلیم در برابر خدا نیز هست.

۱۵- التقریب فی مناسک الحج للامام الخمینی- شیخ عبدالکریم بی‌آزار شیرازی

در کلام امام خمینی در کتاب الطهاره (نجف ۱۳۸۹) به صراحت آمده است که: «امامت از اصول مذهب است نه اصول دین، به همین دلیل است که شیعیان همیشه با سایر

ص: ۲۶۵

مسلمانان زندگی کرده و هیچ‌گاه در امر زندگی، از ذبیحه و مصنوعه از پوست چهارپایان ذبح شده برخورد تقیه‌گونه نداشته‌اند». موارد دیگری نیز که حکایت از این عقیده قاطع امام- ره- دارد بیان شده است.

۱۶- پانزده نکته پیرامون موانع تقریب و راههای متفاوت مبارزه با آنها- محمدجواد حجتی کرمانی

هنوز اندیشه وحدت در میان مسلمانان ناشناخته است؛ ریشه اختلافات ۱۴ قرن گذشته باید بیشتر شناخته شود. باید همزمان با فعالیت‌های عقیده‌ای و کلامی، تلاشهای سیاسی و روانی نیز آغاز شود. باید توجه داشت که اختلاف در آغاز بدین عمق نبوده و اکنون باید از تعمیق بیشتر آن جلوگیری شود. و نیز باید توجه داشت که بخشی از این اختلافات ماهیت تاریخی دارد نه مذهبی.

۱۷- نقش استدلال در تقریب- آیهٔالله سیّد ابوالفضل میرمحمدی

اگر همه بپذیرند که منصف باشند و صرفاً دلیل و استدلال را در پیش روی خود قرار دهند، می‌توان امیدوار بود که سخن یکدیگر را بفهمند و بدین ترتیب راه را برای وحدت بگشایند. مؤلف این مقاله کوشیده تا با کاوش در معنای روایت «نزول قرآن بر هفت حرف» در منابع شیعه و سنت، واقعیت اختلاف دو نظر را شرح دهد. آنها این «هفت» را در «الفاظ» می‌دانند و اهل بیت در «معانی».

۱۸- اثر الحج فی الوحدهٔ السیاسیهٔ و الاجتماعیهٔ و الثقافیهٔ- الاستاذ عفیف النابلسی (از لبنان)

حج اولًا انسان را به سوی بی‌نهایت سوق می‌دهد، و ثانیاً او را به اوج عبودیت و بندگی می‌رساند و ثالثاً نفس انسانی رابرای صعود به بالاے مجرد از هرنوع مادی‌گری می‌کند. در حج است که حاجیان آنگاه که از برادران و خانواده و عشیره خود جدا می‌شود، با برادران دینی خود انس می‌گیرند و روحیه جمعی و عمومی می‌یابند. اکنون باید توجه بدین حقایق داشت که استکبار جهانی درصدد ایجاد اختلاف بین مذاهب اسلامی است؛ باید در برابر این توطئه ایستاد؛ بر علمای اسلامی است که حربه تکفیر را به کناری بگذارند و

ص: ۲۶۶

راه را برای اتحاد بگشایند؛ باید حرکت جهانی اسلام را تشویق به ملحق شدن به موضع جمهوری اسلامی کرد؛ باید در برائت از مشرکان اصرار ورزید و مسأله قدس را محور مسائل جهان اسلام قرار داد و از انتفاضه به صراحت دفاع کرد.

۱۹- ضرورتهای سیاسی در حج و تقریب- سید مرتضی نعمت‌زاده

پیوند دهنده «حج» و «تقریب»، یک هدف مشترک سیاسی در جهت نجات جهان اسلام است که در حال حاضر مهمترین «منفعت» برای مسلمانان حاضر در موسم می‌باشد. از تعبیرهای مهمی که در آیات حج بکار رفته باید از کلمه «بیت» و «ناس» یاد کرد که فراوان مورد استفاده قرار گرفته است. در چنین کنگره‌ای که بیت و ناس حضور دارند و رفث و فسوق و جدال وجود ندارد، می‌توان شکوه وحدت را تجربه کرد.

۲۰- بحران بوسنی و هرزگوین و جهان اسلام- سید مرتضی نعمت‌زاده

بحران بوسنی و قتل و کشتاری که در آنجا صورت می‌گیرد، از سنخ دیگر فشارها و جنایات نیست. در واقع باید بحث را از قرن پانزدهم میلادی آغاز کرد، سقوط قسطنطنیه و فشارهای بعدی دولت عثمانی بر مسیحیت و گسترش اسلام در اروپا، پس از جنگهای صلیبی برای اروپا شکننده بود. تلافی این حملات از تلاش غربیان برای از هم‌پاشاندن دولت عثمانی آغاز شد؛ تأسیس اسرائیل، روی کارآوردن دولت‌های وابسته و اکنون قتل عام وحشیانه مسلمانان در قلب اروپا ادامه این پروسه است.

۲۱- قصیدة فی رثاء سید المقاومة الاسلامیة سماحة السید عباس الموسوی- الاستاذاحمد حرب

۲۲- فلسفة الحج فی الاسلام- الشیخ ادیب حیدر

عبادات اسلامی بر وحدانیت خداوند و وحدت در جامعه اسلامی براساس ایده امت واحده استوار است. در حج سه مفهوم: «خدا»، «انسان» و «طبیعت» مطرح است. خدا خالق، انسان مخلوق و طبیعت ظرف زمان و مکان است.

حج تجربه پیوند این سه مفهوم در قالب تربیت، و تهذیب انسان در پرتو عبادات و مناسک حج است.

ص: ۲۶۷

قطعنامه پایانی سمینار حج و تقریب

با عنایت به نقش اساسی حج در ایجاد زمینه‌های مناسب برای وحدت جهان اسلام و لزوم از بین بردن اختلافات میان مسلمانان و تحقق هدف انبیا در راستای زیستن از برای خدا جلّ و علا و دوری گزیدن از طاغوت و نیز با توجه به ضرورت تحقق تقریب بین مسلمانان در زمینه‌های اعتقادی و فقهی از طریق آشنایی پیروان مذاهب با آراء و عقاید یکدیگر، مجمع جهانی مذاهب اسلامی بر آن شد که سمیناری در مکه مکرمه تحت عنوان «حج و تقریب» برگزار نماید.

در این سمینار هیأتهایی از کشورهای مختلف شرکت داشتند و تمامی آنان علاقه شدید خود را نسبت به تحقق وحدت اسلامی و لزوم نزدیک شدن مسلمانان به یکدیگر با الهام گرفتن از روح حج ابراهیمی به منظور حرکت در خط انبیای عظام و تحقق بخشیدن به رسالت اسلامی خاتم انبیا ابراز داشتند.

شرکت کنندگان در پایان این سمینار موارد زیر را مورد تأکید قرار دادند:

۱. دعوت ازتمامی علما و اندیشمندان اسلامی جهت اهتمام بیشتر به مسأله وحدت اسلامی و ارائه راه حلها و پیشنهادهای مناسب برای رسیدن به آن، به بهترین وجه ممکن.

۲. تقریب بین مذاهب اسلامی را یک حرکت اصیل شمرده و ضروری دانستند که محافل علمی و فکری، پشتوانه این حرکت باشند و در جهت تبلور آن از طریق دیدارها و نشستها به منظور درک واقعی مذاهب و ایجاد تفاهم کامل و عملی میان آنان اقدام نمایند.

۳. شرکت کنندگان ازتمامی اندیشمندان خواستار شدند که در مناظرات و محاورات خود، از شیوه‌های قرآنی؛ سعه صدر، استدلال منطقی، ادب اسلامی، پرهیز از سوء ظن و بدگویی و تأکید برنقاط مشترک به منظور دست‌یابی به حقیقت، بهره گیرند.

۴. شرکت کنندگان مراتب قدردانی خود را از حضرت آیهٔالله خامنه‌ای- دام ظله

ص: ۲۶۸

العالی- که فرمان تأسیس مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی را صادر و از آن به اشکال گوناگون حمایت فرموده‌اند، ابراز داشتند.

۵. شرکت کنندگان خواستار افزایش تلاشهای مجمع و تسریع دراجرای طرحهای تقریبی از جمله تأسیس دانشگاه مذاهب اسلامی درتهران شدند.

۶. شرکت کنندگان یاد حضرت امام خمینی- ره- بنیانگذار جمهوری اسلامی و منادی وحدت اسلامی را گرامی داشتند.

۷. شرکت کنندگان هرگونه توهین به مقدسات اسلامی را محکوم کرده و حمایت خود را از فتوای امام راحل در مورد سلمان رشدی مرتد مورد تأکید قرار دادند.

۸. شرکت کنندگان هرگونه تجاوز نسبت به مسلمانان در بوسنی و هرزگوین، فلسطین، تاجیکستان، آذربایجان، هند و غیره را محکوم کرده، خواستار وحدت صفوف مسلمانان برای رویارویی با این تجاوزات شدند. (تصویر شماره ۱۶)

اجلاس مجمع جهانی اهل بیت- علیهم‌السلام-

دومین سمینار مجمع عمومی مجمع جهانی اهل بیت- علیهم‌السلام- در مکّه مکرمه در روز چهارم ذی الحجه ۱۴۱۳ (۴/ ۳/ ۷۲) با حضور نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی و تنی چند از شخصیتهای ایرانی و خارجی برگزار گردید.
در این جلسه ابتدا حجهٔ‌الاسلام والمسلمین تسخیری به عنوان دبیرکل مجمع جهانی اهل بیت، هیأت رئیسه سمینار را معرفی و از آقایان آیهٔ‌الله مصباح یزدی، آیهٔ‌الله حکیم، حجهٔ‌الاسلام والمسلمین موسوی و آقای یزبک را به جایگاه هیأت رئیسه دعوت کرد.
این سمینار با سخنرانی افتتاحیه حجهٔ‌الاسلام والمسلمین ری شهری نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی رسمیت یافت.
ایشان با تأکید بر لزوم اهمیت دادن به ابعاد فقهی، معنوی، عرفانی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حج در رفع ابهام از آنها گفتند:
«بعد سیاسی حج را بطور وضوح در روایات اهل بیت می‌توان یافت. امام

ص: ۲۶۹

باقر-ع- می‌فرماید: «تمام الحج لقاء الامام». فلسفه حج اعلام وفاداری مردم به‌رهبر سیاسی خود می‌باشد. فلسفه دیدار امام در حج تیمّن و تبرّک نیست بلکه الهام گرفتن از رهبری سیاسی اسلام درباره مصائب و مشکلات مسلمانان است، حجِّ کامل حجی است که مردم را در جهت حکومت اسلامی و حکومت امام عادل قرار می‌دهد.

وی افزود: امام امت احتمال می‌دهند که این بعد از سایر ابعاد مهمتر است. در مقابل دیدگاه امام راحل؛ احیاگر حج ابراهیمی، عده‌ای از آخوندهای درباری- در آستانه برائت- حج را فاقد بعد سیاسی توصیف می‌کنند، اینها دانسته یا ندانسته به دشمنان قسم خورده اسلام خدمت کرده و می‌کنند. ایشان در رد این نقطه نظرات گفتند: قویترین پیامها را حضرت امام- قدس سره- برای ایام حج صادر می‌کردند و اکنون نیز حضرت آیةالله خامنه‌ای مهمترین مسائل مسلمانان جهان را در پیام خود بیان کرده و تکالیف آنها را تبیین فرموده‌اند.

سپس آیةالله امینی سخنرانی خود را با تشریح اهداف تشکیل مجمع جهانی اهل بیت، آغاز و ابتدا با بیان تاریخچه و ضرورت تشکیل این مجمع گفت: پس از پیروزی انقلاب، شیعه به صورت قدرت بزرگی در جهان ظاهر شد که این امر مسلمانان جهان را به انقلاب اسلامی ایران متوجه ساخت و با توجه به اینکه رهبری انقلاب را علمای شیعه بر دوش داشته‌اند، مسلمانان جهان توجّه خاصی به کشور ایران از خود نشان می‌دهند.

سخنران بعدی این سمینار آیةالله حکیم بود که با اشاره به سابقه تاریخی تشیع در عراق و بازگشت آن به صدر اسلام گفت: ائمه اهل بیت بر ضرورت حرکت شیعیان در کنار حرکت تمام مسلمانان تأکید نموده‌اند و از آغاز، ضرورت دفاع از اسلام و کیان سیاسی آن را در دستور کار خود و شیعیان قرار داده‌اند.

وی آنگاه به بیان تاریخچه مبارزات شیعیان عراق بر علیه استکبار جهانی در زمان جنگ‌جهانی‌اول‌ودر زمان حکومت بعث پرداخت و با مقایسه وقایع بوسنی و هرزگوین با عراق گفت: قضیه جنوب عراق از قضیه بوسنی و هرزگوین کمتر نیست ولی داستان بوسنی در برابر دید جهانیان قرار دارد ولیکن قصه عراق پنهان از انظار است.

ص: ۲۷۰

پس از تنفس کوتاهی جلسه با سخنرانی حجهٔالاسلام والمسلمین موسوی درباره وضعیت شیعیان پاکستان ادامه یافت. وی با ذکر عقاید و افکار سیاسی اقبال والهام وی از تعلیمات شیعه به بیان مشکلات و مصائب شیعیان در پاکستان پرداخت وگفت: آقای هاشمی رفسنجانی رئیس جمهور ایران، عدم دخالت شیعیان پاکستان درانتخابات را یک خودکشی اجتماعی دانستند پس از انقلاب و در حال حاضر نیز که شیعه در پاکستان به صحنه آمده است، ابرقدرتها بر علیه آن توطئه می‌کنند.

سخنران بعدی این سمینار آقای شیخ محمد یزبک بود که درباره وضعیت لبنان و شیعیان آن کشور سخن گفت و با ذکر مواردِ هماهنگی دولتهای غربی و حکومت مارونی با اسرائیل و نقش جمهوری اسلامی ایران در ایجاد وحدت بین شیعیان لبنان و جنگ با اسرائیل، به تمجید از انقلاب اسلامی ایران پرداخت.

دکتر عبدالحمید معصومی از افغانستان سخنران بعدی سمینار بود که با ذکر وضعیت شیعیان این کشور، قبل و پس از پایان حکومت کمونیستی در کابل، خواستار حمایت فرهنگی شیعیان جهان و مجمع جهانی اهل بیت از شیعیان افغانستان شد.

پرفسور حسن الحسینی، دانشمند کشمیری از دیگر سخنرانان این سمینار بود که از عدم اطلاع ملل اسلامی از وقایع کشمیر و سیاستهای ضد اسلامی هند سخن گفت. وی با اشاره به آیه شریفه: «الیوم اکملت لکم دینکم ...» از ملت ایران، وارثان سلمان فارسی، به عنوان مسلمانان واقعی یاد کرد و از مردم جهان خواست تا از ایران درس مبارزه بیاموزند.

وی در پایان از اجتماعات اسلامی و حج، بعنوان مجمعی برای وحدت مسلمانان یاد کرد.

لازم به ذکر است که آقایان حکیم و محمد یزبک به عربی، پروفسور حسن حسینی به انگلیسی و بقیه سخنرانان به فارسی سخن گفتند که چکیده سخنان سخنرانان به عربی ترجمه شده و قرائت گردید.

ص: ۲۷۱

قطعنامه پایانی سمینار

در پایان این جلسه قطعنامه‌ای در ۱۴ بند توسط حجهٔ‌الاسلام والمسلمین تسخیری خوانده شد:

قطعنامه پایانی سمینار اعضای هیأت عمومی مجمع جهانی اهل‌بیت علیهم‌السلام- مکه مکرمه- ۴ ذی الحجه ۱۴۱۳ ه

به تاریخ ۴ ذی الحجه ۱۴۱۳ سمینار اعضای هیأت عمومی مجمع جهانی اهل بیت- علیهم‌السلام- تحت عنوان «پیروان اهل بیت- علیهم‌السلام- و بیداری اسلامی» با شرکت بیش از ۲۰ کشور جهان در مکّه مکرّمه برگزار گردید.

در آغاز گزارشی از عملکرد سالیانه مجمع، توسط رئیس شورای عالی و دبیر کلّ مجمع جهانی اهل بیت- علیهم‌السلام- تقدیم حاضران شد.

پس از آن مطالب و گزارشهایی پیرامون وضعیت مسلمانان و پیروان اهل بیت- علیهم‌السلام- و نقاط ضعف و قوّت آنها توسط برخی از هیأتهای شرکت کننده مطرح و در این زمینه پیشنهادهای سازنده‌ای ارائه گردید که مجمع به یاری خداوند متعال وعده بررسی و اجرای آنها را داد.

سپس در پایان شرکت کنندگان بر موارد ذیل تأکید نمودند:

۱- ضرورت شدّت بخشیدن به کوششها و فعالیتهای مجمع در صحنه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و هماهنگی آن با خواسته‌های مرحله کنونی.

۲- ضرورت ایجاد رابطه میان مجمع و تمامی نهادهایی که در سراسر جهان از پیروان اهل بیت- علیهم‌السلام- بشمار می‌آیند و تقویت ارتباط و هماهنگی این نهادها با یکدیگر و بررسی و بکارگیری راههای پشتیبانی از آنان.

۳- لزوم برگزاری اوّلین کنفرانس هیأت عمومی مجمع در تهران با شرکت تمامی

ص: ۲۷۲

اعضا در روز ۱۳ رجب ۱۴۱۴ ه و ضرورت زمینه‌سازی کامل برای اجرای طرحها و برنامه‌های عملی از سوی دبیرخانه مجمع.

۴- تأکید بر ضرورت حضور فعال مجمع در محافل و کنفرانسهای بین‌المللی و مطرح ساختن دیدگاههای اهل بیت- علیهم‌السلام- و نشر معارف آنها.

۵- تمامی حاضران اطاعت و پیروی خود از ولی امر مسلمین حضرت آیت‌الله خامنه‌ای- مدّظلّه العالی- را اعلام کرده و بر ضرورت هماهنگی و وحدت بخشیدن به تمامی تلاشها برای تحقّق اهداف انقلاب مبارک اسلامی که توسط رهبر مستضعفین جهان حضرت آیةالله العظمی امام خمینی- قدّس سره- به ثمر رسیده است تأکید کردند.

۶- حاضران هجوم تبلیغی- سیاسی غرب علیه کیان اسلام و فرهنگ نورانی آن را- که در کتاب آیات شیطانی مجسم شده- محکوم نموده و ضمن حمایت از فتوای تاریخی امام خمینی- قدّس سرّه- درباره سلمان رشدی مرتد، تأکید نمودند که این حکم الهی به هیچ وجه، قابل نسخ نمی‌باشد.

۷- شرکت کنندگان در سمینار، اعمال سرکوب و ارعاب توسط رژیم بعثی نسبت به مردم مظلوم عراق را محکوم کرده و از تمام ملّتهای مسلمان خواستار پشتیبانی از جهاد ملّت عراق برای رسیدن به حقوق مشروع خود و سرنگونی رژیم خونریز بعثی شدند.

۸- حاضران در سمینار اعلام کردند که فلسطین سرزمین اسلامی است و گفتگو و معامله پیرامون آن معنا ندارد. و تنها راه نجات فلسطین و آزادی آن از چنگال غاصبان صهیونیست، همانا جهاد مقدّس و استمرار قیام انتفاضه است. و تأیید و پشتیبانی کامل خود را از مقاومت اسلامی شجاعانه لبنان بر ضدّ تجاوزات صهیونیستهای ستمگر اعلام داشتند.

۹- شرکت کنندگان خواستار حمایت و پشتیبانی امّت اسلام از مردم مظلوم و ستمدیده بوسنی و هرزگوین با ایستادگی در برابر تجاوزات صربها و محکوم کردن سکوت غرب، گردیدند.

ص: ۲۷۳

۱۰- حاضـران از طرفهـای درگیر درافغانسـتان خواسـتار پایـان دادن به این درگیریها و حلّ مشـکلات خود شـده و با روی آوردن به راههای مسالمت‌آمیز، در جهت تشـکیل حکومت اسـلامی و تحقّق بخشـیدن به آرزوهای ملّت و واگذاری حقوق مشروع گروههای جهادی مسلمان گام بردارند.

۱۱- شـرکت کنندگان بر ضـرورت عقب نشـینی نیروهای ارمنسـتان از اراضـی کشور آذربایجان مسلمان و لزوم حفظ یکپارچگی و هماهنگی با خواسته‌های مردم مسلمان خود در برنامه‌ریزیهای سیاست داخلی و خارجی گردیدند.

۱۲- حاضـران کشـتار بیرحمـانه مسـلمانان، توسط نظام کمونیستی تاجیکسـتان را محکوم کرده خواسـتار توقف فوری اینگونه اعمال نسبت به مردم مسلمان تاجیک شدند.

۱۳- شرکت کنندگان تخریب مسجد بابری به دست متعصبین هندو را به شدّت محکوم کرده و از حکومت هند خواستار بازسازی و تعمیر هرچه سریعتر آن مسجد شدند.

۱۴- حاضران تمام تلاشهای تفرقه‌افکنانه و دامن زدن به نزاع میان شیعه و اهل سنّت را به هر صورت که باشد محکوم کرده خواستار وحدت عمل تمامی ملّتهای اسلامی در راه تجلّی شکوه وحدت فراگیر اسلامی گردیدند. (تصویر شماره ۱۷)

و آخر دعوانا ان الحمد للّه ربّ العالمین. و صلّی اللّه

علی سیّدنا و نبیّنا محمّد و آله الطیّبین الطاهرین.

سمینار «محمد- ص- الگوی زمامداران» به همت برادران اهل سنت از ایران

روز شنبه ۲۵/ ۲/ ۷۲، به همت واحـد اهل سـنت بعثه مقام معظم رهبری، سـمیناری تحت عنوان «محمـد- ص- الگوی زمامداران» با شرکت زائران اهل سنت و علما و اندیشمندان شیعه و سنی به ریاست آقایان ماموستا فخری، حجهٔالاسلام والمسلمین موسوی نماینده مقام معظم رهبری در کردستان، آخوند رهبری،

ص: ۲۷۴

حجۀالاسلام والمسلمین حجتی کرمانی، مولوی موحّدی در محل بعثه مقام معظم رهبری در مدینه منوره در محل هتل الدّخیل برگزار شد.

در این مراسم نماینده محترم ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی ضمن تشکر از حضور علما و اندیشمندان شیعه و سنی و همچنین زائران اهل سنت که بطور گسترده‌ای در این مراسم شرکت کرده بودند، اظهار امیدواری کرد که این سمینارها زمینه مناسبی را برای تأمین و تعمیق اهداف حج ابراهیمی براساس رهنمودهای امام امت و توصیه‌های مقام معظم رهبری فراهم آورند.

ایشان ضمن تأکید بر وحدت با مسلمانان جهان بویژه مسلمانان ایران این امر را از مهمترین ابعاد حج که بایستی در مدینه منوره و مکه مکرمه دنبال شود دانستند.

نماینده ولی فقیه و سرپرست محترم حجاج ضمن ابراز خشنودی از بیداری اسلامی که بحمدالله با ارشادات و رهنمودهای امام راحل در جهان اسلام پیدا شد، غلبه برتوطئه‌های غرب را در به انجام رسیدن تمام رهنمودهای حضرت امام- ره- دانسته و گفتند:

در حال حاضر به دلیل تغافل مسلمانان از مسأله زمامداری و ولایت، طاغوتها در اکثر کشورهای اسلامی زمامداری می‌کنند و هر چند ظاهراً مسلمانند ولی بر طبق الگوی حکومت پیامبر رفتار نمی‌کنند.

ایشان در ادامه با اشاره به اینکه مسلمانان حداقل در دو مسأله «نبوت رسول اکرم- ص-» و «حکومت و ولایت آن حضرت»، اتفاق نظر دارند، فرمودند: سیره زمامداری رسول‌الله- ص- از مسائلی است که در تاریخ بسیار روشن است. قرآن از منابع قطعی سیره حکومت پیامبر- ص- است و نیز کتب تاریخ و حدیث در بحث زمامداری پیامبر و خطوط اساسی آن اختلافی ندارند.

حجۀالاسلام والمسلمین ری شهری ضمن طرح این مسأله که جهان اسلامی باید ببیند درباره تأمین نیاز خود به حکومت چه کرده است و چه باید بکند، فرمودند:

زمامداری پیامبر- ص- باید الگوی عملی زمامداری قرار گیرد و فقط به نوشتن آن در

ص: ۲۷۵

کتابها نباید اکتفا کرد. باید بررسی کرد که آیا زمامداران کشورهای اسلامی براساس الگوی رسول‌اللّه- ص- رفتار می کنند یا تابع آمریکا و سایر مستکبرانند.

ایشان تأکید کردند: ما باید از جنگ اصلی پیامبر- ص- و علل آن، نحوه روابط خارجی حکومت پیامبر اسلام و چگونگی استعانت از حکومتهای خارج، میزان احترام ایشان به حقوق مسلمین و نوع و سیستم حکومتی آن حضرت و بطور کلی ویژگیهای حکومت پیامبر اسلام درس بگیریم.

ایشان با شکرگزاری از اینکه در ایران امروز، حکومت اسلامی حکفرماست، از برادران اهل سنت خواستند ویژگیهای جمهوری اسلامی را برای دیگران تشریح کنند تا زمینه‌ساز حکومت جهانی اسلامی شود.

ایشان در ادامه، با اشاره به آیه‌ای از قرآن کریم تأکید کردند: کافران به عنوان ولی نمی‌توانند با مسلمانان رابطه داشته باشند. البته اگر رابطه به شیوه ولایی نباشد مسأله دیگری است که در جای دیگر، قرآن آن را تجویز کرده است.

نماینده ولی فقیه و سرپرست حجاج ایرانی، آمریکا و اسرائیل را به عنوان نمونه بارز دشمنان اسلام معرفی کرده و افزود: این نمی‌شود که از یک طرف برای مسلمانان بوسنی اشک بریزیم واز طرف دیگر با دشمنان آنها که مانع ارسال اسلحه توسط جهان اسلام به این کشور می‌شوند، همکاری کنیم.

دشمنان اسلام چون رشد اسلام را به ضرر خود می‌دانند با فجیعترین شکل مسلمانان را در منطقه، قتل عام می کنند و صربها برای مبارزه بااسلام به نیابت از سوی آمریکا با مسلمانان مبارزه می کنند.

ایشان با استناد به سیره نبوی گفتند: پیامبر اسلام- ص- همکاری یهودیان را در جنگ احد نپذیرفتند؛ چرا که آنان برای حکومت و غنیمت می‌جنگیدند و پیامبر- ص- نمی‌توانستند برای چنین هدفهایی با آنها متحد شوند.

ایشان در خاتمه، از شرکت کنندگان در سمینار بویژه علما و اندیشمندان اسلامی خواستند با به دست آوردن الگوی حکومت پیامبر- ص- از قرآن و حدیث و تاریخ،

ص: ۲۷۶

درباره زمامداران کنونی قضاوت کنند.

در ادامه جلسه حجهٔالاسلام والمسلمین ربانی نماینده مقام معظم رهبری در امور اهل سنت سیستان و بلوچستان طی سخنانی به نقش اهل سنت در پیشبرد انقلاب اسلامی پرداخته و گفت: ما احساس می‌کنیم که اهل سنت خودشان را سفیران و مدافعان انقلاب اسلامی می‌دانند، بویژه در این سرزمین که بناحق به جمهوری اسلامی تهمتهای ناروا می‌زنند. امید است که در این‌گونه جلسات روح وحدت اسلامی درمقابل استکبار جهانی ایجاد شود.

حجهٔالاسلام ربانی همچنین ضمن تشکر از واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری، از قول برخی از علمای اهل سنت نقل کرد که خدمتی را که جمهوری اسلامی به اهل سنت می‌کند هیچ یک از حکومتهای دیگر در حق سایر مذاهب اهل سنت انجام نمی‌دهند و این ملهم از روح بلند امام خمینی- قدس سره- است.

سپس مولوی اسحاق مدنی مشاور رئیس جمهوری پیرامون موضوع «دستور خدا و قرآن درباره حکومت» سخنانی ایراد کرد.

وی در بخشی از سخنانش درباره شیوه حکومت رسول اکرم- ص- گفت:

الگوی زمامداری آن حضرت در دنیا منحصر به فرد است. عمل به چنین الگویی حتی برای شخصی که اسلام را هم قبول دارد، بسیار سخت است؛ مخصوصاً اینکه زمامدار و حاکم باشد.

کدام زمامدار است که حکومت را در اختیار داشته باشد- ولو اینکه حکومتش محدود باشد- و از گرسنگی به شکمش سنگ ببندد و در کنار یارانش خندق حفر کند؟! کدام زمامدار است که دختر گرامیش (فاطمه اطهر سلام اللّه علیها) برای آرد کردن گندم شخصاً گندم آسیاب کند و برای تحمل سختی دنیا به دخترش ذکر «اللّه اکبر»، «سبحان اللّه» و «الحمدللّه» را یاد بدهد؟!

وی افزود: اصولًا اساس و پایه حکومت اسلامی بر پایه این جمله است:

«هیچکس حق حکومت ندارد مگر خداوند قاهر» حتی مردم نمی‌توانند بر مردم

ص: ۲۷۷

حکومت کنند و همه مملوک خداییم. حاکمیت از آن خداست و انسان در این میان نایب و خلیفه است.

مولوی اسحاق مدنی در بخش دیگری از سخنان خود به ویژگیهای انسانی که می‌تواند به نیابت از خدا در زمین حکومت کند پرداخت و گفت:

حاکم من قِبَل الله باید احکام خدا را در زمین پیاده کند؛ لذا کسی که نمی‌تواند از احکام خدا سردرآورد و نمی‌تواند قانون اساسی خدا را بفهمد، حق حکومت کردن ندارد.

کسی می‌تواند این کار را بکند که افقه و اعلم و آگاه به مسائل اسلامی باشد.

انسانی می‌تواند این نیابت را بپذیرد و قبول کند که عالمتر باشد. یک عده اسم این انسان را «ولیّ فقیه» گذارده‌اند و عده‌ای دیگر به آن نام دیگری می‌نهند. نباید برای اسم، جنگِ عنب و انگور راه انداخته شود.

مشاور ریاست جمهوری کشورمان در پایان از همه حضار بویژه برادران اهل سنت خواست که چه در ایران باشند و چه در مکه و مدینه، در انتخابات ریاست جمهوری فعالانه شرکت کنند.

پس از سخنان مولوی اسحاق مدنی اعلام تنفس شد و قسمت دوم سمینار با اجرای تواشیح توسط گروه قدر در زمینه وحدت مسلمین آغاز و سپس فرازهایی از پیام حضرت امام- ره- به حجاج ایرانی به دو زبان فارسی و عربی قرائت شد. سپس آقای حسینی عضو کمیسیون قضایی مجلس شورای اسلامی و نماینده اهل سنت مردم بندرلنگه، تحت عنوان «ویژگیهای انقلاب اسلامی واثرات آن» به ایراد سخن پرداخت.

وی با مقایسه انقلاب اسلامی، سایر انقلابهایِ ضدِّ ویژگی انقلاب اسلامی را برشمرد.

نامبرده آنگاه به تشریح توطئه‌های مختلف دشمنان انقلاب اسلامی پرداخت و درگیریهای سالهای اول انقلاب در کردستان، گنبد، و ... را در همین راستا ارزیابی کرد و با اشاره به شهادت بیش از ۶۰ روحانی اهل سنت در کردستان این امر را نشانه علاقه و

ص: ۲۷۸

اخلاص اهل سنت در پاسداری از انقلاب اسلامی دانست.

وی در پایان به خدمات جمهوری اسلامی در مناطق سنی‌نشین اشاره کرد و گفت اکنون بیش از ۹۰ درصد روستاهای ما آب آشامیدنی و برق دارند.

پس از آن حجهٔالاسلام واعظ زداه خراسانی دبیر مجمع‌التقریب بین المذاهب الاسلامیه سخنرانی خود را با استناد به آیات قرآن کریم درباره پیامبر و فلسفه حکومت الهی و اسلامی آغاز کرد و گفت: خصوصیت حکومت اسلامی در این است که این حکومت از جانب خداست و پیامبر نماینده خداست.

وی ضمن برشمردن وجوه اشتراک بین مسلمانان، درباره حکومت اسلامی و اساس ولایت فقیه گفت: حکومت ولایت فقیه اعاده به حکومت اسلامی زمان رسول‌الله- ص- است. و این یکی از نقاط مشترک بین مسلمین برای تشکیل حکومت اسلامی است.

وی در پایان اقدامات انجام شده در جهت اجرای رهنمودهای مقام معظم رهبری برای راه‌اندازی مجمع التقریب و دانشگاه مذاهب اسلامی را برای حاضرین برشمرد و اظهار امیدواری کرد که در سال جاری اولین دانشجویان دانشگاه مذاهب اسلامی از میان دانشجویان شیعه و سنی پذیرش شوند.

آخرین سخنران این نشست دکترارسال شادمان عضو هیأت علمی دانشگاه تهران از برادران اهل سنت کردستان بود.

وی در باب جایگاه علوم در حکومت رسول‌الله- ص- به اختصار سخن گفت و در تبیین بحث خود، به آیات قرآن کریم در تجلیل از علم و علما استناد کرد و گفت:

متأسفانه حوزه‌های ما که قرنهای متمادی هم علوم اسلامی در آنها تدریس می‌شد و هم علم روز، امروز از این مهم بی‌بهره‌اند و وحدت حوزه و دانشگاه باید در این جهت باشد.

یادآور می‌شود که سخنرانان دیگری برای سخنرانی دعوت شده بودند که به علت ضیق وقت جلسه موفق به استفاده از بحث آنها نشد.

ص: ۲۷۹

در پایان این سمینار شرکت کنندگان با عنایت عمیق به مشکلات مسلمین جهان معاصر جهت حل آنها پیشنهادات ذیل را در قالب یک قطعنامه اعلام و مجدّانه خواهان پیگیری آن توسط مسلمین شدند:

۱- ما براساس آیه اطیعوالله و اطیعوا الرسول واولوالامر منکم که حاکمیت الله را متجلی در حکومت رسول الله و اولوا الامر می‌داند بهترین شیوه حکومتی در جهان اسلام را حکومت براساس نظام ولایت فقیه می‌دانیم.

۲- جمهوری اسلامی ایران که برخاسته از قرآن و سنت است بعنوان سمبل حکومت اسلامی شناخته و پشتیبانی خود را از رهبریهای مدبّرانه و دوراندیشانه حضرت آیةالله خامنه‌ای ولی امر مسلمین اعلام می‌داریم.

۳- وحدت امت اسلامی را عامل اساسی حل مشکلات دنیای اسلام دانسته و خواهان استحکام پایه‌های وحدت مسلمین هستیم.

۴- ما حمایت خود را از مجمع التقریب بین المذاهب الاسلامیه که به فرمان ولی امر مسلمین تشکیل شده است اعلام و خواهان گسترش فعالیتهای سازنده آن و همکاری همه علما و پیروان مذاهب اسلامی هستیم.

۵- ما حمایت همه جانبه خود را از مسلمانان بوسنی و هرزگوین، فلسطین و انتفاضه اعلام داشته و جنایات صربها ومذاکرات سازش اعراب و اسرائیل را شدیداً محکوم نموده و از کلیه مسلمین و دولتهای بلاد اسلامی خواستاریم جهت حل مشکلات جهان اسلام سریعاً اقدام نمایند.

۶- ما حمایت مجدد خود را از حکم تاریخی و قطعی امام خمینی- قدس سرّه الشریف- مبنی بر ارتداد و اعدام سلمان رشدی اعلام و ملاقات نخست وزیر انگلیس با وی را محکوم می‌نماییم.

۷- ما پشتیبانی خود را از مسلمین عراق، الجزایر، مصر، کشمیر، افغانستان و دیگر بلاد اسلامی اعلام و خواهان اتحاد و انسجام آنان هستیم.

سمینار برائت از مشرکین

ص: ۲۸۰

سمینار برائت از مشرکین به همت برادران اهل سنت ایرانی در سالن برگزاری سمینارها در مکه مکرمه با حضور اندیشمندان و دانشمندان اهل سنت در پنجم ذی الحجه ۱۴۱۳ در مکه مکرمه افتتاح گردید.

در این سمینار که هیأت رئیسه آقایان حجهٔالاسلام والمسلین واعظ زاده، مولوی حسین‌پور از بلوچستان، یوسف بخور از کانادا، مولوی محمود وادی از سردشت حضور داشتند، حجهٔالاسلام والمسلمین دیباجی به عنوان اولین سخنران به جایگاه دعوت شد.

وی با اشاره به تاریخ اسلام و مقایسه آن با زمان جاهلیت به مشکلات و مصائب مسلمانان در آغاز حیات اسلام پرداخت. وی با تأکید بر نزول سوره برائت در ارتباط با برنامه حج، بر لزوم برگزاری مراسم برائت تکیه نمود و یکی از فلسفه‌های حج را رفع گرفتاریهای مسلمانان توصیف نمود.

سپس ماموستا سید محمد حسینی به عنوان دومین سخنران به تبیین ریشه‌های تاریخی برائت پرداخت و با اشاره به طرح جداسازی دین از سیاست، عدم برگزاری برائت را از آثار این طرح استعماری تلقی کرد و گفت: حج کنگره عظیمی است که شرکت مسلمانان برای حل مشکلات خود و مراسم برائت، مایه رونق و شکوه این کنگره است.

سخنران بعدی این سمینار مولوی محمد اسحاق مدنی بود که ضمن تشکر از بعثه مقام معظم رهبری ضمن اشاره به مبارزات پیامبران و حضرت ابراهیم-ع- با بت پرستی، برائت را سنّت پیامبر دانسته، گفت: بسیار ظلم است که با آیه: «ولارفث ولافسوق ولاجدال فی الحج»، برائت را منع کنیم. جدال بین مسلمانان ممنوع است و این منع مقدمه‌ای برای برائت از مشرکان می‌باشد. وی افزود: غریزه جنگ و ستیز در نهاد انسان وجود دارد و اگر در مبارزه با کفّار بکار برده نشود، در میان مسلمانان جاری خواهد

ص: ۲۸۱

شد.

در ادامه این سمینار پس از مولود خوانی، آقایان آخوند رهبر و مولوی محبّی درباره برائت از مشرکین سخنرانی نمودند و قطعنامه سمینار در شش ماده قرائت شد.

قطعنامه سمینار برائت از مشرکین در مکه مکرمه (۵/ ۳/ ۷۲- پنجم ذی‌حجه ۱۴۱۳)

با الهام از آیات قرآنی و سنت پیامبر گرامی اسلام- صلی الله علیه و آله و سلم- و تأکید مؤکد حضرت امام خمینی- قدس سرّه- بر لزوم برائت از مشرکین و کلام روح بخش رهبر معظم انقلاب در این امر حیاتی به همت واحد اهل سنت بعثه مقام معظم رهبری، سمینار برائت از مشرکین در مکه مکرمه با حضور علما، اندیشمندان و زائران کاروانهای اهل سنت برگزار گردید.

شرکت کنندگان در این سمینار با ژرف‌نگری و توجه دقیق به مشکلات مسلمین در جهان معاصر و توطئه‌های گسترده استکبار جهانی بر علیه اسلام دیدگاههای خود را در موارد زیر اعلام می‌دارند:

۱- با درود به‌روان پاک‌بنیانگذار حج ابراهیمی حضرت امام راحل- قدس سره الشریف- اطاعت و پیروی مطلق خود را از مقام معظم رهبری و ولی امر مسلمین حضرت آیةالله خامنه‌ای به عنوان یک وظیفه شرعی و الهی اعلام می‌دارند.

۲- ما برائت از مشرکین را یک فرمان الهی و حرکت لازم شرعی بر مبنای سنت ابراهیمی و محمدی دانسته بر وجوب شرکت تمامی زائران بیت‌الله الحرام در این مراسم شکوهمند، تأکید نموده حج را بدون آن، ناقص و بی‌روح می‌دانیم.

۳- وحدت امت اسلامی را عامل اساسی حل مشکلات جهان اسلام دانسته برای استحکام پایه‌های وحدت مسلمانان نهایت تلاش خود را به کار خواهیم گرفت.

۴- ما حمایت خود را از مجمع‌التقریب بین المذاهب الاسلامیه که به فرمان ولی امر مسلمین حضرت آیةالله خامنه‌ای تأسیس گردیده، اعلام داشته گسترش فعالیتهای سازنده آن و همکاری همه علما و پیروان مذاهب اسلامی را با آن خواستاریم.

ص: ۲۸۲

۵- شرکت کنندگان در این سمینار حمایت همه جانبه خود را از مسلمانان مظلوم و تحت ستم بوسنی و هرزگوین، فلسطین، لبنان، عراق، الجزایر، مصر، کشمیر، آذربایجان، تاجیکستان و دیگر بلاد اسلامی اعلام داشته و جنایات استکبار جهانی را بر علیه اسلام شدیداً محکوم نموده انزجار خود را از سازش اعراب و اسرائیل به جهانیان ابراز داشته، خواهان تلاش گسترده تمامی کشورهای اسلامی در جهت حل مشکلات جهان اسلام می‌باشیم.

۶- سمینار، حمایت مجدد خود را از حکم تاریخی و قرآنی و قطعی امام خمینی- قدس سره- مبنی بر ارتداد و وجوب اعدام سلمان رشدی اعلام نموده ملاقات نخست وزیر انگلستان را با وی محکوم می‌نماید. (تصویر شماره ۱۸)

والسلام علیکم و رحمهٔالله و برکاته

۵ ذی حجهٔالحرام ۱۴۱۳- ۵ خرداد ۱۳۷۲

مکه مکرمه

سمینار جمهوری آذربایجان

نشست یک روزه در ارتباط با وضعیت مسلمانان آذربایجان در روز جمعه ۷/ ۳/ ۷۲ در محل ساختمان جفالی مرکز برگزاری سمینارها، با یک ساعت تأخیر آغاز شد. این تأخیر بدلیل حکومت نظامیِ ایجاد شده از سوی نیروهای سعودی در اطراف بعثه مقام معظم رهبری و خیابانهای اطراف بود.

در این نشست حجاج آذربایجانی به صورت چشمگیر حضور داشتند اما به دلیل محدودیتی که نیروهای سعودی برای بعثه ایجاد کرده بودند، مهمانان خارجی نتوانستند در آن شرکت کنند. در آغاز مسؤول بعثه آذربایجانیها به حاضرین خوش آمد گفته و سپس به بیان مشکلات مسلمانان آذربایجان پرداخت.

سپس آقای محسن مجتهد شبستری به زبان ترکی به ایراد سخن پرداخت و با اشاره به اهمیت برگزاری حج ابراهیمی، این سخن حضرت علی- ع- را که فرمود:

«والحج تقویهٔ للدین» مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. وی آنگاه به توطئه‌هایی که برای

ص: ۲۸۳

بی‌اثر کردن حج ابراهیمی از سوی استکبار می‌شود اشاره کرده و گفت: گلادستون نخست وزیر اسبق بریتانیا یکی از طرق چیره شدن بر مسلمانان را ویران کردن کعبه و از بین بردن مراسم عبادی و سیاسی حج دانسته است و الآن نیز استکبار جهانی و اقمار آن همین نقشه را دنبال می‌کنند.

حجهٔالاسلام والمسلمین مجتهد شبستری در ادامه حملات ارمنستان به جمهوری آذربایجان را محکوم کرد.

در ادامه جلسه یکی از برادران ترک زبان درباره حج صحبت کرد و سپس جلسه با مرثیه‌خوانی زائری ۶۰ ساله در رثای امام باقر- ع- از جمهوری آذربایجان ادامه یافت.

سرانجام حجاج آذربایجانی با دعا به مقام معظم رهبری و درود بر روان پاک بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران سمینار را به پایان رساندند. (تصویر شماره ۱۹)

سمینار همیاری ملت عراق

با عنایت خداوند منّان، بعثه مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق در شب چهارشنبه ۵ ذیحجه، سمینار همیاری ملت عراق را با شعار «یاری ملت عراق وظیفه تمام مسلمین است»، در مکه مکرمه برگزار کرد.

در این سمینار جمع کثیری از علمای اعلام و شخصیتهای اسلامی کشورهای ایران، لبنان، افغانستان، فلسطین، ترکیه، پاکستان، کشمیر، غنا، کنیا، عراق، الجزایر، سوریه، اردن، آذربایجان، هندوستان، سومالی، کشورهای حوزه خلیج فارس بعلاوه حجاج این کشورها و مسلمانان و عراقیهای مقیم کشورهای اروپایی [لندن، هلند، دانمارک، کانادا و سوئد] و عراقیهای مقیم سوریه و کشورهای شیخ‌نشین و آقایان اعضای مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق و کاروانهای حجاج بعثه حج مجلس حضور داشتند.

همچنین حضور خواهران مسلمان عراقی و خواهران کشورهای شیخ نشین و

ص: ۲۸۴

مقیم کشورهای اروپایی چشمگیر و قابل توجه بوده است.

در این گردهمائی سخنرانیهای متعدد از طرف علمای اعلام و شخصیتهای مختلف ایراد شد که در آن، اهمیت یاری ملت عراق مظلوم مورد تأکید قرار گرفت.

برنامه سمینار بدین شرح بود:

۱- تلاوت آیاتی از قرآن مجید توسط قاری عراقی ابوحنان الهنداوی.

۲- سپس آیۀالله سید محمد باقر حکیم سخنرانی بسیار خوبی ایراد فرمود، و در آن به محورهای زیر اشاره داشتند:

الف- اقدامات سرکوبگرانه رژیم حاکم بغداد در عراق.

ب- رفتارهای فرعونی رژیم با ملت عراق.

ج- اسلامی بودن فعالیّتها و مبارزات ملت عراق در حال حاضر.

د- پیشرفت مبارزات مردم عراق علیرغم اقدامات وحشیانه رژیم عراق در آواره ساختن و تعقیب و کشتار بیرحمانه مردم، که این پیشرفت حاصل عملیات شهادت‌طلبانه مبارزین عراقی، قیام مبارک شیعیان، دور شدن دوستان صدام از او و ضعف و ناتوانی ارتش است.

در نتیجه رژیم عراق ارتش را براساس درجه وفاداری، به چند دسته تقسیم نمود:

الحرس الخاص [گارد ویژه نیروی ویژه و بسیار وابسته به حاکم عراق، الحرس الجمهوری [گارد ریاست جمهوری و یگانهای دیگر ارتش عراق.

ه- دیدگاهها و مواضع مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق پیرامون تغییرات و آینده عراق که براساس ایجاد تحولات در روشهای جهادی، جذب ارتش عراق به جلگه جهاد، ایجاد مواضع سیاسی مشترك میان گروههای سیاسی و ارتباط جنبش ملت عراق با جنبش اسلامی در منطقه استوار می‌باشد.

۳- سخنران از افغانستان:

دوّمین سخنرانی توسط آقای سید هادی وزیر کشاورزی افغانستان ایراد شد،

ص: ۲۸۵

ایشان در سخنرانی خود به مشکلات و گرفتاریهای ملت مسلمان افغانستان پس از پیروزی اشاره نموده و از مسلمانان و رهبران کشورهای اسلامی خواستند بطور جدّی دخالت کنند و خونریزی و برادرکشی را در افغانستان متوقف کنند و به ملت افغانستان کمک کنند تا مشکلات کنونی خودشان را پشت سربگذارند.

ایشان در سخنرانی خود نیز نقش مرجعیت مرحوم آیهٔالله العظمی حکیم و مرجعیت شهید صدر در آگاه کردن ملت افغانستان و پرورش فکری علمای افغانستان مورد تأکید قرار داده، اظهار داشت: ملت افغانستان از ملت عراق در مبارزات خود بر علیه طاغوت عراق پشتیبانی و حمایت می‌کنند.

۴- سخنران از فلسطین:

سوّمین سخنرانی توسط استاد محمد عبدالله الحسینی ایراد شد، ایشان در سخنرانی خود به سرنوشت مشترک میان مسأله عراق و آزادی فلسطین از چنگال صهیونیستهای جنایتکار اشاره نمودند.

همچنین نقش مرجعیت شهید صدر و تأثیر افکار اسلامی آن شهید در آگاه کردن جوانان فلسطینی و تشدید مبارزات آنها مورد تأکید قرار داده، و تأکید نمود ملت فلسطین در کنار ملت عراق از جهاد و مبارزات طولانی آنها علیه فرعون عراق و رژیم جنایتکار آن حمایت خواهد کرد.

۵- سخنرانی نماینده بعثه حج ولی امر مسملین:

به نمایندگی از طرف حضرت حجهٔالاسلام والمسلمین آقای محمّدی ری شهری، آیهٔالله مصباح یزدی به سخنرانی پرداختند. ایشان در سخنرانی خود به گوشه‌هایی از گرفتاریهای مردم مظلوم عراق اشاره نمودند، و حمایت جمهوری اسلامی از مبارزات مردم عراق از بدو تأسیس جمهوری اسلامی توسط امام راحل و پس از ایشان ولی فقیه مورد تأکید قرار داده و اشاره فرمودند که این حمایت تا آخرین نفر در

ص: ۲۸۶

ایران ادامه خواهد یافت و نیز فرمودند که ملت ایران و عراق برادرند و در شادیها و غمها شریکند.

۶- سخنران از لبنان:

پنجمین سخنرانی توسط شیخ عفیف النابلسی رئیس انجمن علمای جبل عامل ایراد شد و ایشان در سخنرانی خود به تاریخ عراق و مرجعیت دینی بویژه مرجعیت شهید صدر و نقش این مرجع در پرورش نسل آگاه از علمای مسلمان اشاره کردند.

آقای نابلسی در بیانات خود به گرفتاریهای مردم عراق نیز اشاره نموده؛ و تأکید کردند که ملت لبنان در کنار مبارزات و جهاد ملت عراق تا سرنگونی طاغوت عراق ایستادگی خواهد کرد.

ایشان در پایان سخنرانی خود پیشنهاداتی جهت یاری ملت عراق و کمک به سرنگونی رژیم جنایتکار صدام ارائه داد.

۷- سخنرانی از ایران:

حضرت حجةالاسلام والمسلمین شیخ محمد مهدی آصفی آخرین سخنران این سمینار بودند. ایشان در سخنرانی خود به مسؤولیت مسلمانان و علمای آنها در شکستن دیوار محاصره اشاره کرده و گوشه‌هایی از دردها و محرومیت‌های این ملت را بیان کرده، تأکید نمودند که مبارزات مردم عراق هم‌اکنون در مقدمه مبارزات مردم مسلمان در منطقه، بلکه در جهان اسلام قرار گرفته است. (تصویر شماره ۲۰)

فصل ششم: جلوه حق

نقش حج در شناساندن چهره راستین تشیّع

ص: ۲۸۷

ص: ۲۸۸

ص: ۲۸۹

شیعه نگرش ناب و جریان خالص و دیدگاه استوار بر کتاب و سنت فرهنگ اسلامی است. این نگرش از همان آغاز به علل گونه‌گون آماج تهمتها، افتراها، ستمها و ظلمها بوده است، اکنون بسیاری از مسلمانان که در بستر فرهنگی ساخته و پرداخته نسلها و عصرهای تحریف برآمده‌اند به شیعه چگونه می‌نگرند؟! مردمانی که نه منابع اصیل فکری شیعه را دیده‌اند و نه از ابعاد آموزه‌های رهبران آن آگاهند و نه از تعالیم توحیدی متون حدیثی و کلامی بی‌بدیل آن. در فضایی چنین تیره و تار که آنچه پاشیده می‌شود بذر کین است و تخم خشم، ثمره آن جز نگاههای خشم آلود نخواهد بود.

پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری پیشوای فقید این امت؛ حضرت امام خمینی- رضوان اللّه تعالی علیه- که لرزه‌ای چونان زلزله در ارکان سیاست جهان افکند، چشمهای بسیاری را به سوی ایران؛ سرزمین تشیّع، خیره ساخت و زمینه اندیشیدن برای بسیاری را فراهم آورد. اکنون بر عالمان شیعی و مسؤولان امور است که از این فضای بوجود آمده، برای هر چه بهتر نشان دادن هویّت اصیل تشیع بکوشند و ابهامها و تحریفها را از چهره تشیّع بزدایند. در جهت این هدف کنگره حج یکی از مهمترین موقعیتهای کارآمد و سرنوشت ساز است. در ایام برگزاری کنگره بزرگ حج صدها هزار مسلمان از اقالیم قبله، به سرزمین وحی گام می‌نهند، ذهن بسیاری از اینان انباشته است از تبلیغات سوء و پیش داوریهای معمول درباره تشیع. اندک توضیح درباره حقایق نهفته

ص: ۲۹۰

در معارف شیعی کافی است تا آنان را در داوریها به تردید افکند و برای آشنایی با چهره اصیل تشیع یاری رساند.

یکی از پزشکان نیجریایی از این که ستّیان حنفی مذهب ایرانی را در میان زائران شیعی می‌نگرد شگفت زده می‌شود و می گوید: تاکنون می‌اندیشیدم که سنیان از هیچگونه آزادی در ایران برخوردار نیستند. روحانی کاروان او را با حقایقی آشنا می کند و آنگاه در همراهی او به بقیع می‌روند، روحانی کاروان موقعیت بقیع را توضیح می‌دهد و از مدفونان آن سخن می گوید و امامان مدفون در بقیع را می‌شناساند، و صحابه مدفون و شهدای احد را معرفی می کند، و او با تأثر تمام می گوید:

از خداوند طلب مغفرت می کنم که سه بار به حج مشرّف شده‌ام ولی به زیارت بقیع نیامده‌ام.

در یکی از کتابفروشیهای مدینه به نگریستن و دریافتن کتابها مشغول بودم گاهی مراجعه کننده‌ای از کتابی سؤال می کرد، مؤلف کتاب را می گفتم و از چگونگیش صحبت می‌داشتم، این کار در مدت کوتاهی که در آن کتابفروشی بودم چندین بار پیش آمد، پیرمرد با شگفتی گفت: برایم بسیار جالب است که شما ایرانیان با اینکه زبانتان فارسی است این همه از متون عربی آگاهید. او از عالمی ایرانی یاد کرد که با اطّلاعی وسیع از منابع اسلامی به وی مراجعه کرده و از کتابفروشیش فراوان کتاب خریده است.

او می گفت این برخوردها دیدگاه مرا نسبت به ایرانیها یکسر تغییر داده است.

به گزارش دیگری بنگرید:

جوانی مصری در یکی از کتابفروشیها به من گفت: شما شیعیان غیر از خودتان دیگران را قبول ندارید و صحابه پیامبر را تکفیر می کنید.

گفتم: این تهمت است و تبلیغاتی است دروغین علیه ما، ما شیعه اهل بیت پیامبر هستیم و در این اعتقاد از قرآن و سنّت رسول‌اللّه پیروی کرده‌ایم، مسلمانان دیگر را برادر می‌دانیم و در ایران نه تنها با آنان که با اهل کتاب نیز با مروّت رفتار می کنیم.

اصحاب پیامبر را دوست داریم و آنان را یکسر تکفیر نمی‌کنیم امّا به عدالت همه آنها

ص: ۲۹۱

نیز باور نداریم. معتقدیم برخی از آنها بر عهد خود وفادار نماندند و سفارش پیامبر را درباره اهل بیت- علیهم‌السلام- نادیده گرفتند و این غیر از تکفیر است، ما به آیه قرآن معتقدیم که فرمود:

«ولا تقولوا لمن القی الیکم الإسلام لستَ مؤمناً».

با شنیدن سخنان من آرام گرفت و پس از قرائت آیه دست مرا گرفت و به گرمی فشرد و گفت:

احسنت بارک اللّه فیک. می‌دانستم ایرانیها خوبند، اکنون یقین کردم.

بی‌گمان بسیاری از برخوردهای ناهنجار مسلمانان با شیعیان از سر ناآگاهی است به تعبیر زیبای علی- ع-:

«الناس اعداء ماجهلوا» یا «النّاس اعداءٌ، ماجهلوا».

«مردمان دشمن آن چیزی هستند که نمی‌شناسند»، یا «انسانها در ستیز خواهند بود تا آنگاه که سرجهالت با هم برخورد می‌کنند».

به گزارشهای ذیل دقت کنید:

یکی از طالبان علم می‌گوید: در «مسجد اجابه» پس از نماز سجده شکر بجا می‌آوردم، پیرمردی از اعضای بعثه قطر با من آغاز به سخن کرد و گفت این سجده پس از نماز چه بود.

گفتم: سجده شکر، بشکرانه توفیق عبادت در این مکان مقدس، گفت: احسنت.

داستان مباهله را برایش توضیح دادم، خرسند شد. در ضمن گفتگو، خادم مسجد که جوانی سیاه چهره بود، با خشم فریاد زد: با اینها سخن نگو، اینها رافضی هستند، امّا من به او سلام کردم و با خنده و صمیمیت گفتم: نه برادر، ما همه به برکت اسلام برادریم و رافضی نیستم، او منفعل شد و خشمش فرو نشست.

به مسلمان قطری گفتم، این است نتیجه تبلیغات دروغین و ناآگاهی از عقاید یکدیگر، او به گرمی با من سخن می‌گفت مرا به بعثه قطر دعوت کرد و گفت: من در این

ص: ۲۹۲

سفر هر آنچه را علیه ایرانیان و شیعه شنیده بودم دروغ یافتم. من دیـدم که شیعیان برخلاف آنچه شایع کرده‌انـد شدیداً به اسـلام و آداب شـرعی مقید هسـتند. در نمازهای جماعت اهل سـنت شـرکت می‌کنند، و با اخلاق حسـنه با دیگر مسلمانان برخورد می‌کنند، ولی تأسف این است که ندیدم و نشنیدم که به آنان اقتدا کنیم و تریبونی در اختیارشان بگذاریم و سخنانشان را بشنویم، چرا؟!

در حال وضو گرفتن بودم یکی از ائمه جماعت مساجد ترکیه پیش آمد و با خشم گفت:

وضوی شما ایرانی‌های شیعه باطل است؛ زیرا پاها را باید شست.

گفتم: مسائل جزئیِ فرعی مهم نیست، ما بایـد در جهت وحدت بکوشـیم و اعمال یکدیگر را بر بطلان نسـبت ندهیم. با خشم گفت: نه چنین است، باید از قرآن دلیل بیاوری.

گفتم در قرآن و در آیه وضو آمده است: «فاغسلوا وجوهکم و ایدیکم الی المرافق وامسحوا برؤسکم وارجلکم الی الکعبین».

در کجای آیه آمده است، «بشویید»؟

او در حـالی که به اضـطراب افتـاده بود گفت: بایـد «فاغسـلوا» باشـد، قرآن را بـاز کردم و آیه را نشـان دادم رنگش پریـد و از شـرم سرپـائین افکنـد، من بـا محبّت دسـتش را گرفتم و گفتم: با این همه ما نمی‌گوییم وضوی شـما باطل است، و دوست داریم با هم در مقابـل کفر جهـانی متّحـد باشـیم. او گفت من امام جماعت هسـتم من در باره شـما اشـتباه می‌کرده‌ام، شـما دارای کشوری اسـلامی هستیـد، مـا هم آرزوی نـابودی نظام لائیک و برقراری نظام اسـلامی را داریم، خشم وی بـدل به محبت شـده بود، با او بسـیار سـخن گفتم و با مهر و محبت از هم جدا شدیم.

یکی دیگر از عالمان می‌گوید جوانی از ترکیه ملتهب و نگران پیش من آمد و گفت:

برای من چنین وانمود کرده بودند که ایرانیان داخل حرم رسول‌اللّه نمی‌شوند و

ص: ۲۹۳

فقط بقیع را زیارت می‌کنند و بعد به مکه می‌روند، امّا من که عالمان شیعه را با لباس خاصّ‌شان می‌شناختم در حرم پیامبر دیدم و شگفت زده شدم و به مظلومیت ایران و انقلاب اسلامی و شیعه پی بردم. ایران باید در مقابل تبلیغات جهانی علیه شیعه و زدودن تهمتها و شایعه‌ها سرمایه گذاری کند. و از چهره انقلاب اسلامی و شیعه اتهامات دشمنان را بزداید.

روحانی دیگری که مشغول راهنمایی ایرانیان بوده است می‌گوید:

زائری مصری درباره عقائد شیعیان سؤالهایی کرد جواب دادم: به مسائل فقهی پرداخت، پاسخ گفتم. آنگاه گفت درست است که قرآن شما با قرآن دیگر مسلمانان تفاوت دارد، گفتم این دروغ است و تهمت، قرآن ما عین قرآن دیگر مسلمانان است بدون کاستی و فزونی و قرآن چاپ ایران را نشان دادم. او بشدت متأثر شد و گفت علیه شیعه فراوان تهمت می‌پراکنند. من پیرو مذهب خاصی نیستم و استدلال هر مذهب را قویتر بیابم از آن پیروی خواهم کرد.

امام جماعتی از مراکش از امام- رضوان‌اللّه علیه- تجلیل می‌کند و مقاومت ایران را بر سر آرمانهایشان می‌ستاید و با ابراز تنفر از ناسیونالیسم عربی می‌گوید: اینان که در اینجا شایع می‌کنند ایرانیان مجوسند از سر جهالت و جنایت است که می‌گویند. مگر نه این است که بسیاری از محدثان و مفسّران مانند امام بخاری، طبری، رازی، مسلم و ...

ایرانی هستند، خدمتی که ایران به اسلام و فرهنگ اسلامی کرده است بی‌نظیر است، وی در نهایت سؤال می‌کند، که آیا درست است که برخی از شیعیان در اذان می‌گویند «اشهد انّ علیاً رسول‌اللّه!».

کسی که عالم است و دیدگاهی روشن نسبت به شیعه دارد نیز چنین سؤالی برایش باقی مانده، این نشانگر اوج جوّسازی جبهه ضد شیعی علیه باورهای شیعی است، به او گفته می‌شود:

این کذب محض است علی- ع- می‌فرموده است: «انا عبد من عبید محمّد»، ما نیز می‌گوییم او دست پرورده پیامبر و وصیّ پیامبر ص- است. و پیشوای امت اسلامی

ص: ۲۹۴

است و در این باور به قرآن و سنت تردید ناپذیر استفاده می کنیم.

او با اظهار خرسندی ازاین دیدار و خوشحال از اینکه ابهامی از ذهنش زدوده شده است، خداحافظی می کند.

این اظهار نظر نیز از دانش پژوه و دانشوری مراکشی شنیدنی و خواندنی است:

نغمه شوم تفرقه افکنانه علیه شما شیعیان بسیار است، مبلّغان تفرقه افکن علیه شیعه تبلیغات گسترده‌ای به راه انداخته‌اند. آنان می گویند: شما از پیروان پیغمبر نیستید، در حالی که من دیدم ایرانیان در کنار مزار پیامبر و قبور بزرگان اسلام در بقیع و احد، زیارت می‌خوانند، گریه می کنند و چه حال خوشی دارند، حالات معنوی ایرانیان بسیار عالی است و قطعاً بیش از دیگر مسلمانان است.

وقتی عالمی مواضع اسلامی و انقلابی جمهوری اسلامی رابه زائری سنگاپوری شرح می‌دهد و عقاید مستند به قرآن و سنت شیعه را توضیح می‌دهد و حقایق بسیاری را برای وی می‌نمایاند، او با لبخندی شیرین می گوید:

پس این که می گویند شما «بنیادگرا» هستید درست است! چون شما به اصل و بنیاد مشکلات مسلمانان جهان پرداخته‌اید و از سوی دیگر به بنیاد دین یعنی قرآن رجوع می کنید و از آن بهره می گیرید. اگر بنیادگرایی این است بسیار خوب است که همه مسلمانان باید بنیادگرا باشند.

رفتار اصولی ومنش صحیح‌اسلامی که بسیاری از زائران ایرانی- سپاس خدای را- مراعات می کنند یکی از مهمترین عوامل تصحیح دیدگاه زائران اقالیم قبله درباره ایران و شیعه است. حضور قاریان نیک نَفَس، خوش صوت و خوشخوان جلوه‌ای ستودنی دارد، در ضمن گزارشی آمده است که:

بعد از نماز صبح یکی از قاریان ایرانی در جلسه قرائت قرآن مسجدالنبی- ص- حضور یافت و با صوتی دل‌انگیز و زیبا قرآن را قرائت کرد. این قرائت بقدری موجبات وجد و خوشنودی شنوندگان را بوجود آورد که بسیاری از مأموران سعودی نیز با وی مصافحه کردند و زیبایی قرائت او را ستودند.

ص: ۲۹۵

شبی در طبقه دوّم مسجدالحرام در جمع انبوه زائران وقتی جانبازی نشسته بر «ویلچر» نـدای قرآن سرداد و بـا زیبـایی تمام قرآن را قرائت کرد مسلمانان اشـک شـوق ریختنـد و این همه عشـق به اسـلام و قرآن را سـتودند. گسترش تفکر اسـلامی، عظمت انقلاب اسلامی، و نقش سازنـده رفتـار صـحیح زائران ایرانی و تبلیغات اسـتوار در این جهت، باعث می‌شود که زائران مسـلمان گاه خود از مواضع اسلامی ایران دفاع کنند و در مقابل تبلیغات شوم بایستند؛ به گزارشهای ذیل توجه کنید:

یکی از عالمان ترک با یکی از عالمان ایرانی در مسجدالنبی به گفتگو پرداخت، و شبهات و اشکالاتی به عقاید شیعه مطرح کرد، عالم ایرانی در حال جواب دادن بود.

زائری ترک بـا شور و هیجان ویژه‌ای با صـدای بلنـد به عالم ترک نهیب زد که اینها تهمت است و افترا، آنکه اینجا آمـده به دعوت خدا لبیک گفته است و آنکه در کنار مزار پیامبر نشسـته از جان و دل به او اعتقاد دارد. من بارها به ایران سـفر کرده‌ام مظاهر اصـیل اسلامی در آنجـاست، آنها احکام قرآن را اجرا می‌کننـد ولی ما اهل سـنت که ادّعا پیروی از سـنت پیامبر را داریم در کشورهای ما هنوز طاغوتها حکومت می‌کنند رفتار شیعیان ایرانی در اینجا کافی است که بگویید اینها همه تهمت علیه شیعه است.

پیشتر گفته‌ایم برخی از ائمه جماعت سعودی تحت تأثیر القائات شیطانی برخی از استادانشان نگاهی ناهنجار به شیعه دارنـد و این است که در مناسبتهای مختلف در مساجد علیه شیعه سخن می‌گویند. زائری گزارش می‌کند که:

امام جماعت مسجدی در نزدیکی بانک ریاض پس از ادای نماز به شـیعیان اهانت کرد و وقیحانه آنان را برادران شـیطان نامیـد. دو زائر انـدونزیایی و مالزیایی برخاسـتند و به شدّت اعتراض کردند و با وی به مشاجره پرداختند و گفتند: شـیعه و سـنی برادرند، اینکه شما چنین می‌گویید، معلوم است که شما شیطانید؛ چون در جهت تفرقه قدم برمی‌دارید!

اینهـا و جز اینهـا نشـانگر آن است که زمینه‌های بیـداری در جهان اسـلام و یافتن حقایق بسـیار گسترده است، بایـد با تبلیغ درست و شناخت ابعاد توطئه‌ها و ردیابی دقیق

ص: ۲۹۶

جریانها و آماده سازی امکانات متناسب با آنچه دشمن می‌پراکند، سیلاب توطئه را سد و حقایق سپیده‌گشای معارف اسلامی را بگسترد، تا روز و روزگاری در اقالیم قبله جز آفتاب اسلام ناب محمّدی نتابد و فریاد ناب حق همه گستر شود.

مراسم دعای کمیل در مدینه

ص: ۲۹۷

دعا، راز زندگی است.

دعا، رمز میان عشق و معشوق است.

دعا، زمزمه عاشقانه قطره‌هاست در راه پیوستن به بی‌نهایت.

دعا، جلوه دلدادگی شوریده‌دلان، بصیران و بی‌قراران جمال محبوب است.

دعا، سلاح است، سلاح پیشتازان توحید، منادیان عدل، فریادگران حق، رسولانی که رسالت بیداری، آگاهی و عزت انسان را به دوش داشتند (الدّعا سلاح الانبیاء).

دعا، آرامبخش جان، اطمینان دل، و شکوه و عزت و زیبایی دل است.

دعا، در آموزه‌های پیامبران و پیشوایان الهی از جایگاهی بلند برخوردار است، خداوندِ مجیب به گران‌جانانی که از یادکرد او تن می‌زنند و به دعا روی نمی‌آورند فرمود:

«و قال ربکم ادعونی أَسْتَجِبْ لکم ان الذین یستکبرون عن عبادتی سَیَدْخلون جهنم داخرین». غافر: ۶۰

دعا با این همه شکوه و جاذبه، با این همه والایی و گران ارجی، باید از حرمتی عظیم و جایگاهی بلند و آدابی ویژه نیز برخوردار باشد. کجا دعا کنیم؟ بهترین جای زمزمه کجاست، در چه مکانی رازگویی کنیم.

اکنون تو در مدینه هستی، شهر پیامبر، کنار پیامبر، محضر پیامبر.

اکنون تو در مدینه هستی، در کنار امامان، در آستانه بقیع، بر کنار مزاری که

ص: ۲۹۸

فریادگر مظلومیت و نماد قرنها خاطره، شکوه و عظمت است. و اینجا بهترین مکانی است که می‌شود دعا کرد.

زائران هرگز چنین موهبت شگرف و توفیق عظیم را وانمی‌نهند، پس باید در انتظار لحظه‌هایی باشند که در محضر پیامبر و امامان- علیهم‌السلام- جملات بی‌بدیل هیجانبار مولایشان علی را- که به شاگرد دلداده به حق و عارفش «کمیل بن زیاد»- آموخته است زمزمه کنند.

یکی دو روز پیشتر از «شب جمعه موعود» در کاروانها، سخن از دعای کمیل است. مجریان سختکوش و سوخته‌دل می‌کوشند این مراسم در نهایت شکوه و جلال برگزار شود. فضای باز بین «مسجدالنبی» و «بقیع» در انتظار گامهای آرام، متین و باشکوه زائران پیامبر است. مجریان با بازوبندهای ویژه در نهایت ادب به هدایت مردم همت ورزیده‌اند. کاروانها از کویها و برزنها، خیابانها و کوچه‌ها، متشکل و آرام چونان جویباری در حرکتند. که تو اگر بر بلندایی فراز آیی صحنه‌ای زیبا و هیجانبار را در پیشدیدت خواهد نهاد. صحنه‌ای زیبا از عاشقانی که می‌روند تا پرشکوهترین نیایش عارفانه را شکل دهند.

اکنون تمام فضای باز آکنده از بیداردلانی است که از زیارت رسول اللَّه آمده‌اند و اکنون آماده رازگویی با خدایند. سیستم صوتی، تشکیلات فیلمبرداری، تدارکات رفاهی همه و همه از برنامه‌ریزی دقیق و تلاش هوشمندانه حکایت می‌کند. مراسم اعلام می‌شود؛ دلها می‌تپد! جانهای مشتاق آماده‌اند تا کویر دل را به تابشهای بی‌دریغ حقایق بسپارند ... کلام خداوند!

آیات الهی خوانده می‌شود؛ چه دلپذیر است شنیدن آیات الهی در فضایی که روزی و روزگاری جبرئیل امین این آیات را بر پیامبر فرو می‌خواند و مؤمنان در آبشار زلال آن، جان را از تیرگیها می‌شستند و سپید دل حقایق را می‌نیوشیدند.

دعا را باید با دلی شکسته، چشمانی اشکبار، قلبی آکنده از شوق و جانی سرشار از طلب و لحنی آمیخته با حزن بخوانی.

ص: ۲۹۹

گوش دل را به زمزمه عاشقانه‌ای می‌سپاری که رثاء فرزندان رسول الله را می‌سراید، مدّاح اهل البیت مظلومیّتهای آل علی را فریاد می کند، اینان میراث‌داران کمیتها و دعبل‌ها هستند که در تنگ و فراخ سده‌ها با سرایش مظلومیت آل علی حرمت آنان را پاس داشتند و نام جاوید و زیبایشان را بر رواق تاریخ فریاد کردند.

سخن از زهرا سلام اللَّه علیها- است، و ستمی که بر او روا شده است، مرثیه بقیع است و مزار خاموش آن، رثای آل علی و مظلومیت شکننده آنان، دلها می تپد، اشکها می‌ریزد، سینه‌ها می‌لرزد و فریادها آرام آرام فراز می‌آید؛ یا زهرا، یا رسول الله و ...

بغضها ترکیده است و تو گویی شیعه ایرانی، بحرینی، ترک، عرب امشب آمده‌اند تا در حاشیه دعا قرنها مظلومیت را فریاد کنند. اینک مادر شهید در گوشه‌ای آرام دردهای دلش را با دردهای آل علی پیوند می‌زند. و جانبازان؛ این برترین نمادهای نستوهی و پرشکوهترین جلوه‌های شهامت و جهاد، از روی چرخها حماسه ایثار و استقامت را با اشکهای زلال پیوند می‌زنند و عاشقانه زمزمه می کنند ...

«اللّهم انی اسئلك برَحْمَتِكَ الّتی وسِعَتْ کُلَّ شِیء ...»

و تو اینک چونان قطره‌ای بر پهنای این دریای آرام، که امواجش آهنگین و صبور عشق را زمزمه می کند، با خدایت زمزمه می کنی و آهسته با خدایت سخن می گویی و با چشمان اشکبار از بار گناهت می کاهی و چه پرشکوه، بیدار و تنبه‌آفرین است که در محضر پیامبر با جملات علوی با خدایت چنین گویی:

«یا سیّدی فأسئلك بعزّتك أن لا تحجب عنك دعایی سوءُ عملی و فِعالی و لاتَفْضَحْنی بحقّی ما اطَّلَعْتَ علیه منْ سرّی ولا تعاجِلْنی بالعقوبَةِ علی ما عَمِلْتُهُ فی خَلَواتی من سوء فعْلی و اسائتی و دوام تفریتی و جهالتی و کثرة شهواتی و غفلتی ...»

و ربّ، غفور و کریم را بدین سان بخوانی:

«قوّ علی خدمتك جوارحی و اشدُدْ علی العزیمهٔ جوانحی، وَهَبْ لی الجدَّ فی خشیتك، و الدّوام فی الإتّصالِ بخدمتِكْ، حتی أسرحَ الیك فی میادین السابقین ...».

جملات دعا را با صدای دلپذیر و لحنی آمیخته به حزن می‌شنوی، حال و

ص: ۳۰۰

شور و شگفتی به جمعیت حاکم است، و اینک در سطور پایانی آن یکبار دیگر مرثیه‌سرایی با یاد آل علی، و حضرت مهدی-ع- قلب تو را از شوق می‌آکند و شرکت‌کنندگان را به آستانه خورشید می‌برد. دعا در ساعت ۱۲ به وقت محلی تمام می‌شود، و مردم آماده‌اند که دست نیاز به سوی خداوند ببرند؛ نماینده مقام معظم رهبری حضرت آیهٔالله خامنه‌ای، حجهٔالاسلام والمسلمین جناب آقای ری‌شهری، دعا می‌کنند.

انبوه جمعیت نیایشگر، از اقالیم قبله به دعاهای پیروزی مسلمانان در بوسنی و هرزگوین، فلسطین، کشمیر و دیگر اقالیم قبله، گسترش تفکّر اسلامی، سر بلندی انقلاب اسلامی ایران، عظمت و عزّت رهبری «آمین» می‌گویند، و رضوان الهی را برای رهبر بزرگ و قافله‌سالار آزادی حضرت آیهٔالله العظمی امام خمینی در کنار قبر پیامبر از خداوند می‌خواهند. مدیران گروهها، زائران را به اقامتگاهها هدایت می‌کنند و مجریان همچنان هوشمندانه در محیط هستند تا اگر زائری بازماند یا مشکلی پیش آمد در رفع آن بکوشند و امدادجویان را یاری رسانند.

برگزاری مراسمی بدین شکوه و عظمت، دارای این همه شور و هیجان، برای بسیاری از مسلمانان شگفت‌آور و هیجانبار است. در فرجام این گزارشگونه، حال و هوای یکی از سپید دلان آفریقایی را می‌آورم که دلیلی است بر مدّعا:

ضلع جنوب شرقی مسجد النبی ص- ایستاده بودم تا از هر دو طرف مسلط بر مراسم باشم، آرام آرام آمد و در کنار من ایستاد. از صورت سیاهش فهمیدم که باید اهل یکی از کشورهای آفریقایی باشد، اول به موج جمعیتی که دعا می‌خواندند نگاه کرد و بعد با کمال تعجب به نیروهای گارد سعودی که از دوطرف یکی حرم حضرت رسول ص- و دیگری داخل قبرستان بقیع، جمعیت دعا کننده را فراگرفته بودند. مجدداً نگاهش را متمرکز بر دیوار بقیع کرد و با

ص: ۳۰۱

تردیـد به افرادی نگریست که با دوربین از مراسم دعای زوار ایرانی فیلمبرداری می‌کردند. از چهره‌اش فهمیدم سؤالی دارد. لذا به او سلام کردم جوابم را داد.

بلافاصـله به زبـان فرانسـوی پرسـید این جمعیت از کجـاست؟ گفتم: از جمهـوری اسـلامی ایران هسـتند. سؤال کرد چرا اینجـا جمع شده‌اند؟ گفتم برای دعا، گفت:

چه دعایی؟ بلافاصـله یکی از دعاهایی را که در دستم بود را به وی داده گفتم دعای کمیل علی-ع- دعا را از من گرفته و شروع به ورق زدن آن کرد، رسـیده بودیم به این قسـمت دعا که همه با هم زمزمه می‌کردند، «یا من اسمه دواء، و ذکره شفاء ...» دیدم خیلی در خودش فرو رفته، وی را به حال خود گذاشتم، چند قدمی جلو رفت و بروی زمین نشست. بعد از چند دقیقه که دعا تمام شد بلند شد و ایسـتاد، چند قطره اشک روی صورت وی دیدم، مشـتاقانه از او سؤال کردم شیعه هستی؟ گفت نه و از من دور شد. به حال او غبطه خوردم چرا که من در حال او غور کرده بودم و او غور در دعا. (تصویر شماره ۲۱)

***

شبی با قرآن

ص: ۳۰۲

ص: ۳۰۳

شب بیست نهمین روز ماه ذی القعده از راه رسید. زائران حرم عشق و عارفان کوی دل در ساختمان جفّالی گرد آمده، تا با حافظان و قاریان همراه و همنوا شوند و آسمان عطرآگین مکّه مکرمه را با آوای ملکوتی قرآن گلباران کنند و خاطره حرا و مهبط وحی را یادآور شوند. دلها بی‌قرار و گوشها در انتظار سرانجام با نثار درود و سلام بر آخرین فرستاده خدا، طوسی با قرائت چند آیه مجلس را منوّر ساخت. سپس گروه تواشیح جامعه مداحان مشهد شور و حالی به حاضران بخشیدند. آنگاه حافظ قرآن محمدجواد نعمت‌اللّهی با پاسخ به سؤال حجهٔالاسلام کریمی از مسؤولین شورای استفتای حضرت امام- ره- جایزه سفر به سوریه را که از طرف، برادر رضایی سرپرست سازمان حج و زیارت پیشنهاد شده بود، ازآن خود ساخت. پس آنگاه محمود ابوالقاسمی با تلاوت آیاتی دیگر از کلام‌اللَّه مجید دلها را بسوی ملکوت اعلی روانه کرد. حُسن ختام برنامه شبی با قرآن، قرائت آیاتی از قرآن با صدای دلنشین و دعای خیر حاضران که دستهایشان بسوی آسمان و دلهاشان همنوا با عرشیان، و کلامشان سوگند به قرآن، برای فرج امام عصر، حضرت صاحب زمان- عج- بود.

***

ص: ۳۰۴

برگزاری مراسم شبی با قرآن

مراسم روح بخش شبی با قرآن، شب جمعه بیست و سوّمین روز اردیبهشت ماه، در سرزمین پیامبراکرم ص- در محل بعثه مقام معظم رهبری، و با حضور حجهٔالاسلام والمسلمین محمّدی ری‌شهری و جمعی از زائران حرم عشق و تنی چند از قاریان و حافظان بین‌المللی برگزار شد. در این مراسم که عطر قرآن همه جا را فرا گرفته بود، یکی از قاریان آیاتی از کلام‌اللّه مجید را تلاوت کرد و قلبها را با نور قرآن شستشو داد. سپس گروه تواشیح با همخوانی و همنوایی صفای دیگری به مجلس بخشیدند. در ادامه چند تن دیگر از حافظان و قاریان با نوای دلنشین قرآن معنویت خاصی را به مجلس دادند. (تصویر شماره ۲۲)

فصل هفتم: در خدمت زائران

نگاهی به تلاش‌های اجرایی سازمان حج و زیارت

ص: ۳۰۵

ص: ۳۰۶

ص: ۳۰۷

الف- فعالیت‌های رفاهی و تدارکاتی

از زمـان حضور زائرین در سـرزمین‌های وحی مکّه معظمه و مـدینه منوره تـا موقع بـازگشت یکی از مهم‌ترین وظیفه اجرایی سازمان حـج و زیارت ایجاد تسـهیلات رفاهی آنان می‌باشـد. بـدیهی است برای انجام مناسک و عبادت‌های حج و بهره‌گیری از زیارت‌های آن سرزمین مقدس آسودگی و فراغت مناسب می‌طلبد که این مهم را در قالب مأموریت‌های تهیه و توزیع تدارکات، اثاثیه، اسکان، حمل و نقل هوایی و زمینی، امور بهداشتی و پزشکی، قربانی، تغذیه، مخابرات و ... سازمان حج و زیارت به عهده دارد.

در تشکیلات ستادهای حج مکه و مدینه معاونتی با همین عنوان با وظائف متعدد و متنوع بکار اشتغال دارد و فراهم آوردن امکانات برای زائرین از طریق تهیه و تأمین نیازهای آنان اعم از تغذیه، اثاثیه، مسکن و امور پزشکی و حوادث و ... را به عهده گرفته است.

نکته دیگری که نباید ازنظر دور داشت این است که تأمین رفاه زائر بستگی تام به برنامه‌ریزی قبلی دارد، و دقیقاً ملاحظه می‌شود که آن دسته از مسائلی که از قبل در ایران راجع به آنها اتّخاذ تصمیم شده بود در عمل حاصل آن رضایتبخش بود لیکن اموری که نیاز به تصمیم‌گیری عاجل در محل داشت بعضاً به علت کمبود پشتوانه کارشناسی دچار

ص: ۳۰۸

مشکل می گردید.

با عنایت به موارد فوق فعالیتها و عملکرد واحدهای تحت پوشش این معاونت ذکر می‌شود:

۱- تهیه و توزیع تدارکات

۱- ۱- تهیه و توزیع تدارکات انفرادی

در باب وسایل فردی که در ایران در اختیار زائرین قرار گرفته وجه آن (به جز قمقمه‌های تحویلی) از زائرین اخذ و به حساب سازمان واریز گردید، مطالب ضروری در بخش نخست این گزارش ذکر شده است.

۲- ۱- تهیه و توزیع تدارکات غذایی

۱- ۲- ۱- نحوه تهیه مواد غذایی: همانطور که در بخش اول اشاره شد معاونت تأمین و تدارک سازمان قبلًا در ایران تمهیدات لازم را برای خریدهای کلی اجناس به عمل آورده بود و در این راستا با ارسال نامه به شرکتهای طرف قرارداد از آنها خواسته بود تا با اجرای تعهدات خود نسبت به ارسال کالاهای خریداری شده به انبارهای سه‌گانه (خشک و سرد و نوشابه) اقدام نمایند. بنابراین پس از ذخیره شدن کالاهای خریداری شده در انبار به حد مکفی کار توزیع مواد غذایی به اجرا درمی‌آمد در مجموع کیفیت کالاهای خریداری شده مناسب بود. خصوصیت دیگر طرح تهیه تدارکات غذایی این بود که کالاهای اضافی غیر فاسدشدنی به خود شرکتها قابل برگشت بود. ضمناً ایجاد رقابت بین فروشندگان از طریق خرید مناقصه‌ای منجر به تهیه اجناس مورد نیاز با کیفیت خوب و قیمت کمتر می‌شد. بهرحال کالاها از سه طریق خریداری می‌شد؛ بدین ترتیب که توسط سازمان و یا توسط مدیر در ایران تهیه می‌شد و یا اینکه مدیر می‌توانست در عربستان با نظر سازمان تهیه نماید. در مجموع سیاست تدارکاتی سال جاری اختیار خرید را در ایران و عربستان تا حدودی به مدیر می‌داد و این مسأله نتایج خوبی به بار آورد.

ص: ۳۰۹

۲- ۲- ۱- روش توزیع مواد غذایی: در سال جاری ضـمن استفاده از سیستم تحویل کالا در قبال کوپن (متناسب با ظرفیت کاروانها) برای توزیع مواد غـذایی و مصـرفی با توجه به نوع آن سه محل تحت عناوین: انبار خشک، انبار سـرد و انبار نوشابه در مکه و مـدینه پیش‌بینی شـد بهرصورت کـار تفکیـک و دسـته‌بندی اجنـاس و کالاهای موجود در انبارهای مختلف با توجه به ماهیت و شـرایط هر یک از انبارهای سرد، خشک و نوشابه به مرحله اجرا درآمد. شرکتها نیز در اجرای تعهدات خود نسبت به ارسال کالاهای خریداری شـده به انبارهای فوق اقـدام کردنـد. پس از ذخیره شـدن کالاها در انبار کار توزیع شـروع شـد. در انبار خشک با تمهیـداتی که در توزیع بکـار رفت مـدت زمان تحویل کالاهای مورد نیاز بسـیار کم شـد و بسـته‌بندی دقیق و تفکیک و مجزاسازی باعث شـد که در یک لحظه انبار حتی توان پاسـخگویی به چهل کاروان را داشته و در نتیجه هیچگاه جلوی درب انبار ازدحام و تجمع مشاهده نشد و از ضایعات احتمالی نیز جلوگیری به عمل آمد.

در مورد نوشابه، خـدمه کاروانها به محل انبار مجهز شـرکت طرف قرارداد مراجعه و با ارائه کوپنهای مربوطه سـهمیه‌های تعیین شده را از مأمورین واحد توزیع مستقر در انبار دریافت می‌نمودند. در انبار مواد سردخانه‌ای با توجه به مشکلات سال ۷۱ لزوم تهیه فضای سرد جهت نگهداری مواد ضایع شدنی ضروری تشخیص داده شد و اجتناب‌ناپذیر تلقی گردید. مأمورین این انبار نیز از صبح تا نیمه شب یکسـره کار توزیع را ادامه می‌دادند و توانسـتند به بیش از ۵۰۰۰ بار مراجعه پاسـخ لازم بدهند. بطور کلی به نظر غالب مدیران کاروانها در سال جاری نحوه توزیع و تقسـیم مواد غذایی نسبت به قبل بسـیار روان و مطلوب توصـیف شده است. از دیگر محاسـن روش اتخـاذ شـده در توزیع، خـارج نمودن اقلامی از کالاها از سیسـتم و توزیع آنها توسط طرفهای سـعودی با حـداقل نیرو و هزینه کمتر بود.

ص: ۳۱۰

۳- ۱ هزینه‌های تدارکات:

هزینه کل تـدارکات مواد غذایی و مصـرفی حج سال ۷۲ شامل چای، قنـد، شـیر، پنیر، ماست، گوشت، کره، ماهی و مرغ و دسـتمال کاغذی، چایی کیسه‌ای، روغن حیوانی، شـکر، نوشابه، برنج، رب گوجه‌فرنگی، روغن نباتی و ظروف یکبار مصـرف با احتساب ۷٪ هزینه توزیع شرکت اباروزینی به رقم ۲۱۰۳۴۷۲۴ ریال سعودی رسید.

با این حساب در سال جاری هزینه‌های تـدارکاتی اعم از خرید سازمان یا خریداری شده توسط مدیر نسـبت به هزینه‌های مشابه سال قبـل مبلغ ۴۶۱۹۱۴۱ ریـال سـعودی کـاهش نشـان می‌دهـد که دقیقـاً ناشـی از برنامه‌ریزی‌ها و اتخاذ تصـمیمات منطقی با اسـتفاده از تجارب سالهای قبل می‌باشد.

۲- تأمین و توزیع اثاثیه:

یک گروه ۳۲ نفره تحت عنوان «گروه تأمین و توزیع اثاثیه» در مکه و مـدینه (۱۸ نفر در مکه و ۱۴ نفر در مدینه) کار تهیه و توزیع اثاثیه مورد لزوم کاروانها را زیر نظر معاونت رفاه و تدارکات انجام می‌دادند. در بخش اول در باب لزوم و اهمیت یکنواخت‌سازی و استاندارد نمودن اثاثیه مورد نیاز کاروانها توضیحات کافی داده شد.

۳- نظارت بر توزیع تدارکات:

افرادی تحت عنوان ناظرین بر توزیع مواد تـدارکاتی اعم از تغذیه، اثاثیه و امر توزیع تدارکات را کنترل می‌نمایند. این واحد در مکه با ۱۰ و در مـدینه بـا ۵ پرسـنل فعـالیت داشت و مسـتمراً، مراکز توزیـع مواد غـذایی و شـرکتها به منظور تحویـل به موقع و دقیق مواد غذایی مصرفی و همینطور کنترل کمی و کیفی کالاهای وارد شده به انبارها و خارج شده از آنها را دنبال می‌نمایند. ضمناً بررسی و مقایسه نرخ روزانه میوه در میادین شهرهای مکه و مدینه به منظور کنترل هزینه‌های مدیران کاروانها نیز به عهده ایشان

ص: ۳۱۱

واگذار شده است.

۴- مسکن:

در بخش مسکن به دلیل اهمیت و حساسیت ویژه، طرح جدید دوباره استفاده از منازل مدینه (در دوره مدینه قبل) بجاست که ابتدا اثرات و نتایج این طرح را در مدینه مطرح و سپس به عملکرد مسکن در مکه بپردازیم.

۱- ۴- مسکن مدینه منوره: همانطور که در فصل اول اشاره شد به دلیل فقدان روند ساختمان‌سازی در قسمت مرکزی شهر مدینه در چارچوب طرح توسعه حرم شریف نبوی- ص- قیمت منازل استیجاری رو به افزایش نهاد. برای مقابله با این موقعیت پیش آمده و شکستن فشار گرانی، هیأت اجاره منازل، موضوع سه بار استفاده کردن از منازل را بطور جدی مطرح نمود و به تصویب شورای‌عالی حج نیز رسید. با اجرای طرح ضمن اینکه نظر اکثر زائرین مبنی بر ثبت نام در کاروانهای مدینه قبل تأمین می‌شد، حدود ۱۲ میلیون ریال سعودی بخاطر کاسته شدن از میزان منازل اجاره شده صرفه‌جویی به عمل آمد و خودبخود با کاهش تعداد منازل، حق انتخاب در اجاره منازل نیز ایجاد شد و لذا کیفیت منازل مورد اجاره ارتقاء یافت.

۲- ۴- مسکن مکه: گروه اجاره منازل مناطق مسکونی مکه را با استفاده از تجارب گذشته به شش منطقه مشخص تقسیم و هر گروه سه نفری را مأمور اجاره در یکی از مناطق نمود. علاوه بر گروههای مأمورین اجاره مناطق، گروه دیگری نیز تحت عنوان پی گیری نواقص در ستاد مسکن مستقر بودند که بر حسن اجرای تعهدات طرفین نظارت می‌نمودند.

از طرف دیگر تقسیم زائرین بر حسب استانهای محل سکونت آنها در ایران از کارهای دشواری است که واحد مسکن بر عهده گرفت و به نحو احسن به انجام رساند.

بر این مبنا بود که در مکه درصد بالایی از زائرین در منطقه عزیزیه (منطقه یک) اسکان داده شدند (۲۶۹۰۰ نفر) بعد از عزیزیه منطقه روضه، شیشه، ملك و جبل‌النور (منطقه

ص: ۳۱۲

۲) در رتبه بعدی از نظر تعداد حجاج قرار داشت (با ۲۰۱۸۰ نفر).

۵- طرح قربانی:

در بخش فعالیتهای قبل از عزیمت در باب نضج گرفتن و قوت یافتن فکر استفاده مطلوب از گوشت حاصله از ذبح قربانی حجاج بیت‌الله الحرام و شکل گیری تشکیلاتی تحت عنوان مجریان طرح قربانی، ذکر شد که به یاری خداوند و راهنماییهای بعثه مقام معظم رهبری جمعی دلسوز با انگیزه و علاقه بسیار همت نمودند تا این طرح را به وجه احسن به اجرا برسانند. ابتدا اعتقاد بر اجرای طرح در قالب ذبح ۵۰۰۰۰ رأس گوسفند در میان بود و ملاقاتهایی هم با هدف فوق با مسؤولین بانک توسعه اسلامی- که مدیریت بهره‌برداری از کشتارگاههای جدید صنعتی در مکه مکرمه را به عهده دارد، انجام گردید، ولی در ادامه بررسیهای به عمل آمده با توجه به محدودیتهای اجرایی و محدودیت تخصیص ظرفیت کشتارگاه و محدودیت امکانات محلی موجود و بعضاً بخاطر ترتیبات اعمال حجاج از نظر مناسک فقهی تصمیم بر اجرای طرح در قالب کشتار ۱۵۰۰۰ رأس گوسفند اخذ شد و اقداماتی در این راستا به شرح ذیل به عمل آمد:

۱- مذاکره با مسؤولین بانک توسعه اسلامی در مورد شرایط و کیفیت تفاهم فی ما بین در خصوص اجرای طرح.

۲- توافق در مورد طرق انجام کار با بانک توسعه اسلامی و پیمانکاران تأمین گوسفند و مجریان کشتارها.

۳- بازدید از مکان نگهداری گوسفندان تحت نظر بانک توسعه اسلامی در ۳۰ کیلومتری جده و انجام بررسیهای مقدماتی و ابلاغ شرایط ذبیحه به مسؤولین بانک توسعه اسلامی و پیمانکار تأمین گوسفند برابر ضوابط شرعی.

۴- توافق در مورد انتقال گوسفندان مورد نظر از جده به آغلهای تخصیصی در کشتارگاه شماره ۲ برنامه‌ریزی و بازرسی گوسفندان قبل از انتقال از آغلهای اصلی به آغلهای فرعی و جداسازی گوسفندان منطبق با ضوابط با همکاری ذابحین منتخب

ص: ۳۱۳

ایرانی.

۵- اجرای طرح آزمایشی ذبح در روزهای هفتم و هشتم ذیحجه با همکاری بانک توسعه اسلامی و پیمانکاران مستقر در کشتارگاه.

۶- استقرار نیروهای ستادی و اجرایی قبل از شروع به کار از روز نهم ذیحجه در محل کشتارگاه.

۷- آماده سازی محل اداری و سالنهای کشتار و برنامه‌ریزی و تقسیم کار ذابحین و نیروهای ستادی و اجرایی.

۸- دعوت و تنظیم بازدید نماینده بعثه مقام معظم رهبری از مراحل اجرایی طرح در روزهای ۱۰ و ۱۱ ذیحجه.

۹- اجرای کامل طرح و ذبح حدود ۱۷۰۰۰ رأس گوسفند طی روزهای دهم و یازدهم.

۱۰- تنظیم گزارشات مالی و تسویه حساب با بانک توسعه اسلامی.

۱۱- تنظیم و ارسال متن تشکرآمیز از همکاری بانک توسعه اسلامی.

۱۲- در خلال کار بطور مستمر با نمایندگان بعثه (بخصوص معاونت آموزش و تحقیقات) جلسات و تماسهای مکرر برگزار شد.

- شایان ذکر است که پس از ذبح گوسفندان قربانی و انجام عملیات کندن پوست و تخلیه امعاء و احشای آنها و شستشو و بالاخره پوشش آنها با پارچه به تونلهای انجماد هدایت و نهایتاً به سردخانه‌های پیش‌بینی شده منتقل گردیدند تا هیأت مدیره بانک توسعه اسلامی با بررسیهای لازم نسبت به توزیع آنها تصمیم‌گیری و پس از اجرا مراتب را جهت اطلاع عموم کشورها منتشر نمایند.

۶- بخش رفاه و حوادث:

در ستادهای حج مکه و مدینه واحدی به نام رفاه و حوادث پی‌گیر امور مربوط به رفاه زائر از قبیل حوادث غیر مترقبه، تصادفات، فوت، بیماری، سرقت، گم شدن اشیاء

ص: ۳۱۴

و ... می‌باشد. بدین منظور برادران بایستی مرتباً برای عیادت بیماران به بیمارستانهای سعودی سرکشی نموده و ضمناً در جریان آخرین آمار و اطلاعات مراکز درمانی مستقر در مکه و مدینه قرار گیرند. همچنین مراجعه به مراکز پلیس و راهنمایی و رانندگی (مرور) عربستان برای اخذ مجوز ترخیص بیماران و مصدومین و فوتی‌ها در زمره فعالیتهای این بخش به شمار می‌رود. مراجعه به محاکم به همراه زائرین برای اقامه دعوا و اخذ دیه از ضارب نیز جزء این کارها محسوب می‌شود. در این ارتباط در طول مراسم مبلغ ۶۱۰۰۰ ریال سعودی بعنوان دیه از ضاربین اخذ و در اختیار مصدومین قرار گرفته است. ارسال گزارش و شکایت برای مسؤولین بلند پایه سعودی و پی‌گیری اموری مانند سرقت و برخورد غلط سعودیها توسط این واحد انجام می‌پذیرد. ماهیت این امور اقتضا می‌کند که بخش رفاه و حوادث ارتباط کاملًا تنگاتنگ با دفتر نمایندگی وزارت خارج و همینطور روابط هیأت پزشکی در ستادها داشته باشد. ضمناً مراجعات مکرر به سردخانه‌های بیمارستانها جهت شناسایی متوفیان و انجام مراحل بعدی کار دفن یا انتقال فوت‌شدگان توسط این واحد صورت می‌گیرد. این واحد با ۹ نفر عضو در مدینه و مکه حقیقتاً مسائل تنوعی در زمینه‌های رفاهی مربوط به زائرین را رتق و فتق می‌نمودند و از هیچگونه کوششی در مورد مرتفع ساختن مشکلات پیش‌آمده برای زائرین فروگذار نمی‌کردند. رئوس و ماحصل اقدامات واحد مذکور را می‌توان چنین بیان داشت:

- ارتباط تنگاتنگ با دفتر نمایندگان وزارت امور خارجه و پی‌گیری امورات مربوطه به مفقودین و فوت شدگان بر اثر سوانح رانندگی.
- مراجعات مکرر به سردخانه‌های بیمارستانهای مکه و مدینه برای شناسایی فوت شدگان مجهول الهویه.
- اقدام به انتقال اجساد ۶ نفر از فوت شدگان که منسوبین آنان اصرار فراوان دائر بر انتقال جنازه عزیزانشان به ایران داشتند.
- مراجعات مکرر به بیمارستانهای سعودی و عیادت از مصدومین و بیماران بستری شده.

ص: ۳۱۵

- مراجعات مکرر به مراکز پلیس (مرور) عربستان و اخذ مجوز ترخیص بیماران، مصدومین و انتقال اجساد زائرین متوفی به ایران.

- رجوع به مراکز پلیس (مرور) و محاکم عربستان به همراه زائرین مصدوم و اعضای کاروانها برای اقامه دعوی و اخذ دیه از رانندگان متخلف.

دریافت ۶۱۰۰۰ ریال سعودی بعنوان غرامت از رانندگان متخلف و پرداخت آن به مصدومین تصادفات رانندگی به مکه و مدینه.

ارسال گزارش و شکایت برای امیر و محاکم مکه و پی‌گیری تا حصول نتیجه و همچنین موارد اخاذی از زائرین.

۷- بخش اشیاء پیدا شده:

یکی از امکانات رفاهی جهت زائرین محترم بیت‌اللّه الحرام روضه مطهره نبوی- ص- در نظر گرفتن واحدی برای حفظ و شناسایی و تحویل اشیاء و نقود مفقود شده و یا پیدا شده است وظایف محول شده و اهم اقدامات به انجام رسیده این واحد را می‌توان به شرح زیر خلاصه نمود:

- ثبت‌نام و نشان و آدرس زائران مال گم کرده در دفتر مخصوص به همراه مشخصات اشیاء مفقود شده.

- ثبت مشخصات و میزان دقیق وجوه نقدی پیدا شده در یک دفتر و استرداد آن در صورت مراجعه صاحب وجه.

- دریافت و ثبت وجوه ارزی پیدا شده توسط زائران ایرانی و تماس با بعثه کشورهای دیگر به منظور استرداد وجوه ارزی پیدا شده.

- تحویل گرفتن لوازم و اشیاء پیدا شده و ثبت مشخصات آنها.

- تحویل به صاحبان آنها پس از شناسایی و دریافت امضا.

- اطلاع دادن به صاحبان اموال و اشیاء پیدا شده از طریق تلفن یا اطلاعیه یا بازرسان.

ص: ۳۱۶

- دریافت گزارشات و تکمیل فرم، توسط مالباختگان.

- ارسال اشیاء و لوازم زائرانی که لوازمشان در مدینه بدست واحد رسیده ولی خودشان به مکه عزیمت نموده بودند، به ستاد مکه.

- مراجعه به مسجد شجره و دریافت تعداد اشیاء جا مانده از کاروانها و ارسال این‌گونه اشیاء به ستاد مکه.

- در مدینه بعد نیز بقیه اموال و اشیاء پیدا شده موجود که صاحبانشان شناسایی نشده بودند به تهران منتقل گردید.

مأموران این واحد از تمام شیوه‌ها؛ چون ارسال فهرست اشیا و وجوه پیدا شده به وسیله بازرسان کاروانها، نصب آگهی در ستاد، پیام تلفنی و حضوری و انتقال اشیا و وجوه پیدا شده به محل کاروانها برای یافتن صاحبان آنها، بهره جستند، به گونه‌ای که با وجود حجم زیاد اشیاء فوق کلیه اشیایی که صاحبانشان مشخص شد در عربستان تحویل گردید و فقط اشیاء بی‌نام و نشان برای اخذ تصمیم نهایی به تهران آورده شد. ضمناً واحد مذکور در ایام تشریق نیز مشغول به فعالیت بود. پول کشورهای مختلف و طلا و نقره و ساعت و دوربین و عینك و ... نیز جزء اشیای گمشده یا پیدا شده بود.

ص: ۳۱۷

شرح فعالیت واحد مذکور در حج سال جاری در ستادهای

مدینه و مکه به ترتیب زیر بوده است:

ردیف‌شرح عملیات‌در مکه‌در مدینه‌جمع

۱ تعداد گزارش دریافتی از گم شدن اشیاء ۶۱۴۱۲۷۴۸۷

۲ تعداد مراجعه جهت تحویل دادن اشیاء پیدا شده ۲۸۴۱۴۱۱۴۳

۳ تعداد موارد تحویل اشیاء پیدا شده به صاحبان آن ۲۰۹۱۳۳۷۶

۴ جمع وجوهات سرقت شده به ریال ایران ۳۰۰/ ۵۱۴/ ۳

۵ جمع وجوهات سرقت شده به ریال سعودی ۱۱۵۸۱۴۹ مورد

۶ جمع وجوهات سرقت شده به دلار آمریکا ۱۲۵۶

۷ مبالغ مجهول الصاحب به ریال ایران ۳۲۰/ ۲۸۵

۸ مبالغ مجهول الصاحب به ریال سعودی ۹۷۱۷

۹ مبالغ مجهول الصاحب به دلار آمریکا ۹۹۱

جدول زیر تا حدودی گویای میزان فعالیت واحد فوق در مدینه و مکه می‌باشد

موضوع‌پول ایرانی (به ریال) ریال سعودی‌دلار آمریکا

نام ستاد گم شده پیدا شده تحویل شده مسروقه گم شده پیدا شده تحویل شده مسروقه گم شده پیدا شده تحویل شده مسروقه

مدینه ۰۰۱۸۶۶۳۰۰ ۳۵۰۰۴۹۱۲ ۳۰۶۹۱۲۵۶ ۰۴۲۱۱۰/ ۷۰۲۴۲۶۰۳ ۱۰۹۰۱۶

مکه (ایام‌تشریق) ۱۱۹۲۰۰۲۴۹۶۴۴۰ ۰۱۴۲۰۰۲۰۰۰۲/ ۴۱ ۲۹۲/ ۲۰۹ ۲/ ۳۲۱۰۰۷۳۱ ۲۰۰۱۲۲

۸- پست و مخابرات

همه ساله تعدادی از برادران مأمور از سوی شرکت مخابرات ایران به منظور ایجاد امکان ارتباط تلفنی یا پستی زائرین بیت‌اللَّه الحرام با خانواده‌هایشان در ایران به عربستان اعزام می گردند. که ذیلًا گزارش آن تقدیم می‌شود:

چگونگی تماس تلفنی زائرین و افراد ستاد با ایران به دو طریق امکان‌پذیر است که یکی تماس از طریق مخابرات عربستان با ایران است و راه دیگر تماس از طریق

ص: ۳۱۸

مخـابرات ایران بـا عربسـتان می‌باشـد. در نوع اول در پایـان مراسم حـج مخابرات عربسـتان بابت همکاری بین المللی مخابرات ایران جهت برقراری ارتبـاط مبـالغی ارز طبق تعرفه‌هـای بین‌المللی پرداخت خواهـد کرد. در این روش کلیه تماس‌هـای حجـاج و سـتاد از طریق خطوط تلفنی شـهری منصوبه در سـتاد یا بعثه یا کاروانها یا کیوسـکهای تلفن بین‌المللی در نزدیک سـتاد عملی می‌گردد و اما اتخـاذ روش دوم منجر به این می‌گردد که در پایان مراسم حـج شـرکت مخابرات ایران بابت همکاری بین‌المللی مخابرات عربسـتان جهت برقراری ارتباطات مبالغی ارز به آن کشور یا کشور ثالثی که ارتباط را ترانزیت نموده، بپردازد و بدنبال اعمال این روش است که وزارت پست و تلگراف و شـرکت مخابرات ایران در قبال دریافت تعرفه ناچیزی هزینه‌های ارزی گزافی را به عربستان می‌پردازد البته این روش محـاسن غیرقابـل انکـاری هم دارد که مثلًا اجتناب از پراکنـده شـدن و ازدحام حجاج ایرانی بویژه خواهران در مقابل کیوسـکهای تلفن بین‌المللی و تقلیـل هزینه‌هـای ارتبـاطی آن یکی از محاسن اتخاذ این طریق به شـمار می‌رود. ولی پیشـنهاد برادران مخابرات این است که با پیش گرفتن روش اول با وجود اینکه هزینه ارتباط برای زائر افزایش می‌یابـد ولی ایجاد بدهی ارزی گزاف شرکت مخابرات به عربستان منتفی می‌نماید.

فعالیت برادران مخابرات در موسم حج سال جاری به شرح زیر است:

ستاد نوع ارتباط تعداد تلفن تعداد پست عادی تعداد پست تصویری

مکه ۱۰۷۴۲۸۸۳ ۱۴۲۷۸۵

قبل ۶۹۱۵۴۳۴ ۶۲۴۰۳۳

مدینه بعد ۶۰۹۱۷۷۹۶۶۴

جمع ۶۴۲۵۰۹۸ ۶۸۴۹۳۵

جمع کل ۳۶۷۹۸۱ ۲۱۱۲۷۸۶۵

ص: ۳۱۹

۹- راهنمای حجاج

برادرانی به عنوان «راهنمای زائرین» مشخصاً جهت رساندن حجاج ایرانی یا بعضاً خارجی راه گم کرده به منازل و مقاصد دارند. این افراد تا سال گذشته با عنوان امدادگر به فعالیت می‌پرداختند لیکن از سال جاری به دلیل حساسیت عربستان نسبت به کاربرد لفظ «کشافه» این واحد به «راهنمای زائر» تغییر نام یافت. برادران فعال و وظیفه‌شناس و زحمتکش که واقعاً خدمت زائر را نعمت می‌دانند در این واحد انجام وظیفه می‌نمودند. در مکه ۹۷ نفر پرسنل طی ۴۵ روز وظیفه دشوار فوق الذکر را دنبال می کردند. در ایام تشریق این واحد فعالانه حضور خود را نشان می‌دهد. در طول فعالیت این برادران در مکه مکرمه ۴۵۰۰۰ ریال سعودی بابت اقلام سرمایه‌ای و مصرفی هزینه شد. در ایام تشریق این واحد علاوه بر وظایف محوله مبادرت به توزیع ۶۰۰ کیلوگرم شکر و ۲۰۰ کیلوگرم ماست و ۷۰ کیلوگرم خاکشیر و ۱۵۰۰۰ ظرف یکبار مصرف جهت خدمت‌رسانی به زائرین نمود. خرید و تأمین کپسول هلیوم جهت شناساندن چادر واحد در منطقه منی و همچنین ساخت آرم بزرگ نئون‌سازی جمهوری اسلامی توسط این واحد به انجام رسیده است لازم به ذکر است ۱۲ دستگاه اتومبیل در مأموریت‌های مختلف توسط این برادران در مکه مکرمه استفاده می‌شد که کار تعمیر و نگهداری آن نیز در این مدت بعهده ایشان بود. در مدینه منوره نیز با یک گروه ۲۸ نفره فعالیت به همین کیفیت با تعداد نیروی متغیر و متناسب با حجم کار در مدینه قبل و مدینه بعد پیش می‌رفت.

لازم به ذکر است که در اثر تمهیدات بکار رفته در ایام تشریق آمار گمشدگان این ایام از ۱۳۳۰۹ نفر در سال ۷۱ به ۶۸۹۰ نفر در سال جاری تقلیل یافت.

ب- معاونت منی و عرفات

یکی از فعالیتهای حساس و عمده سازمان در موسم حج خدمت‌رسانی به حجاج

ص: ۳۲۰

عزیز در ارتباط با تهیه خیام منی و عرفات و حرکت دادن و برگرداندن حجاج از مشاعر مقدسه در یک فاصله کوتاه و فشرده زمانی و در یک محدوده معین مکانی است که حقیقتاً وظیفه دشواری را بر دوش سازمان می‌گذارد و نیاز شدیدی به هماهنگی و ارتباط دقیق و تنگاتنگ تمامی قسمتهای فعال ستادی دارد. به همین جهت منی و عرفات از معاونتهای پرکار ستاد مکه به شمار می‌رود. این معاونت در مکه امور مربوط به حمل و نقل زائرین اعم از هوایی و زمینی (علاوه بر حمل و نقل مشاعر) را نیز برعهده دارد. اما فعالیتهای واحد منی و عرفات این معاونت عموماً مربوط به تهیه و تخصیص خیمه‌ها به کاروانها و حمل و نقل زائرین به منی و عرفات می‌باشد. امر تهیه خیمه‌ها و اسکان زائر در آن قبلًا مستلزم بررسیها و برنامه‌ریزیهای مهندسی است. به عبارت دیگر بخش اسکان مشاعر، حمل و نقل مشاعر و مترجمین (رابطین) زیر مجموعه‌های واحد منی و عرفات به حساب می‌آیند.

در باب توزیع خیمه‌ها بطور کلی بایستی قبلًا موقعیت منطقه ایرانی‌ها در عرفات و منی و شماره مکاتب و نام رئیس هر مکتب و ظرفیت اسمی هر یک از طرف مؤسسه مطوفین حجاج ایرانی مشخص شود و به توافق برسند. از طرف دیگر می‌باید آمار زائر و خدمه کاروان به اضافه نیازهای ویژه نظیر درمانگاه و امداد و خیمه‌های کارکنان برای طرفین روشن شود تا مبنای مذاکرات و محاسبات قرار گیرد و راجع به جایگاه استقرار واحدهای خاص به تفاهم برسند.

وظایفی که مؤسسه مطوفین در قبال سازمان (که در واقع واسطه و متولی امور زائرین ایرانی است) به عهده دارد اینطور خلاصه می‌شود:

«ایجاد خیمه‌های مناسب با وسعت کافی، تحویل به موقع و مفروش نمودن تمام آنها، مستقر کردن کانتینرهای یخ و تحویل عادلانه یخ (روزانه ۳۲ کیلوگرم برای هر خیمه) به کاروانها، تحویل پنکه‌های سالم (یک پنکه به ازای هر خیمه) و سیم‌کشی کامل خیمه‌ها، تحویل کلمن آب در عرفات و منی (هر خیمه یک کلمن)، تأمین روشنایی داخل خیام توسط مهتابی، تأمین آب جوش کاروانها، تهیه سطلهای زباله و

ص: ۳۲۱

تعبیه کپسولهای آتش‌نشانی، تهیه نقشه و کروکی دقیق چادرهای داخل هر مکتب، مشخص کردن و تجهیز چادرهای امداد و درمانگاهها، تهیه دو عدد برانکارد در هر مکتب و حضور نماینده مسؤول مکتب در تمام ایام تشریق و ...»

ج- واحدهای مستقل

در تشکیلات ستادهای حج واحدهایی پیش‌بینی شده که وظیفه دارند اطلاعات مورد نیاز را فراهم نموده و هماهنگ با سایر قسمت‌ها مأموریت‌های محوله را به انجام رسانند.

واحدهای مذکور عبارتند از: آمار و خدمات ماشینی- نمایندگان وزارت خارجه- نماینده هیأت پزشکی- واحد رسیدگی به شکایات- دفتر ریاست و روابط عمومی.

۱- اطلاع رسانی و خدمات ماشینی:

اساساً ضرورت به کارگیری کامپیوتر در همه زمینه‌ها در فعالیتهای جاری حج چندین سال است که شناخته شده و در حد امکان به اجرا درآمده است.

۱- ۱- اهم فعالیتهای کامپیوتری در مکه

- ثبت اعلام ورود زائرین به جده و مکه و مدینه.

- ثبت کارکرد واحدهای ستادی.

- ثبت پروازهای برگشت زائرین.

- تولید لیستهای مدیران کاروانها جهت اثاثیه و امور خارجه و بازرسی و مالی.

- تولید کاردکسهای امداد در ایام تشریق و خدمات رسانی در چادر مرکزی امداد در منی.

- هماهنگی جهت کامپیوتری کردن تخصیص ماشین برای منی و عرفات، مثل تعیین شرکتها برای کاروانها، تنظیم لیستهای نماینده کاروانها و صدور حواله ماشین ولیست کنترل نماینده‌ها.

ص: ۳۲۲

- تهیه نمودارهای مختلف زائرین مثل سن، جنس، شغل، تحصیلات، استانها، تعداد کاروانهای مدینه قبل و مدینه بعد و ...

- تولید لیست پروازها برای واحد حمل و نقل ستادها به ترتیب شماره و تاریخ پرواز.

۲- ۱- اهم فعالیتهای کامپیوتری در مدینه: نصب و آماده‌سازی تجهیزات و خرید اتصالات و سیم‌کشی‌ها و خرید ملزومات مصرفی جهت کار.

- دریافت فرمهای ره‌توشه از مدیران کاروانها و کنترل و اصلاح اولیه فرمها و ورود اطلاعات آن به صورت روزانه و نوشتن برنامه‌های لازم جهت تهیه گزارشات مستند به فرمهای ره‌توشه (مثل مشکلات حمل و نقل هوایی و زمینی).

- تهیه گزارشات روزانه از ورود زائرین به جده از طریق تماس با کامپیوتر جده.

- ادغام و کنترل و اعلام گزارش ورود زائر به مدینه با آمار جده و آمار واحد حمل و نقل ستاد.

- تهیه و تحویل گزارشات مورد نیاز به مدیریت واحدهای مختلف ستاد از وضعیت ورود زائرین.

- جمع‌آوری فرمهای مشخصات کامل پرسنلی مدیران کاروانها و عوامل و خدمه جهت تکمیل اطلاعات مربوطه در ایران.

- کنترل ورود کاروانها و پیگیری جهت دعوت سریع مدیرانی که مراجعه ننموده‌اند با همکاری واحدهای بازرسی و امداد و مسکن و ...

- ایجاد ساختار بانکهای اطلاعاتی گزارشات واحدها و تهیه گزارش نهایی کارکرد واحدها و ارسال به سرپرست ستاد.

- اصلاح اطلاعات پرسنلی کارکنان ستاد و ثبت تاریخ دقیق ورود به عربستان.

- تهیه نمودارهای مختلف از وضعیت زائرین و ورود به جده و مدینه و سایر اطلاعات مورد نیاز مدیریت.

- ارائه خدمات موردی به واحد کامپیوتر مکه.

ص: ۳۲۳

- ارسال کپی‌های مختلف از اطلاعات و ارسال فرمهای ره‌توشه به تهران.

- همکاری با کاردکس منی.

- تهیه گزارش از مشکلات حمل و نقل زمینی مکه به مدینه در دوره مدینه بعد.

- تهیه گزارش روزانه ورود و خروج زائرین مدینه بعد و ارائه به سرپرستی.

- تهیه گزارش نهایی نظارت مدیران راجع به واحدهای ستادی.

- تهیه برنامه کامپیوتری جهت امتیاز دادن به کاروانها بر اساس تاریخ ورود و کیفیت پاسخ‌دهی به سؤالات در فرمهای ره‌توشه.

- در کل عملیات مدینه قبل و بعد ۳۴۰۰ برگ فرم ره‌توشه از کاروانها دریافت گردید.

۲- رسیدگی به شکایات:

از مهمترین روشهایی که به زائرین امکان می‌دهد مشکلات مختلف خود را به مسؤولین ستاد منتقل ساخته و امید پی‌گیری آن را داشته باشند مراجعه به واحدهایی است که تحت عنوان رسیدگی به شکایات در ستادهای حج برای تحقق این منظور برقرار گردیده است. بسیاری از گزارشات که قابل تعقیب تشخیص داده شود به قسمتهای مربوطه ارجاع و قضیه مرتباً تا حصول نتیجه پی‌گیری می‌گردد و نتیجه نیز به اطلاع شاکی یا بازرسین و یا سایر رابطین می‌رسد. در مکه در واحد مذکور ۱۰ نفر و در مدینه ۵ نفر انجام وظیفه می‌نمودند. بسیاری از گزارشات مکه راجع به وضع اسکان و حمل و نقل بود که با پی‌گیری این واحد حل و فصل شد. الحمدللّه امسال راجع به تدارکات گزارش عمده‌ای به این واحد نرسید که این را می‌توان حاکی از نتایج مثبت تدابیر پیش‌بینی شده در این زمینه دانست.

در مدینه نیز خرابی اتوبوسها و طولانی شدن سفر از جده به مدینه یا از مکه به مدینه و کمبود پذیرایی بین راهها از مشکلاتی بود که شاکیان معتنابهی داشت. بعد از آن کمبود جا برای زائرین و نامناسب بودن ساختمان و کمبود دستشویی‌ها نسبت به زائرین

ص: ۳۲۴

و عدم رعایت بهداشت ساختمان و مشکلات کم آبی و خرابی فریزرها و ... از حیث تعداد شاکی در درجه دوم قرار داشت که این مسائل اخیر جهت اصلاح به واحد مسکن ارجاع داده می‌شد و طبیعتاً پی‌گیری لازم بعمل می‌آمد. مسائل رفاهی و خدماتی شکایت از سوء برخورد پزشکان در درمانگاهها و بی‌اعتنایی به توضیحات مریض رقم قابل توجهی را شامل می‌گردید که به واحد رفاه جهت پی‌گیری سپرده می‌شد. توضیحاً خوشبختانه در سال جاری در مدینه میزان شکایت از عملکرد و برخورد مدیر یا سایر عوامل خدماتی با زائرین نسبتاً کم بود که با توجه به وضعیت سنی و نشاط انرژی و تحصیلات مدیران قابل تأمل می‌باشد.

آمار واحد شکایات در مکه

شرح شکایاتسال ۷۱ سال ۷۲

۱- عدم رعایت مسائل بهداشتی کاروانها ۴۲۳

۲- نارضایتی از ارائه خدمات درمانی ۲۱۹

۳- عدم مناسب بودن درمانگاهها ۶۸

۴- کمبود آب آشامیدنی و کیفیت بد آب ۶۱۸۶

۵- کثیفی، خرابی سقف و لوله‌کشی ساختمان ۳۱۴۳

۶- کمبود توالت و نقائص فاضلاب و دستشویی ۸۸۳۷

۷- خرابی آسانسور ۴۲۲۴

۸- کمبودآب سردکن و آب گرم ۴۳۲۱

۹- خرابی کولر ۲۵۸

۱۰- کمبود جا برای اسکان زائران ۶۷۶

۱۱- قطع برق و کمبود روشنایی ۱۸۱۶

۱۲- عدم تخلیه کامل ساختمان ۱۶۱۴

۱۳- عدم توجه مالک به مشکلات ساختمان ۳۲۲۲

۱۴- برخورد غلط خدمه ۲۵

۱۵- برخورد غلط مدیر و بی‌کفایتی آن ۴۶

ص: ۳۲۵

۳- دفتر ریاست و روابط عمومی:

در نمودار تشکیلاتی ستادهای حج در عربستان واحدی با این عنوان برای عهده‌داری مسائل و مواردی به شرح زیر پیش‌بینی گردیده و در این چارچوب به انجام وظایف خود مشغول بوده است: «کارهای دفتر از قبیل تهیه پیش‌نویس‌های حوزه ریاست ستاد، ایجاد هماهنگی برای ارتباط و تشکیل جلسات مختلف با مقامات سعودی و ایران و جلسات آموزش و اداری داخل ستاد، انجام تشریفات تهیه گزارشات روزانه، ایجاد مقدمات دیدارها، هماهنگی انعقاد جلسات، توزیع هدایا، توزیع تقدیرنامه‌ها، تهیه صورت جلسات، انجام تبلیغات داخل ستاد، تزیین اتاقها و طبقات و کل ساختمان به عکس‌ها و تابلوهای راهنما و تهیه متن تراکت‌های مختلف و اطلاعیه‌های مهم، تهیه تابلوهای ضروری کاروانها (شامل مشخصات کاروان، تعداد طبقات، توصیه‌های مدیر و سایر عوامل به زائرین، تعیین قبل، و ...)، هماهنگی با نماینده هیأت پزشکی، نمایندگان وزارت خارجه، ... هماهنگی کامل با واحد کامپیوتر به منظور داشتن آخرین اطلاعات درباره کلیه جوانب جاری حج، هماهنگی با بعثه به خصوص امور بازرسین در مورد توزیع خبرنامه «زائر» در مسائل مختلف، دادن آخرین اطلاعات مورد نیاز به جراید و خبرگزاری و صدا و سیما و سایر مراجع ذیصلاح، اخذ جدیدترین اخبار ایران و جهان از منابع مختلف و انتشار آن به صورت خبرنامه داخلی ستاد، برنامه‌ریزی جهت بازدیدهای مختلف از فعالیت بخشها، تهیه تصویر از مراحل مختلف کار قسمتها، جمع‌بندی و تنظیم گزارش روزانه و گزارشهای ویژه، خطاطی پلاکارد سر درب ساختمان امداد و خوابگاهها و ستاد مسکن و همچنین تهیه پارچه عناوین مختلف مثل اعیاد و وفیات و مناسبتهای مختلف و پارچه جهت مشاعر مقدسه و ... ترجمه مسائل مهم ایران و جهان مندرج در جراید عربی به زبان فارسی. همکاری مترجمین این واحد در امور مربوط به خرید و قیمت‌گیری و شرکت در جلسات و ترجمه مذاکرات، ترجمه نامه‌های رسمی فارسی یا عربی تهیه و انتشار جزوات مختلف (مثل زیارتنامه بیانات مقام

ص: ۳۲۶

معظم رهبری، و ...) در سطح ستادها، ضبط و پخش اخبار روزانه صدای جمهوری اسلامی ایران، تهیه و تکثیر نقشه مکه و مدینه، تهیه و نصب آدرس منازل کاروان و بیمارستان و بانک و انبارهای تدارکاتی، و ... در محل ستاد جهت سهولت مراجعه هموطنان عزیز، هماهنگی با برادران اعزامی صدا و سیما جهت ضبط و تهیه تصویر از عملیات مختلف حج، برگزاری مجالس مختلف».

د- امور مالی

۱- هزینه‌های ارزی:

در سال ۶۳ برای یک دوره پنج ساله از متقاضیان حج تمتع ثبت‌نام بعمل آمد ولی به علت استقبال فراوان عملًا این مدت به چندین برابر افزایش یافت چون حدود یک میلیون نفر ثبت نام کننده در قرعه‌کشی برای اعزام به ۱۰۰ اولویت تقسیم و از سال ۶۴ به جز سه سال فترت (۶۷ تا ۷۰) هر سال بطور متوسط هشت اولویت اعزام شدند و در سال ۷۱ نیز تا اولویت ۴۰ به حج مشرف گردیدند. در نتیجه قبل از اجرای مراسم حج ۷۲ هنوز تعداد حدوداً ۵۵۰ هزار نفر باقیمانده بودند. با توجه به اینکه سازمان حج از وجوه ثبت نام شدگان سال ۶۳ استفاده‌ای نکرده و تنها موقع ثبت‌نام یکسال وجوه مزبور از سیستم بانکی خارج و در اختیار سازمان قرار می‌گرفت، و دولت نیز برای اعزام کلیه زائرین اعم از متمکن و غیر متمکن سوبسید می‌پرداخت لیکن در سال جاری پرداخت سوبسید به کلیه دستگاههای دولتی از جمله سازمان قطع شد و همانطور که در بخش اول مختصراً توضیح داده شد؛ روش ثبت نام به منظور جبران بخشی از هزینه‌ها تغییر یافت و حدود ۲۳٪ از زائرین خارج از سیستم قبلی با دریافت ۳۵۰ هزار تومان آزاد یا ۱۷۷ هزار تومان (برای افراد سند دار که خواهان تعجیل اعزام بودند) پذیرش گردیدند. تمهیداتی که در بُعد ثبت‌نام زائر اندیشیده شد برای جبران هزینه‌ها کافی نبود لذا ضرورت داشت که راههای صرفه‌جوییهای اساسی جستجو و بدان عمل شود.

یکی از روشها، کاهش دادن تعداد سهمیه ارگانها و نهادها، راه دیگر تقلیل تعداد

ص: ۳۲۷

نفرات ستادها می‌باشد با اینکه در سال ۷۱ نسبت به سال ۷۰ ستادهای حج در عربستان از نظر تعداد پرسنل فشرده شدند، با این حال در سال جاری مجدداً نفرات ستادها کاهش یافت. تمام چاره‌اندیشی‌های فوق نمی‌توانست ۱۵٪ تورم در بخش تدارکات و بیش از ۲۰٪ افزایش هزینه اجاره مسکن را در سال جاری بپوشاند، لذا همچنان برنامه‌ریزی بمنظور تقلیل هزینه‌ها بخصوص در امر تهیه و تأمین تدارکات و مسکن ادامه داشت. این بود که روی طرح سه بار استفاده از منازل مدینه بطور جدی فکر شد و از این رهگذر حدود ۱۰ میلیون ریال سعودی صرفه جویی به عمل آمد. از طرف دیگر برنامه‌ریزی‌های اساسی در بخش تهیه مایحتاج کاروانها و توزیع آنها به نحوی که اشاره شد ثمرات خوبی از لحاظ کاهش پرداختهای ارزی و نظام بخشیدن به گردش امور وجلوگیری از سرگردانی و ازدحام کاروانها بدنبال داشت. در منی و عرفات با تمهیداتی که در بخش مربوط به معاونت منی و عرفات ذکر گردید هزینه‌ها به میزان قابل توجهی نسبت به سال گذشته کاهش نشان می‌دهد.

در سال ۷۰ تعداد ۱۱۶۷۲۰ نفر و در سال ۷۱ تقریباً ۱۱۸ هزار نفر اعزام شدند و در سال جاری نیز حدود ۱۱۶۵۰۰ زائر و عوامل خدماتی داشتیم.

در مجموع اگر بررسیهای اولیه و تصویب و اجرای برنامه‌های فوق در میان نبود و یا چنانچه دقت و نظارت و مواظبتهای کافی در مورد کنترل برنامه‌های مذکور در مقام عمل انجام نمی‌شد، با توجه به حدود ۲۰٪ افزایش هزینه‌ها، انتظار می‌رفت هزینه ارزی حج سال جاری به قریب ۱۰۰ میلیون دلار برسد ولی به فضل الهی با اعمال برنامه‌های فوق و نظارت کامل بر حسن اجرای آن توانستیم علی رغم تورم موجود، پرداخت‌ها را در سطح سال گذشته نگهداریم بطوری‌که جمع هزینه سال جاری حدوداً ۸۵ میلیون دلار گردید.

حقیقتاً بکارگیری شیوه‌های بهتر مثل خرید مایحتاج و تدارکات غذایی از طریق مناقصه و استعلام بها، و ایجاد رقابت بین شرکتها و حتی‌الامکان خریداری اجناس در ایران و ارسال آن به عربستان، واگذاری قسمتی از خرید به مدیران کاروانها، تجدید نظر

ص: ۳۲۸

در قراردادهای منعقـده بین سازمان و طرفهای سـعودی و دیگر تـدابیر لازم موجب صـرفه‌جویی ارزی قابل توجهی شـد ضـمن اینکه کلیه استانداردهای لازم در سطح مطلوبی حفظ گردید و کیفیت پذیرایی در سال ۷۲ (علی رغم اینکه بخشی از مدیران جوانتر اولین سال مدیریت خود را تجربه می‌کردند به استثنای نظرخواهیهای انجام شده از مدیران و کاروانها) نسبت به سال ۷۱ برتری داشت.

توضیحاً مجموع هزینه‌های حج سال ۷۰، ۷۱ و ۷۲ به شرح زیر می‌باشد:

سال	تعداد حجاج	هزینه‌ها به میلیون دلار
۱۳۷۰	۱۱۶۷۲۰	۸۴ /۵
۱۳۷۱	۱۱۸۶۱۷	۸۳ /۵
۱۳۷۲	۱۱۶۵۰۰	۸۵ /۰۰

۲- اقدامات اساسی در روند فعالیت مالی ستادها:

۱- ۲- ثبت اموال سازمان در عربستان

به منظور جمع‌آوری و به نظم آوردن اموال سازمان در عربسـتان برادرانی به آن کشور اعزام شدنـد تا اموال موجود در نماینـدگی و ستاد جده و مدینه و پزشکی مدینه و کاروانهای مدینه و اموال ستاد مکه، پزشکی بیمارستانها و کاروانها و اموال موجود در انبارهای مکه را در دفاتر ثبت و پلاک کوبی و فهرست اموال خارج از رده و غیرقابل استفاده را نیز تهیه نمودند که فهرست آن اعلام خواهد شد.

۲- ۲- کامپیوتری شدن چکهای ارزی

در سابق بسـیاری از چکهای ارزی زائرین صادره از طریق بانک ملی در عربسـتان مفقود و از این بابت مشکلات زیادی برای زائرین و امور مالی بوجود می‌آمد. در سال جاری با مذاکرات مفصلی که با مسؤولیت بانک در عربستان به عمل آمد سیستم

ص: ۳۲۹

چکهای ارزی در عربستان کامپیوتری شد و با استفاده از کامپیوتر در صورتی‌که زائری ادعای مفقود نمودن چک خود را می‌نمود سریعاً به بانک معرفی می‌شد و از طریق کامپیوتر وصول و یا عدم وصول چک مزبور مشخص می‌شد و در صورتی‌که وصول نشده بود ارز مورد نظر در اختیارش قرار می‌گرفت.

۳- ۲- حسابرسی دفاتر مدیران کاروانها

بمنظور استفاده مدیران کاروانها ارز مورد نیاز برای خرید هزینه‌های ارزی از طریق سیستم بانکی مبادرت به گشایش ارز برای مدیران گردید که در سه نوبت پس از بررسی و حسابرسی دفاتر آنها از وجوه دریافتی نوبت قبل به بانک ملی مراجعه و ارز مورد نیاز را دریافت و در خاتمه در جده دفاتر آنها حسابرسی و در صورتی‌که وجوهی نزد مدیران بود به حساب سازمان برگشت داده می‌شد.

جهت توضیح مطالب، نمودارهای پیوست را در پایان کتاب ملاحظه فرمائید.

گزارش آماری فعالیتهای هیأت پزشکی حج جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۲

ص: ۳۳۰

ص:۳۳۱

فعالیت‌های هیأت پزشکی در حج سال ۷۲ به دو بخش کلّی تقسیم می‌شود:

۱- برنامه ریزی و اقدامات انجام شده، قبل از اعزام زائران (در داخل کشور)

۲- برنامه‌ریزی و فعالیتهای انجام شده در کشور عربستان.

برنامه‌ریزی و اقدامات انجام شده، قبل از اعزام زائران

الف: امور پرسنلی

۱- تشکیل شورای مسؤولین واحدهای هیأت پزشکی حج و تشکیل جلسات هفتگی در محل دفتر بلافاصله پس از اتمام حج سال ۷۱ و بازگشت کلّیه نیروهای ستادی به ایران (از اواسط تابستان).

۲- تعیین سهمیه پرسنل شاغل در واحدهای بهداشتی- درمانی کشور، با توجه به آخرین آمار پرسنلی آنان و براساس چارت تشکیلاتی هیأت پزشکی حج.

۳- ارسال فرم و سهمیه‌های تعیین شده برای واحدهای بهداشتی- درمانی و درخواست معرفی سه برابر نیروی مورد نیاز جهت بررسی و انتخاب یک سوم از آنها.

۴- تشکیل کمیسیونهای هشتگانه جهت انتخاب پرسنل هیأت به منظور همکاری

ص: ۳۳۲

در مراسم حج، شامل کمیسیونهای پزشکی، دارویی، پیراپزشکی، بهداشت، پرستاری، مددکاری، پذیرش و مدارک پزشکی، خدمات، ترابری و امداد بوده است که در کمیسیونها با توجه به رشته تخصصی و تجارب افراد، اعضا دعوت به همکاری شده‌اند.

۵- انتخاب پرسنل با تجربه حج، توسط کمیسیونهای هشتگانه که در صورت موافقت دستگاه ذیربط دعوت به همکاری شدند.

۶- اجام مصاحبه حضوری.

۷- برگزاری سمینار هماهنگی و بازآموزی

این سمینار به مدت ۳ روز از تاریخ ۱۷/ ۱/ ۷۲ لغایت ۱۹/ ۱/ ۷۲ در مجموعه ورزشی آزادی به صورت شبانه روزی با حضور کلیه کادر هیأت پزشکی انتخاب شده جهت خدمت به زائران بیت‌اللّه الحرام در سال ۱۳۷۲ برگزار گردید. از نکات قابل ذکر در این برنامه، اختصاص روز دوم سمینار به بازآموزی بیماریهای رایج در ایام حج بود که در نوع خود برای اولین بار صورت پذیرفت و در طی آن برنامه‌های مختلف آموزشی برای کلیه کادرها در رسته‌های مختلف ارائه شده؛ بطوری که هر گروهی دارای بازآموزی مخصوص به خود بود. در گروه پزشکی، شانزده عنوان مقاله توسط نخبه‌ترین اساتید پزشکی کشور، در زمینه اکثر بیماریهای شایع ارائه شد و به تحقیق می‌توان اذعان نمود؛ یک دوره کامل بیماریهای گوناگون و روشهای پیشگیری و درمانی آن بویژه در ایام حج، تبیین شد. همچنین مقالات ارائه شده به صورت کتابی تحت عنوان «بیماریهای شایع در ایام حج» چاپ گشته و در اختیار کلیه همکاران قرار گرفت. در پایان سمینار نیز گواهی شرکت و بازآموزی با امتیاز رسمی به کادر پزشکی اعطا شد.

در برنامه عمومی روز اول سمینار، حضرت حجة‌الاسلام والمسلمین ری شهری نماینده محترم ولی فقیه وسرپرست حجاج ایرانی، آقای دکتر ملک‌زاده وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آقای رضایی ریاست محترم سازمان حج و زیارت سخنرانی نموده و همچنین سرپرست و مسؤولین واحدهای مختلف هیأت

ص: ۳۳۳

پزشکی نسبت به نحوه ارائه خدمات بهداشتی- درمانی در عربستان توضیحات لازم را ارائه داده و اساتید مختلف دانشگاه نیز مباحثی را در خصوص بیماری گرمازدگی بعنوان حادترین مسأله زائران مطرح نمودند.

۸- اقدام جهت دریافت گذرنامه و روادید مربوط در طول مدت برگزاری سمینار و پس از آن، جهت کلیه پرسنل انتخاب شد.

۹- اعزام پرسنل هیأت پزشکی حج از تاریخ ۹/ ۲/ ۷۱ لغایت ۲۲/ ۳/ ۷۱ در غالب شش گروه. توضیح این که: یک گروه پیش پرواز در تاریخ ۱/ ۲/ ۷۱ جهت انجام امور مربوط به تعمیر وسائط نقلیه و همچنین داروهای ارسالی و راه‌اندازی مراکز درمانی به عربستان (از طریق کشور سوریه) اعزام شده‌اند و از تاریخ ۹/ ۲/ ۷۱ لغایت ۲۲/ ۳/ ۷۱ کلیه پرسنل بطور مستقیم به عربستان اعزام گردیده‌اند.

ب: امور دارو

اقدامات انجام شده عبارت است از:

۱- تشکیل کمیته فنی جهت بررسی مجدد فارماکوپه دارویی مورد نیاز هیأت پزشکی حج از نظر تعداد و اقلام.

۲- نظرخواهی از پزشکان متخصص با تجربه حج، جهت بررسی مجدد لیست داروهای تخصصی.

۳- تدوین کتاب دارویی حج، براساس فارماکوپه جدید که شامل لیست دارویی، مصارف، دوزاژ و مطالب ضروری دیگر جهت پزشکان در موسم حج می‌باشد.

۴- تهیه کلیه اقلام دارویی مورد نیاز و نگهداری آن در انبار.

۵- تهیه فارماکوپه دارویی برای هر درمانگاه و بیمارستان مستقر در شهرهای مکه مکرمه و مدینه منوّره و جده و نیز بیمارستانها و درمانگاههای صحرایی مستقر در منی و عرفات.

ص: ۳۳۴

ج: امور تجهیزات پزشکی و ملزومات اداری

واحد مذکور طی جلسات متعددی که با حضور پزشکان متخصص و کارشناسان مربوط برگزار گردید، اقدام به تهیه تجهیزات مورد نیاز نمود.

لوازم و تجهیزات پزشکی مورد نیاز، شامل دو رده مصرفی و غیرمصرفی بوده و در زمینه ملزومات اداری نیز براساس نیاز واحدهای بهداشتی- درمانی نسبت به تهیه اقلام اقدام گردید.

د: امور معاینات پزشکی و واکسیناسیون:

پس از اعلام رسمی انجام مراسم حج سال ۷۲ و تهیه مقدمات و هماهنگیهای لازم با سازمان حج و زیارت، دفتر پزشکی حج با توجه به ضرورت امر نسبت به انجام معاینه پزشکی تعداد یکصد و پانزده هزار نفر زائر با هماهنگی با سازمانهای منطقه‌ای بهداشت، درمان و دانشگاههای علوم پزشکی در سراسر کشور اقدام نموده که همراه با این مسأله انجام واکسیناسیون بر علیه بیماری منژیت نیز بطور الزامی برای هر یک از زائران و همچنین کلیه پرسنلی که به نحوی جهت انجام خدمات مختلف به عربستان اعزام شدند، به عمل آمد و پس از اعلام سازمان حج و زیارت مبنی بر ثبت نام از زائران جدید بر طبق هماهنگی به عمل آمده تمهیدات لازم برای معاینه آنها، تا یک هفته قبل از شروع پروازها صورت پذیرفت.

انجام معاینات و واکسیناسیون با توجه به بخشنامه دستورالعملهای مربوط بوده است، که تنها در تهران ۲۸ درمانگاه و ۱۴ مرکز تخصصی جهت کمیسیونهای پزشکی و بیش از ۱۳۶ نفر پزشک عهده‌دار این مهم بوده‌اند.

ایجاد درمانگاه در فرودگاه مهرآباد به منظور ارائه خدمات به زائران محترم در طول پروازهای رفت و برگشت و همچنین تخلیه و انتقال بیماران اعزامی از جدّه به بیمارستانها نیز از سایر اقدامات انجام شده است.

ص: ۳۳۵

برنامه‌ریزی و فعالیتهای انجام شده در کشور عربستان

الف: جده

تأسیس و راه‌اندازی درمانگاه مستقر در فرودگاه جده از ابتدای عزیمت زائران تا پایان مراجعت آنان.

درمانگاه مذکور مسؤولیت سرویس‌دهی به کلیه زائران- اعم از ایرانی و غیر ایرانی- را دارد. این درمانگاه دارای تعداد ۸ عدد تخت بستری و قسمت معاینه خواهران و برادران و نیز داروخانه می‌باشد.

علاوه بر درمان زائران، کار نقل و انتقال بیماران بد حال به ایران نیز انجام می‌گیرد که اعزام تعداد ۹۵ بیمار به ایران در طول این مدت، از جمله فعالیتهای درمانگاه جدّه می‌باشد. در طول این مدت جمعاً تعداد ۱۰۷۶۶ زائر ایرانی و تعداد ۳۴۴۰ زائر غیر ایرانی به درمانگاه مذکور مراجعه نموده‌اند. همچنین کلّیه تجهیزات و داروهای ارسالی از ایران نیز از فرودگاه جده ترخیص و به شهرهای مکه مکرمه و مدینه منوره حمل گردید. و واحد بهداشت نیز از بدو ورود زائر با استفاده از بلندگوهای دستی به صورت گروهی اقدام به آموزش مسائل بهداشتی نموده که در طول مدت ورود زائرین به عربستان، با صرف مدت ۷۸۴ ساعت موفق به انجام ۱۰۰٪ پوشش آموزشی گردیده است. بازدید از آشپزخانه ستاد حج در فرودگاه، نسبت به رعایت مسائل بهداشتی و ارائه تذکّرات لازم، از جمله فعالیتها واحد مذکور بوده است.

ب: مدینه منوره

۱- راه اندازی بیمارستان:

بیمارستان مدینه منوره با ۱۲۰ تخت؛ شامل درمانگاه عمومی خواهران، درمانگاه عمومی برادران، درمانگاه تخصصی؛ شامل قلب، چشم‌پزشکی، گوش، حلق

ص: ۳۳۶

بینی، عفونی، جراحی، ارتوپدی، اعصاب و روان، داخلی زنان، زایمان و دندانپزشکی و همچنین بخش جراحی خواهران، بخش جراحی برادران، بخش داخلی برادران، بخش داخلی خواهران، بخش زنان و زایمان، بخش مراقبت های ویژه قلبی) C. C. U (بخش قلب، اورژانس برادران، اورژانس خواهران، آزمایشگاه، داروخانه، رادیولوژی، مددکاری، امداد و ترابری، امور فرهنگی و روابط عمومی، پذیرش و مدارك پزشكی، امور دارویی و امور تجهیزات پزشكی و ملزومات اداری بوده است با توجه بر به كارگیری تجهیزات جدید در واحد آزمایشگاه و نیز C. C. U سرعت رسیدگی به وضعیت بیماران بدحال بسیار چشمگیر و موفق بود. از سایر اقدامات انجام شده در بیمارستان، برگزاری كنفرانسهای علمی روزانه بوده است.

۲- راه‌اندازی درمانگاهها:

همچنین با تأسیس و راه‌اندازی ۴ درمانگاه درمدینه منوره از مراجعه زائرین به بیمارستان كاسته شده بود.

هر درمانگاه شامل اتاق ویزیت خواران، اتاق ویزیت برادران، اتاق داروخانه، پانسمان و تزریقات، اتاق سرم‌تراپی و واحد بهداشت محیط بوده است. از جمله واحدهای فعال در مدینه واحد بهداشت می‌باشد كه وظایف سنگینی از جمله آموزش مسائل بهداشتی) FACE TO FACE (بازدید مرتب از كلیه كاروانها به منظور بررسی وضعیت بهداشت آشپزخانه، اتاقها، مواد غذایی و آشامیدنی، تشكیل جلسات آموزشی، توزیع نشریه و پوستر، توزیع بسته كمكهای اولیه در بین مدیران كاروان، بررسی وضعیت بیماران در طول ۲۴ ساعت قبل، پیشگیری و كنترل بیماریهای عفونی و مسری بوده است. همچنین نسبت به كلرینه نمودن آب آشامیدنی كاروانها و واحدهای ستادی اقدام گردید. بازدید و بررسی وضعیت انبارهای مواد غذایی و ملزومات سازمان حج نیز از سایر اقدامات گروه مذكور می‌باشد.

از سایر اقدامات انجام شده، فعّالیت برادران رابط بیمارستانهای سعودی كه در این خصوص تعدادی از بیماران را كه نیاز به C. C. U، سی‌تی اسكن، سونوگرافی و ...

ص: ۳۳۷

داشتند به بیمارستانهای سعودی منتقل می‌کردند.

همچنین واحد مددکاری نیز در خصوص اعزام بیماران فعالیت شبانه‌روزی داشته و با کمک سایر واحدها مراسم تدفین (اعم از غسل، کفن و نماز میت) حجاج فوت شده در قبرستان بقیع انجام می‌گرفت.

ج: مکه مکرمه

۱- راه اندازی بیمارستان:

بیمارستان مکه مکرمه با ۱۵۰ تخت شامل بخشهای قلب) C. C. U (جراحی خواهران، جراحی برادران، داخلی خواهران، داخلی برادران، اورژانس برادران، اورژانس خواهران، آزمایشگاه، رادیولژی، درمانگاه عمومی برادران، درمانگاه دندانپزشکی خواهران، درمانگاه دندانپزشکی برادران و درمانگاههای تخصصی؛ شامل قلب، ارتوپدی، عفونی، اعصاب و روان، زنان و زایمان، جراحی، داخلی، چشم، گوش، حلق و بینی و نیز واحد تزریقات و پانسمان، واحد مددکاری، پذیرش و مدارک پزشکی، امداد و ترابری، امور فرهنگی و روابط عمومی، امور تجهیزات پزشکی و ملزومات اداری بوده است.

با توجه به استفاده از دستگاهها و تجهیزات مدرن در آزمایشگاه، C. C. U و اتاق عمل، سرعت رسیدگی به وضعیت بیماران بدحال نسبت به گذشته، افزایش چشمگیری داشته است.

۲- راه اندازی درمانگاهها:

در مکه نیز ۱۲ درمانگاه ایجاد گردید که هر درمانگاه دارای اتاق ویزیت خواهران، اتاق ویزیت برادران، اتاق تزریقات و پانسمان، اتاق سرم‌تراپی، داروخانه و واحد بهداشت محیط بوده است.

واحد بهداشت محیط در مکه مکرمه نیز همانند مدینه منوره، وظایفی از قبیل بازدید از انبارهای سازمان حج به منظور بررسی وضعیت بهداشتی آنان، بازدید مرتب از

ص: ۳۳۸

کلیه کاروانها به منظور بررسی وضعیت بهداشتی آشپزخانه، اتاقها، مواد غذایی و آب آشامیدنی، تشکیل جلسات آموزشی، توزیع نشریه و پوستر، توزیع بسته کمکهای اولیه در بین مدیران کاروان، و نیز وضعیت بیماران در طول ۲۴ ساعت قبل، پیشگیری و کنترل بیماریهای عفونی و مسری انجام گردید. همچنین نسبت به کلرینه نمودن آب آشامیدنی کاروانها و واحدهای ستادی نیز اقدام گردید.

فعالیت شبانه‌روزی برادران رابط با بیمارستانهای سعودی در ایام حج بسیار چشمگیر بود.

همچنین واحد مددکاری در رابطه به اعزام بیماران بدحال به ایران، با همکاری سایر واحدها در مراسم تدفین (اعم از غسل، کفن و نماز میت) حجاج فوت شده در مکه مکرمه، فعالیت داشتند.

د: منی و عرفات

ابتدا، انتخاب زمین مناسب جهت راه اندازی یک بیمارستان و ۱۲ درمانگاه در عرفات و یک بیمارستان و ۱۲ درمانگاه در منی، با هماهنگیِ مطوّفین عربستان انجام گرفت. البته در عرفات از ۴ درمانگاهِ ساخته شده توسط عربستان نیز استفاده گردید. از دهه سوم ماه ذیقعده با فعالیتهای شبانه‌روزی اقدام به راه‌اندازی بیمارستانها و درمانگاههای منی و عرفات گردید. داروخانه، واحد تجهیزات پزشکی و ملزومات اداری، واحد تزریقات و پانسمان، واحد مددکاری، واحد اطلاعات و روابط عمومی، واحد آزمایشگاه بخش اورژانس خواهران، بخش اورژانس براداران، بخش داخلی و قلب خواهران، بخش داخلی و قلب برادران، بخش گرمازدگی خواهران، بخش گرمازدگی براران و بخش POST گرمازدگی خواهران و برادران بود. در شب دهم ذی‌حجه نیز طی برنامه باشکوهی کلّیه بیماران بستری در بیمارستان مکه مکرمه (بیش از ۹۵ نفر) جهت انجام وقوف اضطراری و انجام مناسک حج از مکه به عرفات توسط بیش از ۲۰ دستگاه آمبولانس و چندین دستگاه مینی‌بوس، وانت و سواری، منتقل

ص: ۳۳۹

گردیدند که به همراه بیماران بدحال بستری در بیمارستانِ عرفات، جهت وقوف اضطراری در مشعر الحرام حرکت نموده و با وجود این که چندین بیمار بدحال قلبی در آمبولانسها وجود داشته و انتقال آنان نیز در حدود ۵ ساعت بطول انجامید، با عنایات الهی، خوشبختانه هیچ‌گونه تلفاتی در بین راه وجود نداشت.

در طول ایام نیز بیماران بدحال از منی به بیمارستان مکه منتقل و واحدها دائماً در حال پذیرش و معاینه بیمار بودند. نکته مهم این که: با تأییدات الهی آمار مرگ و میر زائرین با وجود کهولت سن، در منی و عرفات بسیار پایین بوده و همچنین گروه درمانی نیز با پیش‌بینی پروتکلی جهت مقابله با گرمازدگی، عوارض ناشی از مسأله را به حداقل رسانید.

کادر پزشکی

برادران و خواهران پزشک نیز به صورت شبانه‌روزی در خدمت زائرین محترم بوده و مسؤولیت سنگین درمان را عهده‌دار بودند. پزشکان شامل: پزشک عمومی و نیز متخصصین قلب و عروق، داخلی، جراحی، ارتوپدی، گوش و حلق و بینی، ارولژی، جراح اعصاب، زنان و زایمان، عفونی، اعصاب و روان، رادیولژی، علوم آزمایشگاهی و نیز دندانپزشک بود.

واحد بهداشت

نظر به اهمیت خدمات بهداشتی در هیأت پزشکی حج جمهوری اسلامی ایران و نیاز مبرم زائران محترم بیت الله الحرام به این گونه خدمات، جهت جلوگیری از بروز بیماریهای واگیر و عوارض ناشی از آن واحد بهداشت در بخشهای مختلف تغذیه، مبارزه با بیماریها، بهداشت محیط و آموزش بهداشت در شهرهای مختلف جده، مدینه منوره و مکه مکرمه خدماتی را ارائه دادند که از جمله فعالیتهای انجام شده را می‌توان بدین صورت برشمرد: استقرار گروه آموزش بهداشت در فرودگاه جده و پوشش

ص: ۳۴۰

آموزشی ۱۰۰٪ زائرین در بدو ورود به عربستان، بازدید مداوم و مستمر از کاروانها در مدینه منوره، مکه مکرمه، عرفات ومنی. بنحوی که در ایام تشریق ۳/۵ بار از هر کاروان (حداقل یک بار در عرفات و سه بار در منی) بازدید به عمل آمده است و بطور کلی جمعاً در طول مراسم حج ۹/۷ بازدید از هر کاروان صورت گرفته است و با توجه به این که هر کاروان حدود یک ماه در طول مراسم حج حضور دارد بطور متوسط هر سه روز یک بار مورد بازدید قرار گرفته است.

واحد امداد و ترابری

امدادگران در مراسم حج سالجاری، همانند سال گذشته، با گذشت و ایثار و از خودگذشتگی، صحنه‌های به یاد ماندنی را آفریدند که تداعی ایثارهای جبهه را می‌نمود.

این برادران پرتلاش در جریان ترخیص دارو و تجهیزات پزشکی از فرودگاه جده، راه‌اندازی بیمارستانها و درمانگاهها در مکه مکرمه، مدینه منوره، منی و عرفات و نیز جمع‌آوری مراکز مذکور بطور شبانه‌روزی در تلاش بودند. همچنین برادران ترابری با ارائه خدماتی نظیر انتقال پرسنل از درمانگاه به بیمارستانها و بالعکس انجام مأموریتهای شهری و بین شهر و ... با توجه به تعداد کم آنان، خدمات قابل تحسینی ارائه نمودند.

واحد مددکاری

این واحد نیز در موسم حج بسیار فعال بوده و خدمات مختلفی از قبیل: اعزام بیماران بد حال به ایران، رسانیدن بیماران ترخیصی و گم شده، به کاروانهایشان.

هماهنگی جهت تدفین زائرین فوتی و ... را به عهده داشت.

واحد خدمات

پرسنل واحد مذکور نیز، با وجود تعدیل نیروی انسانی هیأت پزشکی حج، بطور

ص: ۳۴۱

شبانه‌روزی مشغول فعالیت بود و همچون برادران امدادگر در همه قسمتها فعّالیت داشت.

واحد دارو

این واحد نیز با تلاش چند ماهه در ایران و نیز در عربستان با تهیه وتدارک اقلام داویی مورد نیاز سبب گردید تا درمان زائرین بنحو مطلوب صورت گرفته و با مشکلی در مسأله دارو مواجه نباشیم.

واحد تجهیزات پزشکی و ملزومات

این واحد با تلاش شبانه‌روزی (چند ماه قبل از شروع موسم) در ایران و عربستان با توجه به تهیه مقدار زیادی تجهیزات و ملزومات، سبب گردید تا ارائه خدمات درمانی به زائرین محترم، به نحو مطلوب انجام پذیرد و با تجهیز و تدارک بیمارستانها و درمانگاهها در جده، مکه مکرمه، مدینه منوره و عرفات و منی، این مهم را انجام دادند.

واحد پرستاری

پرسنل واحد مذکور نیز- با توجه به کمبود نیروی انسانی- به صورت شبانه‌روزی در خدمت زائرین محترم بودند. برگزاری کنفرانسهای علمی که توسط پرسنل واحد برگزار می‌گردید، نیز از دیگر فعالیتهای واحد مذکور به شمار می‌رفت.

واحد پذیرش و مدارک پزشکی

پرسنل واحد مذکور جهت پذیرش بیماران و پاسخگویی به مراجعین و همچنین جمع‌آوری آمار و مدارک پزشکی بیماران، به صورت شبانه‌روزی در حال انجام وظیفه بودند.

ص: ۳۴۲

واحد امور فرهنگی و روابط عمومی

واحد مذکور با انجام امور تبلیغاتی نظیر برگزاری مراسم، کلاس قرائت قرآن و نیز انجام امور خطاطی هیأت پزشکی، انجام امور مربوط به تماس تلفنی پرسنل با ایران، انجام امور پستی پرسنل و ... فعالیت داشت.

واحد خدمات ماشینی

با نصب و راه‌اندازی دو دستگاه کامپیوتر در بیمارستانهای مکه مکرمه و مدینه منوره، که مقدمات آن قبل از موسم حج با همکاری دو نفر از کارشناسان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تهیه و برنامه‌های لازم در این زمینه نیز تدوین گردیده بود، کلیه اطلاعات پرسنل و بیماران بستری در واحدهای درمانی این هیأت، همچنین آمارهای مربوط جهت پاسخگویی سریع و دقیق به مراجعین و مسؤولین ذیربط همچون سال گذشته در سیستم خدمات ماشینی قرار گرفت که این طرح در حال حاضر نیز توسط واحد خدمات ماشینی دفتر پزشکی امور حج و زیارت ادامه داشته و واحد مذکور مشغول تکمیل اطلاعات و استخراج آمارهای مربوط می‌باشد.

جهت توضیح مطالب، نمودارهای پیوست را در پایان کتاب ملاحظه فرمائید.

فصل هشتم: در سرزمین وحی

حج در نگاه زائران

ص: ۳۴۳

ص: ۳۴۴

ص: ۳۴۵

زائران در دیار قدس و حریم دوست حال و هوایی گونه‌گونی دارند، برخی دلداده حق هستند و برخی در اندیشه دیدن رخ یار. گروهی به خود می‌اندیشند و جمعی به آنچه در جهان اسلام می‌گذرد و ... بهرحال آشنایی با برخی از گفتنی‌ها و احساسها، اندیشه‌ها و برداشتهای اینان شنیدنی و خواندنی است.

خبرنگار «کتاب حج» با تنی چند از زائران گفتگو کرده است که اینک می‌خوانید.

مصاحبه با حجاج بیت‌الله الحرام در منی (روزهای دهم و یازدهم خرداد ۷۲)

مصاحبه اول- آقای حسین محمودی:

س- در طول این سفر بهترین لحظه‌ای که با آن روبرو بودید و خاطره‌ای ماندنی از آن در ذهن دارید را بیان کنید.

ج- معمولًا بهترین لحظه هر حاجی یا به تعبیری دیگر، بهترین موقعیت او در عصر عرفات و هنگامه خواندن دعای عرفه است. رمز و رازی در این ساعت و این مکان و این دعا هست که محال است وصف شود. سعادتمندترین افراد کسانی هستند که توفیق این را پیدا می‌کنند که در این لحظه قرار بگیرند و شاید هم اینطور نباشد که هر لحظه زیبا و عظیمی برای وصف شدن درست شده باشد. خیلی از این لحظه‌ها برای درک شدن

ص: ۳۴۶

آفریده شده‌اند. بهترین لحظه زندگی بنده در این چند سالی که مشرف شدم عصر روز عرفه است.

س- در سیستم اجرائی حج یک اشکال را که مهمترین اشکال می‌دانید بیان بفرمایید و نیز در سیستم اجرائی یک نکته برجسته را از لحاظ حسن انجام کار ذکر کنید.

ج- یکی از اشکالات تشریفات فراوان که بعضاً ایجاد نوعی مزاحمت برای حاجیان و اعمال آنها می‌کند، بدون این که قبلًا بررسی صورت گرفته باشد که این تشریفات تا چه حد در اعتلای حج می‌تواند تأثیر مثبت یا منفی داشته باشد، کاری جدی برای حضور ارزشمند، با شکوه و با وقار حاجیان نمی‌کنند یا ظبرای حاجیان ایرانی کم می‌کنند.

نکته مثبت هم احترام و ارزشی است که برگزار کنندگان برای حاجی قائل هستند.

مسائل خدماتی و رفاهی است که به آنها ارائه می‌دهند. یعنی حاجی ایرانی به هیچ وجه خود را رها و بی‌سرپرست احساس نمی‌کند در این سفر.

س- اگر بنا باشد که از موسم حج در جهت مسائل جهانی اسلام استفاده شود، چه باید کرد و شما چه پیشنهادی دارید؟

ج- تا حالا- کاری که می‌کردیم و بنا داریم در آینده هم بکنیم، برگزاری اجتماعات است که ظاهر تبلیغاتی و خبری دارد ولی بهترین کار برای این هدف این است که حاجی خودمان را مبلّغ اسلام و مبلغ جهانی بودن طرز تفکر شیعه و عدم اختلاف انگیزی شیعه و حضوری که شایسته انقلاب اسلامی است، تربیت کنیم.

حضوری که الآن حاجیان ما دارند چندان درست و مثمر به نظر نمی‌رسد. بعضی اوقات با پیجامه در معابر آشکار می‌شوند. ظاهر نامناسبی دارند و با آن توقعی که ما داریم که حاجی و مراسم حج، آینه‌ای باشد از انقلاب اسلامی و مکتب جعفری، بسیار فاصله دارد.

تأثیرات مثبت مراسم رسمی، بلافاصله پس از رفتارهای ناشایست حاجیان ایرانی، از ذهن حجاج سایر کشورها زدوده می‌شود. باید به این نکات توجه لازم مبذول شود.

س- آیا شما از کتابهایی که امسال بعثه مقام معظم رهبری چاپ کرده استفاده

ص: ۳۴۷

کرده‌اید.

ج- برخی از آنها را ندیده‌ام امیدوارم پس از این بخوانم و از آنها بهره گیرم (ایشان از بینایی ضعیفی برخوردار بودند- خبرنگار).

س- نظر شما درباره نقش روحانی در کاروان چیست؟

ج- بسیار حیاتی و مؤثر است. مسأله اول احکام است که حقیقتاً حجاج با توجه به اینکه یکبار در عمرشان مشرف می‌شوند، نسبت به احکام آن اشراف ندارند. بالاتر از آن نقش رفتاری است که حاجیان از روحانی آموزش رفتارهای مناسب می‌بینند که بخش عمده آن بازمی‌گردد به رفتار خود روحانی کاروان که چگونه باشد. اینکه چقدر با حاجی‌های کاروانش نزدیک باشد با آنها بجوشد، چقدر با آنها صمیمی باشد.

س- به نظر شما چرا عربستان از برگزاری مراسم برائت جلوگیری کرد؟

ج- مراسم برائت سالجاری و عدم برگزاری آن قابل پیش‌بینی بود [این مصاحبه در منی برگزار شده است و بهتر است ما از قبل برای این موضعگیریها برنامه داشته باشیم.

بهرحال این برخورد در سالجاری قابل پیش‌بینی هم بود.

س- به نظر شما کدام قسمت از اعمال و مناسک حج در سازندگی انسان مهمترین نقش را دارد.

ج- البته مناسک همانند نماز دارای اجزای متعددی است که نمی‌توان بلاتشبیه گفت رکوع یا سجود، کدامیک در نماز مهمترین نقش را دارد بلکه این سلسله عملیات و عبادات که به نام مناسک حج شناخته می‌شود دارای انسجام و بهم پیوستگی خاصی است که هر یک از این عملها بخودی خود اصالتاً برای انسان‌سازی است و همه آنها با هم نیز چنین نقشی را دارند. پس یکی از آنها بر دیگری فضلی ندارد و بهتر است بگوییم مناسک حج کلًا انسان‌ساز است.

س- بهترین توشه‌ای که شما از این سفر داشته‌اید چیست؟

ج- در حقیقت این سفر میزان وابستگی من را به کعبه و مدینهٔ‌النبی بیشتر می‌کند و هر بار که مشرّف می‌شوم احساس می‌کنم این زنجیرهایی که بین قلب من و خانه کعبه

ص: ۳۴۸

است مستحکمتر می‌شود ولی فکر می‌کنم اگر بخواهم به پیشنهاد خودم در زمینه حذف تشریفات عمل کنم و این عمل را باید از خودم شروع کنم و در سال آینده این فرصت را برای شخص دیگری فراهم سازم تا در این اعمال و مناسک انسان‌ساز شرکت جوید.

بهترین ره توشه‌ام از این سفر، اگر داشته باشم، عشق به خدا خواهد بود.

مصاحبه دوم- آقای اکبرزاده:

س- در طول این سفر بهترین لحظه‌ای که با آن روبرو بودید و خاطره‌ای ماندنی از آن در ذهن دارید را بیان کنید.

ج- بهترین لحظه‌ای که داشتم حضورم در مدینه بر سر مرقد ائمه بقیع و سوختن دل و انقلاب درونی‌ام بود، در آنجا پا به پای زائران ایرانی گریستم و بر مظلومیت ائمه اشک ریختم و خاطره ماندنی‌ام شرکت عمومی و شکوه عظیم نماز جماعت در مکه و مدینه است که از به خاطر ماندنی‌ترین خاطرات این سفر است.

س- در سیستم اجرائی حج یک اشکال را که مهمترین اشکال می‌دانید بیان بفرمایید.

ج- در سیستم حج از ناحیه سعودی، مهمترین ضعف اجرایی، عدم توانایی کنترل عبور و مرور ماشینها و پیاده‌ها در عزیمت از عرفات به مشعر و از مشعر به مزدلفه است و از ناحیه ایران، ضعف توجیه زوار ایرانی، بخصوص از نظر رعایت شؤون انقلاب، شیعه و کشورمان است. خیلی‌ها را باید به لحاظ عدم استطاعت فکری و اخلاقی، به حج راه نداد؛ چرا که آبروی کشور و مذهب هتک می‌شود.

س- و نیز در سیستم اجرائی یک نکته برجسته را از لحاظ حسن انجام کار ذکر کنید.

ج- نظم و رفاه و مسکن و بخصوص سازماندهی تشکیلاتی و خط دهی فکری به حجاج، از برجسته‌ترین نقاط حج ماست.

س- اگر بنا باشد که از موسم حج در جهت مسائل جهانی اسلام استفاده شود،

ص: ۳۴۹

چه باید کرد و شما چه پیشنهادی دارید؟

ج- کار انتشارات و توزیع جزوات توجیهی نسبت به شیعه و انقلاب و ایران بین حجاج کشورهای دیگر می‌تواند عامل نیرومند جذب باشد. اگر بتوان وقتی را از بلندگوی عمومی حرمین شریفین در اختیار داشت و در اوقات تجمّع حجاج در مسجد، روزی یک ربع سخن آگاهی‌بخش داشت، مفید است. بخش عظیمی از تبلیغات و انتشارات، باید به زبان بنگالی و اندونزی و مالزی باشد که این حجم عظیم مسلمین از ما به لحاظ زبانی منقطع‌اند.

اگر از سمینارهای صوری و کم اثر بشدّت پرهیز شود (که خاصیت چندانی ندارد) و ۱۱۰ از مخارج تشریفاتی و زائد حج (از خوراک و هتل و ...) صرف کار فرهنگی با ملل دیگر شود، سمینار حج را نه در مکه، بلکه در ایران، آنهم با کار جدّی، نه چند تا سخنرانی تکرار برگزار کنند، به نظر من از موسم حج به نحو بهتری می‌توان در جهت حل مسائل جهان اسلام استفاده کرد.

س- آیا شما از کتابهایی که امسال بعثه مقام معظم رهبری چاپ کرده استفاده کرده‌اید.

ج- از کتابها کم خوانده‌ام. باید به کمک سوبسید هم که شده، کتابهای مربوط به حج ارزان و در تیراژ وسیع چاپ شود، در این رابطه کار سعودی باید الگو باشد.

س- نظر شما درباره نقش روحانی در کاروان چیست؟

ج- نقش روحانی در ایام حج و در کاروانها بسیار بارز است. هدایت فکری و عملی با اوست، زحمت زیادی هم می‌کشند امّا کماکان باید بیش از پیش کار شود.

س- به نظر شما کدام قسمت از اعمال و مناسک حج در سازندگی انسان مهمترین نقش را دارد.

ج- وقوف در عرفات و منی، اگر درست توجیه شود و مشکلات خاص آن نظیر عبور و مرور، نظافت در مشعر و عدم امکانات آب و دستشویی در عرفات و مشعر و ...

حل شود از سازنده‌ترین بخشهای زیارت است. نقش حضور در مدینه و مکه، مؤثر است

ص: ۳۵۰

امّا بشرطی که برای ایام سفر برنامه‌ریزی‌های مناسب‌تری برای کاروانها صورت پذیرد.

س- بهترین توشه‌ای که شما از این سفر داشته‌اید چیست؟

ج- توشه مهم یک زائر در این سفر، انقلاب روحی عمیق و توبه و انابه و آگاهیهای جدید نسبت به دین و اماکن مقدسه است و توشه ناراحت کننده این است که از این فرصت، نمی‌توانیم بخاطر ضعف ارتباط با مسلمین بهره لازم را ببریم.

پیشنهاد نهایی من برای حل مشکلات فوق این است که جزوات کوچکی، بطور رایگان یا ارزان، به وفور در اختیار حجاج ایرانی و سایر حجاج قرار گیرد که در آنها وظایف حجاج، مناسک و خلاصه‌ای از مناسک بهمراه رهنمودهای رهبر فقید انقلاب و آیت‌الله خامنه‌ای ذکر گردد.

مصاحبه سوم- آقای دکتر جعفری:

س- در طول این سفر بهترین لحظه‌ای که با آن روبرو بودید و خاطره‌ای ماندنی از آن در ذهن دارید را بیان کنید.

ج- بهترین لحظه اولین باری بود که چشمم به کعبه و جمعیت اطراف آن افتاد.

س- در سیستم اجرائی حج یک اشکال را که مهمترین اشکال می‌دانید بیان بفرمایید.

ج- عدم آموزش کافی برای حجاج ایرانی که پوشش همه جمعیت حاجی کافی نیست. از جنبه‌های بهداشتی و درمانی و از جنبه‌های احکام و مناسک حجاج تکلیف خود را نمی‌دانند.

س- در سیستم اجرائی یک نکته برجسته را از لحاظ حسن انجام کار ذکر کنید.

ج- هماهنگی خیلی صمیمانه‌ای که بین بعثه و ستاد اجرایی با امور پزشکی حج بوده است، بسیار خوب گره‌ها و مشکلات را حل کرده است.

س- اگر بنا باشد که از موسم حج در جهت مسائل جهانی اسلام استفاده شود، چه باید کرد و شما چه پیشنهادی دارید؟

ص: ۳۵۱

ج- یکی از نکات مهم تبلیغی است که توسط حجاج ایرانی و قاریان ایرانی در مسجدالحرام صورت می‌پذیرد که می‌تواند مشکلات و مصائب جهان اسلام و شیعه را به مسلمین جهان نشان دهد و افکار عمومی را برای حل مسائل و مشکلات مسلمین جلب نماید.

س- آیا شما از کتابهایی که امسال بعثه مقام معظم رهبری چاپ کرده استفاده کرده‌اید.

ج- از خیلی از کتابها استفاده کردم و برخی را تهیه کردم و پشیمان شدم که چرا همه را تهیه نکردم. مخصوصاً کتاب ادعیه و زیارات بسیار خوب بود. تمام نشریات ضرورت وجودی داشتند و هیچکدام زیادی نبودند.

س- نظر شما درباره نقش روحانی در کاروان چیست؟

ج- روحانیون بدون احساس کسالت مناسک را بگویند و بگردند بدنبال حجّاجی که عادت به شنیدن دارند امّا عادت به فهمیدن ندارند و به این افراد کمک کنند تا بطور عملی و با همراهی آنها در حین عمل مشکلات مناسک آنها را حل کنند.

س- به نظر شما چرا عربستان از برگزاری مراسم برائت جلوگیری کرد؟

ج- جو سیاسی ایران و موضعگیریهای داخلی مانع اصلی این مراسم بود.

تظاهرات و راهپیمایی دانشگاه تهران علیه سعودیها مشکل اساسی بود.

س- به نظر شما کدام قسمت از اعمال و مناسک حج در سازندگی انسان مهمترین نقش را دارد.

ج- هر بخش از اعمال بیشترین اثر را بگوییم دارد اشتباه است امّا نمی‌توان یک قسمت را عمده کرد.

س- بهترین توشه‌ای که شما از این سفر داشته‌اید چیست؟

ج- بهترین توشه من بعنوان یک پزشک، بیداری و نزدیکی به خدا و توجه به فقر و گدایی خودمان در پیشگاه خداوند و توجه به نعمتهایی که خدا به ما داده و بقیه برای کمترین آنها محتاج هستند. این توجه به نعمتهای خدا و احساس وظیفه در مقابل مردم و

ص: ۳۵۲

خدمت به آنها بهترین توشه سفر من بوده است.

مصاحبه چهارم- آقای موسوی:

س- در طول این سفر بهترین لحظه‌ای که با آن روبرو بودید و خاطره‌ای ماندنی از آن در ذهن دارید را بیان کنید.

ج- لحظه ماندنی در ذهن من زمان قرائت دعای زیبای عرفه در صحرای عرفات بود که یک لحظه احساس می‌کردم که درکنارامام‌حسین- ع- دعای عرفه را زمزمه می‌کنم.

س- در سیستم اجرائی حج یک اشکال را که مهمترین اشکال می‌دانید بیان بفرمایید.

ج- اگر می‌خواهیم در جهان اسلام حج ابراهیمی را مطابق نظر امام ارائه دهیم فوق‌العاده در سیستم اجرایی، جای کار داریم. این حرف به معنای این نیست که این سیستم ضعف دارد بلکه نقاط ضعفی هست که قابل ترمیم است.

س- در سیستم اجرائی یک نکته برجسته را از لحاظ حسن انجام کار ذکر کنید.

ج- در مقابل نقاط ضعف نقاط قوت زیادی هم وجود دارد که در این وقت کم، حضور ذهن ندارم که همه را بازگو کنم.

س- اگر بنا باشد که از موسم حج در جهت مسائل جهانی اسلام استفاده شود، چه باید کرد و شما چه پیشنهادی دارید؟

ج- امام راحل امت، چارچوب اصلی این سؤال را ترسیم کرده است و راه حل به مرحله اجرا درآوردن ایده‌های امام امت است. در طول مدت یک ماهه قبل از حج و مدت حج ما فرصت کار روی حجاج ایرانی را داریم و در کاروانهای صد نفره خودمان می‌توانیم اهداف حج و تفکر سیاسی امام را درباره حج مطرح کنیم امّا مطرح نمی‌کنیم و اگر طرح کنیم در حد کلیات و در نتیجه این سفرای انقلاب در پهنه حج نمی‌توانند پیام انقلاب را در موسم حج به سایر حجاج ابلاغ نمایند.

س- آیا شما از کتابهایی که امسال بعثه مقام معظم رهبری چاپ کرده استفاده

ص: ۳۵۳

کرده‌اید.

ج- من بعنوان یکی از مدیران کاروانهای حج باید عرض کنم که با توجه به ارباب رجوعی که ما بعنوان زائر داریم ۹۰٪ با کتاب و خط و سواد بیگانه‌اند و درصد کمی از زوار را پوشش می‌دهد. زائر بی‌سواد را نمی‌توان به این شکل توجیه کرد. کتابها گرچه به ما که در همدان بودیم به موقع نرسید ولی کتابها واقعاً برای حجاج مفید بودند.

س- به نظر شما چرا عربستان از برگزاری مراسم برائت جلوگیری کرد؟

ج- عربستان یک حکومت مستقل نیست و عامل آمریکاست پس در حقیقت ضدیت خود را با اسلام ناب محمدی و ایران اسلامی به اثبات رسانید. در حالی که اگر این سعودیها مسلمان هستند و به اسلام احترام می‌گذارند باید مطابق آیه: «اشدّاء علی الکفار رحماء بینهم» باید برائت را قبول داشته باشد.

س- به نظر شما کدام قسمت از اعمال و مناسک حج در سازندگی انسان مهمترین نقش را دارد و بهترین توشه‌ای که شما از این سفر داشته‌اید چیست؟

ج- ما احساس غبن می‌کنیم، بحث توشه را ما کوچکتر از آن هستیم که مطرح کنیم، باید خدا قبول کند. امّا در جهت سازنده‌ترین بخش همه بخشهای این مراسم سازنده است.

مصاحبه پنجم- آقای شمس:

س- در طول این سفر بهترین لحظه‌ای که با آن روبرو بودید و خاطره‌ای ماندنی از آن در ذهن دارید را بیان کنید.

ج- خاطره به یاد ماندنی من که از کاروان آزادگان هستم، دعای عرفه و روز عرفه و وقوف در عرفات است.

س- در سیستم اجرائی حج یک اشکال را که مهمترین اشکال می‌دانید بیان بفرمایید.

ج ۲- اشکال که وجود ندارد. فقط در زمینه خریدن و بردن سوغات به حجاج

ص: ۳۵۴

ایرانی توصیه می‌کنم که بـا توجه به انتظارات خانواده‌های حجاج بـدیهی است امّا به نظر من بهتر است تبلیغات داخلی ما به شـکلی باشد که خانواده‌های حجاج از آنها توقع زیادی نداشته باشند چون این سفر برای خرید نیست بلکه وقت حجاج باید صرف اعمال و مناسک شود و بهتر است تبلیغات داخلی به شکلی باشد که حجاج ایرانی در فرودگاه تهران در ایران خریدهای خود را بکنند.

س- در سیستم اجرائی یک نکته برجسته را از لحاظ حسن انجام کار ذکر کنید.

ج- مسلخ جدیدی که تشکیل شده بسیار خوب است و در گروههای ۲۰ نفره ما در مسلخ جدید کشتار کردیم و دیدیم خیلی سریع کار پیش می‌رود که امیدواریم جمهوری اسلامی در این مورد هم موفق باشد.

س- اگر بنا باشد که از موسم حج در جهت مسائل جهانی اسلام استفاده شود، چه باید کرد و شما چه پیشنهادی دارید؟

ج- بهترین راه حل برائت است.

س- آیا شما از کتابهایی که امسال بعثه مقام معظم رهبری چاپ کرده استفاده کرده‌اید.

ج- یـک کتاب تهیه کردم که آنهم از طریق خود کاروان دادنـد که ادعیه و آداب مناسک حـج بود که کلًا دعاها را نوشـته بود که خیلی هم از آن استفاده کردیم.

س- نظر شما درباره نقش روحانی در کاروان چیست؟

ج- نقش روحانی بسیار مهم است مثلًا روحانی کاروان ما با کارهای منظم و دقیق خود توانست کاروان را به شکلی حرکت دهد که مثلًا طواف حـج تمتع در وقت غیر شـلوغ انجام دادیم و رمی جمره عقبه هم همینطور در ساعت غیرشـلوغ انجام شـد، در صورتی که یک سری از کاروانها که صبح رفته بودند با ازدحام روبرو شدند.

س- به نظر شما کدام قسمت از اعمال و مناسک حج در سازندگی انسان مهمترین نقش را دارد.

ج- البته همه اعمال سازنده است. انسانی که با قلب پاک به اعمال می‌آید

ص: ۳۵۵

می‌توانـد به شـکل خوبی موفق به انجام اعمال شود و مهمترین نقش حج در مسائل زندگی انسان بالا بردن تقوا، ایمان و پشت‌پازدن به تمام امیال و کششهای دنیوی است.

س- بهترین توشه‌ای که شما از این سفر داشته‌اید چیست؟

ج- از خداوند مسألت دارم که بهترین توشه را که خواسته خودم است ترس از خدا و تقوا و حل کردن مسائل و مشکلات زندگی آنطوری که خداوند می‌خواهد بتوانم حاجی باشم که با اعمال مقبول به مملکت خود برگردم.

مصاحبه ششم- آقای محمد عباسی:

س- در طول این سفر بهترین لحظه‌ای که با آن روبرو بودید و خاطره‌ای ماندنی از آن در ذهن دارید را بیان کنید.

ج- سـفر حـج از قبل از عزیمت تا بعـد از بازگشت، همه‌اش خاطره است. من در کاروان آزادگان بعنوان خدمتگزار خدمت می‌کنم وقتی به مـدینه رسـیدیم در بـدو ورود وقتی من به آزادگـان عزیز گفتم این گنبـد سبز پیـامبر است هر چه می‌خواهیـد بخواهیـد که برآورده می‌شود، آنچنـان ولوله‌ای در جمع افتاد و فریاد گریه بلنـد شـد که راننـده ترک اتوبوس، فکر کرد کسـی در ماشـین طوری شـده که یکبـاره ترمز کرد و به کنـار جاده رفت و از آنچه می‌دیـد تعجب کرده بود که دیـدن گنبـد سبز پیامبر می‌توانـد در کاروان حجاج ایرانی چنین تحول روحی ایجاد کند. بهرحال این بهترین خاطره‌ای بود که من از این کاروان آزادگان داشتم.

س- در سیستم اجرائی حج یک اشکال را که مهمترین اشکال می‌دانید بیان بفرمایید.

ج- چون یکباره این سؤال مطرح شـد، ممکن است این مورد مشـکل عمـده نباشد امّا یکی از ضـعفهای عمده نبودن وسـیله نقلیه در اختیار زائر باشد برای رفتن به تمام نقاط زیارتی، بجای کرایه ۱۰۰ ریالی وسیله‌ای باشد جهت تردد راحت زوار ایرانی.

س- در سیستم اجرائی یک نکته برجسته را از لحاظ حسن انجام کار ذکر کنید.

ص: ۳۵۶

ج- تمام حجاج به اتفاق پس از دیدن وضعیت حجاج کشورهای دیگر که زیر سایه پلها و در خیابانها سکونت دارند، ما به این نتیجه می‌رسیم که ایران به حجاج خود بسیار احترام می گذارد.

س- اگر بنا باشد که از موسم حج در جهت مسائل جهانی اسلام استفاده شود، چه باید کرد و شما چه پیشنهادی دارید؟

ج- با توجه به تجربه حقیر در حج و سالهایی که در حیات حضرت امام و پس از آن در سالجاری، ارزش فعالیتهای حجاج ما برای برگزاری حتی اگر نگذاشتند برگزار شود، کمتر از فعالیتهای چندین سفارتخانه، در خارج از کشور نیست.

س- آیا شما از کتابهایی که امسال بعثه مقام معظم رهبری چاپ کرده استفاده کرده‌اید.

ج- هر کسی متناسب با سوادش برخورد می کند، کتاب راهنمای مصور حج بسیار با ارزش است چون فراگیر است امّا تحصیلکرده‌ها کتابهای سه جلدی اسرار حج را خیلی می‌پسندند. افراد عامه آلبوم حج را می‌پسندند که آلبوم شیکی هم هست و خیلی استقبال می کنند.

س- نظر شما درباره نقش روحانی در کاروان چیست؟

ج- اگر نباشد مثل اینست که حاجی عمل خود را نمی‌داند چگونه انجام دهد.

اعتماد حجاج به این وسیله فراهم می‌شود. روحانی هماهنگی ایجاد می کند در کلیه حرکتهای زیارتی و مناسک که حج همیشه واقع نمی‌شود بلکه هر کسی یکبار می‌آید و باید کسی باشد که سالها آمده است و به فتاوای مراجع هم وارد است.

س- به نظر شما کدام قسمت از اعمال و مناسک حج در سازندگی انسان مهمترین نقش را دارد و بهترین توشه‌ای که شما از این سفر داشته‌اید چیست؟

ج- تمام مناسک حج اگر به فلسفه آن توجه شود انسان‌ساز است. اگر خدا قبول کند همین یادگار که در این سرزمین خدمتگزار کاروان آزادگان بودیم، بهترین ره توشه است.

چگونگی حج گزاری در دیروز و امروز

ص: ۳۵۷

در سالهای گذشته حج چگونه گزارده می‌شده است؟ اعزام حاجیان چه‌سان بوده است و آنان در این دیار در چه حال و هوایی بوده‌اند؟

بافت اجتماعی، ساختار بنائی، کویها، برزنها، کوچه‌ها و خیابانهای مکه و مدینه چگونه بوده است؟ این دیگرسانیها که اکنون دیده می‌شود بر ویرانه‌های چه بناهایی نهاده شده است اینها و جز اینها حقایق تاریخی مهمّی است که اگر دقیقاً بدان پرداخته نشود و گزارش دقیق آن فرادیدها نهاده نشود با خرابیهایی که صورت گرفته است بخش عظیمی از تاریخ این دیار را از دست داده‌ایم.

از سوی دیگر توجه به بخشی از این آگاهیها عظمت تحولات و دیگرسانیهای حج‌گزاری در این روزگار را در سنجش با آن روزگار روشن می‌کند.

بر این اساس با تنی چند از عالمان که سالیان درازی است در این وادی به دیدار محبوب نایل شده‌اند و سالها خاطره را از آنچه گفتیم در سینه دارند به گفتگو نشسته‌ایم که می‌خوانید:

مصاحبه با حجةالاسلام والمسلیمن حاج سید جواد علم‌الهدی

س: حضرت‌عالی از کسانی هستید که سفرهای متعددی به حج مشرف شده‌اید. لطفاً توضیح دهید اولین سال سفر شما در چه سالی بوده است و چند سفر مشرف شده‌اید.

بسم اللّه الرحمن الرحیم- اولین سال در خدمت آیت اللّه مشکینی سال ۱۳۳۵ ه. ش به همراه جمعی از روحانیون قم عازم حج شدیم و در مورد تعداد سفرها بجز سالهای ممنوعیت در بقیه سالها توفیق حاصل بوده و تشرف حاصل می‌شده است.

ص: ۳۵۸

س: آیا شما در جریان اخبار حادثه ابوطالب یزدی قرار گرفتید و یا خودتان آن زمان در حج شرکت داشتید؟ در صورت امکان شرحی در مورد آن واقعه بفرمایید و در مورد انعکاس آن در ایران توضیح دهید.

در آن سالها که ابوطالب شهید شد، طلبه بودم لیکن حج نیامده بودم. تازه رضاخان رفته بود و بخاطر دارم که سال شهادت ابوطالب به تاریخ قمری ۱۳۶۴ بود؛ یعنی دو سال به فوت مرحوم آیت‌اللّه آقای سیدابوالحسن اصفهانی مانده بود. در اوایل دوره محمدرضا راه مکه باز شد و در دوره پدرش راه مکه بسته بود و سفر حج اصلًا انجام نمی‌شد. پس از رفتن رضاخان و باز شدن راه، مردم از طریق یک جاده خاکی به وسیله ماشین عازم حج می‌شدند. و از راه دریا و با هواپیما رفتن به حج ممکن نبود. با اتوبوس عازم نجف و کاظمین می‌شدند و در آنجا با کامیونهای عراقی مسقّف، جمعیت شش روزه از جاده عرعر به مدینه می‌آمدند که خود عراقیها به این راه «عبرالصحرا» می‌گفتند. سال ابوطالب در چنین سالهایی است که شاید جمعاً از همه ایران سیصد نفر مشرف نشده بودند و کمتر بودند. از خراسان- که بنده هم آنجا بودم- عده‌ای در این سال شرکت داشتند که شاهد حالات ابوطالب بودند و در بازگشت برای مرحوم آیت‌اللّه پدرم در مشهد حکایت می‌کردند و در آن مجلس حاضر بودم.

شاهد عینی که به هنگام نقل واقعه اشک می‌ریخت، می‌گفت: هوا بسیار گرم بود.

ابوطالب لباس احرام به تن داشت و شاید هنوز اعمالش تمام نشده بود. پس از نماز در حجر اسماعیل قصد بوسیدن کعبه مقدسه را داشت که به دلیل گرمای زیادِ هوای مکه، حالت تهوّع به او دست داد. در این هنگام حوله بالای شانه‌اش را گرفت و داخل آن استفراغ کرد و این در وقتی بود که نزدیک دیوار کعبه بود. بار دوم و سوم حالت تهوع به او دست داد و اینها را در دامنش جمع کرد ولی به فکرش نرسید که زود فاصله بگیرد. در این هنگام یکی از مأمورین مربوطه دستش را گرفت و از او به عربی پرسید که اینها چیست و تو چه می‌خواهی بکنی. چون ابوطالب به زبان عربی مسلط نبود نتوانست مقصودش را بیان کند و در بین ما هم کسی نتوانست منظور ابوطالب را بیان کند.

ص: ۳۵۹

لذا ابوطالب دستگیر شد و در میان ولوله حجاج وی انتقال داده شد به اتاق تاریکی و حجاج ایرانی هم که نگران وضع او بودند به مطوّفین شیعه که در آن زمان محدود به سه نفر می‌شد مراجعه کردند. این سه نفر عبارت بودند از: عبداللّه سحره، حسن جمال و محمدعلی غنّام.

ایرانی‌ها به محمدعلی غنام مراجعه کردند و ضمن شرح واقعه، از آنها برای آزادی ابوطالب یزدی از دخمه‌ای که در مسجدالحرام بود استمداد کردند. ضمناً چون بنابراین بود که این سه نفر که در باطن شیعه بودند و در ظاهر بروز نمی‌دادند، مسائل شیعیان را در مکه و مدینه حل و فصل کنند، جهت حل این مسأله جمعاً اقدام کردند.

وقتی از حال و روز ابوطالب باخبر شدند با صورتهای رنگ پریده به پیش ما برگشتند و گفتند بروید دعا کنید. روزهای بعد، از ابوطالب خبری نشد و هر چه سؤال می‌کردیم می‌گفتند در مورد او باید قاضی حکم کند. چون بوی تعفن می‌داده و این فرد از جانب دادگاه مظنون است به اینکه مواد نجسی را با خود آورده تا کعبه را آلوده کند، حکم چنین شخصی قتل است. چون دادگاه شهادت شما را نمی‌پذیرد و ما هم حضور نداشته‌ایم فقط می‌توانید برای او دعا کنید.

مشکل این بود که وقتی این حالت به ابوطالب دست داد، از کعبه فاصله نگرفت و فکر می‌کرد می‌تواند این را نگهدارد و استلام خانه کعبه هم بکند. پس از چند روز رفت و آمد و پیگیری این سه تن، متأسفانه در محکمه قاضی، این شخص محکوم به اعدام و به عمل او عنوان عمد داده شده است.

در آن زمان حدود شرعی را بین صفا و مروه اجرا می‌کردند. این تکه زمین از یکطرف به شعب عامر، از طرف دیگر به مروه و از دیگر سو به بازار ابوسفیان متصل می‌شد، امّا معلوم نیست به چه دلیلی وی را به مروه آوردند و در بالای مروه حد بر وی جاری کردند. مردم هم جمع شدند و آنطوری که در عکس قلمی نقاشی شده، از روی عکس اصلی دیدم او را دو زانو نشاندند با همان لباس احرام و حکم را قرائت کردند:

«مردی از مجوس خاک فرس آمده اینجا و قصد اهانت به خانه کعبه را داشته و ...» و با

ص: ۳۶۰

یک ضربه از پشت گردن، سرش افتاد داخل تشت خونین.

این خبر بگونه‌ای وحشت‌بار بود برای کسانی که برای مرحوم آیـهٔاللّه پـدرم نقل می‌کردند که شـروع کردند به گریه کردن. به آنها گفتند: همان زمان حکم آمد که دیگر اعمالتان را زود انجام بدهید و بروید به خارج از مکه و نمی‌گذاریم به مدینه بروید.

می‌گفتند با وضع دلخراشی ما را بیرون کردند.

در مورد انعکاس این خبر بایـد بگویم وقتی این خبر به محضـر حضـرت آیـهٔاللّه سـیدابوالحسن اصـفهانی رسـید، ایشان ریاست را به عهـده داشـتند، لـذا به جمیع وکلاـ و نماینـدگانش در ایران منشور کرد که تا مادامی که امن شـیعه در آنجا تأمین نشود من اجازه به تشـرّف حج نمی‌دهم. چون از شـرایط حج امن مسـلمین است و حالا که شیعه دفاعی در محاکمه‌هایش پذیرفته نیست، این اهانت به شیعه است و تأمین جانی ندارند، من اجازه نمی‌دهم. در سال اول منبریها، وعاظ و نمایندگان ایشان در تمام ایران به مردم گفتند که حـج نرویـد و سال بعد هم همینطور و سال بعد از آن سال فوت مرحوم آیهٔاللّه اصـفهانی بود و بعد صولت شـکست و بنا شد که راه بـاز شود و حرکت کننـد. اولین کاروانهـایی که از تهران راه افتـاد بـا شـرکت ساعتچی بود که خـدا رحمتش کنـد، مرد خوبی بود- متموّلی بود در تهران- بیست تا بیست و پنج ماشین را راه انداخت بطرف نجف اشرف و از آنجا را هم تأمین کرد که می‌بریم با پول بسـیار کمی. بطور معمول از نجف اشـرف بـا پول ایران، ششـصد تومان هزینه سـفر می‌شـد و از تهران چیزی قریب به یکهزار تومان خرج می‌شد که وقتی نوبت من شد که اولین سفر با استطاعت آمدم، نزدیک به دو هزار تومان خرج شد.

دیگر کم کم از آن سال به بعـد اظهار علاقه شـد نسـبت به آمـدن به حج و البته مرحوم آیهٔاللّه آقای سـیدابوالحسن اصـفهانی، آقای سید محمدتقی طالقانی را که از علمای محترم و تحصیل کرده نجف بودند که در تهران زندگی می‌کردند را به عنوان نمایندگی به مدینه فرسـتادند تا تمام سال در اینجا باشـند. بدین ترتیب مرحوم آقا سـیدابوالحسن سرمایه گذاری کردند در اینجا تا شیعیان نخاوله لااقل در مدینه از ایرانیان پذیرایی کنند.

ص: ۳۶۱

س: بطور کلی تغییراتی که در اطراف حرم نبوی صورت گرفته بیان فرمایید.

ج: حدود مدینه در آن سال عبارت بود:

از طرف جنوب حرم پیامبر- ص- منتهی‌الیه بازار و منازل بنی‌هاشم و زقاق بنی‌هاشم و کوچه‌های مدینه که حدوداً شمرده بودم ۲۰ کوچه بود تا دارالقضاء شرعی فعلی که در جنوب وضوخانه قرار دارد، حد جنوبی مدینه بود. از اینجا به بعد باغی بود بسیار مفصل و بزرگ بنام صافیه که باغ خرما بود.

از جلو بقیع دو باغ بود، پشت سر هم، که در وسط آن خانه‌های بسیار کوچک و محقّری بود (گلی، یک طبقه و در پس کوچه‌ها) که آهن و تیر چوبی درستی نداشت که غالباً سقف آن از شاخه‌های درخت خرما بود و حالت دلخراشی داشت که به آن زقاق نخاوله می‌گفتند.

کلمه نخوله و نخاوله عبارت از شیعیان مدینه است که زندگانی خود را در جنوب بقیع و جنوب حرم رسول خدا- ص- می‌گذراندند و سه باغ در اختیارشان بود که از آن ارتزاق می‌کردند. یکی باغ صافیه که مالکش سنی بود امّا عاملین آن شیعه بودند و دیگری باغ ملائکه بود و سوم باغ مرجان.

نماینده حضرت آیهٔ‌اللّٰه سیدابوالحسن اصفهانی- ره-، آقای سید محمدتقی طالقانی در کنار یکی از همین باغها در خانه نخاوله‌ایها ساکن بودند. و بعد از ایشان هم که آقای سید احمد لواسانی از تهران بدستور آیهٔ‌اللّٰه بروجردی آمدند و ماندگار شدند ایشان در باغ ملائکه اتاق کوچکی برای خودشان درست کرده بودند و آنجا بودند.

این روحانی در حقیقت مرجعِ مراجعات فتوای آیهٔ‌اللّٰه بروجردی و یا مراجع قبل بود و شیعیان دور اینها جمع بودند.

شیعیانی که می‌آمدند به دو دسته تقسیم می‌شدند. یا مثل ما در باغ صافیه می‌رفتند و با دادن بیست ریال سعودی و بستن چادری دور چهار درخت و از آذوقه و غذا و خشکباری که از ایران آورده بودند با پخت و پز خودشان زندگی را اداره می‌کردند. در حقیقت ۲۰ ریال حق ورودی این باغ بود و موتور آب هم تازه درست شده بود و آب

ص: ۳۶۲

در اختیار مردم می‌گذاشت تا مردم اینجا زندگی کنند.

یکدسته از مردم هم- که یک سال ما هم با آنها بودیم- به خانه‌های سادات و غیر سادات مدینه می‌رفتند. به سادات آنها هاشمیین و به شیعیان نخاوله می‌گویند که لغت نخاوله از نَخْوَلْ است که نَخْوَلْی یعنی کسی که درخت خرما را پیوند می‌زند و خبره در کار نخل است. این شهرت هم بدلیل این است که می‌گویند اجداد ما عمال باغهای ملکی حضرت زین‌العابدین- ع- و امام باقر و امام صادق- علیهماالسلام- بودند. این سه امام که از اول تا آخر ساکن مدینه بودند، معروف است که این باغها در سابق متعلق به همین بزرگواران بوده است و اجداد ما غلامان و باغداران و خدمتگزاران این غلامان معصوم بودند. در خانه‌هایشان که می‌رفتیم می‌دیدیم که مفاتیح‌الجنان- اگر چه بتازگی چاپ شده بود ولی آنجا- در خانه‌ها یافت می‌شد. عکسهای ترسیمی از امامان معصوم در اتاقهایشان بود و ساداتشان شجره نامه‌هایی داشتند که در ظروف مخصوص فلزی نگه می‌داشتند که نشان می‌داد آنها از اولاد ائمه معصومین هستند. هم علاقه قلبی داشتند و هم شواهد نشاندهنده بستگی آنها به ائمه بود.

در آن وقت آقای شیخ محمدعلی عمراوی که الان بیش از نود سال دارند، مرد کاملی بودند که تحصیلاتشان در نجف بوده است، ایشان خانه کوچک خودشان را هم اجاره می‌دادند و یکسال ما میهمان ایشان بودیم. آنوقت تازه آمده بودند.

از طرف شرق، مدینه بیشتر از سایر جهات ادامه داشت ولی به مسجد اجابه که می‌رسید، باغها شروع می‌شد و مدینه تمام می‌شد.

از طرف غرب به سه راه سلیمانیه ختم می‌شد و آنجا باغ بسیار بزرگی بود که مربوط به اشراف مدینه بود بنام «شرفاء» که حکومت قبل از آل سعود را آنها داشتند. در آنجا پیرمردی بود بنام شریف زید که پدرش حاکم مدینه بود و در زمان سعود اول بقتل رسیده بود لیکن به او اجازه داده بودند که زندگی کند و در باغ مفصلی که داشت چاهی بود که به آن بئر بزائع که چاه بسیار عمیقی بود که او می‌گفت اجداد ما گفته‌اند که از زمان امامان معصوم این چاه همینطور بوده و آب می‌داده است. که نزدیک آنجا سقیفه

ص: ۳۶۳

بنی‌ساعده بوده و در خریطهٔ المدینه هم آمده است و از آنجا به بعد دیگر باغ بود و به بیابان می‌رسید.

حدود غرب پایان شبستانی بود که بزرگ شده بود مسجدالنبی که حد غربی مدینه بود.

این مدینه بود و اطراف آن را باغها و بیابانها تشکیل می‌داد؛ یعنی احد و مساجد سبعه در بیابان بود، جبال سَلْع که اکنون جزو شهر هستند کاملًا بیرون بودند. مسجد ذوقبلتین هم بیرون از مدینه بود. شهر کوچکی بود که تعداد خانوار آن به هزار نمی‌رسید.

جنوب مخصوص به شیعیان بود. در آنجا ده عوالی که الآن هم هست شیعه نشین بود، آبادی قبا همه شیعه نشین بودند لیکن فقر آن چنان حاکم بود که تنها می‌توان گفت که عده‌ای بسیار معدود توانایی باز کردن مغازه در اطراف حرم را داشتند.

مردم در این ده بزرگ که نام آن مدینه بود، زندگی می‌کردند. خانه‌های دو طبقه وجود نداشت و برق تنها برای حرم پیامبر بود و تنها ساختمانی که جلب نظر می‌کرد مسجد قدیمی ساز نبوی بود که در زمان عثمانیها از ۱۲۲۵ به بعد ساخته شده که همین قسمت آثار باستانی آن باقیمانده است.

در کنار این مسجد خانه ابوایوب انصاری بود که عثمانیها بالای خانه با سنگ نوشته بودند «وهذا بیت ابوایوب الانصاری موفد رسول اللّه».

از باب البقیع که روبروی پیغمبر مطهّر است تا آنجا حدوداً بیست و پنج قدم بیشتر نبود. خانه‌ای بود سنگی و قدیمی مخزن کتاب که به خانه امام صادق- ع- معروف بود و کوچه باریکی در مقابل آن بود.

در خانه ابوایوب این سعادت را داشتم که وارد شوم در خانه، زیر زمینی داشت که ۱۵ پله می‌خورد و من متر کردم آنجا را شش متر در ده متر بود و این را در سنگ کنده بودند که: «اینجا محل اقامت رسول گرامی اسلام بوده است».

س: در مورد محل سقیفه که فرمودید بیشتر توضیح دهید.

ص: ۳۶۴

ج: محل سقیفه در افواه مشهور است به اینکه در محله هاشمیین بوده است. در خریطه مدینه که بوسیله قضات خود مدینه تهیه شده است و الآن کتابش در کتابخانه تهران من موجود است و به نظر قدیمیترین کتاب تاریخی خود مدینه است، آنها می‌گویند سقیفه‌ای که وارد شور شد برای انتخاب خلیفه اول، در آن خریطه نشان می‌داد که در محلی نزدیک سه راه محل السلیمانیه که الآن ضلع شمال غربی مسجد جدید پیامبر که اخیراً ساخته شده محاذی محلی است که می‌گفتند سلیمانیه است و سقیفه بنی ساعده در آن عصر در آنجا بوده است. البته آنجا محل آبادی بود، زیرا بئر بزائع و آن باغ سلطنتی شرفاء زید آنجا بود. محل آباد مدینه در اصل آنجا بود.

س: در مورد سرنوشت آقای سید محمدتقی طالقانی توضیح بیشتری بفرمایید و اینکه مدفن ایشان در کجاست.

ج: مدفن ایشان در بقیع است؛ زیرا آن موقع درب بقیع باز بود و هر کس از شیعیان در مدینه مرحوم می‌شد در نزدیک قبور ائمه دفن می‌کردند؛ یعنی با فاصله ۶- ۳ متر از قبور ائمه دفن می‌کردند و بعد از آقای لواسانی هم همینطور بود. بطوری که ایشان می‌فرمود من پول می‌دهم به این قبرکن‌ها که اگر از سادات یا از زائرین حجاج به رحمت خدا رفتند. در بالاسر قبور امامان معصوم دفن کنند؛ بخصوص در همان سال اول که من مشرف شدم آنفولانزای شدیدی آمد و خودم از نزدیک افرادی را می‌دیدم که از زائرین از دار دنیا می‌رفتند و خاطرات آن سال بسیار جالب بود برای من بدلیل شدت گرما و غیره که در بخش بعد عرض می‌کنم.

س: اگر ممکن است توضیح بیشتری در مورد شیخ محمدعلی عمراوی بفرمایید.

ج: ایشان الآن در مدینه ساکن هستند و بیش از ۹۰ سال سن دارند. شیخ معتبر شیعیان مدینه هستند که تحصیلات خود را در نجف گذرانده‌اند. مرحوم آیةاللَّه آقای سید ابوالحسن و مرحوم آیةاللَّه بروجردی ایشان را می‌شناختند.

س: لطفاً یکی از خاطرات جالب خود را در مدت تشرف به حج بفرمایید.

ج: در این مورد یک اشاره کوتاهی دارم به وضعیت بهداشتی آن زمان حجاج که

ص: ۳۶۵

توأم با یک خاطره است.

سعودیها در آن روزگار معتقد بودند که اینجا حرمین شریفین است و در این محل‌ها نباید هیچ حیوانی مورد تعرض قرار گیرد. این جهت حاکم بود که کوچه‌ها و پس کوچه‌ها و باغهای مدینه پر از سگ و گربه و راسو و موش کور بود. در محله هاشمیین یا زقاق و خانه نخاوله موشهای به اندازه گربه دیدن بسیار متعارف بود. بسیاری از خانه‌ها متعفن و تاریک بود چون برق نبود. اگر هم برقی بود، بسیار کم بود و برای حرم تنها بود.

انواع مرضها رایج بود به خاطر اینکه سیاهها می‌آمدند و وضع بهداشت آنها از ما ایرانیها بدتر بود، هندیها و پاکستانیها که از طریق کشتی از بمبئی زیاد می‌آمدند از وضع بهداشتی خوبی برخوردار نبودند.

در سال ۱۳۳۵ که سال آنفولانزا بود حجاج ایران ۲۴۰۰ یا کمی بیشتر بود. در آن سال مرحوم آقای علوی آمدند که ایشان داماد کوچک آیةاللَّه ثقفی اب الزوجه امام- رضوان اللَّه‌تعالی علیه- می‌شدند، و ایشان دکتر محترم و معروفی بود در تهران و من از ایشان سؤال کردم: شما که آمدید، دکتر دیگری با شما نفرستادند؟

ایشان گفت: مرا کسی نفرستاده، من خودم مستطیع بودم و خدا به من توفیق داد که دو هزار تومان توانستم دارو بخرم و به وسیله ماشین این داروها را آوردم اینجا.

بخاطر دارم در منی و عرفات که هوا بسیار گرم بود- تیر ماه بود- این بزرگوار پاهایش هم زخم شده بود و همینطور از این خیمه به آن خیمه می‌رفت و تنها پناهگاه پزشکی، همین یک پزشک کامله مرد بود که از تهران آمده بود و دارو را هم خودش آورده بود. چیزی تحت عنوان هیأت پزشکی و کاروان و گروه و خانه مضبوط وجود نداشت.

هر سه یا چهار نفر از اهل علم و غیر آن با هم شریک زندگی می‌شدند.

در آن سال در منی و عرفات تعدادی از ایرانی‌ها به رحمت خدا رفتند که آن تعداد که من دیدم ۱۴ نفر بودند. که یکی از کارهایی که من احساس می‌کردم وظیفه‌ام بود این بود که جعبه‌های پرتقال را بشکنیم و میت را روی آن بخوابانیم و با سطل آب بیاوریم و بشوییم و همانجا دفن کنیم و همان احرامش کفنش باشد. بدلیل اینکه آب

ص: ۳۶۶

خوراکی منحصر به چهار حلقه چاه بود که من هر چهار چاه را دیده بودم. هر چاه قرقره پهنی در دهانه داشت به طول ۴ متر و به آن سطلهایی با طناب بسته شده بود که وقتی یکی بالا می‌آمد دیگری پایین می‌رفت و سقّاهای زیادی مثلًا ۲۰ تا ۵۰ سقّا می‌آمدند و از این سطلها آب در مشک می‌کردند و یا در سطل آب بدوش می‌گرفتند و بخانه‌ها می‌بردند.

چاه زمزم در آنجا در کنار مقام ابراهیم فعلی بود که با پله‌های کوچک به پائین می‌رفت و بالای آن یک ساختمان بلند بود که می‌گفتند اینجا مقام شافعی است و ساختمان کوچکتری در طرف پشت حجر اسماعیل بود که می‌گفتند مقام حنبلی است و محل دیگری نیز بود در رکن مستجار که می‌گفتند مقام حنفی و همچنین ساختمان دیگری بین حجرالاسود و رکن یمانی بود که می‌گفتند مقام مالک، امّا مقام شافعی بالای چاه زمزم بود.

آب بصورت یک رشته باریک از لوله آهنی می‌آمد و هر کس از آن می‌خورد و تبرک می‌جست. یک محل برای آب خوردن آنجا بود و بقیه هم همان چاههایی بود که عرض شد. منازل مکه هم از چهار طبقه قدیمی بیشتر وجود نداشت. بیشتر خانه‌ها دور مروه و شعب عامر و دور باب ابراهیم و پشت صفا و مروه بود و محلهٔالقراره که الآن در قسمت شمالی کعبه قرار گرفته آباد بود که مطوّفین شیعه هم آنجا بودند و خانه‌هایی که برای شیعه می‌گرفتند در اتاقهای کوچکی (۳* ۳ و ۴* ۳) چهار، شش و ده نفر به فراخور حال، و حداکثر اجاره یک ماه، به یکصد ریال می‌رسید. اگر کسی سیصد ریال می‌داد به هر تعداد که می‌خواست می‌توانست زندگی کند؛ مثلًا ۱۰ یا ۲۰ نفر.

تعرض زیاد هم به چشم نمی‌خورد آن سه مطوّف پناهگاه بودند، از باب اینکه اگر گرفتاری پدید آمد، می‌آمدند و تا حدودی که می‌توانستند دفاع می‌کردند.

س: درباره مراسم حج قبل و بعد از انقلاب و سیستم اداره حجاج و تغییراتی که در آن روی داده نظرتان را بفرمایید.

ج: حکومت سابق کم کم به فکر افتاد که سازمانی به حجّ بدهد و یک سازمان

ص: ۳۶۷

اسمی درست شد که حداکثر سالهایی که بیشتر از همه به حج می‌آمدند به ۲۰ هزار رسید و کم کم راه هوایی باز شد و راه عراق را بستند ولی مردم هنوز هم از طریق عراق و کویت می‌آمدند. ابتدا هواپیما از تهران به بیروت و از آنجا به جده پرواز داشت و هنوز تهران- جده پرواز نداشتیم که کم کم آن راهم راه انداختند. در جمع، حج نمودی نداشت و آنچه را که الآن می‌بینید از آثار پیروزی انقلاب اسلامی است.

قبل از انقلاب گروه و هیأتی که از طرف طاغوت می‌آمدند که سازمان حج دست آنها بود. مردی به نام آزمون که اعدام هم شد می‌آمد و در کل میهمان خالد و فیصل می‌شدند و حسابشان از حساب حجّاج کاملًا جدا بود. لیکن بعنوان هیأت سرپرستی می‌آمدند و گاهی بعضی از اشراف حکومت پهلوی می‌آمدند و آنها با مردم نبودند. مستقیماً میهمان آل سعود بودند و خیمه و خرجشان از مردم جدا بود.

لیکن کاروانها بطور آزاد می‌آمدند و هر فرد خبره‌ای در کار حج از یکصد تا ۲۰۰ نفر یا ۴۰۰ نفر را می‌آورد و همه چیز را می‌خرید و تهیه می‌کرد و با ۳ هزار تومان به صورت قسطی هم انجام می‌شد؛ مثلًا با ماهی ۱۰۰ تومان قسط می‌بستند و با ۳ یا ۴ هزار تومان حج می‌رفتند. هیأت سرپرستی تماسی با اینها نداشت و اینها هم ارتباطی با آنها نداشتند. حج در آن موقع چیز جالبی نبود و تشکیلاتی نداشت.

س: تاریخ ارتباط ایرانیان با شیعیان مدینه چگونه بوده است؟

ج: این امر بوسیله مراجع بود. مراجع- رضوان‌اللَّه علیهم- از قدیم این سفارش را می‌کردند که اگر به مدینه رفتید به شما اجازه می‌دهیم از صدقاتتان به فقراشان و از سهم سادات به ساداتشان بدهید. حتی خوب بخاطر دارم که در یکسال وجوهاتی را از ایران به اینجا آوردم و از اینجا مشرف شدم خدمت حضرت استادم امام- قدس سره- و عرض کردم آقا سادات مدینه وضعشان بسیار بد است ایشان فرمودند اگر شما شجره آنها را دیدید و علم پیدا کردید که سید هستند من به شما اجازه می‌دهم که به ایشان کمک کنید.

بنای مراجع قبل هم بر این بود که بیایند و در ایام حج به اینها کمک کنند. بنا به

ص: ۳۶۸

تعبیر شیعیان مدینه: حجاج ایرانی مثل ابربهاری هستند که بواسطه عمل آنها نان مردم اینجا تأمین می‌شود.* (۱)

خوب بخاطر دارم که سالی آیـةاللَّه حکیم آمدنـد و به شـیعیان مـدینه پول دادنـد و سالی آیةاللَّه گلپایگانی آمدند که در کنار باغها یک خانه کوچک گرفته بودند. ایشان نیز پول آورده و به شیعیان دادند. سال دیگری آقای سید احمد خوانساری پول آوردند و بین اینها تقسیم کردند. آن زمان آزاد بود. بعد از پیروزی انقلاب دیگر اینها ممنوع شدند و با شرایط بسیار سختی از ما جدایشان کردند. که این حالت جـدایی نیست، کمال‌التیام قلبی است لیکن سیاست اینها اینطور اقتضا کرد. آمدند و خانه‌های کوچک اینها را که فعلًا جای اکثر آنها را خیابان گرفته است نظیر عزّیات و اول شارع قربان و بلال که کلًا خانه‌های آنها بود. قسـمت‌های خراب شده جنوب بقیع و دارالقضا همه خانه‌های اینها بود که صاف شده است.

چون من مرتب می‌آمدم به حج خوب خاطرم هست، سال ۵۸ شروع کردند به خراب کردن خانه‌های اینها و فاصله انداختن بین آنها و ما و بعد که ما با آنها تماس گرفتیم گفتند: خانه‌های ما را به قیمت خوب خریدند ولیکن با ما شـرط کردند که باید به آخر منطقه عوالی بروید- خیابانی به نام شارع علی ابن ابیطالب که تازه طرحش ریخته شده بود. چون ده عوالی شامل مسـجد سـلمان می‌شود و داسـتان اسـلام سلمان مربوط به آن منطقه است و همه ساکنانش شیعه هستند- باید بروید آنجا و خانه‌هایتان را خوب می‌خریم و بهر کدام از شـما سیصد هزار ریال سعودی بدون بهره وام می‌دهیم و سه شرط با شما می‌کنیم: ۱- اگر به ایرانی‌ها سلام کردید و با آنها حرف زدید و ما شـما را با آنها دیدیم، بار اول ۵۰۰ ریال سعودی جریمه می‌کنیم، ۲- چهار ماه مغازه شـما را می‌بندیم. ۳- محکمه حکم می‌کند برای شما. وقتی اسم مکّه آمد، شیعیان خیلی ترسیدند و واقعاً از این حرف وحشت کردند.

بخاطر دارم سالی به زیارت مسجد سلمان در عوالی رفتم، آنها مرا می‌شناختند

۱- * و ما مثلکم مثل الغیث، غیث الرحمهٔ، اذا جاء فصل‌الحج تامرون انتم خبزنا فیه بالحول.

ص: ۳۶۹

منهم آنها را می‌شناختم امّا دیدم نزدیک نمی‌آیند. از آنها کسی فوت کرد در تشییع جنازه‌شان رفتم شیخ علی‌عمراوی هم بود امّا احساس کردم نه آنها می‌توانند با من حرف بزنند و نه من درست است که آنها را در عذاب بگذارم و با آنها تماس بگیرم.

در این رابطه اول شیخ علی عمراوی را گرفتند و زندان کردند و اهانت به او کردند و بعد تثبیت کردند که شما با ایرانی‌ها حق تماس ندارید.

س: آیا علمای شیعه در اینجا مجاور هم شده‌اند.

ج: سالهای اخیر حاج آقا فقیهی بودند که از قم آمدند؛ اول از طرف مرحوم آیةاللَّه بروجردی که امام- قدس سره- هم ایشان را تثبیت کردند، تا مرحوم آیةالله آقای سید عبدالهادی شیرازی و مرحوم آیةالله آقای حکیم و مرحوم آیةالله آقای شاهرودی، مرحوم آیةاللَّه آقای خویی به ایشان اجازه دادند و سالیان درازی هم اینجا بودند ولیکن دیگر خسته شدند و آمدند ایران و بیمار شدند و به رحمت ایزدی رفتند. از دوستان خیلی نزدیک امام بودند.

س: مقابله با تشیع یک حرکت وهابی است یا از قبل هم وجود داشته است؟

ج: خیر تنها در زمان وهابی است. چون من نوه شریف زید را که دیدم و از او چیزی پرسیدم، گفت که در زمان حکومت پدرم در اینجا شیعه کاملًا آزاد بوده بدلیل آنکه ما اصلًا خودمان زیدی مذهب هستیم و ساداتیم و آن زمان حسین سن کمی داشت. پسر عموی من قاضی پدر فیصل است که در عراق بود و پدر حسین برادر من است که در عمان زندگی می‌کند. پیرمرد نورانی بسیار روشن و خوبی هم بود. ولی منزوی سیاسی بود. البته زندگی‌اش از نظر رفاهی خیلی خوب بود.

او می‌گفت سالیان درازی اجداد من در مدینه حکومت می‌کردند و در آنوقت شیعه کاملًا آزاد بود. این نقش وهابیت بود که شیعه را کاملًا فاصله داد.

س: آیا در سالی که در منی آتش سوزی شد تشریف داشتید از خاطراتتان بفرمایید؟

ج: بله بودم، جهت آتش آن بود که در کاروان سیاهان کپسول گازی منفجر شد.

آنوقت این بخش که ما هستیم کلًا قربانگاه بود بنابراین خیمه ایرانیها نزدیکتر بود؛ یعنی

ص: ۳۷۰

فاصله خیمه‌های ما تقریباً با مسجد خیف فاصله زیادی نداشت. لیکن قبل از خیمه‌های ما ایرانیها، خیمه سودانیها بود. کپسول گاز که منفجر شد، در وسط خیمه‌های آنها برای پخت و پز آشپزخانه نگهداری می‌شد و برای سه روز پخت و پز تهیّه شده بود.

آن روز باد زیادی می‌آمد و روز اول هم بود. من در آن سال روحانیِ صد نفر حاجی بودم. ما رمی جمره عقبه را کردیم و آمدیم به خیمه، غذای ما دم کشیده بود تصمیم داشتیم نماز جماعت بخوانیم. پول قربانی را جمع کنیم و بعد غذا بخوریم و برویم قربانگاه. صدای انفجار اول بلند شد دیدیم یک کپسول گاز ترکید؛ رفت بطرف هوا و آمد پایین. باد شروع شد و خیمه‌های ایرانی در جهت باد قرار داشت. خیمه‌های سودان، ایران، عرب و ترک همه به هم وصل بود. چون به صورت ساختمان نبود و صفحه بیابان بود، از اولی که من نماز ظهر را خواندم صدای انفجار و آتش سوزی می‌شنیدیم ولی چون سرو صدا زیاد بود خیلی برای ما تأثیر نمی‌کرد. بعد از نماز به گفتن مسائل قربانی پرداختم، پولها که جمع شد همه را در یک ساک جلوی من گذاشتند که بطرف قربانگاه حرکت کنیم دیدیم که عدّه‌ای در حال فرار فریاد می‌زنند: فرار کنید آتش دارد می‌آید.

من ساک پول مردم را برداشتم و آمدم بیرون. هر کس می‌توانست مریضی را بغل کرد، حرکت کردیم و آمدیم و آتش هنوز با ما فاصله داشت. ایرانیها مشکل کارشان این بود که به کوه نزدیک بودند. ما که در کنار شارع قریش بودیم وقتی خیمه‌مان آتش گرفت به کنار کوه رسیده بودیم. هلیکوپتر از بالا آمد و فریاد می‌کشید «اصعدوا الی‌الجبال».

صدمه‌ای که ایرانی‌ها خوردند به دلیل آن بود که همه لباس احرام داشتند و می‌خواستند از کوه بالا بروند، آشنایی به رفتن از کوه نداشتند. کوه هم مقاوم نبود و ریزش می‌کرد. عدّه‌ای می‌رفتند بالا از آن بالا پایشان لیز می‌خورد و می‌افتادند پایین. آن روز آنقدر ما فریاد زدیم که گلویمان متورم شده بود.

در آمار آنها آمده بود که ۱۱۵۰۰ خیمه سوخته بود. غروب آفتاب وقتی آتش خاموش شده بود بازگشتیم به طرف خیمه‌های نیم سوخته.

ص: ۳۷۱

مصاحبه با حجهٔالاسلام والمسلمین پورمحمدی

س: حضرتعالی از کسانی هستید که سفرهای متعددی به حج مشرف شده‌اید، لطفاً توضیح دهید اولین سال سفر شما در چه سالی بوده، در آن زمان چگونه مشرف شدید و تا بحال چند سفر مشرف شده‌اید.

ج: بسم‌اللّه الرحمن الرحیم- با درود به بنیانگذار جمهوری اسلامی امام امت و سلام و درود به رهبر عظیم‌الشأن جهان اسلام حضرت آیهٔ‌اللّه خامنه‌ای، اولین سفرم در سال ۳۱ بود که بدون گذرنامه از تهران عازم بغداد شدیم و از آنجا با ماشین کرایه‌ای مشرف شدیم به نجف و از نجف تا مکه، یازده شبانه روز در بین راه بودیم- دو سه مرتبه با خطر روبرو شدیم. کاروانی بودیم با هشتاد ماشین. راهنمایی هم داشتیم که برای ۸۰ ماشین بود بعضی وقتها به تلهای ریز شن برخورد می‌کردیم که راه مسدود می‌شد. دو سه ساعت معطل می‌شدیم تا راهنمای ما راه را پیدا می‌کرد. وقتی وارد مکه شدیم، شهر مکه برق نداشت. حرم یک موتور داشت که شبها آن را روشن می‌کردند. صفا و مروه بیرون از مسجد و به صورت بازار بود و این بازار، بازار عمده مکه بود. در سال ۳۳ که مشرف شدیم برای راحتی حجاج نرده‌ای کشیده بودند که آمد و رفت زیاد مشکل نباشد. زندگی در مکه بسیار مشکل بود. مکه شهری بود بسیار کثیف و کم آب که در هر اتاق چندین زائر در کنار هم پریموس داشتند و با هوای گرم غذا هم درست می‌کردند آب هم نبود و خیلی چاههای آن موقع آب کثیفی داشت. حجاج مواظب بودند که غذای فاسد نخورند و مریض نشوند، چون دکتر در خود مکه برای مردم و ساکنین وجود نداشت چه رسد به حجاج و زائرین.

س: سکونت کاروانها در کجا بود.

ج: آن موقع کاروان نبود. ما در سال ۳۱، ۶۵۰ دینار عراقی دادیم که دینار ۲۰ تومان بود که می‌شد ۱۳۰۰ تومان. دویست تومان دیگر هم خرج دیگر چیزها می‌شد که جمعاً ۱۵۰۰ تومان خرج تمام سفر ما شد. خوراک و قربانی با خود ما بود. خمره آبی بود که صبح تا صبح پر آب می‌کردند که فردا صبح دوباره این ۱۷ نفر که در یک

ص: ۳۷۲

اتاق زندگی می‌کردیم غذا و آبِ خوردن و چای و وضو و همه چیز همین یک خمره آب بود.

س: وضعیت زمزم چگونه بود؟

ج: آن موقع مسجد خیلی کوچک بود و آثار ساختمان قبلی مسجد هم موجود است و چهار مقام بود که چهار تا نماز جماعت می‌شد که هر یک از فرق حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی در مقام خاص خود بطور همزمان نماز می‌خواندند (در پنج نوبت نماز). آب چاه زمزم هم رو بود و آن را با سطل می‌کشیدند و در یک ظرفی می‌ریختند و مردم از این استفاده می‌کردند. مأمور داشت و دلو و ریسمانی بود که این آب را در یک حوضچه آخور مانندی می‌ریختند و مردم استفاده می‌کردند که میکروب‌زا و غیر بهداشتی هم بود. آبها بو می‌دادند و رنگ تیره‌ای داشتند.

شهر در آن زمان بسیار کوچک بود. بطوری که قبرستان ابوطالب بیرون شهر بود و در این حول و حوش که ما می‌رفتیم مسجد رایهٔ، جن و بلال و در بازار ابوسفیان نیز مسجدی وجود داشت. شهر بسیار کم جمعیتی بود که در کوچه‌ها احشام و گوسفندان در حرکت بودند و چوپانها و گله‌دارها بدنبال گوسفندان به نزدیک کاروانها می‌رفتند و شیر را در جا می‌دوشیدند و تحویل می‌دادند. حاجی هم خیلی کم بود. در بازار هم خرید و فروش انجام می‌شد و مزاحمتی برای حجاج نبود که سعی صفا و مروه می‌کردند.

س: آیا شما حادثه مربوط به ابوطالب یزدی را بخاطر می‌آورید، بهر حال اگر خود حاضر نبوده‌اید، شرحی از آنچه شنیده‌اید و انعکاس آن را در ایران بفرمایید.

ج: در آن سال من خودم مشرف نبودم. در ایران بودم وقتی این خبر آمد مردم بسیار متأثر شدند و مجالس عزاداری در سراسر ایران تشکیل شد. آنطوری که نقل می‌کردند این حاجی از یزد بوده و فرد متدینی بوده و در طواف حالش بهم می‌خورد.

مواظب بوده که اطراف خودش را در حرم کثیف نکند. در احرامی خودش استفراغ کرده بود و می‌خواست بیرون بریزد. شرطه‌ها دنبال بهانه‌ای می‌گشتند و او را می‌گیرند

ص: ۳۷۳

که: می‌خواستی خانه را ملوّس کنی و به این جرم او را می‌گیرند، حاکم حکم می‌دهد و او را اعدام می‌کنند. در همه شهرها مردم عزادار بودند و فاتحه گرفته بودند برایش شعر و نوحه ساختند که در سینه‌زنی‌ها می‌خواندند و به عنوان یک شهید بر قاتلین او لعن می‌کردند.

در آن وقت عصر آیهٔالّله بروجردی بود و من طلبه نبودم- خاطرم نیست که اعلامیه‌ای هم دادند یا خیر.

س: بطور کلی تغییراتی که در اطراف حرم صورت گرفته بیان فرمایید.

ج: در سال ۳۶ شروع کردند به خراب کردن اطراف حرم. اغلب توسعه حرم در آن وقت بود. اخیراً هم توسعه داده‌اند ولی بیشتر آن در همان وقت بود. کم کم شهر مکه توسعه پیدا کرد، تمیز شد. در آن وقت هر موقع ما وارد حرم می‌شدیم حتماً از میان مزبله‌ها که رد می‌شدیم نجس می‌شدیم. در خانه‌ها هم مستراح و دستشویی نبود. همه در خیابان کارهایشان را می‌کردند، هم مسجد دستشویی و مستراح نداشت و هم خانه‌ها نداشتند.

به قدرت خدا هر سال ۲ یا ۳ باران تند می‌آمد که این حرم را شستشو می‌داد و گرنه نمی‌شد تحمل کرد.

س: مطاف را توضیح بدهید که به چه صورت بوده است.

ج: مطاف تقریباً تغییری نداشته است. مطاف بین مقام و بیت است آنوقتها مسجد خیابانهای باریکی داشت که آن خیابانها سنگفرش بود ولی کف مسجد به شکل امروزین سنگفرش خوب نبود فقط مسطح بود. چون جمعیت کم بود هر دفعه ما حجرالاسود را استلام می‌کردیم و حجرالاسود را می‌بوسیدیم.

س: مقایسه‌ای بین حج ایرانیان پیش و پس از انقلاب و نمونه‌هایی از آن را بیان کنید.

ج: قابل مقایسه نیست چون آن موقع ایرانیها متفرق می‌آمدند و در این اواخر قبل از انقلاب به صورت کاروانی شده بود که کاروانها نظم و حساب نداشتند شخصی می‌شد مسؤول کاروان، پولی از حاجیها می‌گرفت و خودش هم هر غذایی می‌خواست

ص: ۳۷۴

درست می کرد و عنایت هم داشتند که بد بسازند که کمتر تمام شود. بعد از سال ۱۳۴۰ به صورت کاروانی شد. از نزدیک سال ۱۳۵۰ همراه هر کاروانی یک دکتری هم روانه می کردند. ایرانیها مثل بقیه حاجیها با ذلت زندگی می کردند و اسمی از ایران و عنوانی از آن نبود. حالا حاجیهای ایران بیمارستان ۱۵۰ تختخوابه چند تا اتاق عمل- ۷۵۰ پرسنل مجرب پزشکی- آن همه تشکیلات بعثه و ستاد و این حرفها. آن موقع نه بعثه بود و نه ستاد.

حالا حج خیلی آبرومند است و حج ایران در دنیا چشمگیر است. در آن موقع در خود ایران هم اگر اسم اسرائیل را می‌بردید جرم بود و اسمی از انقلاب و این مطالب نبود که مردم اغلب حج خشک و خالی داشتند. بی‌روح و خیلی ساده.

س: آیا ایرانیها و شیعیان در آن موقع در نمازهای اهل سنت شرکت می کردند.

ج: خیلی کم شرکت می کردند؛ مخصوصاً از وقتی که- قبل از انقلاب- کاروانی شده بود مسؤولین حج آن موقع بخشنامه کرده بودند که حاجیها را در جماعت‌هایی که در محل کاروان تشکیل می‌دهید مجتمع کنید و بعد از جماعت ظهر و عصر ناهار بدهید و سفره پهن کنید تا حجاج ایرانی حتماً در این جماعت‌ها شرکت کنند، فلذا چهره بسیار زشتی در بین حجاج سایر کشورها داشت؛ چون همان موقع که همه به سمت مسجد و حرم برای نماز می‌رفتند، ایرانیها برمی گشتند و این کار از آن زمان شروع شد.

حالا الحمدللّه موقع نماز در کاروانها جماعت برقرار نمی‌شود و موقع نماز مردم هجوم می‌آورند به سمت مساجد و حرم و این خیلی آبرومند است بحمداللّه.

س: مقداری هم از وضعیت مدینه برایمان بگویید.

ج: مدینه سالهای اول و دوم که ما رفتیم آخرین نقطه مسجد، باب النسا بود که دیوار مسجد بود. ستونهای قبلی، الآن به رنگ آجری مشخص شده که نشان می‌دهد مسجد قبلًا تا کجا بوده است. خیلی خیلی محدود بود. این نزدیکش هم محله بنی‌هاشم بود که اخیراً خراب کردند و توی کوچه‌ای قبر پدر رسول‌اللّه حضرت عبداللّه بود جلوی قبر یک ضریح بود به شکل پنجره فولادی که مردم می‌رفتند نماز و فاتحه می‌خواندند،

ص: ۳۷۵

که خراب کردند و از بین بردند.

س: قدری از محله بنی‌هاشم برایمان بگویید.

ج: از مسجد که بیرون می‌آمدیم تا قبرستان بقیع محله بنی‌هاشم بود. من یک عکسی در خود مدینه از بقیع که این عکس رنگی است و نشان می‌دهد که بر سر مزار ائمه یک ضریح بسیار مفصلی بوده و خیلی آبرومند است من این عکس را از یک مغازه خریده‌ام، نه اینکه خودم بگیرم. صاحب مغازه شیعه بود و مخفیانه این عکسها را می‌فروخت که وهابیها خبر نشوند. حدوداً سال ۳۹ و ۴۰ بود و من این عکس را هنوز دارم. در محله بنی هاشم کوچه‌ای بود که منزل امام جعفرصادق در کنار آن قرار داشت.

سر در آن منزل سنگی بود، بزرگ نوشته بود که منزل مال اهل بیت و امام صادق بوده است. منزل دیگری بنام امام سجاد بود در همین کوچه و اصلًا این محله متعلق به بنی‌هاشم بود با خانه‌های اهل بیت و فامیل آنها که مسکونی هم بود.

قبر عبداللَّه پدر پیامبر اسلام هم در مقابل باب‌السلام و در کوچه‌ای بود که خراب کردند آن موقع بود ولی حالا دیگر نیست در بالای خانه‌ای روی کتیبه جمله‌ای نوشته بود که زیاد خوانا نبود، امّا همه می‌گفتند اینجا قبر عبداللَّه پدر پیامبر بوده است.

هر روز زوار می‌آمدند آنجا و فاتحه می‌خواندند و دعا می‌کردند. مساجدی بود که همه از آثار باستانی بود، همه را خراب و نابود کردند.

س: در مورد بقیع بفرمایید.

ج: بقیع از آن موقع که من می‌آمدم همینطور بود امّا در آن همیشه باز بود و زمانبندی برای بازدید نداشت. جد مادری ما وقتی می‌آمده، بقیع حرم داشته است. آنجا حرم و تشکیلات داشته است- دو باغ صفا و مرجانه هم بود که الآن جزو محوطه حرم شده است. حاجیها در باغها ساکن بودند و هر کس پول بیشتری داشت بساط خود را روی تختها پهن می‌کرد و هر که پول کمتری داشت روی زمین می‌نشست و وقتی باغ را آب می‌دادند اسباب و اثاثیه‌اش خیس می‌شد.

س: از احد برای ما یک مقدار صحبت کنید.

ص: ۳۷۶

ج: احـد یک فرسخ فاصـله بود. وقتی ما مشـرف شده بودیم هم بقیع و هم احد را خراب کرده بودند. مسـجد قبا هم ۶- ۵ کیلومتر با شهر فاصله داشت و در قسمت بیابانها و در بین زراعتها واقع شده بود.

س: چه سالی مسجد قبا را تعمیر کردند؟

ج: دو مرتبه در آن تغییر حاصل شد تا به شکل امروزین در آمد.

س: مساجد سبعه چطور؟

ج: مساجـد سـبعه در بیابان بود. تغییری نکرده الا اینکه قبلًا در بین خاک و سـنگ بود و الآن در حالت باغ و پارک است. از ده سال قبل به این طرف به شـکل فعلی درآمده است. مسـجد ذوقبلتین هم در آن زمان دو قبله داشت یعنی دو محراب داشت؛ یکی به سوی بیت‌المقـدس و دیگری به سوی مکه. از بزرگترین ظلمهای اینها این است که محراب قـدیمی را که یکی از بزرگترین آثار باسـتانی بوده برداشتند.

س: خاطره‌ای اگر از سفرهای حج دارید بفرمایید.

ج: وقتی در سفر اول از مدینه برمی‌گشتیم، حائل ۴ فرسخی مدینه بود.

نزدیکهای ظهر ما حائل بودیم. چاه عمیقی ساخته‌انـد که حاجیها آب بردارنـد. و دلو بسـیار تمیزی داشت. ما در کاروان خودمان ۸۰ ماشـین داشتیم که نزدیـک دو هزار نفر می‌شـد که صـدا زدیم بیاییـد غـذا و آب بخوریـد. امّا مردم بخاطر اینکه اغلب از این غـذاها نمی‌توانسـتند مصـرف کنند امتناع کردند. از مهمان نوازیهای عربها در آن روز این بود که ۸۰ گوسفند به عدد ماشینها دادند که در راه مصرف کنید و هر طور خودتان می‌خواهید بخورید. اینقدر اینها مهمان نواز بودند.

س: دوست داریم از منی و عرفات و مشعر از شما سؤال کنیم آنجا وضعیتش به چه ترتیب بود؟

حاجیها در گذشته چطور می‌رفتند به آنجا؟

ج: به سـختی به آنجا می‌رفتند بیماری و حیوانات موزی مثل عقرب زیاد بود و در ریگ روان و شن بیابان حاجیها بسیار به سختی به آنجا می‌رفتند. آن سالها، مارگزیدگی یا عقرب گزیدگی داشتیم که اسباب دردسر زیادی بود و حتی راه هم درست

ص: ۳۷۷

نبود وقتی باد می‌آمد و شنها جابجا می‌شد این راهها هم محو می‌شد. امّا خوب حدود عرفات، منی و مشعر کاملًا مشخص بود و سنگچین کرده بودند. البته آن روزها چون مقدار حجاج و قربانی کم بود مشکل چندانی نداشتیم.

آشنایی با شیوه حج حاجیان سایر کشورها

ص: ۳۷۸

ص: ۳۷۹

شرکت مسلمانان جهان از کشورهای مختلف با نژاد و رنگ و زبانهای متفاوت ویژگی خاصی به کنگره عظیم حج می‌بخشد و هر حاجی خوشحال از آنکه سایر برادران ناشناخته خود- در عین حال صمیمی و هم پیوندش- را دیده سعی در جهت شناخت او، نحوه زندگی و مشکلاتش و شیوه به حج آمدن او دارد.

هر چند که آگاهی در مورد شیوه به حج آمدن و مراسم و آداب و رسوم حاجیان سرزمین‌های مختلف، نیازمند یک پژوهش و بررسی علمی می‌باشد اما طی دیدارهای متعدد ایرانیان در مکّه و مدینه با زائرین کشورهای دیگر کشورها، اطلاعاتی در این باره دریافت کردیم که بخشی از آن را از زبان زائرین- نه مستندات آماری- نقل می‌کنیم:

۶ هزار کیلومتر پیاده‌روی برای انجام مناسک حج

یک جوان مغربی که خبرنگار و عکاس روزنامه‌های مراکش می‌باشد، با اشتیاق فراوان در سال جاری با پای پیاده مسافت میان فاس مراکش تا مکه مکرمه را پیمود. این مسیر حدود ۶ هزار کیلومتر است که وی ظرف سه ماه آن را پیموده است. این جوان مراکشی با حمل کوله پشتی ۱۵ کیلویی خود پیاده‌روی را از شهر فاس آغاز کرده و با گذشتن از کشورهای مختلف وارد مکه شده است. وی در این سفر تنها برای گذشتن از دریای سرخ از کشتی استفاده کرده است.

ص: ۳۸۰

مشارکت فامیلی در حج

اکثر مسلمانان نیجریایی، استطاعت مالی لازم برای تشرف به خانه خدا را ندارند و حتی با جمع آوری پس‌اندازهای خود تا پایان عمرشان هم توفیق حج نصیب آنها نمی‌شود.

«حسن. ک.» یک معلم جوان از نیجریه که عضو تیم ملی فوتبال کشورش نیز هست، با بیان این مطلب اظهار داشت در نیجریه، وضع مالی مردم بسیار وخیم است و با توجه به هزینه سنگین سفر حج، بسیار کم پیش می‌آید که یک نفر مستقلًا بتواند استطاعت مالی پیدا کند و برای حل این مشکل، معمولًا هر فامیل، سالانه پس‌اندازهای خود را جمع‌آوری کرده و با مشارکت جمعی خود، یکی از افراد فامیل را به حج می‌فرستند. این حاجی در بازگشت از سفر، دیده‌ها و شنیده‌های خود را برای فامیل و کسانی که بدیدنش می‌آیند، تشریح می‌کند و آنها با حسرت در آرزوی روزی هستند که این سفر، نصیب خودشان نیز بشود.

هزینه سفر حج در نیجریه، ۱۰ هزار ریال سعودی است

یک زائر اهل نیجریه هزینه آمد و رفت به عربستان را ۶۰ هزار لیره نیجریه ذکر کرد.

به گزارش یکی از زائرین کاروان ۱۹۳۷۷ که با این زائر نیجریایی صحبت کرده بود، وی در حالی که ناراحت بود، گفت: این مقدار معادل ۱۰ هزار ریال سعودی است و چون نمی‌توانم این مقدار پول را تهیه کنم، از ماه رمضان به این جا آمده و مشغول کار شده ام.

لازم به ذکر است که ۱۰ هزار ریال سعودی معادل ۴۵۰ هزار تومان ایرانی است.

ص: ۳۸۱

اسرائیل از عزیمت زائران فلسطینی به حج وحشت دارد

رژیم صهیونیستی از سفر ۱۲۸ زائر فلسطینی به عربستان برای انجام مراسم حج جلوگیری کرد.

گزارش روزنامه «الشرق الاوسط» از بیروت حاکی است این ۱۲۸ زائر فلسطینی علی‌رغم اینکه مالیات مقرر را پرداخت کرده بودند، امّا به دلایل نامعلومی از سوی مقامات امنیتی رژیم اشغالگر قدس از سفر به خارج از فلسطین اشغالی ممنوع شدند.

با توجه به اینکه مقامات رژیم صهیونیستی از تماس زائران فلسطینی سرزمینهای اشغالی با زائران سایر کشورها شدیداً وحشت دارند هر سال در موسم حج تضییقاتی را برای زائرین بیت‌الله الحرام به وجود می‌آورند.

حضور یک کاروان از شیعیان تانزانیایی در مراسم حج

یک کاروان از شیعیان تانزانیایی مرکب از ۱۰۰ زائر برای انجام مناسک حج و زیارت حرم نبوی- ص- وارد مدینه شدند.

آقای نصر یکی از زائرین کاروان ۱۹۳۱۵ ضمن اعلام این مطلب به خبرنگار ما گفت: در حال مراجعه به پزشک بودم که یک زائر گم شده به نام مصطفی عظیم جلو مرا گرفت و وقتی مطمئن شد که ایرانی‌ام، از من خواست محل سکونتش را برایش پیدا کنم و در بین راه متوجه شدم که شیعه مذهب و اهل تانزانیاست.

وی افزود: او به همراه ۹۹ مسلمان شیعه تانزانیایی برای انجام مناسک حج آمده بود و در کاروانشان فردی به نام احمد حضور داشت که به زبان فارسی، مسلّط بود و همگی ابراز علاقه می‌کردند که برای زیارت مرقد مطهر امام رضا- ع- به ایران بیایند.

آلمان

مسلمانان آلمان با پرداخت ۳۰۰۰ مارک معادل ۳ میلیون ریال ایران به حرمین

ص: ۳۸۲

شریفین مشرف می‌شوند. این مبلغ فقط صرف هزینه انتقال و اقامت ۲۰ روزه در مکه و مدینه می‌شود. گفته می‌شود، در سال جاری حدّاقل ۱۰۰ زائر از آلمان وارد عربستان شده‌اند تعداد ۱۰ زائر از افراد شیعیان لبنانی مقیم آلمان هستند که اظهار علاقه کرده‌اند در سالهای آتی با کاروان ایرانیان مناسک حج را انجام دهند.

آفریقای جنوبی

زائرین آفریقای جنوبی با پرداخت ۴۰۰۰ دلار معادل ۶ میلیون و چهارصد هزار ریال به مکه و مدینه مشرف می‌شوند. آنان با استفاده از هواپیما وارد جده می‌شوند و وضعی شبیه ایرانیها دارند. مسلمانان آفریقای جنوبی عمدتاً هندی و پاکستانی تبار هستند و چون در امر تجارت مشغولند، قدرت پرداخت ۴۰۰۰ دلار را دارند.

امارات متحده عربی

عمده زائرین امارات متحده عربی با کاروانهای زمینی به سوی مکه معظمه حرکت می‌کنند. کلّ هزینه‌ای که توسط زائرین امارات به کاروانها پرداخت می‌شود ۲۰۰۰ ریال سعودی معادل ۹۰۰ هزار ریال است که فقط صرف هزینه انتقال زمینی و اقامتگاه می‌شود. هزینه خورد و خوراک و سایر هزینه‌ها به عهده خود زائرین می‌باشد.

بنگلادش

بنگلادشی‌ها که مردمانی مستضعف هستند و با سختی امرار معاش می‌کنند با پرداخت ۲۰۰۰ ریال عازم می‌شوند. با اینکه جمعیت بنگلادش بیش از ۱۲۰ میلیون نفر می‌باشد ولی تعداد زائرین بنگلادش بسیار کم است. به گفته یکی از زائرین بنگلادشی ۱۲ هزار زائر بنگلادش تاکنون به عربستان آمده‌اند.

ص: ۳۸۳

ترکیه

زائرین ترکیه با پرداخت ۲۰۰۰ دلار (۳۲۰ هزار تومان) بوسیله هواپیما با نظارت سازمان دیانت ترکیه به حج اعزام می‌شوند. این مبلغ هزینه رفت و برگشت و اسکان زائرین می‌باشد. در صورتی‌که زائرین بخواهند غذا در کاروان صرف کنند می‌بایستی مبلغ ۵۰۰ تا ۶۵۰ دلار دیگر نیز بپردازند که در کل هزینه یک زائر ترکیه معادل ۴۲۴ هزار تومان می‌شود.

یکی از زائرین ترکیه‌ای که نخواست نامش فاش شود در تماس با زائر ایرانی کاروان ۱۱۱۲ بنام علی مطهری مدعی شد زائرین ترکیه به صورت دو شیفته از مسکن استفاده می‌کنند. بدین صورت که شیفت اول به حرم و اماکن مقدسه برده می‌شوند و شیفت دوم به استراحت می‌پردازند و بالعکس.

این مطلب را یکی از مسؤولین سازمان دیانت ترکیه تکذیب نمود ولی احتمال می‌رود استفاده از مسکن دوشیفته به صورت محدود واقعیت داشته باشد.

امسال ترکیه حدود ۹۰ هزار زائر دارد که ۶۰ هزار نفر آنان را سازمان دیانت (تحت نظر دولت) به حج آورده است. عمده زائرین ترکیه بالای ۵۰ سال دارند و در بررسی انجام شده اکثراً معتقدند اگر در جوانی به حج بیایند دیگر نمی‌توانند معصیت کنند، لذا در پیری به حج می‌آیند تا گناهان گذشته‌شان بخشیده شود!

کویت

زائرین کویتی به صورت زمینی به سوی مکه حرکت می‌کنند و کل هزینه‌ای که می‌پردازند ۴۰۰ هزار تومان است که تقریباً تمام مسائل رفاهی آنان شبیه به ایرانیان است به جز وسیله انتقال که زمینی است.

ص: ۳۸۴

کامرون

زائرین کامرون نیز با پرداخت ۲۳۶۰ دلار معادل ۳۷۷ هزار تومان عازم حج می‌شوند. در کل به گفته یکی از ورزشکاران کامرونی امسال ۸۰۰ زائر از کامرون به حج مشرف شده‌اند.

هندوستان

زائرین هندی نیز با پرداخت ۲۰۰۰ دلار (حدود ۳۲۰ هزار تومان) عازم بیت‌الله الحرام می‌شوند. این افراد به وسیله کشتی به عربستان انتقال داده می‌شوند و مدّت زمان طولانی در راه هستند. آنان می گویند چون هزینه انتقال هوایی گران است رنج و سختی سفر دریایی را به عشق دیدار خانه خدا به جان خریده‌ایم.

یکی از مسلمانان هند که استاد دانشگاه است در گفتگو با یکی از زائرین ایرانی ضمن اظهار علاقه به حضرت امام خمینی- رضوان‌الله تعالی علیه- و مقام معظم رهبری، فتوای تاریخی حضرت امام- ره- علیه نویسنده مرتد کتاب آیات شیطانی و تداوم راه ایشان توسط حضرت آیةالله خامنه‌ای را ستود.

وی در مورد چگونگی حضورش در حج سال جاری گفت: علی‌رغم آنکه در دانشگاه تدریس دارد ماهانه حقوقی معادل ۲۰۰ دلار دریافت می کند و به خاطر صرفه‌جویی در هزینه حج، از کشتی برای عزیمت به عربستان استفاده کرده و رنج سفر را در برابر شیرینی زیارت خانه خدا و حرم رسول‌الله- ص- به جان خریده است.

وی میزان هزینه‌ای که برای رسیدن به خانه خدا صرف کرده است را معادل دو هزار دلار ذکر کرد. در سال جاری، تاکنون ۵۰۰۰ زائر هندی به عربستان آمده‌اند.

افغانستان

این کشور با اعزام ده هزار زائر بیت‌الله الحرام به عربستان تنها ۵۰ درصد از

ص: ۳۸۵

سهمیه تعیین شده برای سفر حج را مورد استفاده قرار داده است. هزینه سفر حج برای هر زائر افغانی رقمی معادل دو هزار دلار تمام می‌شود.

اندونزی

اندونزی با ۱۲۵ هزار زائر خانه خدا بیشترین شمار زائرین را در حج امسال دارد. هر زائر اندونزیایی به مدت ۴۰ روز در عربستان خواهد بود که برای انجام هزینه‌های خود باید سه هزار و سیصد و پنجاه دلار بپردازد.

سودان

در مراسم حج امسال ۱۸ هزار زائر بیت الله الحرام از سودان حضور داشته است.

آنان هر کدام برای این سفر خود یک هزار دلار هزینه می‌نمایند که بخشی از آن را دولت عربستان به عنوان مالیات دریافت می‌دارد.

- لازم به یادآوری است اغلب زائرین خارجی هنگام مواجهه با ایرانیان وضع ظاهری و شیوه انتقال و محل اسکان و خدمات درمانی و قدرت خرید سوغاتی ایرانیان را خوب توصیف می کنند.

از مشکلات اساسی پاره‌ای از حاجیان سایر کشورها که به مکه و مدینه عزیمت نموده‌اند عدم حضور روحانی در جمع آنان جهت آموزش مناسک حج و پاسخگویی به سؤالات مذهبی بوده که با مراجعه به بعثه مقام معظم رهبری درخواست اعزام روحانی داشته که در حد امکانات بتواند پاسخگوی نیاز آنان باشد.

نگاهی دوباره به برخی از آثار اسلامی

ص:۳۸۶

ص: ۳۸۷

مشربه امّ ابراهیم

روزی در جمع گروهی از استادان و فاضلان به دیدار «مشربه امّ ابراهیم» رفتیم.

اکنون جز حصاری جدیـد الاحداث با دری سبز، چیزی از آن باقی نیست. داخل حصار تعدادی قبر دیده می‌شود. مدت کوتاهی که در آنجـا توقف داشتیم، گروهی از ایرانیـان بـدانجا آمدنـد، قرائن و شواهـدی نشـانگر آن بود که زائران مرتّب در آنجـا رفت و آمد می‌کنند. (تصویر شماره ۲۳)

مسجد «فضیخ»

پس از آن به دیـدار مسـجد فضیخ رفتیم. این مسـجد در اواخر شـارع علی بن ابیطـالب (دست راست مسیر مسـجد النبی به قبا) قرار گرفته است. مسـجد صـحن نسـبتاً بزرگی دارد بـا معمـاری کهن و احتمالًا دوره عثمـانی، که سالها پیش دستی بر سـر و صورت آن کشـیده‌اند و چونان مسـجد الاجابه بدون بازسازی رها شده است (این در حالی است که بسیاری از مساجد بازسازی شده است). در کنار درب آن، تابلویی دولتی قرار دارد با عنوان «مسـجد الفضیخ الرقم ۴۹۳» بخش مسقف با موکتهای نامطلوبی مفروش است و در گوشه و کنار آن حصیرهای فراوانی دیده می‌شود که نشانگر حضور شیعیان در آن مکان است. این منطقه شیعه‌نشین است و اطراف آن با بستانهای نخل

ص: ۳۸۸

پوشیده است. روبروی در ورودی آن چاه آبی وجود دارد که با موتور از آن آب می‌کشند و احتمالًا حدود ۵ یا ۶ اینچ آب دارد. (تصویر شماره ۲۴)

در حاشیه دیدار

کودکی در آن طرف مشغول بازی بود پرسیدم: نامت چیست؟ گفت: حسین.

سؤال کردیم شیعه هستی یا سنّی؟ گفت: سنّی. گفتیم: در این منطقه شیعه زیاد است یا سنّی؟ گفت: شیعه. گفتیم: بین آنها الفت است یا نزاع؟ گفت: الفت.

مسجد ردّ الشمس

این مسجد که یادآور خاطره دلپذیر و زیبای مهرورزی بی‌بدیل علی-ع- به رسول الهی-ص- است، از دیرباز مورد توجه مسلمانان بوده و اکنون مثل بسیاری از بناهای تاریخی با خاك یکسان شده است. در دوسوی کانال دو مکان به این عنوان یاد می‌شود. در سویی باقیمانده ساختمانی دیده می‌شود که ساختار خانه‌های بسیار کهن را به یاد می‌آورد. بچه‌ها در کنار آن مشغول بازی بودند، از نزدیك به بررسی آن پرداختیم، هیچ‌گونه قرینه‌ای که دلالت بر وجود مسجد کند نداشت. برخی از حاضران از قول کسانی بدون استناد نقل می‌کردند که «مسجد ردّ الشمس» همان است. امّا افراد محلّی آن را خانه‌ای کهن می‌دانستند که ویران شده است.

در سوی دیگر کانال، در کنار جادّه، زمینی بود که اطراف آن را حصار کشیده بودند با دیوارهای سفید، این محل به مسجد ردّالشمس مشهور است و گویا پیشتر بر سینه آن تابلویی نیز بوده است. افراد کهنسال محلّی این موضع را بدون تردید «مسجد ردّ الشمس» می‌دانستند. از فراز دیوار درون آن را نگاه کردیم چیزی نبود جز سنگ و خاك بر هم انباشته! (تصویر شماره ۲۵)

ص: ۳۸۹

در حاشیه دیدار

گروهی از نوجوانـان در گوشه‌ای از فضای باز آنجا بازی می‌کردنـد و تنی چنـد از دختران با روسـری‌های منظّم نیز. از بچه‌ها سؤال کردیم که این منطقه شیعه‌نشین است یا سنّی‌نشین؟ گفتند: هر دو.

در گوشه‌ای در کنار کانال مردانی بر روی حصـیر نشسـته بودند و قلیان می‌کشیدند آنان چون دانستند ما ایرانی هستیم از ما استقبال کردند و از چگونگی وضع ایران سؤال کردند و گفتند ما پس از آیة‌الله العظمی خویی مقلّد آیة‌الله العظمی گلپایگانی هستیم.

از چگونگی روزگارشان سؤال شد، پاسخ مبهم بود.

مسجد الجمعه

مسـجد دیرپـایی در نزدیکی قبـا کـه پیـامبر اوّلین نمـاز جمعه را در مـدینه در آنجـا بجـا آورده است. پیشـتر در دست راست خیابـان جاده‌ای کوچك بود و مسـجدی با این عنوان؛ ماننـد مسـجد فضـیخ و حـدود یك متر و اندی از سـطح خیابان پائین‌تر. آن بنا ویران شـده و بر جـای آن مسـجدی بزرگ و بسـیار شـیک به سـبك «قبـا» امّا کوچکتر ساخته شـده است در برابر آن و در زمین مسـطّحی مسجد کوچکی هست حدود ۲۴ متر بدون سـقف و درب ورودی. بر روی دیوار آن نیز نوشـته‌اند «مسجد جمعه» بین این دو مسجد حدود ۶۰ متر فاصـله است بـا خیابـانی کوچـك درمیـان آنها. عربی محلّی، همین مسـجد موجود را «مسـجد جمعه» اصـلی دانست و گفت این مسجد را «اخوال الرسول: بنی النجّار» بنا کرده‌اند. (تصویر شماره ۲۶)

مساجد سبعه

مسـجد قبلتین و مساجد ششگانه‌ای را که در محلّ نبرد خندق برپاست، مساجد سبعه گویند. مسجد قبلتین یادآور تغییر قبله مسلمانان از بیت‌المقدس به کعبه است. بناهای

ص: ۳۹۰

کهن آن ویران شـده و اکنون بر جای آن مسـجدی بزرگ ساخته شده است. گرداگرد مسـجد نیز خیابان‌کشـی و ایجاد پارکینگها با درختها و فضای سبز شـکوه ویژه‌ای بدان بخشیده است. محلّ قبله بیت‌المقدس و جایگاهی را که پیامبر ایستاده بود و آیه نازل شد با لوحه بزرگ و زرّین که آیه: «قد نری تقلب وجْهَکَ فی السّماء ...» بر آن نقش بسته است مشخص کرده‌اند (امّا نه چندان دقیق) مسـلمانان گروه، گروه وارد مسـجد می‌شونـد و بـا خوانـدن دو رکعت نمـاز، از معنویت فضای عرفانی آن بهره می‌گیرنـد، و خاطره دلپـذیر تغییر قبله را، که دلهـای مؤمنـان را سـرشار از شـادی کرد پاس می‌دارنـد. در توسـعه جدیـد و شـکل امروزین آن، مسـجد به (۳۹۲۰) متر رسیده است. این بنا دارای دو گنبد است به قطر ۷/ ۸ و ارتفاع ۸/ ۱۸ متر.

مساجد دیگر

در محـلّ نبرد خنـدق که اکنون به صورت پـارکی در آمـده است، و مردم فراوانی در گوشه و کنار آن به عرضه متاع، استراحت در سایه درختان و دیدار از مساجد مشـغولند، شش مسجد وجود دارد. «مسجد الفتح» بر فراز تپه‌ای است که پیامبر- ص- به هنگام نبرد نسـتوهانه علی- ع- بـا عمروبن عبـدود بـدانجا فراز آمـد و برای پیروزی وی دعـا کرد. اینک مسـلمانان در آن مسـجد کوچک نماز می‌گزارنـد و خاطره آن دلاوری و شـهامت بی‌بدیل را ارج می‌نهند راهی منتهی بدان به سال ۱۴۱۱ بازسازی شده و خود مسجد نیز اندکی تعمیر گشته است.

مسـجد دیگر در محـاذی آن، در ارتفـاعی دیگر به «مسـجد علی» معروف است که هم‌چنان آثار کهنگی و فرسودگی در آن نمایان است.

در گوشه‌ای از فضای مسطّح آن مسجدی به نام «مسجد فاطمه» است، بدون سقف و دارای دیواره‌های گچی و آکنده از نگاشته‌های یادگاری از کسانی که بدین جا سفر کرده‌اند. زائران در نظمی ستودنی بدان وارد می‌شوند و در محیط کوچک آن نماز

ص: ۳۹۱

می گزارند، حضور جانبازان با ویلچر و عصا، شکوه وصف‌ناشدنی بدان داده است.

مساجد «سلمان»، «ابوبکر» و «عمر» از دیگر مساجد این مجموعه است.

گفته می‌شود این مجموعه در برنامه بازسازی است امّا چگونه و چه‌سان، این زمان بگذار تا وقت دگر.

ایام حج و روزگار هجوم زائران به این محیط، وهابیان از اینجا برای تبلیغ بهره می گیرند. امسال نوار و جزوه‌های توجیهی- عقیدتی در این مکان به گستردگی پخش می‌شد. (تصویر شماره ۲۷)

مسجد الإجابه

یکی از کهن‌ترین اماکن مدینه منوره «مسجد الإجابه» است که بدان «مسجد المباهله» نیز گفته می‌شود. این مسجد در قدیمترین آثار تاریخی یاد شده و از دیرباز به عنوان مسجدی متبرّک به قدوم رسول اللّه و اهل البیت- علیهم‌السلام-، زائران این دیار و راهیان این مشاهد مقدس را بخود می‌خواند.

اکنون این مسجد در خیابان ستّین و در شمال غربی مسجد النبی شناخته شده است. این مسجد بنای مدرن جمعه و قبا را ندارد، امّا در بامدادان و شامگاهان و در آستانه اوقات نماز صدها نفر به آن سوی می‌شتابند و خاطره دلپذیر حضور پیامبر، علی، فاطمه، و حسنین- علیهم‌السلام- را در داستان مباهله زنده نگه می‌دارند.

آخرین تعمیرات این مسجد کوچک سال پیش صورت گرفته است. در سال ۷۱ امام جماعت مشخص و معیّنی داشت امّا امسال (۷۲) در نوبتهای مختلف ائمه جماعت مختلف (که برخی بسیار کم سنّ و سال می‌نمودند) نماز می گزاردند و گاهی هم، مکبّر و مؤذّن مسجد! (تصویر شماره ۲۸)

عریض منطقه‌ای فراموش شده

در خارج مدینه منورّه و در مسیر احد، سمت راست، جاده‌ای فرعی به منطقه‌ای

ص: ۳۹۲

منتهی می‌شود که نخلستانها فضای آن را پوشانده است. در این منطقه از دیرباز و از سده‌های آغازین اسلام، روستایی آباد و پر آب و دارای بوستانها و نخلستانهایی وجود داشته است بنام «عریض». این روستا با خانه‌های روستانشین با همین نام اکنون وجود دارد. روستای یاد شده دارای ویژگیهایی است:

۱- باغ متعلّق به امام صادق- ع-

یکی از ویژگیهای آن این است که بعضی از ائمه- علیهم‌السلام- و قطعاً امام صادق- ع- در این منطقه باغ و نخلستان داشته است. آن حضرت گاهی به همراه خانواده‌اش بطور موقّت در این باغ زندگی می‌کرده‌اند.

۲- قبر یکی از فرزندان امام صادق- ع-

یکی از فرزندان حضرت صادق- ع- قطعاً در این دیار مدفون است، در اینکه او سید محمّد معروف به عریض است یا علی بن جعفر، اختلاف وجود دارد. سید محمّد از امام صادق- ع- و امام موسی کاظم- ع- روایات فراوانی نقل کرده است، علی بن جعفر نیز از محدثان بزرگ شیعی است و در مصادر شیعی احادیث بسیاری از وی پراکنده است. مردم منطقه معتقدند این مزار متعلّق به سید محمد عریض است.

این قبر دارای گنبد و بارگاهی بوده است که در فتنه وهابیان تخریب گردیده؛ امّا هنوز دیوارهای آن باقی است، که درب ساختمان مخروبه را آجرچین کرده‌اند.

ساختمان دوطبقه بزرگی با استحکام که درب آن نیز آجرچین شده است در این دیار دیده می‌شود. برخی از اطاقهای طبقه بالای آن هنوز سالم و پابرجاست. بر اساس آگاهیهایی که پیرمردی محلّی در اختیار نهاد، قسمتی از این ساختمان مسجد و طبقات بالای آن ویژه تعلیم اطفال، محلّ سکونت طلاب و اساتید این مکتب‌خانه بوده است.

این ساختمان ظاهراً از دوره سلاطین عثمانی است و نشانگر اهمّیت، آبادی و کثرت جمعیّت این روستا تواند بود.

۳- توجه شیعیان مدینه به این منطقه

توجه شیعیان مدینه به این دیار پس از روی کار آمدن جریان وهابیت در

ص: ۳۹۳

جزیرةالعرب، کاستی نگرفته است. مردم مدینه بویژه شیعیان (در حدّ امکان) در زمانهای مختلف و در مناسبتهای مذهبی به این منطقه و منطقه احد به گونه دسته‌جمعی و کاروانی می‌روند و گاهی چادر زده و با خانواده‌ها چند روزی در آن دیار زندگی می‌کنند. علاقه و ارادت مردم مدینه به فرزند امام صادق-ع- و حمزه سید الشهدا وصف ناشدنی است.

۴- شیعیان در این دیار

اکنون نیز بیشترین ساکنان این منطقه را شیعیان تشکیل می‌دهند؛ که به کشاورزی و پرورش نخل اشتغال دارند. اینان به فرزند حضرت صادق-ع- و مزار مطهّرش علاقه عجیبی دارند. آنان آجرهای بنای تخریب شده و درب آجرچین شده مزار را عطرآگین کرده بدان گلاب می‌پاشند، این حالت برای زائران و دیدارکنندگان کاملًا محسوس و ملموس است. (تصویر شماره ۲۹)

احد

احد یادآور دلاوریها، جانبازیها و نستوهی‌های پیامبر ویاران او است. حادثه نبرد احد که در منابع تاریخ به تفصیل آمده است، درس‌آموز است و تنبّه‌آفرین. اکنون زائران از آبادیها، شهرها، کشورها، گروه، گروه با آهنگی دیدنی با وسائل مختلف به پاس آن رادمردیها و راست‌قامتیها به احد می‌روند و گروه گروه در پس پنجره‌های آهنین (که گفته می‌شود این پنجره‌ها بخشهای تشکیل دهنده ضریح آهنین ائمه بقیع- علیهم السلام- بوده، و به دیده برخی دیگر احتمالًا پنجره‌های ضریح شهدای احد) با چشمانی اشکبار با شهیدان راز می‌گویند و پیمان استواری بر راه، با آنان می‌بندند.

مزار شهیدان در زمینی مسطّح بین سلسله کوههای احد و جبل الرماة است، این کوه که اینک بسی کوچکتر از اصل می‌نماید همان موضعی است که دیده‌بانان در جنگ احد بر آن استقرار یافته بودند تا هجوم ستیزه‌جویان شرک‌اندیش را گزارش کنند، اکنون که ارتفاع آن اندک شده است، گروههایی از زائران بر آن فراز می‌آیند و زیارت می‌خوانند و با شهیدان زمزمه می‌کنند. یاد حمزة بن عبدالمطلب در آنجا قلبها را

ص: ۳۹۴

می‌لرزاند. نستوه مردی که سرور شهیدان و شیر بیشه رزم‌آوران و پیشتاز و نستوه ستمدیدگان نام داشت؛ و سینه پرسوز ستبرش با چنگال تجسم پلیدی و شقاوت شکافته شد و خون مطهرش زمین را لاله‌گون کرد. اکنون زائران چون در پس پنجره‌های آهنین قرار می‌گیرند و یا از فراز «جبل الرماة» در چشم‌اندازشان قبر افتاده بر تابشهای آفتاب را در اوج مظلومیت می‌نگرند، خاطره‌های هیجانبار آن چهره گلگون که مظهر شرف بود و بر ستیغ شجاعت، دلهایشان را می‌لرزاند. و چون او را با عنوان برترین شهیدان و شیر خدا و رسول فریاد می‌زنند اشکها بر گونه‌ها می‌غلطد. و چه زیباست لحظاتی که تو با واژه‌های زیبای زیارت او و شهیدان؛ بین او و رسول اللَّه پیوند می‌دهی و جایگاه رازگویانه و ملتهب و تضرّع‌آمیز خود را از سر سوز با آنان زمزمه کنی و آرام، آرام همراه دیگرانی که به شوق دیدار دوست بدانجا آمده‌اند می‌خوانی:

«بابی انت و امّی أتیتک مُتَقرّباً الی اللَّه عزّوجل بزیارتک و متقرباً الی رسول اللَّه صلی اللَّه علیه و آله بذلک و ...».

پاس‌داشت این خاطره دل را از شوق آکنده می سازد. فراتر از این، این سرزمین چون از سر معرفت بدان در نگریسته شود، درس شهامت، استواری و نستوهی می‌دهد.

به گفته زائری مصری:

این جا شهادتگاه احد است، در جای جای این مکان انسانهای مجاهد و فداکار خفته‌اند. انسانهایی که آشنایی با زندگی آنها می‌تواند سرمشق خوبی برای ما باشد.

به گفته زائری هوشمند:

«احساس شخصیت هر انسان، بسته به فرهنگ و پیشینه تاریخی و ریشه‌ای است که در اعماق تاریخ و فرهنگ بشری و الهی دارد، بازدید از این اماکن، به انسان این احساس را می‌دهد که پیرو مکتبی است با سابقه‌ای ممتد و درخشان و پشتوانه‌ای از حماسه و ایمان و عشق و فداکاری. این احساس، انسان را به اصالتهای خویش آگاه و متکی می‌کند، احساس شخصیت فرهنگی و تاریخی سبب می‌شود انسان کمتر مرعوب فرهنگهای بیگانه شود».

ص: ۳۹۵

و تو اگر انـدکی درنگ کنی و با این راهیان دیار دوست سخن بگویی، و احساسها و داوریهایشان را بشنوی به وجد می‌آیی و بر آگاهی امت محمّدی درود می‌فرستی، نمونه دیگری را بیاوریم و بگذریم، خواهری که سخت مجذوب فضای معنوی این دیار قرار گرفته است می گوید:

«کسی که احد بیاید و داستان فداکاری خانم نصیبه بنت کعب را بشنود، هیچگاه به افراد دیگر اقتدا نمی کند و به دنبال مد و مدپرستی نمی‌رود، نصیبه در احد به عنوان امدادگر شرکت کرد، در کنار او پسرانش نیز در جنگ حاضر بودند، پسرانش شهید شدند، و خودش از معدود پاسدارانی بود که در کنار علی-ع- از رسول اللّه محافظت کرد».

فرصت تنگ است و قافله آهنگ رحیل دارد، زائران اشکها را از چهره می‌سترند و پس از پاس‌داشت خاطره جاویدان شهیدان به سوی اتوبوسها برمی گردند، تا از فرصتهای کوتاه دیگر بهره گیرند و با کوله‌باری از معرفت و عرفان به دیارشان بازگردند. (تصویر شماره ۳۰)

مسجد قبا

مسجد قبا پس از مسجد النبی، پرارج‌ترین مساجد مدینه است، این مسجد که به تصریح قرآن کریم بر پایه تقوا بنیاد نهاده شده، اوّلین مسجدی است که به دستور پیامبر و همت صحابیان در مدینه ساخته شد. پیامبر مرتب به منطقه قبا می‌آمد؛ به مردم سر می‌زد و در این مسجد نماز بجا می‌آورد و می‌فرمود:

دو رکعت نماز در این مسجد ثواب یک عمره را دارد.

مسجد قبا در این ایّام، هزاران هزار زائر را به خود می‌خواند؛ مسجد قبا اکنون و پس از بازسازیها و توسعه متعدد، شاهد بزرگترین توسعه است. در این بازسازی، مسجد قبا از حدود (۱۳۳۲ متر مربع) آخرین بازسازی آن به ۶۰۰۰ متر مربع رسیده است.

در این بازسازی مسجد دارای ۵۶ گنبد کوچک و ۶ گنبد بزرگ و ۴ مأذنه است به

ص: ۳۹۶

ارتفاع ۴۲ متر.

در گوشه مسجد کتابخانه‌ای بنا شده و نیز جایگاهی برای تعلیم قرآن نونهالان به سبک سنّتی. در اطراف آن خانه‌هایی برای امام مسجد، مؤذّن و خادمان و نگهبانان آن ساخته شده است.

قبا در شکل امروزین آن بسیار زیبا، بزرگ و باشکوه است، اما متأسفانه از جایگاه اصل مسجد در این مجموعه هیچ نشانه‌ای نیست، در تمام بازسازیها عملًا نشانه‌ها و هویت تاریخی و مکتبی نادیده گرفته شده، از بین می‌رود حال آنکه حراست از مکانهای تاریخی و نشانه‌های آن روزگار که بار صدها خاطره تلخ و شیرین را به دوش دارد امری لازم‌بوده وحفظ آن درعین بازسازی کاملًا امکان‌پذیر است. (تصویر شماره ۳۱)

فصل نهم: دیدگاهها

اشاره

ص: ۳۹۷

ص: ۳۹۸

ص: ۳۹۹

دیدگاهها

حضور عالمان، فقیهان و متفکرّان در حج، فرصت شایسته‌ای است برای بهره‌وری از دانش آن بزرگواران؛ در جهت تبیین معارف و حقایق حج و نمودن رازها و رمزهای اسرار این مراسم بزرگ الهی. در این بخش، از محضر عالمان بزرگواری در جهت آشنایی با معارف حج و بهره گیری از دیدگاهها آنان درباره این مراسم بهره برده‌ایم.

مصاحبه با آیةالله مصباح یزدی

س: متشکریم از شما که این فرصت را در اختیار ما قرار دادید. به عنوان اولین مطلب باید عرض شود که حج دارای ابعاد مختلفی است و یکی از بعدهای آن، تبادل اندیشه و آراء مختلف در طول برگزاری این مراسم است. فعالیتی که ائمه اطهار هم در همین موسم به آن می‌پرداختند. اگر ممکن است ضمن بیان تاریخچه این تبادل، به آثار آن در رشد معارف اسلامی اشاره فرمایید.

آیةالله مصباح یزدی: در اینجا بد نیست یک بحث تحلیلی داشته باشیم. یک وقت می‌خواهیم فقط سیره پیامبر اکرم- ص- و ائمه اطهار- علیهم‌السلام- را بررسی و تعبداً پیروی کنیم- که البته کار درستی هم هست- ولی یک وقت با توجه به تعلیمات قرآن که همواره دعوت به تأمل و تفکر و تعقل می‌کند- علاوه بر این که باید رفتار

ص: ۴۰۰

معصومین- علیهم‌السلام- را سرمشق کار خودمان قرار دهیم- می‌بایست در مورد آن فکر کنیم، از حکمتهای آن آگاه شویم و با استفاده از آن حکمتها، سعی کنیم کار را بهتر انجام دهیم. بطور کلی قرآن به ما می‌فرماید که خدای متعال در مناسک حج منافعی برای مردم در نظر گرفته و مسلمانها با آمدن به این مکان مقدس و انجام مناسک منافعی خواهند داشت. این منافع خیلی عام است و حتی شامل منافع مادی و اقتصادی هم می‌شود ولی با توجه به اینکه اهداف والای اسلامی در چارچوب مادیات محدود نمی‌شوند و فراتر از مادیاتند، از این دیدگاه، منافع بسیار وسیعتر و والاتر خواهند بود.

این شامل منافع مادی است که در این دنیا نصیب ما می‌شود و منافع فوق مادی و فوق دنیوی هم هست که زمینه آنها باید در اینجا فراهم شود.

یکی از منافع اجتماعی ما در این عصر که در فرصت حج بیشتر از همیشه می‌توانیم آن را تأمین کنیم، منافع سیاسی است. برای یک جامعه زنده، منافع سیاسی ارزشی کمتر از منافع اقتصادی ندارند، بلکه منافع اقتصادی بعد از تأمین منافع سیاسی قابلیت تأمین پیدا می‌کند. اگر ما نتوانیم در دنیا موضع سیاسی صحیحی اتخاذ کنیم و روابط سیاسی صحیحی با آنها برقرار کنیم و نتوانیم موضع صحیحی در برابر دشمنان اسلام بگیریم، نه می‌توانیم هویت خودمان را حفظ کنیم و نه فرهنگمان را. کلید همه اینها این است که سعی کنیم سیاست صحیحی داشته باشیم و موضع خودمان را در برابر قدرتهای دنیا مشخص کنیم.

در هدف به هیچ وجه نمی‌توان مجامله کرد، ممکن است تاکتیکها در عمل اقتضا کنند که ما مخفی‌کاری کنیم و روش کار را صریحاً اعلام نکینم ولی هدف به هیچ وجه نباید کتمان شود. حرکتی هم که با هدفِ روشنی نباشد، کورکورانه خواهد بود و چنین حرکتی که هدف مشخص ندارد برای دشمنان هم قابل درک نیست. طرف مقابل ما اگر بخواهد بشناسد و مبارزه کند باید هدف ما روشن و مشخص باشد. تشخیص هدف برای خود ما و بعد بیان صریح هدف، شیوه همه انبیا و اولیا بوده است.

بعد از شناختن اهداف، راههای رسیدن باید شناخته شوند. وقتی حج جایگاهی

ص: ۴۰۱

برای همه منافع انسانها است، منافع اسلامی و سیاسی را هم شامل می‌شود و با توجه به اهمیت منافع سیاسی باید به آن اولویت داد. امروز در دنیا علاوه بر این که مذاهب و مکاتب مختلف اقتصادی، سیاسی و فلسفی وجود دارند، دشمنی آشکاری از طرف تمام دولتهای جهان بر علیه اسلام به چشم می‌خورد و روزبروز هماهنگی سران کفر علیه اسلام بیشتر آشکار می‌شود.

جریاناتی که امروز در هر جای دنیا علیه مسلمانان اعمال می‌شود؛ از بوسنی و هرزگوین گرفته تا تاجیکستان، هندوستان و جاهای دیگر، کاملًا نشان می‌دهند که دولتهای استکباری، از کارهای مخفی دست برداشته و صریح و آشکار به معاضده با اسلام پرداخته‌اند. ما در مواجهه با چنین وضعی اگر بخواهیم با ابزارهای عادی و درونی کشور خودمان اهدافمان را بیان کرده و برای ارتباط با مردم دنیا از همان راههای محدود ارتباطی داخل کشورمان استفاده کنیم هرگز صدای ما به هیچ جای دنیا نخواهد رسید و حتی همسایگان ما از اهدافمان مطلع نخواهند شد، برای این که وسایل تبلیغاتی جهانی و رسانه‌های گروهی در دست دشمن است. اگر کسی بگوید که اکثریت قریب به اتفاق رسانه‌های گروهی و تبلیغاتی تمام دنیا در دست دشمنان اسلام است، بیجا نگفته است. اینها با انواع تبلیغاتی که دارند و استفاده از شیوه‌های مختلف علمی موفق می‌شوند که مردم دنیا را نسبت به اسلام و جمهوری اسلامی بدبین کنند کما این که متأسفانه در بسیاری از جاها موفق شده‌اند.

یکی از بهترین جاها و بهترین زمانهایی که ما می‌توانیم برای تبیین اهداف و تفکراتمان از آن استفاده کنیم، ایام و مکان حج است. اینجا جایی است که امنیت اسلامی دارد و کسانی که خود را خادم حرمین می‌نامند ناچارند که این امنیت را حفظ کنند. بزرگترین امتیاز کعبه و مسجدالحرام، همین مسأله امنیت است. این امنیت را خداوند متعال از هزاران سال پیشتر برای ما تأمین کرده و کسانی که این مکان را در دست دارند هم ناچارند تا حد ممکن این امنیت را حفظ کنند.

ص: ۴۰۲

ما باید از این امنیت خدادادی استفاده کنیم. متأسفانه این امنیت درست حفظ نشد ولی همین اندازه محدود هم فرصت بسیار مغتنمی را به وجود آورده است و باید از آن حداکثر استفاده را کرد.

به خاطر دارید که حضرت امام- ره- در همان سالهای اوایل انقلاب تأکید کردند که حج به هر قیمتی باید برگزار شود، علیرغم جنگ چند ساله که تمام امکانات صرف آن می‌شد، بهترین «حج» های تاریخ ایران را در همان سالها برگزار کردیم. به این وسیله میلیونها دلار پول ما از کشور خارج می‌شد ولی اهمیت جنگ باعث کم کردن امکانات حج نشد؛ چرا که اهداف ما در دفاع و جنگ، براحتی در حج نیز تأمین می‌شد. اینجا ملتهای دیگر توجیه می‌شدند که ماهیت جنگ ما، چه بوده و چگونه بر ما تحمیل شده و تبلیغات سوء جنگ طلب بودن ما به همین ترتیب خنثی می‌شد.

بنابراین، هم از نظر عقلی و هم بنابر اشارتی که در قرآن کریم موجود است ما باید از مراسم حداکثر استفاده را بکنیم.

حالا با این بینش کلی که نسبت به حج داریم، اگر به سیره ائمه اطهار- سلام‌اللّه علیهم- توجه کنیم، خواهیم دید که آن بزرگواران چه شیوه‌های متقن و تدبیرهای صحیحی اندیشیده بودند و شیعیان را تعلیم می‌دادند و از فرصتهای استثنایی ایام حج، استفاده می‌کردند.

در روایات بخشی داریم با این مضمون که تمامی حاجیان باید با امامشان ملاقات کنند. روایات زیادی به این مضمون وجود دارد و ائمه- علیهم السلام- بدین وسیله شیعیان خود را به این نکته تشویق می‌کردند که در ایام حج فقط به انجام مناسک توجه نکنند بلکه به مدینه بیایند و به زیارت پیامبر اکرم- ص- مشرف شوند، اهل بیت و ائمه را در مدینه ملاقات کنند و در این ملاقاتها همه چیز میسّر است؛ اعم از آموزش عقاید و حفظ آنها از التقاط و انحرافها. بد نیست عرض کنم که در آن زمان هم عقاید و مکاتب انحرافی زیادی وجود داشتند که تصحیح آنها توسط ائمه اطهار- علیهم‌السلام- انجام می‌گرفت.

ص: ۴۰۳

در آن جـا، هم احکـام دینی تعلیم داده می‌شـد و هم مسائل سیاسـی و تاکتیکهای لازم مشـخص می‌شـد. این کاری بود که در زمان ائمه اطهـار تـا سـرحد امکـان انجـام می‌گرفت. کسانی در اطراف بلاد اسـلامی بودنـد که دسترسـی به امام نداشـتند و نمی‌توانسـتند معارف اسلامی را فراگیرند و ایام حج بهانه‌ای بود برای اقامت در مدینه یا در خود مکه هنگام انجام مناسک، که خدمت ائمه برسند و مشکلاتشان را بیان کرده و از نظرات ارزشمند آنان استفاده کنند.

بسیاری از بحثها، گفت‌وگوها و مناظرات مهم در مسجدالحرام صورت می‌گرفت؛ بویژه مناظراتی که با زنادقه صورت می‌گرفت. به همین دلیل است که حجاج باید قبل، در حین یا بعد از مراسم حج خدمت امامشان برسـند و این را متمم حج معرفی کرده و گفته‌اند که اگر حـاجی مناسـکش را انجـام بدهـد و این کـار را نکنـد حجش تمـام نیست، این در واقع یکی از مصـادیق همـان منـافع است. بزرگترین منفعت یـک جامعه ارتباط با رهبر است. علاوه بر این که غالباً ائمه، در حال تقیه زنـدگی می‌کردنـد و اصلًا برقرار کردن ارتباط با آنها ممنوع بود و مردم نمی‌توانسـتند آشـکارا تماس بگیرنـد. ولی در حج این سانسور قابل اعمال نبود، در مسـجدالحرام و حرم امن الهی، کسـی نمی‌توانست جلوگیری کند. اگر حجاج در مدینه نمی‌توانسـتند خدمت ائمه برسـند (با اینکه مدینه نسبتاً دچار سانسور کمتری بود)، خود ائمه اطهار سعی می‌کردند در این ایام در مراسم حجّ باشند تا مردم، در آن جا آنها را زیارت کنند.

یکی از نکته‌هایی که ما می‌توانیم از سیره ائمه بیاموزیم این است که امام باقر- ع- فرموده بودنـد: بعد از وفات من تا سالها برایم در منی عزاداری کنیـد؛ چرا که اگر در مـدینه، عزاداری صورت می‌گرفت ممکن بود محدود به خانه و مسـجد بشود یا توسط حکومت از انجـام آن جلوگیری شود. امـا منی جـای وسـیع و گسـترده‌ای است که همه حجـاج در آن جمعنـد (حتی در مسـجدالحرام نیز این موقعیت نیست). اما دلیل این که چرا عزاداری کنند، این است که اثبات مظلومیت ایشان بشود.

این که اینها بچه‌های پیغمبر بودند و می‌بایست بسیار به آنان احترام می‌شد ولی

ص: ۴۰۴

این طور با آنها رفتار و آنها را مظلومانه مسموم و شهید کردند، اثر بسیاری در میان همه مسلمانان داشت و در شناساندن ائمه اطهار، مکتب آنها و شیوه رفتارشان تأثیر فراوان داشت. همه اینها برای ما درس است که اگر دست ما از همه چیز کوتاه شود از این نعمت بزرگ الهی یعنی مناسک حج و از حرم که امنیت دارد، باید استفاده کنیم و بهترین بهره‌هار ا ببریم. بدیهی است که بزرگترین اهدافی که ما در مکتب اسلام داریم، اهداف فرهنگی- سیاسی است. تا عقاید و اندیشه‌هایمان تحکیم نشود و گسترش پیدا نکند و مسلمانها در حول محورهای اصلی دین با هم اتحاد پیدا نکنند، هیچ وقت منافع دیگرشان تأمین نخواهد شد.

این اهداف باید برای همه مسلمانها در ایام حجّ مشخص شود، مشخص است که همه دنیا علیه اسلام و جمهوری اسلامی تبلیغ می‌کنند تا قیافه اسلام و بویژه اسلام انقلابی کشور ما را مشوّه جلوه بدهند.

ما هر روز در اینجا با برادرانی از اهل تسنن مواجه می‌شویم، که از بدیهی‌ترین عقاید ما اطلاع ندارند و با این که سالها با نوشتن کتاب و مقاله، سخنرانی و استفاده از رادیو و تلویزیون تبلیغ کرده‌ایم، هنوز این برادران همسایه ما تهمتهایی را که در طول قرون متمادی به شیعه زده شده است، باور دارند و تصور می‌کنند که مثلًا شیعه، علی-ع- را از پیامبر- ص- بالاتر می‌داند! یا العیاذ بالله می‌گویند که شما معتقدید جبرئیل خیانت کرده و وحی را که قرار بود به علی-ع- نازل کند، بر محمد- ص- نازل کرده است! و ما با هزار زحمت می‌گوییم اینها دروغ است. وقتی در زمینه عقاید ما چنین سمپاشیهایی می‌شود، چطور انتظار داریم که مسلمانها به عقاید ما دل ببندند. آنها تصور می‌کنند که در اصلی‌ترین پایه‌های دین ما انحراف وجود دارد، پس چطور می‌توانند با ما همدلی و همفکری داشته باشند؟ هیچ موقعیتی بهتر از این نیست که با برادران اهل سنت رویاروی بحث کرده و هرگونه شبهه‌ای را از ذهن آنها رفع کنیم.

خلاصه عرایضم این شد که مهم‌ترین منافع ما، منافع فرهنگی و سیاسی است و دشمن در هر جبهه‌ای با تمام نیرو به مبارزه با ما برخاسته است و نیروهای ما در داخل

ص: ۴۰۵

کشور کفایت مبارزه با اینها را نمی‌کنـد، لذا باید از فرصـتهای به دست آمده در خارج کشور اسـتفاده کنیم و با اینها برخورد داشـته باشـیم و افکـار و انـدیشه‌هایمان را به آنهـا منتقل کنیم. این چیزی است که هم با دلیل عقلی اثبات می‌شود و هم می‌توان از روش و سیره ائمه اطهار- علیهم‌السلام- آن را استنباط کرد.

س: مسأله برائت از مشرکین چه پایگاهی در مبانی عقیدتی دارد و اساساً فلسفه آن چیست؟

آیةالله مصـباح یزدی: بد نیست که اوّل این پدیده اجتماعی را از نظر روانشناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی مورد توجه قرار دهیم. باید دیـد این حرکت و مشـابه آن در جـامعه بـا چه انگیزه‌ای صورت می‌گیرد و چه تـأثیراتی دارد؟ بطور اختصـار، این حرکت یک کار تبلیغـاتی و یـک فعـالیت اجتمـاعی است که افرادی بـا اظهـار عقایـد و انـدیشه‌های خودشان دیگران را تحت تأثیر قرار می‌دهنـد، به کسـانی که همفکر خودشان باشـند جرأت اظهار نظر و فعالیت می‌بخشـند و غیر همفکرها هم بر اثر این حرکت، جـذب می‌شونـد و فواید بسیار دیگری دارد که از مباحثِ علمیِ قابل طرحند.

بهترین دلیل تأثیر این کار را می‌توان مخالفت دشـمنان با چنین حرکتهایی در طول تاریـخ دانست، اگر چیز مفیدی برای ما نبود آنها اینقدر تلاش نمی‌کردند که چنین کاری انجام نگیرد. بنابراین از نظر عقلی یک حرکت مفید، سازنده و مؤثر اجتماعی است و ما هم باید از چنین فرصتهایی استفاده کنیم.

اما در مورد پایگاه دینی و عقیدتی این عمل، باید بگویم که به نظر بنده بهترین آیه‌ای که در قرآن کریم می‌تواند مبنای این حرکت و حرکتهای مشابهی از این قبیل باشد، آیه‌ای است که در آن، خداوند مؤمنین را ترغیب می‌فرماید که به حضرت ابراهیم و یاران آن حضرت تأسّی کنند و مورد تأسی را همین اظهار برائت قرار می‌دهد.

در سوره ممتحنه آیه‌ای که می‌فرماید: «شما باید از ابراهیم و یاران او پیروی کنید و آنها را در این جهت اسوه و الگوی خودتان قرار دهید».

ملّت ابراهیم برای‌ما بسیار محترم است و در قرآن کریم آیاتی که حضرت

ص: ۴۰۶

ابراهیم و امت ایشان را به عنوان اسوه‌ای برای پیامبران و بندگان معرفی می‌کند هم زیاد است ولی در این آیه نوع کاری که ما باید از آنها یادبگیریم نیز معرفی شده است. و آن این است که حضرت ابراهیم علی‌رغم فشارهای شدیدی که در محیط خود متحمّل می‌شد، تا آنجا که حتی ایشان را به آتش انداختند، با این حال صراحتاً هدف اصلی خود را اعلام می‌کرد و اظهار تبری از رفتار و شیوه بت‌پرستان می‌کرد. و در این جهت هیچ مجادله و مداهنه‌ای روانمی‌داشت. این محور اصلی کار بود و صریحاً می‌گفت: «ما از شما بیزاریم». و بالاتر از این می‌فرمود: «تا شما به خدای واحد ایمان نیاورید همواره دشمنی بین ما وجود خواهد داشت و این اختلاف ما آشتی‌بردار نیست». این مشی حضرت ابراهیم که با صراحت و بدون هیچ مجامله‌ای خطاب به بت‌پرستان و مردم ستمگر و گروه مستکبر اهدافشان را بیان می‌فرمودند، همان رفتاری است که قرآن می‌فرماید باید از حضرت ابراهیم بیاموزیم، باید صریحاً بگوییم که ما از شما بیزاریم و با شما آشتی نمی‌کنیم تا پیرو حق شوید. این جنگ ما و اختلاف ما هرگز آشتی بردار نخواهد بود. به نظر بنده از آنجا که در آیات متعددی اسلام به عنوان دین حضرت ابراهیم معرفی شده و اصلًا اسلام نامی است که ابراهیم به این آئین داده و خودش را مسلم نامیده و به فرزندانش سفارش کرده که مسلم باشید و در دعایش هنگام بنای خانه کعبه گفته است که: «خدایا من و فرزندانم را مسلم قرار بده»، همه اینها اقتضا می‌کنند که ما به این رفتار حضرت تأسی کنیم. حالا ما هستیم و این دستور صریح قرآن کریم، چه جایی و چه زمانی را برای تأسی باید انتخاب کنیم؟ در دنیا هیچ جایی مثل کعبه نداریم که انتساب مستقیم به حضرت ابراهیم داشته باشد و ایام و زمانی هم مناسبتر از موسم حج (که پایه‌گذار آن حضرت ابراهیم است) نداریم. بهترین رفتار هم همان مجموعه رفتاری است که او دعوت کرده؛ یعنی سلسله اعمال حج. خود قرآن هم تصریح دارد که در همین عمل باید از حضرت ابراهیم پیروی کنید. چه دلیلی محکمتر و قوی‌تر از این برای انجام وظیفه برائت از مشرکین وجود دارد؟

س: با توجه به سوابقی که جناب عالی در مواجهه و پاسخگویی به شبهات

ص: ۴۰۷

مراجعین خارجی در بعثه مقام معظم رهبری داشته‌اید، اگر خاطرات یا مطلب شنیدنی در این زمینه دارید بفرمایید.
آیـةالله مصـباح یزدی: حقیقـت ایـن است که هر روز در برخوردهـایی که بـا زائران مسـلمان سـایر کشورهـا داریم، خـاطره جدیـد و بی‌ماننـدی پدید می‌آید که با ضـبط آنها، مجموعه مفید و آموزنده‌ای به وجود خواهد آمد. دو سال پیش، یعنی در اولین بعثه‌ای که رهبر معظم انقلاب حضـرت آیةالله خامنه‌ای فرستاده بودند، یکی از برادران بوسنیایی با همین آقای عزت بگوویچ که آن موقع گویا معاون رئیس جمهوری بود، با یکی از اساتیـد دانشگاه در کنفرانس حج آن سال شـرکت کردند و آن آقا سـخنرانی کرد و راجع به مسـأله یوگسـلاوی و خطراتی که مسـلمانها را تهدیـد می‌کرد، سـخن گفت. اگر واقعـاً به مطـالبی که در آن زمـان گفته شـد، توجه می‌شد و ما هم می‌توانستیم با همکاری هم حرکتی کنیم، شاید امروز شاهد مصـیبتهای وارده بر مسـلمانان بوسنیایی نبودیم. متأسفانه آن شـناختی را که مسـلمانان می‌بایست از وضع یوگسـلاوی سابق داشـته باشند نداشتند و خطرات تهدید کننده آن زمان را که حالا بروز کرده است نمی‌شـناختند، در نتیجه رفتـاری که شایسـته بود صورت نگرفت. حالاـ به دلیـل قصور یـا تقصـیر، امروز خلع سـلاح مسلمانان در مقابل کفار و نابودی صدها تن از آنان را شاهدیم این خاطره تلخی است که از آن زمان به یادم مانده است، چیزی که آن روز تلخی آن را درک نمی‌کردیم. حالا می‌فهمیم که توجه نکردن به مسائل مسلمانها چه نتیجه‌تلخی می‌تواند داشته باشد. مشابه این مسأله را سال گذشته برادران مسلمان آسیای میانه، مطرح کردند. بنده هیچ وقت فکر نمی‌کردم که تاجیکستان به چنین وضعیتی مبتلا شود و مسلمانان این‌طور تحت فشار قرار گیرند، چون اوایل استقلال تاجیکستان همه چیز به نظر روبراه و مناسب می‌آمد.
خصوصـاً شـروع حرکت اسـلامی در آن جـا که همراه بـا احیـای مـدارس و کتابخانه‌هـا بـود، به خـوبی پیش می‌رفت و چه بسـا اگر مسـلمانها به این مشـکلات آگاهی پیدا کرده و توجه می‌کردند، می‌شد خیلی از آنها را حل کرد. باید حدس زد که ممکن است در آینده هم مسائلی برای مسلمانان پدید بیاید، پس باید از آنها آگاه باشیم و حتّی الامکان از منابع

ص: ۴۰۸

نزدیک، کم واسطه یا بی‌واسطه کسب خبر کنیم و هر عملی که می‌توانیم به مقتضای آن اطلاعات، انجام دهیم.

س: متشکریم از شما که این فرصت را در اختیار ما قرار دادید.

آیةالله مصباح یزدی: امیدواریم که خداوند به شما و ما یاری بدهد که در راه شناساندن صحیح اسلام تلاش کنیم و در راه تحقّق بخشیدن اهداف اسلام، از هرگونه تلاشی که از دستمان برمی‌آید بویژه تلاشهای فرهنگی مضایقه نکنیم.

مصاحبه با حجةالاسلام والمسلمین آقای واعظ زاده

س: به نظر جنابعالی پیدایش وهابیّت چه تأثیری بر کل جهان اسلام بویژه بر جریانات اسلامی دارد؟

ج: هرکس تاریخ پیدایش وهابیت را خوانده باشد، می‌داند که این مسلک در قرن دوازدهم هجری پس از آغاز دعوت توسط محمد بن عبدالوهاب و پشتیبانی خاندان آل سعود از آن، عمدتاً زیر پوشش سیاست انگلیس گسترش پیدا کرد تا اینکه سرانجام بخش عمده جزیرةالعرب از جمله حرمین شریفین را فراگرفت؛ یعنی آن را زیر سلطه آل سعود درآورد. غرض عمده از حمایت انگلیسی‌ها از این حرکت ایجاد افتراق بین مسلمانهای داخل حکومت عثمانی و تضعیف قدرت خلافت اسلامی بود که مسلماً از علل عمده فروپاشی این خلافت در قرن ۱۴ هجری و جداسازی حجاز و حرمین شریفین از محدوده خلافت بود.

اما هدف دیگر، مبارزه فرهنگی با مبانی اسلام و تهی کردن مفاهیم اسلام از پشتوانه عقلی و استدلال بود که این هدف به وضوح در کتابهای محمد بن عبدالوهاب و کلیه آثار وهابیت موجود است که فقط بر ذکر آیات و احادیث و عمدتاً احادیث مبتنی است و هیچگونه استدلال عقلی در آن دیده نمی‌شود.

نتیجه آنکه وهابیت اولًا باعث شکاف سیاسی در داخل قلمرو خلافت عثمانی و مآلًا سبب انقراض آن گردید. ثانیاً باعث پیدایش یک نوع اسلام تهی از استدلال عقلی و

ص: ۴۰۹

اسلام سطحی شد. ثالثاً مسلمانان را به تسلیم محض در قبال حاکمان سعودی وابسته به آمریکا قرار می‌دهد. رابعاً هرکجا وهابیت قدم می‌گذارد به لحاظ مخالفت با مذاهب اسلامی موجود در آن مکان، باعث اختلاف بین مسلمین می‌گردد و امروز مانع اصلی در راه تقریب مذاهب اسلامی در جهان اسلام وهابیت و حکومتهای استعماری و استبدادی است.

س: عنوان سمینار امسال شما مسأله «حج» و «تقریب» است، بین این دو مفهوم چه نوع کاری در زمینه وحدت می‌تواند انجام شود؟

ج: پیداست که حج یکی از اسباب مهم وحدت مسلمین است. مراسم حج عمدتاً بر وحدت فرق اسلامی پایه‌گذاری شده است. مسلمانها با اختلاف در رنگ و پوست و ملیّت و زبان و مذهب همه یک نوع مراسم توحیدی محض را با کیفیت واحد و آداب و اذکار واحد انجام می‌دهند.

بنابراین رابطه میان حج و تقریب طبیعی است و مناسب دیده شد که امسال سمینار حج و تقریب با هم برگزار گردد و مسائل مورد بحث هم مشترک میان حج و تقریب است.

س: صرفنظر از بحثهای تئوریک درباره وحدت، آیا راه حل عملی خاصی برای ایجاد وحدت وجود دارد؟

ج: بلی راه حل عملی شناخت مذاهب اسلامی توسط پیروان یکدیگر است؛ یعنی هر یک از مذاهب، مذهب دیگر را آنطور که هست بشناسند تا پی ببرند که اختلاف در اصول مشترک اسلام وجود ندارد و اختلافات فرعی و جانبی است و در درجه دوم اهمیت است، اگر مسلمانها تصمیم بگیرند روی مشترکات بیش از موارد افتراق تکیه کنند، این خود تقریب عملی است.

اهتمام مسلمین به مسائل مهم جهان اسلام؛ مانند مسأله بوسنی و هرزگوین و مسأله فلسطین و امثال آن، خود گامی عملی در راه وحدت و تقریب است.

س: شنیده شده که مجمع تقریب مذاهب اسلامی نتوانسته اعضای فعالی را در

ص: ۴۱۰

جهان اسلام جذب کند، به نظر جناب‌عالی چه عواملی سبب چنین امری شده است؟

ج: البته ما ادعا نداریم که مجمع‌التقریب آنطور که انتظار داشتیم به اهداف خود دست یافته است امّا گامهای مهمی در راه وصول به اهداف برادشته است که اهم آنها تأسیس دانشگاه مذاهب اسلامی است که در دست اقدام است. قدمهای مجمع‌التقریب عمدتاً به آینده نظر دارد و تدریجاً به نتیجه می‌رسد.

یکی از مشکلات عمده در جلب اعضای فعال، عدم اطلاع از گرایشهای سیاسی افراد است؛ زیرا در پذیرش اعضای مجمع عمومی، شرط کرده‌ایم که فکر تقریبی داشته باشند و به قدرتهای استعمارگر تمایل نداشته باشند و شناسایی این قبیل افراد باید بااحتیاط و دقت انجام گیرد. در عین حال افرادی را که مجمع‌التقریب با آنها رابطه برقرار کرده است، کم نیستند.

س: روشنفکران و عالمان کدامیک از کشورها بیشترین همراهی را در امر تقریب دارند.

ج: روشنفکران بیشتر جلب مجمع التقریب می‌شوند به شرطی که از اصول اسلام کاملًا با خبر باشند. معمولًا عالمان مذاهب تقویت مذهب خود را بر گرایش به اصل اسلام مقدم می‌دارند و به تعبیر دیگر هر کدام اسلام را همان مذهب خود می‌دانند و دیگران را منحرف از اسلام دانسته و تقریب را به بن بست می‌رسانند.

عناصر تقریبی علمای روشنفکر و واقع‌بین هستند و الحمدلله در جهان اسلام فراوانند و باید شناسایی شوند.

س: برگزاری نماز جماعت در مسجدالنبی و مسجدالحرام سمبل وحدت است. بنظر شما چه تفاوتهایی در اقامه نماز بین شیعه و سنی وجود دارد و تا چه مقدار قابل رفع و رجوع است؟

ج: تفاوت میان نماز شیعه و اهل سنت در چند مورد است که با فتوای حضرت امام- قدس سّره- و سایر مراجع قابل اغماض است؛ یعنی شیعیان با صرفنظر از آن تفاوتها می‌توانند در نمازها شرکت نمایند و چند سال است عملًا شرکت می کنند و بسیار

ص: ۴۱۱

جالب است. منتها باید به این نکته توجه شود که بنابر فتوای امام، شیعیان به همان نماز اکتفا می‌کنند و اعاده ندارد.

س: دقیقاً منظور شما از «تقریب» چیست؟

ج: مراد از تقریب مذاهب این است که علمای هر مذهب درباره مذاهب دیگر مطالعه کنند تا معلوم شود که همه آنها در اصل اعتقادات یعنی اعتقاداتی که اسلامیت یک مسلمان بدانها بستگی دارد، شریکند و آنچه در آن اختلاف دارند ملاک مسلمان بودن نیست، بلکه ملاک پیروی از مذهب خاص است. ما با تحقیقی که تاکنون کرده‌ایم می‌توانیم اجمالًا هفت مذهب را نام ببریم که در اصول اسلام مشترکند. این هفت مذهب عبارتند از:

چهار مذهب اصلی اهل تسنن (حنفی، مالکی، شافعی، حنبلی)، اباضیه، شیعه دوازده امامی و شیعه زیدی. اینها تصورشان درباره قرآن و پیامبر ص- و کلیات اعمال عبادی، مشترک است و ملاک اسلامیت و اخوّت اسلامی هم همین است و این مطلب را که ملاک اسلامیت است، هم اهل تشیع می‌گویند و هم اهل تسنّن.

پس مذاهب فوق‌الذکر در آنچه شرط اسلامیت است، اشتراک دارند و همه مسلمانند و اختلافات جوهری در بین نیست؛ بلکه اختلافات بر سر مسائل جانبی است که ملاک اسلامیت نیست. حتّی اختلاف در امامت هم اختلاف در اصول دین نیست، لذا از ابتدا هم به ما یاد داده‌اند که اصول دین سه تا است و اصول مذهب دو تا، اصول دین را از اصول مذهب جدا کرده‌اند. بعد از رسیدن به اصول (مرحله‌ای که همه در اسلامیت مشترکند) اگر مایل بودند، می‌توانند با هم بحث کنند تا به دلایل یکدیگر پی ببرند و قطعاً اگر این تقریب مذهبی منتهی به وحدت سیاسی، اقتصادی و ... هم بشود خیلی خوب است و چه بسا سعی کردن بر ایجاد وحدت در این ابعاد، خود از بهترین راههای رسیدن به تقریب باشد.

س: مسلماً نتیجه در جهت وحدت اسلامی خواهد بود ولی آیا منظور شما از این وحدت، رسیدن به یک حکومت، یک پرچم و یک واحد سیاسی است؟

ص: ۴۱۲

ج: نه، معنای سخن من این نیست که باید یک حکومت باشد. این حرف هم عملی نیست و هم موجب می‌شود حساسیتهای زیادی برانگیخته شود. مطلقاً چنین نیست. معنای وحدت سیاسی این است که ممالک اسلامی، جهت سیاسی واحد داشته باشند. ما معتقدیم که حکومتهای اسلامی باید یک نوع وحدت سیاسی و وحدت اقتصادی یا به قول بعضی، بازار مشترک داشته باشند. بلی مآلًا باید به آنجا برسیم، اما معنایش آن نیست که ما حدود جغرافیایی کشورها را به هم بزنیم و سعی کنیم که همه‌حکومتها را از بین ببریم تا یک حکومت وجود داشته باشد. این در حقیقت یک خط انحرافی است که دیگران می‌خواهند به اسم ما تمام کنند و بگویند کسانی که طرفدار تقریبند می‌خواهند همه حکومتها اسلامی باشند کما این که گاهی می گویند:

می‌خواهند همه را سنّی، یا همه را شیعه کنند! و چون این صدا از ایران بلند شده است پس ایران می‌خواهد، از این راه سیاست خود را و مذهب خود را بر همه کشورهای اسلامی تحمیل کند و این تقریب جنبه سیاسی دارد! ابداً اینطور نیست. در اساسنامه مجمع‌التقریب هم مشخص شده که این مجمع، سیاسی نیست، مگر مسأله سیاسی‌ای به وجود آید که با اصل اسلام ارتباط داشته باشد و چون اگر این رنگ را بگیرد، مجمع یک حزب سیاسی می‌شود و افراد مخلص از آن کنار می گیرند. وقتی خط مشی سیاسی اقتصادی واحدی داشته باشیم، کافی است و هیچ برخوردی هم با افکار قومی و ناسیونالیستی پیدا نخواهیم کرد. ما همه یک امت واحده‌ایم اما حکومت واحد در متن «امت واحد» نیامده است.

اهدافی که صریحاً در اساسنامه مجمع‌التقریب ذکر شده، این است که مجمع راهی را در پیش بگیرد که پیروان مذاهب اسلامی از این بدبینی و احساس دوگانگی نسبت به یکدیگر دست بردارند، یکدیگر را مسلمان و پیرو قرآن و سنت پیامبر بدانند، احکامی را که اسلام برای یک فرد مسلمان قائل است برای همه قائل باشند، اسلام را وسیله اخوت و برادری خودشان بدانند و قهراً مسؤولیتهای مشترکی در حفظ کیان اسلام و دفاع از مردم مسلمان و ایستادگی در برابر تهاجمات مختلف دشمنان، برای خود قائل

ص: ۴۱۳

باشند تا هرگاه حوادث ناگواری رخ داد، این احساس مشترك، آنها را وادار کند که دستجمعی قیام و آن مسأله مشکل را حل و حادثه را از سر مسلمین رفع کنند.

س: به نظر شما اصلی‌ترین مسائل کنونی جهان اسلام کدامند؟

ج: با توجه به جنبه‌های گوناگون مسائل جهان اسلام، پاسخهای گوناگون هم، به این سؤال می‌توان داد. پراکندگی جهان اسلام از لحاظ سیاسی، جغرافیایی و مذهبی، جهل و عدم آشنایی مسلمانها با مقررات صحیح اسلام، بی‌خبری مسلمانان از وضع یکدیگر، تهاجم فرهنگی و صنعتی غرب به کشورهای اسلامی، آثار و ردپای بارز یا پنهان استعمار غرب در غالب این کشورها و از این قبیل مسائل را می‌توان جزء اصلی‌ترین مسائل کنونی جهان اسلام دانست. امّا به نظر من ریشه همه این مسائل همان جهل مسلمانها به اسلام است و اگر این جهل بطور یکنواخت و یکسانی از میان مسلمین زایل شود و مسلمانها اسلام را آنگونه که هست بشناسند و از حال یکدیگر بطور صحیح باخبر شوند، تدریجاً همه این مسائل از میان خواهد رفت.

س: به نظر شما مهمترین مسائل یا عوامل تفرقه‌افکن در جهان اسلام کدامند؟

ج: البته هر عاملی که باعث تفرقه باشد، زمینه تأثیر آن عامل را، همان جهالت مسلمانها نسبت به حقایق و مقررات اسلام فراهم می‌کند. از این عامل زمینه‌ساز که بگذریم، به نظر من جاه‌طلبی حکمرانان در رأس عوامل تفرقه است. البته خودخواهی و آز و طمع برخی از روحانیت را هم نمی‌توان از نظر دور داشت، گرچه ظاهراً آنان نیز از حاکمان خط می‌گیرند یا به میل آنان سخن می‌گویند یا برداشت صحیحی از اسلام ندارند. این پاسخ مبتنی بر ملاحظه حال مسلمانها و دقت در ریشه‌های اختلاف است، در عین حال به یك سخن معروف پیغمبر اسلام- ص- استناد دارد که فرمود:

«صِنْفانِ مِن امَّتی اذا صَلحا صَلحتْ امَّتی وَاذا فَسَدا فَسدت امَّتی؛ الأُمَراءُ وَالعُلَماء».

«دو صنف از امت من هرگاه صالح شوند امت من به صلاح می‌گراید و اگر فاسد شوند امت من فاسد می‌شود؛ ۱- فرمانروایان ۲- دانشمندان».

در این زمینه نقش استعمار را نمی‌توان نادیده گرفت. بویژه در دو قرن اخیر و شاید

ص: ۴۱۴

پیش از آن، دست استعمار در ایجاد اختلاف میان مسلمانها کاملًا به چشم می‌خورد.

انگلیس، فرانسه، ایتالیا و اخیراً آمریکا در نقاط مختلف جهان اسلام، نقش داشته و دارند، اما به نظر من این استعمارگران همه در ایجاد اختلاف؛ از جهل مسلمانها به اسلام و بی‌خبری آنان از عقیده و مذهب و احوال یکدیگر به اضافه فساد حکمرانان و پیشوایان استفاده می‌کنند و اگر این زمینه‌ها از میان برود، تلاش استعمارگران برای اختلاف انداختن، نقش برآب خواهد شد. بنابراین، همه علل و اسباب اختلاف را نباید به عوامل خارجی نسبت دهیم بلکه درد اصلی و مرض مزمن مسلمانها در درون خود آنها است.

س: بفرمایید نقش تهاجم فرهنگی دشمن، در مسائل مربوط به وحدت و تقریب جهان اسلام چیست؟

ج: به نظر من تهاجم فرهنگی، همه مسلمین را سرانجام از آداب و رسوم دینی‌شان بیگانه می‌کند، اما در کشاکش تأثیرگذاری تهاجم فرهنگی و مقاومت مسلمانان در برابر آن، بطور موقت، اختلافات زیادی دامن زده می‌شود؛ از قبیل همان اختلاف متجدّد و متقدّم یا فرهنگ مسلمانی و فرهنگ فرنگی که ما در عمر خود شاهد آن بوده‌ایم. عده‌ای در لباس و آداب و رسوم و اخلاق و رفتار، سرتا پا فرنگی شدند و نسبت به آداب اسلامی بی‌پروا و حتی عده‌ای هم مخالف شدند و آداب و رسوم پدران خود را به باد استهزاء گرفتند و دعوا و نزاع متجدد و متقدم و فرنگی مآبی و دینداری، سالها در میان مسلمانها ادامه داشته و هنوز هم دارد، بنابراین باید گفت تهاجم فرهنگی ابتدائاً اختلاف‌انگیز است و در پایان، خدای نکرده، پس از استیلای کامل بر مسلمانها، باعث دوری و بیگانگی آنان از آداب و رسوم اسلامی و دشمنی با آنها و گاهی سبب بیرون رفتن از دایره اسلام و گرایش به بی‌دینی یا ادیان نو ساخته خواهد شد.

س: به نظر شما نقش قبله و حج و حرمین در وحدت مسلمین چیست؟

ج: نقش قبله در وحدت، آن است که مسلمانان اهل قبله‌اند و این اصطلاح (اهل قبله) رمز وحدت امت اسلامی است و بنا به قول یکی از اساتید جغرافیای دانشگاه

ص: ۴۱۵

تهران، از هر چهار انسان یک نفر روی به کعبه دارد.

قبله مانند کلمه توحید و شعار عملی وحدت اسلام است، قبله رمز همیشگی و روزمره وحدت مسلمین است. در نماز، در حال مرگ، در حال غسل دادن، در حال دفن کردن، در دعا کردن، در ذبح حیوانات و خلاصه در حیات و ممات بکار می‌آید و اعتبار دارد و می‌توان گفت شاخصترین علامت وحدت مسلمانان کعبه و قبله است و به همین خاطر «کعبه در دل جهان»، شعار و آرم مجمع‌التقریب قرار گرفت.

امّا حج و حرمین، مسلمانان را برای یکی از مهمترین عبادات اجتماعی- سیاسی بسیج می‌کنند. وحدت اعمال، وحدت اذکار و آداب حج، وحدت لباس حجاج، وحدت مشاهد عبادت در حج از جمله طواف دور کعبه و سعی بین صفا و مروه و سایر اعمال و از همه بالاتر وحدت نیّت و هدف و حالت حج که یکنواخت و بطور دستجمعی انجام می‌شود.

حج، بارزترین مظهر وحدت اسلامی است و سخن در این باره بسیار است.

مصاحبه با استاد دکتر سید جعفر شهیدی

ص: ۴۱۶

س- لطفاً سابقه‌ای از مسافرتهای خود را برای انجام فریضه حج و شرکت در کنگره‌های علمی در عربستان بیان فرمایید.

ج- در سال ۱۳۵۲ از طرف دانشگاه جده برای شرکت در کنگره بررسی تاریخ جزیرةالعرب دعوت شدم. موضوع سخنرانی من معرفی سه سفرنامه از سده سیزدهم و چهاردهم هجری بود. این مقاله در مجموعه مقاله‌ها، در دو مجله به چاپ رسیده است.

یکسال بعد برای شرکت در کنفرانس اقتصاد اسلامی به ریاض دعوت شدم. موضوع بحث من «بیمه و نظر فقهای شیعه درباره آن» بود که در چند مجله به چاپ رسید.

در سال ۱۳۵۵ برای ادای حج به مکه معظمه مشرف شدم. در سال بعد کتاب «الحج الی بیت‌اللّه» را که به چندین زبان ترجمه شده به فارسی ترجمه کردم. این کتاب در کشور سوئیس به چاپ رسید و به ایران آمد. در سال ۱۳۷۰ در جمله ستاد مدینه مشرف شدم و در مدت اقامت یک دوره تاریخ اسلام برای دوستان گفتم (از دوره‌های پیش از اسلام تا خلافت امیرالمؤمنین- ع-).

در سال ۱۳۷۱ از طرف مجمع‌التقریب دعوت شدم و در جلسات علمی مکّه معظمه شرکت کردم. در مجلسی که به عنوان تقریب تشکیل شد مقاله خود را به عربی القا کردم. این مقاله در نخستین شماره رسالةالاسلام که از جانب مجمع‌التقریب منتشر شده چاپ گردید.

سفرنامه‌های سال ۱۳۷۰ و ۱۳۷۱ در کیهان فرهنگی به چاپ رسید.

س- ارزیابی شما از سطح تفکر در عربستان در مقایسه با سایر کشورهای اسلامی چیست؟

ج- در نوشته‌های خود متذکر شدم، مردم سرزمین عربستان شاید بخاطر شرایط خاص اجتماعی و اقلیمی و برخی عاملهای دیگر، آن باریک بینی و لطافتی را که در اندیشه مردم ساحل فرات و سرزمین حیره و مثلث یمن و فلات قاره ایران می‌بینیم دارا

ص: ۴۱۷

نیستند. به همین دلیل هیچگاه نمی‌توان از این مردم- یا لااقل اکثریت آن- توقع داشت که مسائل سنجیده و کلامی و عرفانی را چنانکه منطقه شرق‌الاسلامی می‌پذیرند هضم کنند.

س- ارزیابی شما در گذر بر کتابفروشیهای مدینه از نظر کمیت و کیفیّت آثار منتشره چیست؟

ج- این بنده برخی کتابفروشی‌های مدینه طیبه و مکه معظمه را دیده‌ام. زمستان سال گذشته که برای عمره آمدم نمایشگاه کتاب مدینه را هم دیدم از جهت کمیت- با در نظر گرفتن تعداد مردم و درجه باسواد- شاید بتوان گفت خوب بود. امّا از جهت کیفیت بیشتر کتاب‌ها: به فقه، رجال، تاریخ، صرف و نحو و اخلاق اختصاص داشت. اندك مجلّداتی از دیوانهای شاعران پیشین دیده می‌شد. روی هم رفته تنوعی که در کتاب ایران، عراق، سوریه، لبنان، مصر دیده می‌شود در این کتابفروشی‌ها دیده نشد.

س- لطفاً درباره کتاب عرشیان خود که در زمینه تاریخچه و آثار حرمین شریفین است توضیح دهید.

ج- این کتاب مختصر برای آشنایی بعضی زائران کشورمان با تاریخ حرمین شریفین و مکان‌های مقدس این سرزمین نوشته شده و سعی کرده‌ام هر چه مختصرتر باشد. تصاویری که در این کتاب چاپ شده، بهره گیری از آن را بهتر کرده است.

کتاب مجموعاً تاریخی است که از معتبرترین مأخذها- تاریخ یا سفرنامه- گرفته شده و مقدمه آن با نهایت بی‌نظری نوشته شده است.

س- ارزیابی شما از نشریه‌ها و کتابهای منتشره توسط بعثه مقام معظم رهبری در آشنا کردن حجاج با مناسك و دیگر مطالب مربوط به حج چیست؟

ج- باید بگویم کوشش‌های فراوانی کرده‌اند. کتاب‌ها- در هر موضوع- سودمند و در عین حال مختصر است اما در جهت آموزش- چنانکه بارها گفته و نوشته‌ام- لازم است در آینده در هر شهر کلاس‌هایی برای آشنا کردن زائران با تکلیف‌هایی که در این سفر بعهده دارند تشکیل بشود. تنها به آموزش مناسك اکتفا نکنند. بلکه مختصری هم

ص: ۴۱۸

تاریخ و جغرافیای منطقه و بخصوص حرمین شریفین را تعلیم دهند.

س- جنابعالی عضو شورای پژوهش بعثه هستید، بنظر شما چه طرحهایی برای آینده تحقیقات مربوط به حج ضروری و قابل اجراست.

ج- کارهایی که باید انجام شود.

۱- گردآوری سروده‌های شاعران ایرانی درباره مکه و مدینه و حرم مطهر.

۲- فهرستی از سفرنامه‌های حاجیان ایرانی از آغاز عصر ما، با ذکر نکته‌های مهم آن سفرنامه‌ها.

۳- امیران حاج از ایران؛ از آغاز تا این عصر.

۴- بناهایی که بزرگان، بازرگانان، و مردم نیکوکار در سرزمین مقدس حرمین احداث کرده‌اند و از میان رفته است.

مصاحبه حجةالاسلام والمسلمین نجمی

س: با توجه به تحقیقاتی که درباره مدینه و بقیع انجام داده‌اید، لطفاً سابقه‌ای تاریخی از بقیع را بیان فرمایید.

ج: تاریخ بقیع به سال دوم هجرت برمی‌گردد؛ زیرا تا این سال مردم مدینه جنازه مردگان خود را در دو آرامگاه عمومی دیگر و گاهی در داخل خانه‌ها و حیاطهای منازل خویش دفن می‌کردند و چون عثمان بن مظعون که یکی از انصار و یاران رسول‌خدا- ص- و کسی است که در بیعت عقبه اول و دوم با رسول‌خدا- ص- پیمان بسته و وفاداری و حمایت از آن حضرت را تعهد نموده بود، در سال دوم هجرت از دنیا رفت. رسول‌خدا- ص- دستور داد جنازه عثمان بن مظعون را با نظارت مستقیم آن حضرت بجای آن دو گورستان عمومی در بقیع دفن نمودند و رسول خدا پس از دفن وی قطعه سنگ بزرگی را در روی قبر او قرار داد و چنین فرمود: «با این سنگ قبر عثمان را مشخص می‌کنم تا جنازه سایر مسلمانان در کنار آن دفن شود.»

پس از این جریان کم و بیش مردم مدینه اجساد بزرگان خود را در بقیع دفن

ص: ۴۱۹

می‌نمودند ولی فوت ابراهیم فرزند رسول‌خدا و دفن جسد وی به وسیله پیامبر که فرمود: «الْحِقُوه بِاخی عثمان بن مظعون» موجب گردید که بقیع مورد توجه بیشتر قرار گیرد و به صورت گورستان عمومی و رسمی درآید و از این تاریخ مسلمانان خارها و ریشه‌های درختان موجود در محل بقیع را قطع نمودند و گاهی هر قبیله‌ای بخشی از بقیع را برای دفن اجساد افراد همان قبیله اختصاص دادند.

س: آیا از علمای شیعه کسی در بقیع مدفون است؟ اسامی چند تن از آنان را بفرمایید.

ج: بعلت عدم دسترسی به منابع و کتب در این مورد در زمان سفر، نمی‌توانم اظهارنظری بکنم.

س: دقیقاً چه زمانی ساختمان حرم ائمه بقیع تخریب شده و محدوده حرم تا کجا بوده است؟

ج: تخریب و انهدام حرم ائمه بقیع دقیقاً در هشتم شوال هزار و سیصد و چهل و چهار هجری واقع گردیده است و محدوده حرم با توجه به گفتار مورخان و سیاحان و جهانگردان که در طول تاریخ و تا قبل از انهدام حرم ائمه بقیع- علیهم‌السلام- آنجا را زیارت و مشاهدات خود را در کتب تاریخ و سیاحتنامه‌ها آورده‌اند در همین محدوده‌ای بوده است که امروز مشاهده می‌نماییم که در طرف شرقی آن دیواری تقریباً بطول سه متر وجود دارد و این دیوار همان دیوار اصلی حرم شریف است که تزیینات ظاهری آن از بین رفته و اسکلت آن باقیمانده است. بقیه حدود شریف هم همان حدود فعلی است؛ زیرا همه مورخان نوشته‌اند با اینکه گنبد حرم ائمه بقیع مرتفع‌ترین گنبد در بقیع بوده است ولیکن داخل حرم که قسمتی از آن را ضریح بزرگی که بر روی قبور ائمه چهارگانه و حضرت عباس (عموی پیامبر- ص-) قرار داشت، فراگرفته بوده و با توجه به اینکه در چند قرن قبل تعداد زائرین خیلی کم و محدود بوده است باز هم حرکت آنان در داخل این حرم به سختی و بکندی صورت می‌گرفته است؛ زیرا این حرم شریف با اینکه دارای دو درب بوده است ولی حتی در موسم حج و ایام زیارت نیز تنها یکی از

ص: ۴۲۰

این دو درب باز می‌شده و ورود و خروج زائران تنها از یک درب صورت می‌گرفته است و با اشکال و ازدحام مواجه می‌گردیده است.

س: در این چند سالی که حضرت‌عالی به حج آمده‌اید چه تغییراتی در ساختمان بقیع پیش آمده است؟

ج: از سال ۵۲ شمسی که معمولًا به حج و یا به عمره مشرف شده‌ام شاهد تغییر و تحول در بقیع بوده‌ام که بطور اجمال در چند موضوع خلاصه می‌شود.

۱- اولین تحول و توسعه محل بقیع از طرف شرق و شمال شرق می‌باشد که در چند مرحله صورت پذیرفته است و قبر منسوب به فاطمه بنت اسد که در خارج و تقریباً در شمال شرقی آن قرار داشت، داخل در بقیع شده که امروز این قبر مشخص نیست در صورتی که قبلًا در خارج بقیع و در میان یک چهاردیواری قرار داشت و مورد توجه مسلمانان، خاصه مورد توجه شیعیان بود.

۲- تا سال ۵۲ شمسی قبر حضرت اسماعیل فرزند امام صادق- علیه‌السلام- و پیشوای فرقه اسماعیلیه در داخل چهار دیواری و در خارج بقیع در سمت جنوبی آن و در کنار شارع ابوذر قرار داشت که در اواخر ذی‌حجه این سال، در اثر توسعه و زیرسازی خیابان ابوذر، جنازه جناب اسماعیل سالم و تر و تازه از زیر خاک بیرون آمد و او را به داخل بقیع منتقل و در طرف شرق قبور شهدا به فاصله تقریبی ده قدم از این قبور دفن نمودند.

۳- تغییر و زیباسازی در دیوار اطراف بقیع هم یکی از تحولاتی است که در این چند سال اخیر بوجود آمده است؛ زیرا در فاصله سالهای پنجاه و سه- پنجاه و چهار دیوار گلی و ضخیم دور بقیع به دیواری نسبتاً ظریف با نرده‌های فلزی تبدیل و ساختمان سایه‌بانی در قسمت غربی بقیع از سمت خارج بوجود آمد و اینک با تحول جدید آن دیوار و سایه‌بانها به دیواری جالبتر و بلندتر در تمام جوانب بقیع تبدیل گردیده و شاهد توسعه مجدد آن می‌باشیم.

ص: ۴۲۱

س: ارتباط عقاید وهابیها با وضعیت بقیع چیست؟

ج: وهابیها بدون توجه به عملکرد همه فرق مسلمین در طول تاریخ و بدون توجه به نظرات و فتوای علمای اسلام در گذشته و امروز، با استناد به یک حدیث که هم از نظر سند و هم از نظر متن جای بحث و بررسی دارد و بنا به گفتار بعضی از حدیث شناسان جزء احادیث ضعیف است و مضمون آن این است که رسول‌خدا ص- در یکی از مأموریتهایی که به امیرمؤمنان- ع- محول فرموده به وی دستور داد که «باید هر قبری را از بین ببری و با خاک یکسان کنی»؛ (ولا قبراً الاسوّیته) آری وهابیها به مضمون این حدیث هر قبری که دارای علامت مشخّص ولو به صورت سنگ چین و نوشتن اسم صاحب قبر، بر قطعه سنگی باشد و حفظ کردن آن به همان صورت را حرام و تغییر آن را واجب می‌دانند و لذا تا رژیم وهابیگری بر حرمین شریفین حاکم است مسلمانان باید در بقیع شاهد وضع موجود باشند مگر آنکه خداوند اراده دیگری داشته باشد.

س: ساختمان بیت‌الاحزان در کجای بقیع واقع بوده است.

ج: ساختمان بیت‌الاحزان در نزدیکی حرم ائمه بقیع و در سمت جنوبی‌ترین نقطه حرم شریف واقع بوده و یکی از آثاری است که به وسیله وهابیون همزمان با تخریب حرم ائمه بقیع مهندم گردیده است و این اثر تاریخی نیز همانند حرم ائمه بقیع در طول تاریخ، توجه زائران و مورخان و جهانگردان را به خود جلب نموده و اکثر نویسندگان و مؤلفان که آثار بقیع را معرفی نموده‌اند، به معرفی بیت‌الاحزان نیز پرداخته و از کیفیت این بیت و انگیزه ایجاد آن سخن گفته‌اند.

مصاحبه با مولوی محمد اسحاق مدنی

س: ضمن بیان شرح حالی از خودتان، خلاصه‌ای از فعالیتهای اجتماعی و علمی که تا بحال داشته‌اید را بفرمایید.

ج: بسم‌اللّه‌الرحمن الرحیم- پس از گذراندن تحصیلات ابتدایی در شهرستان سراوان از شهرستانهای کوچک استان سیستان و بلوچستان، برای ادامه تحصیل علوم

ص: ۴۲۲

حوزوی راهی پاکستان شدم و در مدارس پاکستان هم مدتی تا اتمام دروسی که برای یک نفر روحانی لازم است، بودم. سپس برای گرفتن مدرک رسمی، به جامعه اسلامی مدینه منوره رفتم و چهار سال هم آنجا بودم و از دانشکده شریعت مدرک لیسانس گرفتم آنگاه به کشورمان مراجعت کردم و سال ۱۳۵۶ در آموزش و پرورش به عنوان دبیر مشغول شدم که بعد از انقلاب تقریباً مدت یکی دو سال در آموزش و پرورش ماندم ولی در کنارش فعّالیتهای دیگری هم داشتم. در کمیسیونهای مختلف در هیأت هفت نفره واگذاری زمین، در رادیو، درسهای قرآن و سخنرانیهای مختلفی داشتم و در سال ۱۳۶۰ مرداد ماه در مجلس به عنوان نماینده شهرستان سراوان رفتم و دوره دوم هم دو مرتبه انتخاب شدم و همچنین در انتخابات مجلس خبرگان رهبری، بار اول شرکت کردم و از سیستان و بلوچستان به عنوان عضو مجلس خبرگان انتخاب شدم و فعلًا هم در دور دوم عضو مجلس خبرگان از سیستان و بلوچستان هستم. البته در کنار این مشاور نخست وزیر هم بودم و الان هم مشاور آقای هاشمی رفسنجانی در امور اهل سنت هستم. کارهای دیگری هم داشتم نظیر شرکت در سمینارها و ارائه مقالات. کتب ویژه اهل سنت برای دروس فقه دانش آموزان اهل سنت، جهت تدریس نیز توسط اینجانب تهیه شده است.

س: فکر می‌کنید به چه علت ضدّیت با شیعه در عربستان نسبت به سایر کشورها بیشتر است.

فکر می‌کنم که ما اگر به ریشه مسائل برگردیم شاید فهم آنها برای ما آسانتر باشد تا مثلًا به عنوان یک کلیّت. انقلاب اسلامی ایران با توجه به اینکه یک انقلاب مذهبی و اسلامی بود و یک چیز جدیدی هم بود و خلاف توقّع هم دوستان و هم دشمنان بود.

چون این انقلاب سرنخش در دست حضرت آیـةاللَّه امام خمینی- ره- بود و خوب ایشان به عنوان یک مرجع تشیع مطرح بودند و اکثریت مردم ایران هم که از این انقلاب حمایت می‌کردند همان اهل تشیع بودند. آنها که غافلگیر شده بودند از پیروزی انقلاب،

ص: ۴۲۳

یکدفعه مواجه شدند با انقلابی که بنام اسلام پیروز شده و نمی‌توانستند در مقابل آن کاری بکنند، البته تمام سعی خود را کردند که از جنبه‌های مختلف به مقابله با انقلاب برخیزند امّا موفّق نبود، لذا سعی کردند به مردم جهان- بخصوص مسلمانان- بگویند که این انقلاب یک انقلاب شیعی بوده و مربوط به شما نمی‌شود.

علت شکست آنها حمایتهای مردمی بود که پشت سر انقلاب قرار داشتند.

مخالفان انقلاب برای محدود کردن به بقیه امت اسلامی گفتند: آنچه که در ایران رخ داده مربوط به شیعه است و آنها به عنوان یک الگو و اسوه حسنه نباید به این انقلاب نگاه کنند. لزوماً با توجه به این تفکر بهترین راه حرکت، تبلیغات علیه شیعه بوده است. در هر جایی که نفوذ کشورهای بیگانه بیشتر است و مردم هم مذهبی‌تر هستند؛ از نظر مثلًا عمل به مذهب و یا خود مذهب، در آن کشورها نقش قویتری دارد؛ مثل عربستان سعودی که با توجه به حرمین و سابقه مذهبی‌اش، این عامل در اینجا بیش از عوامل دیگر اینجا نقش دارد. این است که در چنین جاهایی بیشتر تبلیغات می‌شود؛ چون بیشتر مسلمانان جهان به اینجا می‌آیند.

نکته قابل توجه این است که اینجا محل تلاقی است و برای تبلیغات هم جای مناسبی است و همین موجب شده که سعی کرده‌اند افراد بیشتری را دست و پا بکنند. البته جاهای دیگر هم هست و نمی‌شود آن را انکار کرد ولی اینجا با توجه به شرایط، انگیزه شاید همین بوده باشد که بیشترین فشار و نقطه ثقل این تغییرات را اینجا قرار بدهند و به شکلی به جهان اسلام بگویند که بالاخره ایران شیعه است و شیعه هم این معایب را دارد و لهذا انقلاب ایران به درد شما نمی‌خورد.

س: برای ایجاد جو تفاهم بین ملل اسلامی چه راه حلهایی به نظر شما مناسب است و آیا از طریق رفت و آمدها و سمینارها می‌توان زمینه‌سازی کرد؟

ج: این مسائل خیلی پیچیده است و مدت زیادی روی تفرقه کار شده و انقلاب اسلامی ایران باعث شده که عده‌ای روی این مسأله بیشتر کار کنند، لذا ایجاد وحدت و تفاهم کار ساده‌ای نیست و به یک راه نمی‌شود این منزل را طی کرد. همانطوری که برای

ص: ۴۲۴

تفرقه راههای مختلفی تراشیده‌اند، بایـد کارهای مختلفی انجام شود تا به تفاهم و وحدت و نزدیک شدن برسیم. خوب سیمنارها و رفت و آمـدها نقش مهمی را می‌توانـد داشته باشد ولی یکی از کارهایی که من بنظرم می‌رسد این است که باید از راه سیاسی هم وارد این قضیه شد؛ یعنی اگر رابطه کشورمان با کشور عربستان سعودی هر چه دوستانه‌تر بشود خیلی از این مسائل را بهتر می‌شود حل کرد و مثلًا سمینارها و رفت و آمدها را بهتر می‌شود برگزار کرد. اگر چه قبل از انقلاب بر علیه شیعه این طور کار نشده یا اگر کـار شـده این حرکت فقط بین افراد مـذهبی و بی‌غرض بـوده است. (طـول تاریـخ را نمی‌گویم منظورم همین اواخر است) البته آن موقع هم دست یک دولت بزرگ پشت آن بوده است امّا مثل حالا نبوده که یک قدرت بزرگ استکباری پشت سر آن باشد. آنها از راه سیاسی وارد قضیه شده‌انـد و در عین حـالی که با قلم روحانی این کار را انجام می‌دهنـد ولی بـدون شک یک پشتوانه قوی سیاسی هم پشت سر آن است. لازمه مقابله آن است که با همان توان این کار را خنثی کنیم؛ یعنی سعی شود رابطه ما با کشورها به شکلی باشد که ما بتوانیم با مردم آن کشورها تماس بگیریم. چون در چنین کشورهایی مثل عربستان تا با دولتها تماس گرفته نشود، بـا حکومت تمـاس گرفته نشود، بـا علمـا هم رفت و آمـد مشـکل است و همانطوری که می‌بینیـد الآن علمای اینها به بعثه نمی‌آینـد. خوب علتش این است که می‌ترسند. اگر ما با مسؤولین سیاسی اینها در تماس باشیم، آن وقت می‌شود با علما هم تماس گرفت.

علمـا در بیشتر مسائـل تصورات و باورهـا و تعصبـات خاصـی دارنـد، قاعـدتاً در ایران هم نسبت به این آقایـان چیزهای دیگری فکر می‌کنند، در صورتی که اگر رفت و آمد باشد خیلی از مسائل حل می‌شود و آن رفت و آمدها هم در اینگونه مسائل راه حل سیاسی است که باید آن را اوّل حل کرد. مصداق آن سفری است که من داشتم و در آن یکی از روحانیون که وزیر دادگستری اینجا است این روحـانی سنّی به من گفت: آن طوری که کتب تشیع را مطـالعه می‌کنم از نظر فقهی مـا چیزی نیست که بـا هم دشـمنی داشـته باشیم. تعبیر تقریباً چنین بود. خوب یک نفر وقتی مطالعه می‌کند اینجوری خودش

ص: ۴۲۵

را نزدیک حس می کند، ولی کسی که نخوانده و کتابها را ندیده و رفت و آمد نشده، او یک تصور دیگری دارد.

این است که راههای تفاهم را باید با توجه به راههای تهاجم آنها، برنامه‌ریزی کرد. رفت و آمد باشد، سمینارها باشد، کتاب باشد و در کتاب نوشتن هم اینطور نباشد که از مذهب خودش دفاع کند بلکه فقط تهمتها را بگوید که اینها دروغ است و نیاز امت اسلام را به وحدت بازگو کند که مسلمانان در سایه وحدت می‌توانند زندگی آبرومندانه‌ای داشته باشند و ... تهمتهایی را که به یکدیگر می‌زنند در این سیمنارها روشن بکنند و سعی بشود که در آینده هم چنین تهمتهایی زده نشود. ما در یک جمله کلی بعضی اوقات می گوییم فلانی اینطور است یا فلان مذهب اینطور است که در آن کلی گویی‌ها خیلی افراد را از خودمان می‌رنجانیم. اصلًا ما اصطلاحاتی به کار می‌بریم که اگر بگوییم مردم سعودی اینطور هستند، این چیز بدی است؛ چون خیلی از مردم سعودی ما را دوست دارند؛ منتها خوب ما نزدیک نرفتیم نمی‌دانیم آنها چه می گویند، یا آنها را نگذاشتند نزدیک ما بیایند والّا اگر اینکارها بشود متوجه می‌شویم که خیلی‌ها ما را دوست دارند. ما کارهایی نکنیم که با یک کلمه، افرادی را که با ما دوست هستند از خودمان برنجانیم، در واقع در شیوه کارمان نوعی احتیاط باشد. نوعی تساهل در امر باشد و سخت گیری بی‌مورد نکنیم. سخت گیری فوق‌العاده هیچ موقع آدم را به نتیجه نمی‌رساند.

س: یکی از کتابهایی که اخیراً در عربستان منتشر شده در رابطه با وضعیت اهل سنت در ایران است با عنوان «احوال اهل السنهٔ فی ایران» که اطلاعات غلطی داده شده است، در این رابطه شما قصد ندارید ردّیه‌ای بر این کتاب بنویسید.

ج: ردّیه بر کتاب نوشتن چیز مهمی نیست. اگر چه کتاب کاربرد بیشتری دارد امّا به همین مسلمانانی که اینجا هستند و کسانی که این کتاب را خوانده‌اند دو پیشنهاد داریم: یکی اینکه در اینجا به بعثه بیایند و یا می‌توانند به ایران بیایند، ببینند که آیاآن چیزی که در اینگونه کتابها گفته می‌شود با احوال این روحانیونی که اینجا هستند تطابق

ص: ۴۲۶

دارد؟ یعنی آن برخوردی که به مقامات جمهوری اسلامی نسبت داده شده حقیقت دارد یا خیر؟ کاروانهای اهل سنت به تعداد زیادی نسبت به جمعیت شیعیان و جمعیت اهل سنت در حج حضور دارند. از هر استان ۸- ۷ کاروان داریم. بیایند بروند این کاروانها را نگاه کنند هر کاروان روحانی دارد و هر کاروان حاجی دارد. آن چیزی که در آن کتابها نوشته، ببیند با اینها تطابق دارد یا خیر. این همه آدم خود فروخته نیستند که فقط برای نمایش آمده باشند. این همه حاجی و این همه روحانی که در این کاروانها هستند دلیلی است بر بطلان و کذب بودن مطالب کتاب.

راه دیگر این است که به ایران بیایند و حوزه‌های علمیه اهل سنت را ببینند که با چه رونقی فعالیت می‌کنند. مساجد و مراسم با شکوهی دارند و در این رابطه هیچ فرقی با اهل تشیع ندارند. در محلها و مناطقشان مثل آن کاری که شیعه در محل کار خود انجام می‌دهند، دارند. من فکر می‌کنم پوچی این کتاب بخوبی روشن است و فکر می‌کنم با یک نگاه و با یک سفر کوتاه این مسأله قابل اثبات است.

حالا مشکلاتی که برای یکی دو نفر در جمع بزرگ اهل تسنن رخ داده، چرا به سنی‌گری حمل می‌کنند. آدم تنها از نظر مذهب که اشتباه نمی‌کند، از علمای شیعه هم اشتباهاتی کردند ربطی به مذهبشان ندارد، یک نفر مشکلات اخلاقی دارد، یک نفر مشکلات سیاسی دارد. در یک جمع بزرگ مشکلات ۵- ۴ نفر را نمی‌توان به همه بسط داد و این طبیعی است.

س: برای کاهش تنشهای فرقه‌ای موجود در جهان اسلام چه پیشنهادی دارید؟

ج: این تنشها مدتها روی آن کار شده و الان هم بیداری عجیبی در مسلمانان پیدا شده، خوب یقیناً استکبار و کفر جهانی از این مسأله وحشت دارد، و بنابراین تلاشهایی می‌کند که این تنشها را دامن بزند و وضعیت گذشته را ادامه دهند، این دیگر به مسلمانان بستگی دارد که چه می‌خواهند. مسلمانان تحصیلکرده و روشنفکر و جوانان الآن به قضیه خوب پی برده‌اند که چیست. آنها زیاد به این حرفها اهمیت نمی‌دهند.

یک عده آدمهای دگمی هستند که همان راه گذشته را ادامه می‌دهند. اگر چه در

ص: ۴۲۷

جهان اهل تشیع کمتر از اهل سنت هستند امّا با توجه به اینکه جمهوری اسلامی پشتوانه اهل تشیع است و مرکز این انقلاب است، من فکر می‌کنم این شاید وظیفه جمهوری اسلامی ایران باشد، همانگونه که در تأسیس مجمع‌التقریب این هدف مد نظر است که در رابطه با وحدت مسلمانان فعالیت می‌کند و دانشگاهی قرار است تأسیس کند در این دانشگاه از همه فرقه‌های اسلامی دانشجو بپذیرد و اینها راههایی است که انشاءاللّٰه با آمدن این دانشجویان و فارغ‌التحصیل شدن آنها و با جلسات مستمر مجمع‌التقریب که شورای عالی آن هم از اهل تشیع و اهل سنت هستند و کارهای جدی و عملی وقتی آنجا صورت می‌گیرد، می‌تواند تنشها را تبدیل به وحدت نماید.

س: چه تفاوتهایی بین محیطهای فکری کشورهایی نظیر مصر، پاکستان و عربستان می‌بینید.

ج: همه این حرکتها که در کشورهای اسلامی می‌بینید و همه جریانهای فکری هدفشان این است که به اسلام عمل کنند. البته می‌دانید که امت اسلامی دارای فرقه‌های مختلفی است، شرایط اجتماعی این کشورها فرق می‌کند. در بازبینی مسائل یقیناً فرقهایی هست و نمی‌شود که از همه چیز و از همه نظر وحدت باشد؛ چون بالاخره هر کشوری شرایط خودش را دارد. چیزی که من می‌دانم همه مسلمانان خواهان یک چیز هستند و آن اسلام است. هدف همه اینها آن است که اسلام داشته باشند، منتهی مردم الجزایر ممکن است با توجه به اینکه مالکی مذهب هستند، زمینه‌های قانونی و شرایط اجتماعی که برای اسلام قائل هستند خصوصیتهای متفاوتی از سایر کشورها داشته باشند. ولی اینها همه پیامد انقلاب اسلامی ایران و با الهام از آن است و بدون اینکه ایران و جمهوری اسلامی دخالتی داشته باشد این کارها انجام می‌شود و این یک نوع تقویت روحی و پشتوانه معنوی برای اینهاست و چون دیدند مسلمانان در ایران زحمت کشیدند و وارد میدان شدند و نتیجه گرفتند پس این کار شدنی هست و در این رابطه همه یکسان هستند که الهام گرفته‌اند از این انقلاب و وارد میدان شدند.

س: لطفاً در مورد فعالیتهای جاری واحد اهل سنت در چارچوب بعثه مقام

ص: ۴۲۸

معظم رهبری مطالبی بفرمایید.

ج: واحد اهل سنت مجموعه‌ای است که میهمانان بعثه مقام معظم رهبری مثل برادران اهل تشیع اینجا پذیرایی می‌شوند، و در واقع پذیرایی‌ای است که از طرف مقام معظم رهبری می‌شود، آنها هم از این نعمت برخوردارند. کار اصلی زیارت و حج است منتها با توجه به سطح آقایان از امکانات بهتری برخوردارند. در ازای این همه، احساس می‌کنند خدمتی هم برای اسلام و انقلاب و مردم ایران انجام داده باشند.

بهر حال طبیعت انسان «هل جزاءالاحسان الا ـ الاحسان» است و در ازای این میزبانی، آقایان علمای اهل سنّت هم به کاروانها سر می‌زنند و همانگونه که در بعثه مراجعی برای فتوای شیعیان وجود دارد در کنار واحد اهل سنت نیز بخشی برای استفتائات کاروانهای اهل سنت بوجود آورده‌ایم تا پاسخگوی سؤالات باشد. در این رابطه در سال گذشته سه سمینار برگزار شد و امیدواریم سمینارهایی هم در سالجاری داشته باشیم که از سال گذشته پربارتر باشد.

هر آنچه در تشکیلات اهل تشیع وجود دارد، در واحد اهل سنت هم وجود دارد.

مصاحبه با حجةالاسلام والمسلمین عبدالکریم بی‌آزار شیرازی

س: در آستانه ایام تشریق، لطفاً در مورد روح این مناسک و فلسفه انجام آن توضیح بفرمایید.

ج: مراسم حج یک برنامه نمایشی است که حضرت آدم ابتدا و بعد حضرت ابراهیم و بعد پیامبراکرم ص- بما آموختند که این مراسم در واقع مراسم توبه و بازگشت آدم به سوی خداست. آدم به ما آموخت که اگر در زندگی دچار اشتباه و لغزشی شدی، چگونه عملًا توبه و بازگشت کنی. فلسفه حج و این مراسمی که هر سال انجام می‌دهیم، این چنین است که وقتی آدم و حوّا مرتکب خطا شدند و هبوط کردند، در روایات آمده است که آدم بر روی کوه صفا هبوط کرد و حوّا بر روی کوه مروه. آن

ص: ۴۲۹

کوه به خاطر هبوط آدم صفی‌اللَّه، به صفا خوانده شد و این یکی به خاطر هبوط حوا که مرأة است به مروه معروف گردید.

در اینجا آدم و حوا مدتها از مفارقت بهشت و جدا شدن از خداگریان بودند، تا این که جبرئیل به آدم می گوید: چرا اینقدر گریه می کنی؟ و آدم پاسخ می‌دهد: چگونه گریه نکنم در صورتی که از خدا دور شدم و از آن بهشت الهی هبوط کردم! آنگاه جبرئیل به آدم- ع- می‌آموزد که چگونه به سوی خدا و به سوی بهشت الهی توبه و بازگشت کند. او آدم و حوا را در روز نهم ذی‌حجه به صحرای عرفات می‌برد. از ظهر تا غروب این روز، آدم و حوا در این صحرا به سوی خدا توبه می کنند و از آنجا شب به مشعر می‌آیند و بعد هم به سوی منی وقتی به مکانی که الآن به آن مِنی یا مُنی می گوییم می‌رسند. آدم می گوید که من به آرزویم رسیدم (مُنی به معنی آرزوست). آرزوی او بازگشت به بهشت و به سوی خدا بوده است. شاید در همین مکان بوده که توبه آدم پذیرفته شده است.

در زمان حضرت ابراهیم، این مراسم بطور گسترده‌تری به تمامی فرزندان و پیروان آن حضرت آموخته می‌شود. او با همان برنامه‌هایی که در سرزمین بابل با ستاره پرستان، ماه پرستان و خورشید پرستان داشت، تلاش کرد مردم را از توجه به این آثار و آیات پروردگار باز دارد و متوجه به سوی خدا کند.

«وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذی فَطَرالسَّمواتِ وَالأَرْض».

لذا ما می‌بینیم که همان چند برنامه در این مراسم گنجانده شده است. مثلًا حضرت ابراهیم- ع- مدتی با ستاره پرستان سیر کرد و بعد گفت: من این غروب کنندگان را دوست ندارم. و شما می‌بینید که یکی از مراسم حج، شب ماندن حجاج در صحرای مشعر و نظاره کردن آسمان پرستاره این دشت عظیم است. حجاج از این آثار خدا باید درسهایی بیاموزند، به شعور برسند و آن خدایی را که آفریننده ستارگان است، دریابند.

همانطور که حضرت ابراهیم، همراه ستاره پرستان و ماه پرستان رفت تا آنها را از این آیات به سوی خدا متوجه سازد. حجاج هم باید با مشاهده این آیات درسهایی بیاموزند.

ص: ۴۳۰

همچنین در هنگام طلوع آفتاب، حجاج باید در وادی محشر بایستند و نظاره‌گر طلوع آفتاب باشند. همانطوری که حضرت ابراهیم، همراه خورشید پرستان می‌ایستادند و نظاره‌گر خورشید می‌شدند و می‌گفتند: «هذا ربی، هذا اکبر: این پرورش دهنده ماست، چون بزرگتر است». امّا وقتی که خورشید غروب کرد، گفت: «خورشیدی که غروب می‌کند و روز هست و شب نیست، چطور می‌تواند خدا باشد؟ بیشتر حوادث و سوانح، شب اتفاق می‌افتد. اگر حادثه‌ای در شب برای من اتفاق بیافتد، من به کدام خدا مراجعه کنم؟»

ملاحظه می‌کنید که یکجا نظاره‌گر طلوع خورشیدیم و جای دیگر، نظاره‌گر غروب خورشید. توجه به این آیات باید ما را به معرفت و شعور و آگاهی برساند. ما در این صحرا باید سعی کنیم خدای خانه را مشاهده کنیم. این بعضی از آثاری است که مراسم حج می‌تواند داشته باشد.

س: حج را یک مراسم سمبلیک دانستید، در این مورد بیشتر توضیح بفرمائید.

ج: برنامه سمبلیک این مراسم را اگر ما به عنوان زاد و توشه همراه خودمان به کشورهایمان ببریم، می‌توانیم همانطور که آدم-ع- به بهشت بازگشت، ما هم به بهشت بازگردیم؛ یعنی به عبارتی، زندگی و محیط خودمان را بهشت گونه کنیم.

ما در این دنیا، مواجه با جنگ و جدال و خونریزی فراوان هستیم، که یکی از گرفتاریهای بزرگ ما هم در این دنیا، همین ناامنیها و دشمنیهاست. اما علت این خصومتها، خودبینی و تکبر است؛ لباسهای رنگارنگ، تفاخر، از بین بردن طبیعت و بهشت الهی، از بین بردن آثار و آیات خداوند، همه اینها علت آن ناامنیها و دشمنیها است. اما وقتی که محرم می‌شویم ۲۴ چیز بر ما حرام می‌شود که یکی از آنها پوشیدن لباسهای دوخته است و در عوض از لباس سفید (لباس التقوی) استفاده می‌کنیم؛ لباسی که بجای لباسهای رنگارنگ و دوخته می‌پوشیم، ما را از حالت تکبر، تفاخر و امتیازات در می‌آوردو هم ما را به سوی بهشت، نزدیک می‌کند و در همین برنامه احرام است که نباید در آینه نگاه کنیم.

ص: ۴۳۱

انسان در حج می‌فهمد که اینجا دریایی است از جمعیت. برای همین، خودخواهی را باید کنار بگذارد. اگر همه اینطور باشند، جامعه ما یکی از خصوصیتهای بهشت را پیدا می‌کند. این زندگی جهنم گونه در دنیا به این خاطر است که هر کس می‌گوید «من»، هر کسی هر چیزی را می‌گوید مال من، دیگران ندارند؟ بروند بمیرند؟! در مراسم حج به ما می‌آموزند که انسان باید خودبینی را فراموش کند، خودخواهی را کنار بگذارد، سایر بندگان خدا را هم بشناسد. بایستی اگر نعمتی هست، همه با هم برخوردار باشیم. اگر چنین چیزی به وجود آمد، واقعاً خیلی دنیا عوض می‌شود.

همچنین در این مراسم، مسأله حفظ محیط زیست را می‌بینید، از چیزهایی که بر حجاج حرام می‌شود، کندن علف، از بین بردن حیوان و شکار حیوانات است. شما وقتی محیط را حفظ کردید و سرسبزی پدید آمد و گسترش یافت، جایی را ایجاد کرده‌اید مثل بهشت خداوندی.

این مراسم برای اینکه ما را بسوی بهشت برگرداند، به ما می‌آموزد که از فساد و خونریزی پرهیز کنیم.

از یک طرف، مراسم را انجام می‌دهیم و از طرف دیگر در عرفات، معرفتمان و در مشعر، شعورمان را افزایش می‌دهیم و از سوی دیگر شیاطین را هم با رمی جمرات از خودمان دور می‌کنیم؛ شیطانهای بزرگ و کوچک و میانه‌ای که برای آدم، حوّا، حضرت ابراهیم و همه انسانها پیدا شدند.

ما در کنار این برنامه‌هایی که به صورت مثبت عمل می‌کنیم، بایستی در جهت نفی طاغوت و برائت از مشرکین هم قدم برداریم که اگر این توأم با آن باشد؛ یعنی از یک سو کمالات را کسب کنیم و از سوی دیگر هم شیاطین را از خودمان دور کنیم، بطور قطع به بهشت الهی خواهیم رسید.

وقتی که ما این مراسم را انجام دادیم؛ یعنی آمدیم با احرام، بدون تکبّر و خودخواهی و دوری از تخریب طبیعت و آثار خدا، از طواغیت و شیاطین هم برائت

ص: ۴۳۲

جُستیم، به یک آرامش و امنیت و اطمینانی می‌رسیم و اینجاست که به آن خطاب خداوند خواهیم رسید که در قرآن می‌فرماید:

«یا ایتهاالنفس المطمئنهٔ، ارجعی الی ربک راضیهً مرضیهٔ فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی».

و وقتی ما از منی رهسپار مکه می‌شویم، در مکه دعوت خدا را لبیک می‌گوییم و وارد بهشت خداوندی می‌شویم.

حج، سمبل همه آن چیزهایی است که خداوند به بنی‌آدم آموخته است تا بدینوسیله بازگشت کند. با همان اوجی که شایسته او است. ما خودمان کاری کردیم که از بهشت رانده شدیم و می‌توانیم توسط برنامه‌هایی که در حج به ما آموزش داده می‌شود، به همان بهشت بازگردیم.

مصاحبه با ابوبکر کامارا

س: نظر شما درباره مراسم برائت چیست؟

ج: راهپیمایی برائت ریشه در اسلام دارد و از بطن آن است. اجرای آن بر تمام حجاج ضروری است و حج بدون ابراز برائت از مشرکان، حج به شمار نمی‌رود، اگر برای برخی از مسلمانان ابراز خشم و ناخشنودی خود از استعمار، به هر دلیلی در کشورشان مقدور نباشد، در راهپیمایی برائت بهترین و مناسبترین فرصت برای همکاری با دیگر برادران مسلمان فراهم می‌شود.

برادران ایرانی دریافتند که این جا مناسبترین مکان برای بیدار کردن مسلمانانی است که هنوز بیدار نشده‌اند و آگاه کردن آنان نسبت به حقیقت حوادث تراژیک و هولناکی است که دشمنان اسلام در شرق و غرب در پس آنها قرار دارند؛ لذا آنان برای ابراز برائت از مشرکان، آن گونه که در سوره توبه آمده است، همواره اصرار ورزیده‌اند و پافشاری کرده‌اند.

نیروهای سعودی می‌کوشند، این مراسم و راهپیمایی را متوقف کنند؛ زیرا آن را

ص: ۴۳۳

عامل بیداری مسلمانان می‌دانند. همچنان که استکبار جهانی همه کوشش خود را برای متوقف ساختن این راهپیمایی به کار می‌برد و اجرای همه ساله آن را در آستان کعبه و در سرزمین مقدس خنثی کننده طرحها و برنامه‌های خود می‌شناسد، استکبار بر آن است تا مسلمانان را خواب کند، بر امکانات و ثروتهایشان چنگ بیندازد و مانع ترقی و پیشرفتشان شود، لیکن این راهپیمایی تمام آن توطئه‌ها را نقش برآب می‌کند. از همین رو است که استکبار با تمام امکانات خود به یاری هرکسی که بخواهد این راهپیمایی را متوقف و حذف کند، می‌شتابد.

س: شما نقش ایران را در بیداری جهان اسلام چگونه ارزیابی می‌کنید؟

ج: نقش جمهوری اسلامی ایران در جنبش بیداری اسلامی بسیاری از مسلمانان که در خواب غفلت عمیقی فرو رفته بودند و- تا آن جا که می‌دانم- تنها پس از برپایی دولت اسلامی در ایران بیدار شدند. این دولت ما را به خودمان شناساند؛ ما نمی‌دانستیم چرا سنی، شافعی، مالکی و ... هستیم. لیکن اینک نخست به فضل خدا و آن گاه به فضل بنیانگذار جمهوری اسلامی و ملت مسلمان ایران که تابع رهبری آن فرزانه هستند، به خود بینا و آگاه شده‌ایم. آنان با برپایی کنفرانسها و سمینارهای اسلامی و ایجاد مؤسسات و مراکز آموزشی در جهان اسلامی در جهت بیداری مسلمانان گام برمی‌دارند.

شایسته نیست که این حرکات ارزنده وبی‌مانند در جهان اسلام، به تروریسم و بنیادگرایی متهم شود آن گونه که ما متهم می‌کنیم.

س: شما چه راه حلی برای بازگشت نسل جوان به هویت اسلامی‌شان دارید؟

ج: مهمترین پیشنهادم برای بازگشت جهان اسلام به اصالت و حقیقت خود، به مثابه دولتی اسلامی و یگانه در جهان تحت رهبری پیشوا و فقیهی عادل و ملتزم، آن است که تمامی تعلقات و وابستگیهای شخصی واجتماعی و موانع ملی، منطقه‌ای، نژادی و مذهبی را واگذاریم و به یاری داعیان وحدت در صفوف مسلمانان بشتابیم و اختلافات مذهبی را به یک سو نهیم.

ص: ۴۳۴

س: برگزاری سمینار تقریب چه سهمی در ایجاد وحدت اسلامی می‌تواند داشته باشد؟

ج: سمینار تقریب میان مذاهب را بسیار ضروری می‌دانم. در موسم حج، مسلمانان از سراسر جهان یک جا جمع می‌شوند، با هم دیدار می‌کنند و فرصتی فراهم می‌شود تا آنان مشکلات سیاسی و اجتماعی خود را با یکدیگر در میان گذارند و به حل آنها برخیزند. چنین گردهمایی بی‌مانندی در موسم حج که عمده مسلمانان در آن جمع شده‌اند، قدرت روحی حیرت‌انگیزی دارد که بایسته است در خدمت مصالح مسلمانان به کار گرفته شود.

س: نظر شما درباره نقش امام خمینی در تحولات اخیر عالم اسلامی چیست؟

ج: امام خمینی- قده- نقش فعالی در بیدار کردن و آگاهاندن مسلمانان در جهان اسلامی ایفا کرد. رقابتی را که امروزه در میان مسلمانان جهان اسلام برای ساختن مساجد و مدارس اسلامی و تأسیس مراکز بهداشتی و درمانی مسلمانان و مانند آن- که مجال ذکرشان در این مختصر نیست- شاهد هستیم، نخست مرهون لطف و فضل خداوند و سپس به فضل امام خمینی- رضوان الله تعالی علیه- است.

س: امام خمینی در ذهنیت مردم مسلمان کشور شما چه جایگاهی دارد؟

ج: آراء و دیدگاههای ملت مسلمان سیرالئون در مورد امام خمینی.

در مورد ایشان نظرات مختلفی است؛ برخی او را رهایی‌بخش جهان اسلامی می‌دانند و گروهی او را «مردی خدایی و بزرگ که در میان ما زیست و بی‌آنکه بدرستی او را بشناسیم نزد پروردگارش شتافت، می‌شناسند. با آنکه غالب مردم سیرالئون سُنّی هستند، امام را دوست می‌دارند. امام خمینی- قده- یگانه رهبری است که بی هراس از تبلیغات دروغین تا دیدار خدایش با استکبار جهانی، همپیمانان و مزدورانش جنگید.

عمده مردم سیرالئون او را دوست می‌دارند و به او و ملت مسلمان ایران احترام می‌گذارند.

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : -۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-IR۹۰ ۰۶۰۹-۵۳به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹